

Susanna Myllylä

Kohtuutalouden toimet

Polkuja fossiilitalouden jälkeiseen yhteiskuntaan

Ajatuspaja
Alkio

Sisällysluettelo

SAATTEEKSI: kohtuutalous on kriisinkestävyttä	3
1. KOHTUUTALOUS: uusi kokonaisturvallisuuden elementti	5
Kohtuutalouden toimet vahvistavat kriisinkestävyttä	5
Tietojen ja taitojen merkityksestä varautumisessa	8
Näivettyvä yhteiskunta ja sen kurjistava kasvusuunta ei ole kriisinkestävä	9
2. PIONEIRYTYKSET: kohtuutalous on mahdollisuus	13
Liiketoiminnan sopeutuminen yhteiskunnallisiin odotuksiin ja planeetan rajoihin	13
Suurytykset – tarvitaan liiketoimintamallien syvälinen muutos	15
Tienraivaajat – uuden ajan yritykset esimerkkinä	17
Yhteisötalouden ja vaikutussijoittamisen merkitys kasvaa	27
Kohti seuraavaa kiertotalouden askelta	30
Kysymyksiä ja kohtuusratkaisuja yrityksille	41
3. KOHTUUDEN KAUPUNGIT: pienemmäksi kasvamista, festialueita ja louhimoita	45
Kaupungin ja maaseudun uusi suhde	45
Kasvukeskusten kohtuullistaminen	48
Taantuvat kaupunkialueet kohtuutalouden festialueiksi	57
Kysymyksiä ja kohtuusratkaisuja kaupungeille	62
4. RADIKAALI MAASEUTU: uusmaalaistumista, hajautunutta biotaloutta ja dialogin rakentamista	65
Maaseutujen näkeminen luonnonvarojen takaa	65
Uusmaalaistuminen vie kohtuutalouden poluille	68
Suomalaisen metsäpolitiikan kaksi vaihtoehtoista tietä	72
Metsäkiistat – arvostiriitojen ja ohipuhumisen viidakko	75
Kohtuutalouden vaatiman yhteisymmärryksen rakentaminen dialogien kautta	82
Kohtuutalouden toimilla ulos mineraaliresurssien periferiasta	89
Kysymyksiä ja kohtuusratkaisuja maaseuduille	93
5. OMAVARAINEN ENERGIANTUOTANTO: pieni ja hajautettu tuo varmuutta	103
Energiaturvallisuus on varmuutta ja monipuolisuutta	103
Uusiutuvan energian tuotanto ja kohtuullisuus	108
Energian oikeudenmukaisuuskysymyksiä	111
Huoltovarmuutta omavaraisista yksiköistä	115
Kysymyksiä ja kohtuusratkaisuja energialle	118
6. KOHTUUTALOUDEN KOMPASSIMALLI JA UUDEN REGIIMIN ALKUJA	121
7. LÄHTEET	125

Kohtuutalouden toimet: Polkuja fossiilitalouden jälkeiseen yhteiskuntaan

ISBN 978-952-65133-7-9 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-65133-8-6 (PDF)

Kansikuva: Gregor Mima – Pixabay.

SAATTEEKSI: Kohtuutalous on kriisinkestävyyttä

Haluaisitko tietää...

- keitä ovat urbaanit mainarit?
- mitä on menestyksenkäs epänormaali liiketoiminta?
- millaista on uuspelottomuus syrjäseudulla?
- miksi maaseudun pitää radikalisoitua ja kaupunkien kasvaa pienemmiksi?
- miksi tarvitsemme kohtuuden metsäsopimuksen?

Ja miten nämä kaikki liittyvät uuteen talousajatteluun; kohtuutalouteen ja sen kiireelliseen tarpeeseen.

Muun muassa näihin kysymyksiin vastataan tässä Ajatuspaja Alkion kolmannessa kohtuutaloutta käsittelevässä osaraportissa. Käsillä on ensimmäinen – mutta ei varmaan viimeinen – monialainen kohtuutaloutta käsittelevä tutkimus, jossa on hahmoteltu fossiilitalouden jälkeisen, uuden talouden visiota sekä osapolkuja, miten sinne päästään.

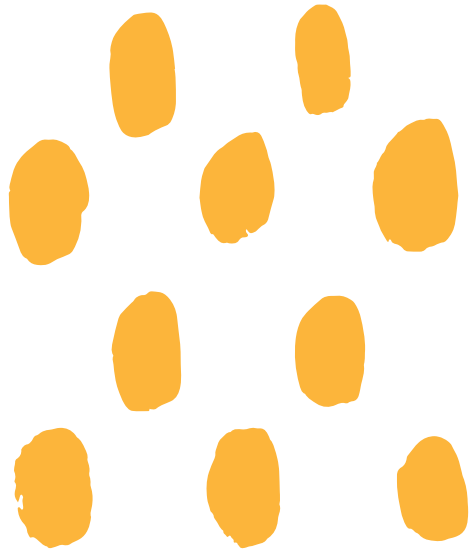
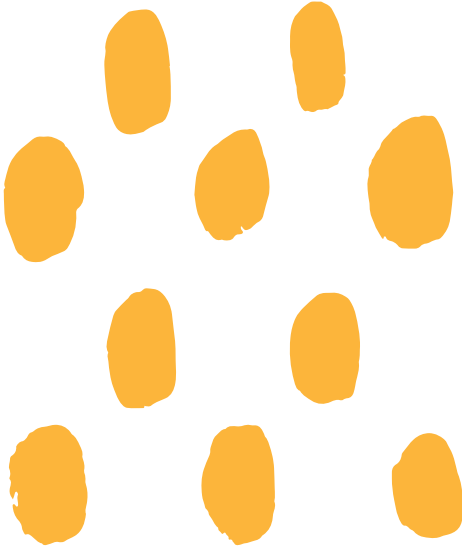
Aihepiirit käsittelevät maaseutuja, kaupungeja, yrityksiä ja luonnonvaroja kohtuutalouden eri näkökulmista. Lopuksi tutkimustulokset esitetään kohtuutalouden kompassimallina.

Raportissa yhdistetään kohtuutalous kokonaisturvallisuuden käsitteeseen. Kohtuutalousajattelu ja -toiminta on suomalaisen yhteiskunnan kriisinkestävyyden vahvistamista.

Hankkeen ohjausryhmään kuuluvat Tuomas Kuhmonen, Seppo Kääriäinen, Pauliina Maukonen, Pekka Perttula ja Mikko Tirola. Kiitän heitä tuesta ja monipuolisista näkökulmista hankkeen aikana. Kiitän myös Maaseudun Yhteisvaliokunnan Säätöä tutkimuksen rahoittamisesta.

Valkeakoskella 1.1.2025
Susanna Myllylä

Tämä raportti julkaistaan myös kolmen osaraportin kokoomajulkaisussa **Kohtuutalouden kompassi – alueet, yritykset, energia ja luonnonvarat fossiilitalouden jälkeisessä ajassa (2025)**.

KOHTUUTALOUS: uusi kokonaisturvallisuuden elementti

Kohtuutalouden toimet vahvistavat kriisinkestävyyttä

Olemme tulleet aikakauteen, jossa globaali epävarmuus on kasvanut kun ilmasto- ja ympäristökriisit sekä geopoliittiset jännitteet ja sodat halkovat maailmaa. Kansallinen ja paikallinen omavaraisuus, hajautetut ja varmat systeemit, luonnonvarojen viisas käyttö, sopeutuminen, yhteiskuntaan kuulumisen tunne sekä uudet kumppanuudet ovat nousemassa entistä tärkeämpään asemaan Suomen kriisinkestävyydessä – kyse on juuri niistä asioista, jotka ovat kohtuutaloussajattelun ytimessä. Täten voidaan todeta, että kohtuutalous hyvinvointiyhteiskunnan uutena, välttämättömänä kehitysvaiheena tulisi olla osa kokonaisturvallisuuden käsitettä.

Kohtuutalous tulisi liittää kokonaisturvallisuuden sateenvarjon alle, koska kohtuutalous vahvistaa monin eri tavoin yhteiskunnallista resilienssiä eli kriisinsietokykyä ja järjestelmän toimintavarmuutta.

Kokonaisturvallisuuteen liittyviä keskeisiä teemoja ovat muun muassa riittävät resurssit, uudet tavat toimia, aito osallisuus ja vastaanottavuus¹.

Kokonaisturvallisuus vaatii yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemistä viranomaisten, yritysten ja kansalaisten kesken, sillä kriisien ja uhkien hallinnassa tarvitaan moninaista ja -alaista asiantuntemusta ja tiedonvaihtoa. Yhdessä tekemisen pohjana on vakaa luottamus niin toisiin ihmisiin kuin viranomaisiin. Eriarvoisuus, väestön heikot elinolosuhteet ja puute lisäävät yhteiskunnan haavoittuvuutta ja heikentävät turvallisuutta monin tavoin. Jos yhteiskunta on jakautunut ja luottamus vähäistä, myös valmiudet kohdata kriisit yhdessä ja yhteisin tavoittein ovat heikommat.²

¹ Ks. Lepistö, 2023.

² Yrriäho, ym., 2023.

Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä³.

Kokonaisturvallisuuden käsitteen sisältöjä⁴

Kokonaisturvallisuus perustuu laajaan turvallisuuskäsitykseen, joka kattaa paitsi fyysisen, myös sosiaalisen, taloudellisen sekä ympäristö- ja kyberturvallisuuden. Se huomioi yhteiskunnan eri osa-alueet ja resurssit, joiden avulla voidaan ehkäistä, varautua ja vastata erilaisiin uhkiiin ja kriiseihin.

- Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä.
- Julkisen hallinnon, viranomaisten sekä yliopistojen ja tutkimuslaitosten rooli varautumista koskevassa säädösvalmistelussa, ohjauksessa, kehittämisessä sekä varautumistoimenpiteiden toteuttamisessa on merkittävä.
- Elinkeinoelämän rooli varautumisessa on yhä tärkeämpi.
- Järjestöt tuottavat palveluja, koordinoivat vapaaehtoisten osallistumista viranomaisia tukevaan toimintaan ja ylläpitävät esimerkiksi valmiustoimintaan liittyvää erityisosaamista. Järjestöt kanavoivat johtavat ja koordinoivat myös järjestöihin kuulumattomien kansalaisten auttamishalun erilaisiin auttamistehtäviin.
- Kuntien varautumisessa otetaan huomioon ulkoistetut palvelut sekä yhteistyö elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa. Järjestöt, sopimusyhteisöt ja vapaaehtoissektori tuottavat merkittävällä tavalla turvallisuuden toimintoja ja palveluja tukien laaja-alaisesti koko yhteiskunnan varautumista.
- Järjestöjen lisäksi aktiiviset kansalaiset ovat merkittävä osa kriisinkestävää yhteiskuntaa. Yksilöt ovat yhä tärkeämpiä turvallisuustoimijoita omissa valinnoissaan ja toiminnoissaan, perheen ja lähiyhteisöjensä jäseninä. Yksilön tiedot, taidot ja turvallisuutta vahvistava asenne muodostavat yhteiskunnan resilienssin eli kriisinsietokyvyn perustan.

Taloudellisen epätasa-arvon tunne ja ongelmat arjessa voivat Haitata merkittävästi osallistumista yhteiskunnan vapaaehtoiseihin turvallisuustoimiin, kuten sopimuspalokuntien toimintaan.

³ Valtioneuvoston periaatepäätös, 2017, 7-8.

⁴ Valtioneuvoston periaatepäätös, 2017, 7-8.

Kokonaisturvallisuuden kannalta keskeinen yhteiskunnan ominaisuus on sen sosiaalinen kestävyys, joka näkyy muun muassa hyvinvointina ja luottamuksena, kansalaisten osallistumismahdollisuuksina sekä yhdenvertaisuutena ja sosiaalisena oikeudenmukaisuutena. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja yhteiskunnan toimintoja läpileikkaava sosiaalinen oikeudenmukaisuus luovat pohjan suomalaisen yhteiskunnan vakaudelle⁵:

- Vahva, tasa-arvoinen ja osallistava yhteiskunta on eriarvoista yhteiskuntaa turvallisempi paitsi sisäisesti myös ulkoisesti, koska sillä on paremmat valmiudet kohdata erilaisia kriisejä ja uhkia.
- Eriarvoisuus on omiaan rapauttamaan luottamusta ympäröivään yhteiskuntaan ja muihin ihmisiin, joka on yksi sosiaalisesti kestävästä yhteiskunnan tärkeimmistä ominaisuuksista. Korkean luottamuksen yhteiskunnissa yksilöt ja ryhmät voivat odottaa, että heitä kohdellaan oikeudenmukaisesti ja luottaa siihen, että yhteiskunta toimii heidän parhaakseen.
- Luottamus yhteiskunnan instituutioihin ja muihin ihmisiin luo perustan vakaalle yhteiskunnalle; se kannustaa yhteisöjä ja yksilöitä toimimaan yhdessä kriisitilanteissa ja noudattamaan viranomaisten ohjeita, mikä on tärkeää kriisien hallinnassa ja niistä selviytymisessä.
- Eriarvoiset yhteiskunnat kokevat usein tasa-arvoisia yhteiskuntia enemmän levottomuuksia ja rikollisuutta, erityisesti alueilla, joilla on paljon köyhyyttä, työttömyyttä ja epätasa-arvoa.
- Suuret taloudelliset kuilut synnyttävät katkeruutta ja kokemusta epäoikeudenmukaisuudesta heikommassa asemassa olevilla, mikä voi luoda tyytymättömyyttä ja johtaa konflikteihin. Eriarvoisuus ja epäoikeudenmukaisuus voivat johtaa yhteiskunnallisiin levottomuuksiin, protesteihin ja mellakoihin.
- Eriarvoisuuden vähentäminen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen ovat tärkeitä toimenpiteitä kokonaisturvallisuuden ja kriisinkestävyyden parantamiseksi. Tätä voidaan tehdä paitsi erilaisia tulonjakoa tasaavilla ja syrjintää ehkäisevillä politiikoilla, edistämällä työllisyyttä ja taloudellista osallisuutta sekä huolehtimalla koulutuksen, työn ja terveydenhuollon palveluista.
- Suomen väestönkasvu on ollut jo pitkään nettomaahanmuuton varassa, sillä luonnollinen väestönkasvu on meillä hidasta. Ikääntyvässä yhteiskunnassa maahanmuutolla onkin merkittävä rooli. Maahanmuutto parantaa Suomen taloudellista huoltosuhdetta, jos maahan muuttaneiden enemmistö työllistyy.

Esimerkiksi oikeudenmukaisuuden näkökulmasta tulevaisuuden hyvinvointiyhteiskunnan sosiaaliturvan sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen tulee olla riittäviä, mutta myös biofysikaalisesti pienempiä. Kyseessä on merkittävä haaste, johon on puututtava paremmin yhteiskuntapolitiikan tutkimuksessa ja käytännössä.⁶ Tämä myös tarkoittaisi, että yhteiskunnassa tulisi toteuttaa vaihtoehtoisia politiikkoja rahoitusjärjestelmien radikaaliksi muuttamiseksi.⁷

⁵ Yrttiäho, ym., 2023.

⁶ Hirvilammi, ym., 2023a.

⁷ Hirvilammi, ym., 2023b.

Tietojen ja taitojen merkityksestä varautumisessa

Yksilön tiedot, taidot ja turvallisuutta vahvistava asenne muodostavat yhteiskunnan resilienssin eli kriisinsietokyvyn perustan.

Luottamus tiedemaailman tarjoamaan tietoon on kriittistä. Meillekin on rantautunut disinformaation levittämisen ja sen yhteydessä tieteen merkityksen vähättelyn ilmiö, joka pahimmillaan voi haitata asianmukaisia toimia ja toimijasuhteiden muodostumista kriisitilanteissa, tai hämärtää ymmärrystä kokonaisuuksien ja niiden yhteyksien hahmottamisessa.

Disinformaatio kohdistuu näinä aikoina erityisesti ilmastonmuutokseen. Vaikka tiedeyhteisö on varsin yksimielinen ihmisen aiheuttaman ilmastonmuutoksen todellisuudesta, ilmastonmuutosta epäilevät tahot saavat paljon näkyvyyttä mediassa. Tämä lisää ihmisten kokemaa epävarmuutta.⁸

Meillä samat tahot, jotka vastustavat maahanmuuttoa, vastustavat myös ilmastotoimia. Kuitenkin maahanmuutto tulee kiihtymään nimenomaan siinä tapauksessa, jos ilmastonmuutokset vaikutukset lisääntyvät. Kun Afrikassa kuivuus pahenee ja aavikoituminen etenee, erään arvion mukaan 70 miljoonaa ihmistä voi suunnata Pohjois-Eurooppaan – niin aika eri tavalla joudumme yhteiskuntamme järjestämään. (Tuuli Hirvilampi)

Tuleekin yhä tärkeämmäksi, että niin poliitikoille kuin kansalaisillekin pitää opettaa kriittisen ajattelun taitoa ja luotettavien tietolähteiden tunnistamista. Disinformaation tuottajat vaikuttavat tällä hetkellä olevan etumatkalla sen torjuihin nähden, ja kerran levinnyttä väärää tietoa on vaikea kumota. Eri aluehallinnoilla on tarpeen olla omat ja vakiintuneet digitaalisen viestinnän kanavansa, joihin asukkaat voivat luottaa. Nyt kun disinformaation levittäminen tapahtuu vapaasti, tulevaisuudessa tilanne voi olla toisin. Esimerkiksi generatiivisella tekoälyllä tuotetaan valtavasti disinformaatiota, mutta tekoälyä voidaan käyttää myös disinformaation torjuntaan. Suomessakin tehdään eri puolilla aktiivisia toimenpiteitä disinformaation torjunnan eteen.⁹

Jos ihmiset eivät usko viranomaisten kehotuksia ja varoituksia, vaan luottavat disinformaation lähteisiin, tästä voi muodostua uusia turvallisuusriskejä.

2000-luvun alussa (suomalaisen kohtuutalouskeskustelun taustalla) olevalla kansainvälisellä de-growth-ajattelulla oli ideana hidastaa tai pysäyttää ilmastonmuutos talouden kasvuvauhtia radikaalisti hidastamalla, jolloin hiilidioksidipäästöt vähenevät ja yhteiskunnan systeemin muuttamiseen jää enemmän mahdollisuuksia¹⁰. Mutta tilanne on muuttunut siihen suuntaan, että kohtuutalouttakin on jo ajateltava pikemminkin mallina sopeutua nopeaan muutokseen ja katastrofeihin; sen lisäksi, että tarvitaan metabolismiaan muuttava yhteiskunta, tarvitsemme myös sel-laista taloutta, joka investoi ja kanavoi enemmän resursseja pelastuspalveluun, ihmisten, yritysten ja kriittisten toimintojen – kuten energiantuotannon – sijoittamiseen turvallisiin paikkoihin sekä hyviin varoitusjärjestelmiin.¹¹ Kohtuutalous näyttää tältä osin varautumisen toimintana ja turvallisuudentunteen vahvistajana.

⁸ Aarnio-Linnanvuori, 2018, 21.

⁹ Ks. Karmala 2024.

¹⁰ Ks. Myllylä, 2023.

¹¹ Burdeus, 2024.

Ilmaston- ja ympäristömuutoksen vaikutukset yhteiskuntien kehitykseen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä eivät ole vielä läheskään tiedossa. On kuitenkin selvää, että taloudellisten tappioiden määrä tulee kasvamaan eri sektoreilla. Jos yhteiskunta ei ole kunnolla varautunut – eli nimenomaan investoitu asioihin mahdollisten kriisien eri skenaariot huomioiden – voidaan päätyä epäoikeudenmukaisiin, yllättäviin tilanteisiin. Tätä on jo nähty maailmalla siellä, missä on koettu sään ääri-ilmiöitä. Vaurioiden vastuukysymykset nousevat nopeasti pintaan:

Jos emme vaadi tarpeeksi korkeaa tasoa, poliitikot asettuvat sanomaan, että kaikki nämä ovat luonnonkatastrofeja ja että tämä on uusi ilmastonormaali. Sloveniassa, vuosi tulvan jälkeen, kaikki poliitikot sanovat nyt, että vastuu itsensä suojelemisesta on ihmisillä; että heidän on otettava vakuutus. Sama tapahtui Yhdysvalloissa Katrinnan jälkeen. Ennen valtio antoi vastauksia, ja nyt on tullut keskustelu yksilöllisestä vastuusta, joka siirtää kaikki kustannukset työväenluokalle.¹²

Näivettyvä yhteiskunta ja sen kurjistava kasvusuunta ei ole kriisinkestävä

Kohtuutalouden riskinä on nähty, että keskitytään vakaan tilan talouteen ja siinä biofysikaalisiin tekijöihin (etenkin bio- ja kiertotalous), samalla kun vältellään vaikeita, radikaaleja poliittisia ja sosiaalisia kysymyksiä, jotka kuitenkin ovat aivan välttämättömiä muutoksen aikaansaamisessa. Seuraavassa on tutkimukseen haastateltujen henkilöiden pohdintaa nykytilanteesta eri kantilta, esimerkiksi minkälaisia ns. polkuriippuvuusia¹³ on olemassa uudistusten tiellä:

Venäjän hyökkäyssota ja Lähi-idän tilanne kalvavat kaikkia. Sodat estävät globaalin yhteistyön, vievät järjettömästi resursseja sekä poliitikkojen mielenkiinnon ja ajan. Sodat myös suuntaavat taloutta aivan väärin ja meidän yhteiskuntamme painopiste onkin nyt siirtynyt turvallisuus- ja puolustussektorille. YK puhuu kestävän rauhan mallin löytämisestä, mutta tuntuu, ettei kiinnostusta kompromisseihin juuri nyt ole eikä niitä haluta tehdä. (Jukka Hoffren)

Yhteiskuntamme on paljolti rakentunut sen mukaan, miten taloustieteilijät näkevät yhteiskunnan toiminnan perustuvan omaan talousmalliinsa: talous on suuri kone, jonka toimintaa halutaan optimoida ja siksi puhutaan tehokkuudesta ja säästämisestä. Juuri nyt puhutaan näin etenkin sosiaali- ja terveyspalveluiden kohdalla. Tehostamisen kautta talousajattelu joutuu supistuvaan kierteeseen, jossa toimintaa aina vain vähennetään, kun talouskasvua ei synny. Nykyinen talousmalli ei ole senkään vuoksi kestävällä pohjalla, koska se edellyttää väestönkasvua - uusia ihmisiä eli kuluttajia pitää syntyä koko ajan lisää, pitää rakentaa uusia tehtaita ja tuottaa niille tavaraa. Tämä ei voi jatkua loputtomiin koska ymmärrettävästi rajaton kasvu ei ole mahdollista. Olemme niin loukussa tässä vanhan maailman talousmallissa, ettei oikein millään päästä tästä eteenpäin. Tuloksena pyrkimyksistä on lähinnä ihmisiä kurjistavaa kasvua – köyhien määrä kasvaa ja tuloterot pahenevat. Poliitikot ja asiantuntijat eivät kuitenkaan uskalla nostaa niin sanotusti kissaa pöydälle ja tehdä näitä nykyisen talousajattelun kannalta radikaaleja muutoksia ja uudistuksia. Taustalla on kyse vallasta - kenen ehdoilla yhteiskuntaa uudistetaan ja mihin suuntaan. (Jukka Hoffren)

Olemme niin loukussa vanhan maailman talousmallissa, ettei oikein millään päästä tästä eteenpäin. Tuloksena pyrkimyksistä on lähinnä ihmisiä kurjistavaa kasvua.

¹² Burdeus, 2024 (vapaa käänös SM).

¹³ Polkuriippuvuudella viitataan epätoivoittuun kehitykseen; sellaiseen toiminta- tai käyttäytymismalliin, jossa systeemin aiemmat valinnat vaikuttavat myös tuleviin valintamahdollisuuksiin niitä lukitsevasti. Polkuriippuvuutta ilmentävä järjestelmä ei lähtökohtaisesti halua tulla päivitetynsi, mikä tekee tilanteen uudistajalle vaikeaksi. Uudistuksilla pitäisi kyetä murtamaan polkuriippuvuudet.

Jos me mittaamme kansantaloutta vanhoilla mittareilla, niin mielenkiinto menee pakostikin fyysisten tavaroiden tuotantoon ja kulutukseen kuten ennenkin, ja se estää siirtymää uuteen. Kaikki nykyiset tilinpidot mittaavat pitkälti kuollutta materiaa, vaikka ympärillämme oleva tärkeä on elävää elämää, jota on vaikeaa puristaa numeroihin ja joka tahtoo jäädä näiden mittareiden ulkopuolelle. Jos talousajattelumme muuttuu, niin meidän pitää alkaa mitata ihan toisia asioita, kuin pelkästään sitä, mitä fyysisissä tavaroita talous tuottaa. Koetun hyvinvoinnin mittaaminen kertoisi paremmin mitä talous tuottaa yhteiskunnan jäsenilleen. Yleisesti ymmärretään, että yhteiskuntiemme pitäisi mennä kohti aidon kehityksen mittarin (GPI) käyttöä ja keskittyä ihmisten hyvinvoinnin parantamiseen. (Jukka Hoffren)¹⁴

Jos Riossa oltaisiin lähdetty tekemään ilmastopoliittikkaa toisesta päästä eli tuotantopäästä, niin oltaisiin tehty tehokasta sääntelyä fossiilisten polttoaineiden kaivamiselle ja markkinoinnille – lopputulos olisi ollut erilainen. Mutta kun mentiin päästönäkökulmaan, ja kun kaikki 8 miljardia ihmistä tuottaa päästöjä, niin se sääntely on tosi vaikeaa. Rio ja kestävän kehityksen tunnus on ollut ympäristöpolitiikalle vahingollinen. 1970-80-luvuilla ympäristöliikkeillä oli radikaalia yhteiskuntakritiikkiä, mutta sitten tuotiin tämä kestävä kehitys, jonka mukaan kaikki on mahdollista: talous voi kasvaa, köyhyys voi vähentyä ja ympäristöongelmat ratketa samalla paketilla. Kaikki kolme eivät ole samaan aikaan mahdollisia. En ole itse pitkään aikaan puhunut kestävän kehityksen puolesta, koska se sisältää tavallaan sen petoksen, että kaikki olisi mahdollista. Demokratiolla asia voitaisiin ratkaista, mutta elämme suurirytysten ja suurpääoman hallitsemassa maailmassa. Kun yritetään säädellä jotain, niin firmat sanovat ettei se käy – sanotaan, no ei sitten. Kaikista selkeimmin tämä on näkynyt ilmastokonferensseissa, joissa on hirveä määrä fossiililobbareita. Sen sijaan, että heidät pidettäisiin ulkona, konferenssin isännät varta vasten kutsuvat heidät mukaan. (Marko Ulvila)

Kun yritetään säädellä jotain, niin firmat sanovat ettei se käy – sanotaan, no ei sitten.

Isompi juttu on tulotason ongelma, oli kyse sitten kansantalouksista tai yksilöistä: jos ihmiset tai yhteiskunnat on rikkaita, niin ympäristövaikutus ei muutu pieneksi. Tarvittaisiin kulttuurin muutos, mitä on aiemminkin tapahtunut. Esimerkiksi voi ottaa tupakoinnin: se oli alussa tosi tyylikästä, mutta nyt se on monin paikoin kiellettyä. Entäpä jos rikkauten ihannointi muuttuisikin rikkauten 'rangaistavuudeksi', tai jos luonnonvarojen ylikäyttöä alettaisiin pitää rangaistavana ja se kiellettäisiin? On jo paljon näyttöä siitä, ettei vaurastuminen ja vauraana oleminen takaa hyvää elämää – on myös merkityksellistä elämää, jota voidaan tehdä ilman vaurautta. 'Hyvä elämä kaikille' -periaate olisi tarpeen. (Marko Ulvila)

Entäpä jos rikkauten ihannointi muuttuisikin rikkauten 'rangaistavuudeksi', tai jos luonnonvarojen ylikäyttöä alettaisiin pitää rangaistavana ja se kiellettäisiin?

¹⁴ BKT oli leimallisesti oman (teollisen) ajan ja yhteiskunnan väline, jolloin BKT on huono mittari jälkiteollisissa yhteiskunnissa, sillä käytännössä suora yhteys talouskasvun (BKT:n kasvun) ja ihmisten hyvinvoinnin välillä on katkennut. BKT on talouden liikevaihdon mittari, se ei kerro mitään toiminnan järkevyydestä - näin ollen BKT ei ole hyvinvoinnin mittari. Meillä ei myöskään vielä ole käytössä yleisesti hyväksyttyä hyvinvoinnin mittaria. (Hoffren, 2014). Taloutemme kuluttaa luonnonvaroja eniten Euroopassa. Globaaliin, henkeä kohden laskettuun kestävään tasoon verrattuna ekologinen jalanjälkemme on noin 3,5-kertainen, hiilijalanjälkemme noin nelinkertainen ja materiaalijalanjälkemme noin viisinkertainen. Suomelle on ehdotettu kestävän talouden mittareita, koska bruttokansantuotteen kasvu ei ole mielekäs tavoite kestäväälle hyvinvointitaloudelle. Talous on kestävä, jos sen avulla pystytään täyttämään tasavertaisesti ihmisten kohtuulliset tarpeet vahvistaen samalla hyvinvoinnin ekologista pohjaa. Tällaiseen hyvinvointitalouteen pääsemiseksi tarvitaan nykyistä kattavampien talouden seurantamittareiden käyttöä. Erilaiset luonnonvarat, niiden riittävyys ja käyttöönoton oleelliset vaikutukset pitää tehdä taloudellisesti näkyväksi. (Ks. lisää Kestävyyspaneeeli, 2024).

Sosiaalipolitiikan konferenssissa perhepolitiikan tutkijakollega Puolasta sanoi, että nyt olisi aika hyväksyä se, että syntyvyys on alhaisemmalla tasolla ja se on tulevaisuus mihin ollaan menossa – tai me olemme siellä jo. Eikä ole olemassa mitään vippaskonstia, jolla saadaan syntyvyys nousuun. Ennen ajateltiin, että me tarvitsemme hyvää perhepolitiikkaa, mutta siitä päätellen, että Pohjoismaissakin on niin alhainen syntyvyys, perhepolitiikka ei näytä toimivan. Ikääntyvä väestö on tietenkin myös ongelma, joka lisää julkisia menoja. EU:n raportissa ennakoidaan, että julkisten eläkemenojen osuus kasvaa selvästi vuoteen 2045 mennessä mutta se laskee taas nykytasolle vuoteen 2070 mennessä. Julkisen talouden kannalta on tosi haastavaa, että heikko huoltosuhde osuu samaan tilanteeseen, jossa meillä on kiire toimia ilmastokriisin ratkaisemiseksi. Nyt pitäisi investoida vihreään siirtymään ja energiamurrokseen. Kuitenkin meitä pelotellaan kovasti julkisella velalla. Ajattelisin, että nyt pitäisi muuttaa julkisen talouden pelisääntöjä, kuten vaikka EU:n kasvu- ja vakaussopimusta niin, että pystytään edistämään vihreää siirtymää ja samalla huolehtimaan eläkkeistä, hoivasta ja terveyspalveluista. – Poliitikassa on niin vahva polkuriippuvuus, että siellä tehdään niitä asioita, mitä on tehty ennenkin tai mikä on mahdollisimman helppoa ja mahdollisimman suosittua kansalaisten silmissä. Tai sitten tehdään hyvin vahvasti arvoideologista politiikkaa, jossa on ihan sama mitä faktoja lyödään pöytään. (Tuuli Hirvilammi)

Ei ole olemassa mitään vippaskonstia, jolla saadaan syntyvyys nousuun.

Neljöpäiväinen työviikko on ehdottomasti hyvä idea, kannatan sitä, mutta toisaalta nyt lapsiperheiden ja kaikki elämisen kulut kasvaa, niin pitää huomioida, että se on ihmisille taloudellisesti aika tiukkaa tällä hetkellä ja nuorten pahoinvointi lisääntyy. Pitää olla aika varovainen mitä kohtuusajattelun nimissä lähtee ajamaan; helposti tulee elitistinen, arjesta vieraantunut kuva. Todellisuudet kyllä erkanevat Suomessa todella paljon. (Jarna Pasanen)

Todellisuudet kyllä erkanevat Suomessa todella paljon.

Kohtuusajattelulle tulee sivustatukea myös kirkon johdon suunnalta – se on se freimaus, johon sielläkin on kestävyys- ja ympäristöasioissa helppo liittyä. Kulttuurinen ja sosiaalinen kestävyys voi näkyä muun muassa seurakuntien kiinteistönhoidossa. Paikallisyhteisön ulottuvuus, kulttuuriarvojen ylläpitäminen, voi olla tosi voimaannuttavaa yhteisölle. Monesta pitää luopua, mutta panostetaan siihen, mitä halutaan säilyttää, yleensä siihen omaan kirkkoon, ja tehdään siitä entistä monikäyttöisempi, energiatehokkaampi ja kaikille saavutettava. Ei siis ole kyse vain luopumisesta vaan myös mahdollisuuksista löytää uusia kohtuullisempia ja kestävämpiä toimintatapoja. Vaikka siten, että luovutaan vaikeasti ylläpidettävistä kiinteistöistä ja remontoidaan kirkkoa, jotta voidaan toimia siellä entistä enempi, kun se kerran halutaan säilyttää. (Jari Visto)

Kurjistavan kasvupolitiikan ja tuloerojen syvenemisen myötä suomalaisten taloudellinen ja sosiaalinen kriinkestävyys ei taida olla riittävällä tasolla. Voidaan kysyä, kuinka monella taloudelliset resurssit riittävät edes suositeltuun kolmen päivän kotivaraan?

On selvää, että joudumme tulevaisuudessa järjestämään palvelut ja koko yhteiskunnan rakenteen aivan uudella tavalla. Siinä missä joudumme säästämään aineellisissa resursseissa, voimme puolestaan kasvattaa aineetonta pääomaa ja erityisesti sosiaalista pääomaa monenlaisten haasteiden ratkaisuisissa.

Kohtuutalous on sellainen yhteiskunta, jolla on nykyistä pienempi aineenvaihdunta, mikä tarkoittaa energian ja luonnonvarojen kestävämpää käyttöä. Mutta vielä tärkeämpää, kyseessä on yhteiskunta, jonka aineenvaihdunta on **erilainen** ja se palvelee uusia toimenpiteitä. Tämä käsittää erilaisia aktiviteetteja, erilaisia energiamuotoja ja käyttötapoja, erilaisia suhteita, erilaisia sukupuolirooleja, erilaisia ajan allokaatioita palkallisen ja palkattoman työn välillä, ja erilaisia suhteita luontoon.¹⁵ Lisäksi näissä keskeistä on oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden huomioiminen läpileikkaavana periaatteena.

Kohtuutaloudessa ei ole kyse vain luopumisesta vaan myös mahdollisuuksista löytää uusia kohtuullisempia ja kestävämpiä toimintatapoja.

¹⁵ D'Alisa, ym., 2014.

PIONEERIVIRITYKSET: kohtuutalous on mahdollisuus

Miten kohtuullisuutta voisi toteuttaa yritystoiminnassa – sopiiko kohtuuden vaatimus ylipäättään liiketoiminnan kompassiksi? Tässä raportissa väitetään, että erityisesti valtavirtaa vastaan kulkevat, uusia markkinarakoja hyödyntävät pienet ja keskisuuret yritykset (pk-yritykset)¹⁶ voivat olla yksi merkittävimmistä tiennäyttäjistä kulttuuristen arvojen siirtymässä, kun muutamme yhteiskunnan aineenvaihduntaa kestävämmälle tasolle ja huomioimme sosiaalisen oikeudenmukaisuuden. Kohtuutaloudessa yritysvastuu korostuu sitä enemmän mitä suuremmasta liiketoiminnasta kyse; se merkitsee syväluotausta yrityksen yhteiskunnalliseen tarkoitukseen sekä sitä toteuttaviin strategioihin sekä toiminnan vaikuttavuuteen.

Liiketoiminnan sopeutuminen yhteiskunnallisiin odotuksiin ja planeetan rajoihin

Vanhat toimintatavat eivät enää päde uudessa ajassa: on osattava ennakoida, sopeutua ja etsiä uudenlaisia kasvun paikkoja

Euroopan komission mukaan pienet ja keskisuuret yritykset muodostavat talouden selkärangan, koska ne luovat yli 85 prosenttia Euroopan uusista työpaikoista ja varmistavat yhteiskuntien vakautta. Kymmenestä yrityksestä yhdeksän kuuluu pk-yrityksiin. Niiden menestymiseen tarvitaan uusia keinoja: oikeanlaisen sääntely-ympäristön sekä yrittäjyyden ja työpaikkojen luomisen edellytyksiä.¹⁷

2020-luvun puoliväliin tultaessa suomalaisten pk-yritysten tilanne näyttää varsin heikolta: niiden liiketoiminta on supistunut kysynnässä, työpaikkojen määrässä, investoinneissa ja viennissä, ja joka 20:s yritys varautuu konkurssiin. Yrityskysely mukaan pk-yritysten kasvukäänne antaakin odottaa itseään.¹⁸ Näin ollen yrittäjien tyytyväisyys Petteri Orpon hallituksen aikana on laskenut eri yrittäjäryhmissä, varsinkin nuorten yrittäjien, naisyrittäjien ja yksinyrittäjien kohdalla.¹⁹

Yrittäjägallupin mukaan pk-yritysten tilanne on ”herkkä ja hauras, eikä maailmalta tarvita huonoja uutisia”²⁰. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan poikkeukselliset viime vuodet ja talouden nykytilanteen epävarmuus ovat laskeneet tuntuvasti pk-yritysten suhdannenäkymiä ja kasvuhakuisuutta²¹. Kuten käsillä olevan julkaisun toisessa osaraportissa todetaan, monikriisin aikaan saavuttua meillä ei mitään ilmeisimmin ole enää paluuta entisenlaiseen talouskasvuun, joka on perustunut luonnonvarojen rajattomaan käyttöön ja sosioekonomiseen epätasa-arvon syvenemiseen. Maailmasta on tullut epävakaisempi ilmastokriisin ja geopolittisten jännitteiden aikaan tultaessa. Näin ollen meidän täytyy alkaa muuttaa ajattelutapojamme – liiketoiminta ei voi olla tästä irrallinen elementti, koska viime kädessä sen tulee palvella yhteiskunnan tarpeita ja toimia ekologisten reunaehtojen puitteissa. Tarvitaankin rohkeita avauksia ja ’vanhan maailman’ keinojen kriittistä arviointia.

Meilläkin kannattaisi enemmän problematisoida, miten politiikassa puhumme kasvusta: heijastaako se mennyttä maailmaa vai tulevaisuutta?

¹⁶ Mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten luokka koostuu yrityksistä, joiden palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja joiden vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa (Euroopan komissio, 2019, 3).

¹⁷ Euroopan komissio, 2019, 3.

¹⁸ Elinkeinoelämän keskusliitto, 2024.

¹⁹ Hyry, 2024.

²⁰ Yrittäjät, 2024.

²¹ Työ- ja elinkeinoministeriö, 2024.

Tavallaan kohtuutalousajattelun mukaista liiketoiminnan muutosta on jo tapahtunut pakon edessä äkillisessä tilanteessa, kun koronapandemian aikana yritykset joutuivat säätämään liiketoimintatapojaan. Vaadittiin ajattelua kriisin jälkeisistä kestävyiden liiketoimintamalleista, mukaan lukien siirtymisestä uusliberalistisesta talouskasvun käsitteestä kysymykseen, mitä on hyvä elämänlaatu tai miten yritystoiminta palvelisi paremmin niitä puutteita, joita esiintyy julkisella sektorilla?²² Koronapandemia voidaan nähdä tilapäisenä liiketoiminnan vajoamisena – mutta ei varmaankaan ainutkertaisena tapahtumana.

Pandemian aikana tehdyt kulttuurialan eri toimijoita koskevat rajoitukset nostivat esiin kulttuurialan yritysten ja muiden alan toimijoiden tärkeän merkityksen ihmisten hyvinvoinnille, työllisyydelle ja taloudelle, mitä ei tunnusteta tarpeeksi. Kulttuuriala kokonaisuudessaan tuottaa huomattavasti enemmän kuin sitä julkisesti rahoitetaan ja alan tuotos on kasvanut ja työllisyys vähentynyt viime vuosikymmenellä. Toisin sanoen, kulttuurialan tuottavuus on kasvanut: kulttuurin tuotos on kymmenen kertaa suurempi kuin mitä valtio kulttuuriin investoi. Kulttuuriala on myös työvoimavaltainen, joten sen työllistävä vaikutus yhteiskunnalle on tuntuva. Alan työntekijöiden yhteenlaskettu palkkasumma on noin 5,3 miljardia euroa vuodessa.²³ Kulttuurisektorin liiketoiminta voidaankin nähdä yhdeksi keskeiseksi osaksi kohtuutalouden perustaa, etenkin jos kulttuurialan toimijat nostavat entistä vanhemmin esiin talouteen liittyviä arvokeskusteluja ja näyttämään esimerkkiä materiaalisesta kulutuksesta vähentämisestä omassa tuotannossaan.

Koronapandemia osoitti tarpeen lähteä pohtimaan liiketoimintamalleja, joissa talouskasvun keskipiste siirretään elämänlaatuun

Kohtuutalousnäkökulmasta katsottuna yritysten ja talouskasvun keinovalikoimaa etsitään edelleen liian kapeakatseisesti vanhoista toimista, jotka eivät ennakoivat eli tunnista riittävästi näiden globaalien ilmiöiden ja megatrendien haasteita tai mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille tai niiden perustamiselle. Suomalaiset yritykset suuntaavat myyntinsä ja tuotekehityksensä erityisesti asioihin, jotka parantavat jo olemassa olevaa ja sinne, missä tehdään jo kauppaa. Kohtuutalousnäkökulma voi näin ollen antaa yrityksille erilaista strategista ja operationaalista ajattelua, eli avata näkymiä uudelle liiketoiminnalle, missä kiertotalous ja primäärisen materiaalin vähentäminen sekä syvempi yhteiskunnallinen olemassaolon tarkoitus ovat keskiössä. Kyse on pitkälti myös niin kutsutuista sosio-teknisistä innovaatioista.

Yritystoiminnan roolin pohdinta on toistaiseksi jäänyt vähälle huomiolle kansainvälisissä kohtuutalouskehitystä koskevissa keskusteluissa ja tutkimuksissa²⁴. Kuitenkin on jo nähtävissä maailmalta ja vähäisessä määrin myös meillä voimistuvia signaaleja kohtuutalouden mukaisesta liiketoiminnasta, missä on menty pidemmälle kuin väljästi kestävä kehityksen periaatteita tai vihreän siirtymän kehitystä noudattavissa yrityksissä.

Kohtuutalous vaatii nykyiseen talousjärjestelmään verrattuna erilaisen perustan, joka merkitsee yhteistyötä, huolehtimista, jakamista, solidaarisuutta ja vastuunottoa. Kohtuutalous on ihmisten arvostusta heidän tuotantokykynsä yli.

Viime aikoina meillä on alettu nostetaa esiin Ranskan valtion esimerkin²⁵ mukaisesti uutena toimenpiteenä 'ultrapikapamuodin' ja 'halpatavarakrääsän' verottamista nykyistä kovemmin²⁶, joka toteutuessaan voisi ennakoita merkittävää muutosta. Tässä kohdin valtion rooli vahvistuisi, mutta olisi tärkeää luoda myös yritysten vapaaehtoisille toimille kohtuutalouteen siirtymisen kehukset.

²² Ks. Lüdeke-Freund & Froese, 2021.

²³ Holm & Tyynilä, 2021; Luovat ry., 2024.

²⁴ Mont, 2023; 25.

²⁵ Ranskassa on vireillä laki, joka rajoittaisi halpamuodin myyntiä ja kieltäisi sen markkinoinnin.

²⁶ Kerskakulutuksen suitsiminen osana kohtuullisuusajattelua voisi myös yhdistää puoluekenttää. Tarvitaan kansallisia ja EU-tason toimia. (Suomenmaa, 23.11.2024.)

Tilaaaja-tuottaja -vuorovaikutukset esimerkiksi yritysten kesken sekä yritysten ja julkisen sektorin välillä ovat juuri niitä, joissa kestävyysmurros etenee ja valtavirtaistuu tällä hetkellä parhaiten, ei niinkään politiikassa. Mutta politiikallahan ne rakenteet luodaan. Yrityssektorilla taas toivotaan nimenomaan ennustettavuutta ja pelisääntöjen selkeyttä, vaikka se tarkoittaisikin sääntelyn tiukkenemistä. (Jari Visto)

Suuryritykset – tarvitaan liiketoimintamallien syvälinen muutos

Kohtuutalouden näkökulmasta on kiinnostavaa, missä määrin yritykset kykenevät vastaamaan yhteiskunnan ja planeetan tarpeisiin eli mistä löytyy kohtuutalouden mukaisia, tulevaisuutta ennakoivia toimijoita ja ennennäkemättömiä teknologioita ja sosiaalisia innovaatioita.

Talouskehitys ja poliittistaloudellinen järjestelmä on suosinut meilläkin entistä suurempia, keskittyneempiä tuotantoyksiköitä kansainvälisine pääomineen ja korporatioineen. Vihreässä siirtymässä on myös havaittavissa tämän kehityssuunnan hankkeita erityisesti luonnonvarojen käytössä. Suurta skaalaa painottava kehitystrendi tuo vahvan jännitteen kohtuutalouden kanssa, koska se perustuu hajautettuun ja ideaalitapauksessa paikalliseen, elinvoimaiseen liiketoimintaan uusine arvoketjuineen. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta omavaraisemmat, suomalaisessa omistuksessa olevat hankkeet, investoinnit ja infrastuktuuuri sisältävät myös vähemmän riskejä geopolittisten jännitteiden ja globaalin kilpailun kannalta. Monikansalliset yhtiöt ja sijoittajat tekevät investointipäätökset ylikansallisen edun näkökulmasta, ja siksi niiden toimintaan sisältyy aina merkittäviä riskejä, jotka toteutuessaan tarkoittavat aluetalouden tai paikallistalouden kannalta 'shokkia' – etenkin, jos nojataan vain yhteen pääasialliseen liiketoimintoon.

Suurteollisuuden tapauksessa yksi merkittävä alkuaskel kohtuutalouden suuntaan voisi olla uudenlainen teollisuuspolitiikka ja vaatimus teollisuuden kyvystä uudistua. Tiedevetoista suunnittelua on ehdotettu teollista siirtymää ja siihen liittyvää tiedontuotantoa edistäväksi ja valtion roolia tukevaksi menettelyksi. On todettu, että kansallisen tason kestävyysmurroksen edistämisessä tarvittaisiin erityinen teollisen siirtymän suunnitte-luuyksikkö institutionaalisisena ratkaisuna. Mikäli julkisilla ja yksityisillä toimijoilla olisi käytössään avoimesti saatavilla oleva, jaettu tietopohja mahdollisista ja tavoittelemisen arvoisista teollisen siirtymän poluista, edellytykset hallittuun ja nopeaan teolliseen siirtymään voisivat olla paremmat. Tiedevetoisella suunnittelulla on tarkoitus vähentää siiloutumista eli yhdistää erillisiä tiedon aloja (ekologiset rajat, materiaaliset resurssit, teknistaloudelliset kehityspolut, sosio-ekologiset järjestelmät) poliittisen päätöksenteon ja yritysten investointiratkaisujen tueksi. On lisäksi ehdotettu, että näin voitaisiin myös sovittaa yhteen erilaisia poliittisen talouden rationaalisuuksia, kuten esimerkiksi ympäristötavoitteita, strategisten haavoittuvuuksien ennakoivia, demokraatista vallanjakoa sekä taloudellisia ja hyvän elämän tavoitteita.²⁷

Suurempiin, vakiintuneisiin yrityksiin voidaan soveltaa esimerkiksi seuraavia strategioita:²⁸

1. Yritykset voivat harjoittaa kohtuutalouteen sopeutettua tuotesuunnittelua, johon kuuluu sellaisten tuotteiden luominen, joilla on pidempi elinikä, ovat modulaarisia tai jotka on tuotettu paikallisesti.
2. Yritykset voivat harjoittaa arvoketjujensa uudelleensijoittamisen, jossa ne poistuvat arvoketjun tietyistä vaiheista ja siirtävät joitakin tehtäviä sidosryhmille. Yritykset, jotka sisällyttävät sidosryhmien sitoutumisen toimintaan, ovat siten nopeampia sopeutumaan kohtuutalouteen, kun siitä tulee enemmän valtavirtaa.
3. Yritykset voivat johtaa kohtuutalouduspainotteisen standardin asettamisen kautta. Tämä edellyttää sellaisen standardin luomista seurattavaksi muulle teollisuudelle.

²⁷ Ks. Järvensivu, ym. 2023.

²⁸ Roulet & Bothello, 2020; Vrt. Nesterova, ym., 2020.

Rakennusala on pidetty perinteisesti talouskasvun yhtenä moottorina. Rakennus- ja kaivannaisalan sektoreilla tarvittaisiin kuitenkin huomattavasti enemmän muutosta kohtuutalouden suuntaan. Suomessa rakentamisan jätteen määrä kytkeytyy talouden suhdanteiden kehitykseen; nousukausina jätettä syntyy enemmän kuin laskusuhdanteiden aikana. Jätettä syntyy määrällisesti eniten kaivannaisteollisuuden ja rakentamisen toimialoilla, joilla käsitellään suuria materiaalmääriä. Nämä osoittavat talousrakenteemme muutostarpeen, joka houkuttelisi ja vahvasti ohjaisi toimialoja kiertotalouden valtavirtaistumisen systemaattiselle tielle.²⁹

Energiasektorilla etulyöntiasema voidaan nähdä niillä yhtiöillä, jotka ovat reagoineet muutostarpeeseen ja kehittäneet erilaisia asiantuntijapalveluita. Kun energian myynti vähenee, liiketoiminnan luonne muuttuu ja palveluissa on myös enemmän lisäarvoa. Sähkoyhtiö voi esimerkiksi neuvoa taloyhtiöitä lämmön talteenottojärjestelmissä, auttaa tarjouspyyntöjen tekemisessä tai vuokrata laitteita, kuten aurinkopaneeleita sekä tarjota rahoitusta lämpöpumppujen hankintaan.

Kyllä firmat näkevät, että asiat voivat olla toisin tulevaisuudessa. Toimialat ovat tehneet hienoja vähähiilitiekarttoja. Kansallisella tasolla ei tällaisia oikein ole – nojataan siihen lähtökohtaan, että samat firmat ja toimialat ovat vallitsevia myös tulevaisuudessa ja niitä pitää vain vihertää. Mutta toimialan rakenteen muutoksessa tulonlähteet ovat selvästi erilaisia, mitä ei ole pohdittu yhteisesti, vaan sitä tehdään toimialojen sisällä tai yksittäisissä firmoissa. Energiafirmat taas ovat eri juttu, koska niillä on iso asiakaspinta ja paljon dataa asiakkaiden energiankäytöstä, jolloin niillä voi olla iso rooli tämän vuoksi. Lisäksi pääoman kerryttämisestä johtuen niillä on myös vaikutusvaltaa. (Eva Heiskanen)

Nojataan siihen lähtökohtaan, että samat firmat ja toimialat ovat vallitsevia myös tulevaisuudessa ja niitä pitää vain vihertää
(Eva Heiskanen)

Yritysmaailman vastuullisuudessa on noussut pääasialliseksi välineeksi ympäristön, yhteiskunta- vastuun ja hyvän hallintotavan ESG-työkalu (Environmental, Social ja Governance). Yritykset voivat osallistua erilaisiin kestävän kehityksen kansallisen ja kansainvälisen tason vapaaehtoiisiin sitoumuksiin ja agendoihin. Nämä ovat oikeita suuntia, mutta kohtuutalouden näkökulmasta eivät kuitenkaan läheskään riittäviä toimia. Kriitikkojen mukaan, siitä lähtien kun ESG-sijoitukset keksittiin, niiden merkittävin tavoite on ollut pääoman suojaaminen ja nopean tuoton tuottaminen – ei paikallisyhteisöjen tai luonnonympäristön oikeuksien huomiointi. Vaikka täten kestävyyttä sovellettaisiin oikein, emme näe liiketoimintamalleissa syvällistä muutosta, koska tavoitteena on tietystä mielessä lähinnä haittojen vähentäminen. Näin ollen on väitetty, että yhteiskunnallisista ongelmista, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti voittoihin, ei koskaan tullut ESG:n investointi- ja painopistealueita; radikaalit ja aidot kannattavuuteen vaikuttavat askeleet eivät kuulu ESG:n piiriin. Yritysten ESG:n markkinoinnilla ne ovat kuitenkin pystyneet liittämään itsensä sosiaalisiin ja ekologisiin kysymyksiin tavalla tai toisella.³⁰

Tarvitaan lisää kannustimia toiseen suuntaan materiaalien käytössä ja suunnittelussa. Jos ekologisesti tuotetun materiaalin käyttö yrityksessä on marginaalista, kyse on viherpesusta ja kuluttajan kannalta hyvän mielen kuluttamisesta.
(Jarna Pasanen)

²⁹ <https://www.ymparisto.fi/fi/kestava-kierto-ja-biotalous/kierratys-ja-jatteet> (noudettu 9.10.2024).

³⁰ Sahan, 2023.

Vastuullisuuskysymykset ovat kohtuutalouden syvintä ydintä, mutta pelkkä 'valikoiva vihertäminen' ei siis enää riitä tulevaisuuden liiketoiminnassa. Kohtuutaloudessa kyse on liiketoiminnan koko ydintarkoituksen uudelleenmäärittelystä ja kunnianhimoisesta tekemisestä: miten yrityksemme lisäävät ihmisten ja koko planeetan hyvinvointia? Ketä, mitä, kasvu tosiasiallisesti hyödyttää? Yrityksen kasvun rajojen määrittäminen tulee olemaan ratkaisevan tärkeää yritystoiminnan menestymisen kannalta – ajatus, joka tällä hetkellä voi vaikuttaa hyvin epärealistiselta vaatimukselta.

Useimmat yritykset eivät ole vielä ymmärtäneet sitä, mutta todellisuus on lyömässä niitä kasvoihin. Ne eivät voi saavuttaa kestävän kehityksen tavoitteitaan ja samalla harjoittaa loputonta kasvua. Uusi todellisuus on sitä, että keskitytään liiketoiminnan rajoittamiseen, sen sijaan, että tavoiteltaisiin eksponentiaalista kasvua – kyseessä tulee olemaan entiseen verrattuna täysin erilainen järjestys.³¹

Myös meillä on peräänkuulutettu yritysten kohtuutalousstrategioita ja kritisoitu sitä, ettei ymmärretä, miten paljon maailma tulee muuttumaan. Elämme edelleen liikaa kvartaalitaloudessa, jossa tavoitteita, liiketoimintaa ja strategioita katsotaan korkeintaan vuoden aikajäniteillä ja taloudellisen tuloksen valossa. Kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö eivät tule ratkaisemaan tilannetta, vaan yritysten tulisi itse ymmärtää tulevaisuuden haasteet ja tehdä ydintoimintoissaan perustavanlaatuisia muutoksia. Seuraava tavoite on muuttaa koko paradigma, missä siirrytään kasvun tieltä kohtuuden – ja jopa ei-kasvun – polulle.³²

Tienraivaajat – uuden ajan yritykset esimerkkinä

Kohtuutaloutta edustavat ne uuden sukupolven pioneiryrietykset, joissa tapahtuu valtavirrasta poikkeavia toimia ja arvonluontia, niin kaupungeissa kuin maaseuduillakin. Samalla vanhoja aloja ja toimijoita hiipuu pois – on tärkeää tunnistaa niitä, jotka vetävät toimintaa vanhan maailman tai fossiilitalouden suuntaan ja samalla luoda oikeudenmukaisia polkuja luopumiselle, tukitoimet ja kannustimet huomioiden.

Kohtuutalousajattelun mukaan yritykset, jotka kykenevät sopeutumaan ja ennakoimaan eli ovat luovia ja rohkeita edelläkävijöitä, sekä huomioivat vastuullisuuskysymykset aidosti, tulevat selviytymään parhaiten. Näin ollen kohtuutalouden ei pitäisi pelottaa yritystoimintaa, vaan pikemminkin se tulisi nähdä mahdollisuutena luovia epävarmuuden maailmassa.

On tärkeää tunnistaa niitä, jotka vetävät toimintaa vanhan maailman fossiilitalouden suuntaan ja samalla luoda oikeudenmukaisia polkuja luopumiselle.

Kohtuutalouden kulttuurin mukainen, jo käynnissä oleva yritystoiminta esimerkkeineen avaa meille kiinnostavia tulevaisuusvisioita. Voimme oppia näiltä edelläkävijäyrityksiltä muun muassa seuraavia asioita:

- minkälaisia uusia yritysmuotoja voi olla olemassa;
- minkälaisilla yritysfilosofioilla johto navigoi toimintaa;
- mistä uudet ideat ja innovaatiot ponnistavat;
- mitä tuotteita ja palveluita tarjotaan;
- mikä rooli omistajuudella ja liikevoitolla on;
- miten vastuullisuus toteutuu käytännössä;
- minkälainen asema työntekijöillä on;
- miten sidosryhmät määrittellään ja minkälaisia suhteita niihin on.

³¹ Post-growth guide.

³² Muukka, 2022.

Kohtuutalouden ei pitäisi pelottaa yritystoimintaa, vaan pikemminkin se tulisi nähdä mahdollisuutena luovia epävarmuuden maailmassa.

Modernin kapitalistisen yhteiskunnan pääominaisuus on ollut ajatus edistymisestä ja kehityksestä talouskasvun kautta. Nykyiset systeemiset kriisit ovat juurtuneet syvästi talousmalliin, joka perustuu erilaisten resurssien intensiiviseen hyödyntämiseen. Taloudet voidaan jakaa kolmentyyppisiin yritysrakenteisiin. Perinteisempi – ja siirtymä hidastava rooli – on voittoa tavoitteleva yritysraakenne, joka ajaa entisenlaista kulutusta ja talouskasvua. Siinä ympäristöhaitat tai kielteiset sosiaaliset vaikutukset ovat ulkoistettuja tekijöitä. Tällaisilla yrityksillä on myös usein vaikutusvaltaa politiikassa. Hybridirytykset sen sijaan hidastavat edellä mainittua dynamiikkaa, koska ne pyrkivät tasapainottamaan yksityistä taloudellista hyötyä suhteessa ns. yleiseen etuun. Voittoa tavoittelemattomilla liiketoimintarakenteilla on puolestaan päätavoitteena yhteiskunnallinen etu, yhteisomistus tai rajoitettu sijoitetun pääoman tuotto.³³

Yritysten koon kasvu rinnastetaan tyypillisesti johdon menestykseen, eikä ei-kasvua nähdä vaihtoehtona tai valintana.³⁴ Useissa perinteisissä lähestymistavoissa pidetään itsestäänselvyytenä ortodoksia oletuksia, joiden mukaan yritykset ovat taloudellisesti itsekkeitä toimijoita: yritykset ovat (tai niiden täytyy olla) yksityisessä omistuksessa, ja voittojen saaminen on liiketoiminnan päätavoite.³⁵ Voittoa tavoittelemattomat yhteiskunnalliset yritykset suhteellisen uudenlaisena toimijana markkinoilla kiinnostavat kuitenkin yhä enemmän ja niistä tehdään tutkimusta. Tällaisia yrityksiä löytyy eri maantieteellisiltä alueilta ja talouden aloilta.³⁶

On selvästi nousemassa 'heikkona signaalina' sellaista yritystoimintaa, jolla on toisenlainen suhde voittoon, mikä tarkoittaa erilaista lähestymistapaa liiketoiminnan tarkoitukseen, investointeihin ja omistukseen. Voittoa tavoittelemattomien yritysten markkinat voisivat paremmin mahdollistaa kohtuutaloutta, koska niissä olisi tehokkaampi vaurauden kierto eikä systeemistä painetta tuottaa ja kuluttaa enemmän, jotta omistajille saataisiin voittoa. Yritysten, jotka tekevät niin menestyksekkäästi, väitetään nousevan kestävämmiksi ja mukautuvammiksi – sen sijaan, että ne välttämättä myisivät enemmän, ne myyvät paremmin ja kasvavat tavalla, joka tyydyttää kuluttajia kunnioittaen samalla ympäristöä.³⁷ Lisäksi nk. uusintava eli regeneratiivinen talouskäsitelmä³⁸ on viimeaikainen lähestymistapa tulevaisuuden talouteen ja siitä löytyy monia yhtymäkohtia kohtuutalousajatteluun.

On osoitettu, että kilpailun ja pääoman kertyminen sekä erityisesti voitot ovat yhtäältä talouskasvua sekä toisaalta eriarvoisuutta vahvistavia tekijöitä³⁹:

1. Voiton tavoittelu sekä edellyttää että ajaa tuotannon ja kulutuksen kasvua (ts. talouden kasvua) etenkin mainonnan avulla, jotta yksityisille omistajille saataisiin kasvavaa tuottoa investoinneille.
2. Lisääntynyt kulutus ja tuotanto heikentävät planeetan biosfääriä.
3. Epätasa-arvo syntyy, kun omistajat keräävät tuottoa ja palkkoja alennetaan liiketoiminnan kustannusten leikkaamiseksi.
4. Tavoite vaurauden keräämisestä kannustaa aggressiivisiin kasvustrategioihin yritysten keskuudessa kilpailun vähentämiseksi, mikä johtaa ajan myötä lisääntyvään markkinoiden keskittymiseen.

³³ Roulet & Bothello, 2020.

³⁴ De Souza, ym., 2018.

³⁵ Hinton, 2020.

³⁶ Hinton, 2020.

³⁷ Roulet & Bothello, 2020.

³⁸ Ks. esim. <https://capitalinstitute.org/media/> (noudettu 5.11.2024).

³⁹ Emt; Kallis, 2018; Poutanen, 2006.

5. Omistajien halu saada taloudellista hyötyä johtaa usein yritysten kohtuuttomaan vallankäyttöön yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, mikä puolestaan estää sellaisten määräysten ja verojen asettamisen, millä muutoin voitaisiin vähentää sosiaalista eriarvoisuutta ja ekologisia vahinkoja.

Hyperkasvun ja rajattomien voittojen tavoittelun sijaan kohtuutalouden kehityksen mukaista toimintaa on voittojen sijoittaminen arvoketjuihin ja uudelleeninvestointeihin; siirtyminen uuteen palveluliiketoimintamalliin; sijoittaminen yleishyödyllisten järjestöjen toimintaan; tai yleisesti ottaen vakaan liiketoimintamallin luomiseen.

Yritysten kasvun tavoitetta on selvitetty empiirisesti eri tutkimuksissa. Esimerkiksi brasilialaisten, yli 30 vuotta toimineiden pienten elintarvike ja juoma-alan yritysten kasvutavoitteita koskevassa tutkimuksessa saatiin seuraavia havaintoja: i) liiketoiminnan kasvun tavoite ei ole pienempien yritysten keskuudessa niin yksiselitteinen kuin hallitseva alan johtamiskirjallisuus olettaa; ii) on tunnistettu tekijöitä, mitä liiketoiminnan kasvun puuttuminen voi tarkoittaa yrityksille, jotka tekevät valinnan tämän toimintatavan suhteen; ja iii) liiketoiminnan menestyksellä on paljon monipuolisempi joukko merkityksiä kuin pelkkä ajatus organisaation kasvusta, joka löytyy valtavirran taloustieteiden kirjallisuudesta.⁴⁰

Kaupan alalle on ehdotettu visiointia kokonaisvaltaisen elinkaaripalvelun alusta -idean kautta, missä tuote palveluna -toimintamalli ja siihen kytketyt oheispalvelut mahdollistaisivat asiakkaiden vähähiilisen kiertotalouselämäntyylin. Siinä käytetyn tavaran takaisinotto ja uudelleen myynti sekä erilaiset palvelut, kuten kunnostus, korjaus ja huolto, olisivat tasaveroisessa asemassa uuden tuotteen myynnin kanssa. Pitkällä aikavälillä ne saattaisivat jopa enenevässä määrin korvata perinteistä, tavaran kertaostokseen ja omistamiseen perustuvaa myyntiä. Tuote palveluna -ajattelu haastaa näin sekä yrityksen ansaintalogiikkaa (erilaisten käyttöön tai aikaan perustuvan kuukausimaksun, leasing- tai vuokrausmallien kautta) että asiakkaan tarvetta omistaa tavaroita ja olla jatkossa pelkästään tavaran käyttäjä ja hyödyntäjä.⁴¹

***Jos ajatellaan pelkkiä katteita, ajetaan kilpailun alueelle
– kun voisi mennä sinne, jossa ei ole lainkaan kilpailua
(Eva Heiskanen)***

Kohtuutalousajattelun suuntaisia elementtejä vaihtelevin painoituksin löytyy erikokoisista yrityksistä, joita on ryhmitelty seuraavaksi. Yrityksiä ei ole tarkoitettu esitellä 'täydellisinä' esimerkkeinä, mutta niistä saa käsityksen, miten liiketoiminta voi kehittyä kohtuutalouden suuntaan. Sosiaalisen median uudenlaisia yrityksiä käsittelevistä keskusteluista löytynyt alla oleva kommentti kuvaa hyvin kiinnostusta aihepiiriin:

On helppo kirjoittaa siitä, mitä meidän pitäisi tehdä, mutta konkreettinen näkeminen, kuinka muut yritykset jo toteuttavat, on todellinen silmien avaaja. Toivottavasti kaikki yhteisönsäni näkevät tämän, koska luonnon monimuotoisuuden kriisin ratkaiseminen ilman kasvun jälkeisiä elementtejä on mahdotonta. Tämän kuulemme myös, kun puhumme yritysjohtajien kanssa. He kaikki pyytävät esimerkkejä tosielämästä.

On myös pelottavaa olla ensimmäinen. Mutta jos organisaatiot osoittavat, että se voidaan tehdä, uteliaisuus ja unelmat todella heräävät.

⁴⁰ Ks. De Souza, ym., 2018.

⁴¹ Kaupan liitto, 2023, 25.

1. Oikeus korjaamiseen

- omatoimisen korjaamisen verkkoalustoja, -oppaita ja työkaluja
- myytävien tuote- tai palvelutyypin rajoittaminen tiettyyn luokkaan

iFixit – korjaaminen on vapautta ja oikeudenmukaisuutta

Amerikkalainen korjausalan verkkokauppa- ja ohjesivusto

Yrityksestä, jossa toimii lähemmäs 140 työntekijää, on kasvanut 21 miljoonan dollarin liikeitoiminta. Sivustolla ohjeistetaan, kuinka periaatteessa jokainen voi korjata online-oppaiden avulla ilmaiseksi kulutuselektroniikkaa iPhonesta leivänpaahtimeen. Yritys myös myy korjaustyökalusarjoja. Toinen yrityksen perustajista on todennut, että hän pyrkii vähentämään elektroniikkajätettä opettamalla ihmisiä korjaamaan omat laitteensa. Yrityksen liiketoimintafilosofian mukaan ”meidän on turvattava oikeutemme korjata kaikki, mitä omistamme. Osien, työkalujen ja korjaustietojen saatavuuden olisi oltava oikeudenmukaista ja kohtuuhintaista.”

Yritys toimii maailmanlaajuisen Right to Repair (oikeus korjata) -liikkeen tavoitteiden mukaisesti. Kun tuotteiden valmistajat eivät tarjoa osia ja työkaluja, ne luovat korjausmonopoleja ja vahingoittavat pienyrityksiä. Nämä riippumattomat kaupat pitävät taas korjaustoiminnan oikeudenmukaisempina. Eri maissa olevien korjausrajoitusten vuoksi asiakkaita joudutaan käännettämään pois liikkeistä, joten korjausoikeus tulisi suojata lailla. Tuotteen korjattavuus tarkoittaa sitä, että sen korjaaminen on mahdollista ja ihannetapauksessa helppoa. Korjattava tuote on suunniteltu purkamista ajatellen eli sen pitäisi olla helppo purkaa ja koota uudelleen. Siinä on myös oltava saatavilla osia, työkaluja, huoltoasiakirjoja ja ohjelmistoja, eikä korjaamiselle saa olla keinotekoisia esteitä. Yhdessä nämä näkökohdat ja toimijat muodostavat korjausekosysteemin.⁴²

’Korjaamisen manifesti’:

Korjaaminen on parempaa kuin kierrättäminen: Tavaroiden valmistaminen kestävämpään kaueemmin on kustannustehokkaampaa kuin niihin tarvittavien raaka-aineiden ottaminen kaivostoiminnalla.

Korjaaminen säästää rahaa: Tavaroiden korjaaminen on usein ilmaista ja halvempaa kuin niiden korvaaminen. Omatoiminen korjaaminen säästää rahaa.

Korjaaminen opettaa teknisiä taitoja: Paras tapa ymmärtää, miten asia toimii, on purkaa se osiin.

Korjaaminen pelastaa planeetan: Maapallon resurssit ovat rajalliset ja lopulta ne loppuvat meiltä. Paras tapa olla tehokas on käyttää uudelleen sitä, mitä meillä jo on.

*”Ostaisitko auton, jos et voisi vaihtaa renkaita?
Joten miksi ostaa puhelin, jos et voi vaihtaa akkua?”*

⁴² iFixit: The Free Repair Manual (noudettu 11.6.2024).

2. Kiertotalouden tuotteen ja palvelun valtavirtaistaminen

- korjatun tuotteen laatu on parempi kuin kilpailijoiden
- korjatun tuotteen imago koetaan houkuttelevaksi

Swappie – tekniikalla ei ole ‘parasta ennen’ -päiväystä Suomalainen käytettyjen puhelimien kunnostamo ja kauppa

Käytettyjä iPhoneja ostava, kunnostava ja myyvä Swappie on yksi Suomen viime aikojen menestyneimmistä startupeista. Yrityksen tavoitteena on tehdä kunnostetusta elektroniikasta valtavirtaa. Vuonna 2016 sen tuolloin 20-vuotiaat perustajat alkoivat kunnostaa käytettyjä puhelimia, jotka muodostivat tuolloin vain viisi prosenttia maailmanmarkkinoista. Yritys on kasvanut perustamisvuodestaan lähes 200 miljoonan euron liiketoiminnaksi ja toimii Euroopassa 15 markkina-alueella. Monet yrityksen 1 100 työntekijästä ovat kotoisin eri puolilta maailmaa. Swappie hoitaa jokaisen vaiheen itse Helsingin toimipisteessään käytettyjen puhelimien vastaanottamisesta niiden diagnosointiin ja korjaamiseen täydellisesti toimivien, kunnostettujen puhelimien lähettämiseen ja markkinointiin perinteisen mainonnan ja hyvin kohdistetun vaikuttajakampanjan avulla.⁴³

Yritys rakennettiin laadun varaan; suurin este alan markkinoilla oli ihmisten luottamuksen puute kunnostajien tekemään laatuun. Swappie hoitaa jokaisen vaiheen itse Helsingin toimipisteessään käytettyjen puhelimien vastaanottamisesta niiden diagnosointiin ja korjaamiseen täydellisesti toimivien kunnostettujen lähettämiseen ja markkinointiin perinteisen mainonnan ja hyvinvointipalvelun kautta. Monet sen 1 100 työntekijästä ovat kotoisin eri puolilta maailmaa. Asiakkaat ostavat Swappien koska he saavat parempaa laatua halvemmalla, mutta osalle sen asiakaskunnasta käytetyn puhelimen brändi on myös vaikuttanut taustalla.⁴⁴

***Korjatun puhelimen hiilijalanjälki on noin 78%
pienempi kuin uuden puhelimen***

3. Uudenlaiset arvoketjut luonnonvaran ja teknologian välillä

- ympäristönhoito yhdistyy kestävämpien kulutustuotteiden valmistukseen
- toiminnan skaalaaminen
- laaja raaka-ainevaranto

Origin by Ocean – biojalostus yhdistyy ympäristötyöhön Suomalainen startup-yritys

Yrityksen visio on vähentää invasiivisen levän kukintojen aiheuttamaa merten saastumista ympäri maailmaa sekä muodostaa laajeneva liiketoimintaekosysteemi toiminnan ympärille. Origin by Ocean on uranuurtaja biojalostusprosessissa, joka käyttää merilevää kemianteollisuuden kulutustuotteiden raaka-aineena muun muassa kosmetiikka-, pesuaine-, tekstiili- ja pakkausteollisuuden tarpeisiin. Yritys sai 7,5 miljoonan euron kasvurahoitusta tekniikalle, jolla korvataan öljypohjaiset kemikaalit kestäväillä, leväpohjaisilla vaihtoehtoilla. Biomassan jokainen osa hyödynnetään ja jäännökset muutetaan tuotteiksi ja materiaaleiksi, jotka sitovat hiiltä. Patentoitu biojalostamo muuttaa haital-

⁴³ Kaupan liitto, 2023, 22; Abend, 2022; www.swappie.com (noudettu 11.6.2024).

⁴⁴ Abend, 2022.

lisen meren biomassan arvokkaiksi biopohjaisiksi tuotteiksi. Yrityksen toiminta koskettaa ympäristön pilaantumisen lisäksi teollisuuden riippuvuutta fossiilisista raaka-aineista ja talouden haasteita. Yrityksen pitkän aikavälin tavoitteena on skaalata innovaatio eli perustaa biojalostamoiden verkosto raaka-ainelähteiden läheisyyteen eri puolille maailmaa. Tulevat biojalostamot pystyvät prosessoimaan sekä sini- että ruskolevää. Toiminnalla on tarkoitus tukea paikallista taloutta ja muuttaa ympäristöjätteen kannattaviksi vähähiiliseksi hankkeiksi. Arvokkaat toiminnalliset biopohjaiset ainesosat vähentävät hiilidioksidipitoisuutta öljypohjaisista teollisuustuotteista eri aloilla.⁴⁵

4. Digitaalinen alusta yhdistyy luonnonvaraan

- valtaosa voitoista menee ilmasto- ja ympäristötyöhön
- paikallisten talouksien ja yhteisöjen aseman parantaminen

Ecosia – hakukone

Ekologinen hakukone Saksasta

Ecosian perustamisessa voiton maksimointi ei ollut tavoitteena, vaan etenkin globaaliin etelään istutettavien puiden määrä. Kyseessä on kuitenkin voittoa tavoitteleva yritys siinä mielessä, että sen pitää tehdä voittoa toiminnan pyörittämiseksi. Yritys ei jaa osinkoja, eikä sitä voi ostaa. Ecosia -hakukone sijoittaa 80 prosenttia voitostaan kansainvälisiin puiden istutus- ja metsänistutusprojekteihin hiilidioksidipäästöjen neutraloimiseksi. Kyseessä on täten vaikutuksiin keskittynyt yhteiskunnallinen yritys, jonka tavoitteena on hyödyttää ympäristöä, paikallisia ihmisiä ja talouksia. Yritys on myös vahvasti sitoutunut läpinäkyvyyteen ja vastuullisuuteen ja vuonna 2014 siitä tuli Saksan ensimmäinen B-yhtiö.⁴⁶ Ecosia on laitettu oletusarvoiseksi hakukoneeksi useissa Euroopan yliopistoissa. Vuoden 2024 lopulla yritys oli istuttanut yli 220 miljoonaa puuta ja kerännyt lähemmäs 90 miljoonaa euroa ilmastotyöhön.

5. Tuotantokaton asettaminen

- Tuotteiden määrän rajoittaminen
- Valtavirtaa vastaan toimiminen

Wildish – epänormaalia liiketoimintaa

Englantilainen ulkoiluvälineitä myyvä yritys

Yritys on rajoittanut tuotantonsa enintään 25 tuotteeseen viikossa ja tarjoaa myös laukuille korjauspalvelua.

”Wildish on erilaista tapaa harjoittaa liiketoimintaa. Haluamme todistaa, että on mahdollista olla yritys, joka tekee jotain aidosti merkityksellistä ja tekee upeita tuotteita, jotka eivät maksa maapallolle. Haluamme yrityksen, jonka rakentaminen tuntuu todella hyvältä. Läpinäkyvän hinnoittelun, paikallisen valmistuksen ja myynnin, hiilidioksidipäästöjen kompensoinnin ja resurssien yhdistämisen avulla ihmiset ja luonto haastavat sen, mitä kestävä liiketoiminta tarkoittaa.”⁴⁷

⁴⁵ <https://www.originbyocean.com/> (noudettu 4.12.2024).

⁴⁶ www.ecosia.com (noudettu 5.12.2024); <https://www.startupguide.com/what-christian-kroll-learned-founding-ecosia> (noudettu 5.12.2024). B Corp -sertifiointi osoittaa, että yritys täyttää korkeat vaatimukset, jotka koskevat todennettua suorituskykyä, vastuullisuutta ja läpinäkyvyyttä työntekijöiden asemasta aina toimitusketjun käytäntöihin. Sertifiointi tarkoittaa myös oikeudellista sitoumusta muuttaa yrityksen hallintorakennetta siten, että ne ovat vastuullisia kaikille sidosryhmille, ei vain osakkeenomistajille. <https://www.bcorporation.net/en-us/certification/> (noudettu 5.12.2024).

⁴⁷ www.wildishstore.com/ (noudettu 15.10.2024)

6. Oikeudenmukainen tuotantotapa

- sosiaaliset ja ympäristökustannukset lisätään markkinahintaan
- toiminnan läpinäkyvyys
- arvoketjun muutoksesta sekä pienviljelijöille että yritykselle parempi hyöty

Slow Suomi – vastaisku massatuotannolle

Suomalainen kahvipaahtimo

Kansainvälisesti toimivan Slow Forest Coffee:n tavoitteena on avata uusia mahdollisuuksia vastuullisten liiketoimintojen perustamiseen ja skaalaamiseen, myös suuryrityksille. Slow:n liiketoimintaidea perustui ajatukseen yhtäältä viljelijöiden, luonnon ekosysteemien ja talouden samanaikaisesta hyödystä sekä toisaalta elintarvike- ja maataloussektorin globaaleista ja paikallisista haasteista ilmastonmuutoksen johdosta. Toiminta alkoi Laosista ja mukana on yli 150 Slow Forest -viljelijäperheen muodostama yksittäisten yrittäjien verkosto. Slow Forest Coffee on sitoutunut kahdeksaan YK:n kestävän kehityksen tavoitteeseen, takaamalla esimerkiksi laosilaisille viljelijöille 50 prosenttia kilpailijoita paremman hinnan kahvinviljelystä. Tästä 40 prosenttia maksetaan ennen satokauden alkua ennakkoon. Yritys tukee myös naisviljelijöitä ja vähemmistöjä. Yritys on leikannut arvoketjusta keskimäärin jopa 15 välikättä, mikä hyödyttää viljelijöitä.

”Slown tavoite on olla läpinäkyvin kahvin tuottaja maailmassa. Vielä suurempi unelmamme on auttaa kasvattamaan ja suojelemaan maapallon metsiä.”

Yritys pyrkii täydelliseen läpinäkyvyyteen ilman hiilidioksidin kompensointiohjelmiä ja työskentelee suoraan kentällä paikallisten viljelijöiden kanssa tuottaakseen metsässä kasvatettua kahvia, missä hiilidioksidi sitoutuu kahvikasvien välissä kasvaviin puihin ja biologinen monimuotoisuus vahvistuu. Yritys on poistanut kahvin arvoketjusta jopa 15 välikättä saadakseen täyden omistuksen. Vapautunut arvo sijoitetaan uudelleen luontoon ja yhteisöihin kahvin kasvattamiseksi metsissä sekä metsien säilyttämiseksi ja uudistamiseksi. Lisäksi Slow muuttaa monia hehtaareja monokulttuurikahvinviljelmiksi monipuolisiksi kahvinviljelmiksi, mikä palauttaa samalla luonnon biodiversiteettiä.⁴⁸

7. Toiminta suljetuissa sykleissä ja kaupunkimaisessa organisaatiossa

- materiaalit kierrossa mahdollisimman pitkään suljetuissa sykleissä
- hallinnon ja omistajuuden erottaminen toisistaan
- päätöksenteon hajauttaminen

Freitag – urbaanien individualistien varustaja

Saksalainen laukkuja ja asusteita myyvä yritys

”Ajatteleminen ja toimiminen sykleissä” – FREITAGin kantavana ideana on ollut pitää käytetyt materiaalit kierrossa mahdollisimman pitkään. Ja tulevaisuudessa on jopa suunnitelmia sulkea syklit. Lähettilaukku on poikanut laajan valikoiman kaikkiin kantotarpeisiin; älypuhelimien ja kannettavan tietokoneen taskuista reppujen kautta käsilaukkuihin ja matkalaukkuihin. Joissakin malleissa käytöstä poistetut kuorma-auton pressut yhdistetään muihin resursseja säästäviin materiaaleihin, kuten tekstiiliin, joka on valmistettu sataprosenttisesti kierrätetyistä PET-muovipulloista tai varastoturvatyynymateriaalista. Yhdessä teollisuuskumppaneidensa kanssa yritys on työskennellyt kuorma-auton pres-sun valmistamiseksi. Yrityksessä alusta alkaen kehitetyt kestävät, täysin kompostoitavat

⁴⁸ www.slowforest.com/ (noudettu 4.10.2024).

tekstiilit perustuvat niinikuituihin, jotka valmistetaan käyttämällä mahdollisimman vähän resursseja 2500 kilometrin säteellä pääkonttorista.

Yrityksen oma manifesti⁴⁹ rohkaisee kuluttajia ja tuottajia 2000-luvulla omaksuma uuden, ennakoivan asenteen ja murtautumaan "itse aiheutetusta marginalisaatiosta":

1. PIDÄMME ASIAT SULJETUISSA SYKLEISSÄ

Jopa me kulutamme resursseja. Mutta niin kauan kuin ne ovat kestävästi tuotettuja, uusiutuvia ja biohajoavia tai niitä hoidetaan suljetuissa materiaalikiertoissa, ehtymistä ei tapahdu. Olemme tietoisia näistä sykleistä ja mukautamme kulutustamme niiden mukaisesti. Olimme aikaansa edellä kompostoitavilla työvaatteillamme ja yhä uudestaan ja uudestaan kierrätettävä reppu on uusin virstanpylväsme.

2. OMISTAMME KESTÄVIÄ TAVAROITA

Emme halua demonisoida omistajuutta. Mutta tekemämme esineet ovat niin korkealaatuisia, että voit lainata niitä naapureillesi ja siirtää ne eteenpäin sukupolvelta toiselle. Laukumme ovat melko tunnettuja tukevuudestaan ja kestävydestään. Vaikka jotain ikävää tapahtuisi, voit korjata ne. Ja jos sinulla on FREITAG-tuote, joka on edelleen elossa ja potkii, mutta kiintymyksesi siihen on lentänyt ulos ikkunasta, voit aina vaihtaa sen toiseen.

3. KORJAAMME

Tuotteemme ovat helppohoitoisia ja ne on valmistettu kauniisti vanhentuvista materiaaleista. Lisäksi ne ovat vieläkin halutumpia vuosien käytön jälkeen. Jos haluat nähdä, miten, missä ja miksi korjaamme, siirry korjauksatukseen.

4. VÄLITTÄMME YHTEENSOPIVUUDESTA JA MUKAUTETTAVUUDESTA

Modulaarisen rakenteen ja irrotettavien liitososien käyttö johtaa kestäviin, laajennettaviin järjestelmiin ja pidentää elinkaarta.

5. HALUAMME SAAVUTETTAVUUTTA, EMME OMISTAJUUTTA

Tuotteiden saatavuus on meille tärkeämpää kuin niiden omistaminen ja ylläpito. Tämä konsepti on erityisen järkevä matkalaukkujen kanssa. Joten yleensä kesällä lainaamme niitä myymälöissämme. Ja sekin on ilmaista. Joistakin kaupoista voit jopa lainata valikoidun polkupyöriä ja rahtipyöriä. Ja viimeisenä mutta ei vähäisimpänä, kokeilemme jatkuvasti laukkulainatarjouksia. Kuka tietää, mitä tapahtuu seuraavaksi?

6. MAKSAMME TULOKSISTA, EMME RESURSEISTA

Valmius maksaa palveluista tuotteiden sijaan on mahdollisuus kestäville palveluntarjoajille. Tälläkin alueella pyrimme lisäämään kestävyyttä.

7. MENETÄMME NOPEUTTA VOITTAAKSEMME AIKAA

Tuotteet ovat hyvin harkittuja, kunnes ne ovat kypsiä markkinoille saattamista varten. Ensimmäisen täysin kierrätettävän reppumme kehitys kesti neljä vuotta alkuperäisestä luonnoksesta lanseeraukseen. Euroopassa suunniteltu ja valmistettu työvaatelinja on myös 100 % kompostoitava ja malliesimerkki hidasmuodista. Samoin pyöräilijöiden laukkujen valmistus kuorma-autojen pressuista on eräänlainen hidastus. Ja viimeisenä muttei vähäisimpänä, monet mallimme ovat kehittyneet niin kaukana lyhytaikaisista trendeistä, että ne ovat pysyneet valikoimassamme käytännössä muuttumattomina monta vuotta.

⁴⁹ <https://freitag.ch/mission/about-freitag/manifesto> (noudeutu 4.8.2024).

FREITAG on kasvanut asteittain muuttuen kahden miehen yrityksestä pk-yritykseksi, jossa on 200 työntekijää. Kun toiminta kasvoi, yrityksen sisäinen hallinto muuttui entistä monimutkaisemmaksi: huolimatta siitä, että moni asia jäi epätavalliseksi, yritys kehittyi pian opiskelijoiden perustamasta startupista organisaatioksi, jolla oli perinteinen rakenne eli toimitusjohtaja, johtokunta ja tuotantoprosessin eri vaiheet kattavat osastot. Organisaatiotakenteesta ja monista prosesseista muodostui raskaita ja hitaita – huomattiin, että ei pystytty sopeutumaan muuttuvaan markkinaympäristöön. Yritys, joka kuuluu edelleen Freitagin veljeksille, hylkäsi sittemmin klassisen hierarkkisen rakenteen ja korvasi sen holokraattisella ts. kaupunkikuvallisella organisaatiomuodolla, jossa päätöksentekooikeus annetaan hajautetusti itseohjautuville tiimeille. Näin ollen valtaa jaettiin koko yrityksessä eri roolien muodossa sen sijaan, että valta olisi muutamien esimiesten ja johtajien käsissä, kuten perinteisessä mallissa.

”Keskityimme organisoimaan yrityksen kuin kaupunki, jossa on toimivia, itsenäisiä soluja, joita ohjaa intohimo. Kaupunkeja tarkasteltaessa meitä kiehtoi se, että yleensä jokaisen asukkaan tuottavuus kasvaa, kun kaupungin koko kaksinkertaistuu. Yritysten kohdalla tilanne näytti olevan päinvastainen: mitä suuremmaksi yritys kasvaa, sitä enemmän sen yleinen tuottavuus laskee.”⁵⁰

Kuva: Freitag

⁵⁰ <https://media.freitag.ch/en/holacracy-short> (noudettu 4.12.2024)

8. Voitot ensi sijassa tarkoituksen hyväksi

- yrityksen valjastaminen ympäristökriisin torjuntaan, missä radikaalit organisaatiojärjestelyt varmistavat toiminnan tarkoituksen toteuttamisen

Patagonia – ainoa osakkeenomistaja: Maa

Vaatealan yritys

Patagonia on ollut ympäristötyössä edelläkävijä jo vuosikymmenten ajan. Yrityksen mukaan se on kerännyt ympäristön hyväksi jo 140 miljoonaa dollaria. Toiminta lähti liikkeelle käyttämällä tuotteissa materiaaleja, jotka aiheuttavat vähemmän haittaa ympäristölle. Asettaa kapitalismin 'päälaelleen': yrityksen tarkoitus ja täysi arvo on asetettu torjuntaan ympäristökriisiä. Tavoitteena on muuttaa ajattelua siitä, mitä liiketoiminta on, ja samalla luoda toimintatapoja, joita muutkin voivat omaksua. Patagonia tarjoaa sekä myymilleen että muiden vaatevalmistajien käytetyille tuotteille ostopaikan ja ilmaisen korjauksen.⁵¹

Yli miljardin dollarin liikevaihtoa takovan ja vastuullisuudestaan tunnetun vaatealan yrityksen Patagonian perustaja ja omistaja lahjoitti vuonna 2022 koko yrityksensä pois planeetan pelastamisen tavoitteessa: osakkeista kaksi prosenttia lahjoitettiin säätiölle, jolla on kaikki päätöksentekovaltuudet ja joka valvoo yrityksen mission ja arvojen toteutumista. Loput osakkeet menivät voittoa tavoittelemattomalle Holdfast Collective -nimiselle järjestölle, jonka tulee käyttää jokaisen saamansa dollarin taisteluun ilmastokriisiä vastaan. Jatkossa kaikki yrityksen tuotot ohjataan planeetan pelastamiseen. Yrityksen perustaja loi myös mallin, jonka myötä päätösvalta pysyy Patagonian käsissä. Tällä varmistetaan, ettei yritystä voi myydä tai listata julkiseksi.⁵²

"Jos meillä on toivoa siitä, että planeetta ja myös yrityksemme kukoistaa 50 vuoden päästä, meidän kaikkien on tehtävä se, mitä resursseillamme voimme tehdä. Tämä on yksi tapa, jolla teemme tehtävämme ... Sen sijaan, että muutumme julkiseksi, menemme kohti tarkoitustamme. Emme poimi arvoa luonnosta ja muuta sitä sijoittajien rikkaudeksi, vaan käytämme Patagonian luomaa vaurautta suojelemaan kaiken vaurauden lähdeä."

***Planeettamme ei ole yritystoimintaa varten,
vaan yritystoiminnan tehtävä on palvella
planeetan ja väestön hyvinvointia.***

⁵¹ <https://eu.patagonia.com/fi/en/ownership/> (noudettu 4.12.2024).

⁵² Rajamäki, 2022.

Yhteisötalouden ja vaikutussijoittamisen merkitys kasvaa

Uusintavia ja jakavia toimintatapoja kehittävästä erilaisista yhteisötalouksista tulee uuden maailman ja kohtuutalouden ensisijaisia instituutioita, koska niitä tarvitsemme eniten: ne keskittyvät vai- kutuksiin kasvun sijaan.⁵³ Yhteisötaloudet korvaavat markkinalähtöistä järjestelmää ja paikkaavat talouden ja erityisesti sosiaalipolitiikan jättämiä aukkoja⁵⁴.

Euroopan komission yhteisötalouden toimintasuunnitelmassa ja siihen liittyvissä EU:n aloitteissa yhteisötalous kattaa toimijat, joilla on seuraavat keskeiset yhteiset periaatteet ja piirteet⁵⁵:

a) ne asettavat voittojen sijaan etusijalle ihmiset sekä yhteiskunnallisen ja/tai ympäristöön liittyvän tarkoituksen ja b) ne sijoittavat uudelleen suurimman osan voitoistaan ja ylijäämistään jäsenten tai käyttäjien ('yhteinen etu') tai koko yhteiskunnan ('yleinen etu') edun mukaisten toimintojen suorittamiseen, ja niillä on demokraattinen ja/tai osallistava hallintomalli.

Komissio on lisäksi nostanut esille yhteisötalouden merkityksen myös maahanmuuttajien kotouttamista ja osallisuutta koskevassa toimintasuunnitelmassaan 2021–2027.

Yhteisötaloudella viitataan toimijoihin, joilla on erilaisia liiketoiminta- ja organisaatiomalleja: osuuskuntia, keskinäisiä yhteisöjä, voittoa tavoittelemattomia yhdistyksiä, säätiöitä ja yhteiskunnallisia yrityksiä. Toimintakenttä on laaja: muun muassa maa-, metsä- ja kalatalous, rakentaminen, uudelleenkäyttö ja korjaaminen, jätehuolto, tukku- ja vähittäiskauppa, (vähemmässä määrin) energia ja ilmasto, informaatio ja viestintä, rahoitus- ja vakuustointi, kiinteistötoiminta, ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta, koulutus-, terveys- ja sosiaalipalvelut, taide, kulttuuri ja media. Yhteisötaloudet tarjoavat tavaroita ja palveluja jäsenilleen tai koko yhteiskunnalle.⁵⁶

Tulemme tarvitsemaan enenevässä määrin kollektiivista vastuunottoa yhteiskunnan eri sektoreilla sekä niiden yhteistyönä.

Parhaimmillaan yhteisötaloutta luonnehditaan paitsi ihmiskasvoiseksi (sosiaaliseksi ja osallistavaksi) taloudeksi, myös demokraattiseksi, ei-virkavaltaiseksi, ei-holhoavaksi ja kansalaisen arjessa mukana olevaksi arjen pulmien hallinnan tavaksi. Yhteisötaloudellista toimintaa voidaankin tarkastella vastauksena markkinoiden ja valtion osittaiseen epäonnistumiseen erityisesti sosiaalipolitiikassa: markkinaehtoisuuden kasvattaminen ei ole auttanut yhteiskuntaa luomaan kestäviä edellytyksiä tyydyttää väestön hyvinvoinnin kannalta keskeisiä tarpeita. Yhteisötalous edustaa monessa mielessä vastakkaista ajattelutapaa nykyisin vallalla olevalle uusliberaalille markkinafundamentalismille, joka perustuu pelkistettyyn kuluttajälähtöiseen, homo economicus -ihmiskuvaan.⁵⁷

⁵³ Sahan, 2023.

⁵⁴ Laurinkari, 2021.

⁵⁵ Euroopan komissio, 2021.

⁵⁶ Euroopan komissio, 2021.

⁵⁷ Laurinkari, 2021; Poutanen, 2006.

Euroopassa yhteisötaloudella olisi potentiaalia muokata kehitystä kohtuutalouteen

Lähemmäs kolme miljoonaa yhteisötalouden toimijaa Euroopassa tarjoaa arjessa konkreettisia ja innovatiivisia ratkaisuja keskeisiin yhteiskunnallisiin tarpeisiin ja haasteisiin. Yhteisötaloudet luovat ja säilyttävät laadukkaita työpaikkoja, edistävät heikommassa asemassa olevien ryhmien osallisuutta ja työmarkkinoille pääsyä sekä kaikkien yhdenvertaisimahdollisuuksia. Yhteisötaloudet tukevat kestäväää taloudellista ja teollista kehitystä, lisäävät kansalaisten aktiivista osallistumista yhteiskuntaan, ovat tärkeä osa Euroopan sosiaaliturvajärjestelmiä sekä elvyttävät Euroopan maaseutualueita ja väestökatoalueita.

Euroopassa on 2,8 miljoonaa yhteisötalouden toimijaa, ja ne työllistävät 13,6 miljoonaa ihmistä. Suomessa yhteisötalouteen lukeutuvia yhteiskunnallisia yrityksiä on noin 1 700. Niiden yhteenlaskettu liikevaihto on lähes 5,8 miljardia euroa, ja niissä työskentelee yli 50 000 ihmistä. Yhteisötalouden osuus bruttokansantuotteesta onkin merkittävä niissä maissa, joissa se on kehittynyt pisimmälle, kuten Ranskassa, jossa sen osuus bruttokansantuotteesta on 10 prosenttia. Yhteisötaloudella on siis huomattava taloudellinen ja työpaikkojen luomiseen liittyvä potentiaali, joka on vielä hyödyntämättä monissa jäsenvaltioissa. Vuoden 2030 yleistavoitteisiin kuuluu esimerkiksi työllisyyden lisääminen sekä köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien ihmisten määrän vähentäminen. Tähän liittyy nuorten ja heikoimmassa asemassa olevien ryhmien (esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät ja maahanmuuttajataustaiset henkilöt) integroiminen työmarkkinoille ja koko yhteiskuntaan. Yhteisötalous täydentää jäsenvaltioiden toimia, joilla ne tarjoavat laadukkaita sosiaalipalveluja kustannustehokkaalla tavalla. Lisäksi yhteisötalous edistää kestävään kehityksen tavoitteiden täytäntöönpanoa EU:n ja koko maailman tasolla. Tavoitteena on myös edistää muun muassa vastuullista kulutusta ja tuotantoa sekä kestäväää rahoitusta.

Koronapandemian aikana monet yhteisötalouden toimijat olivat kriisin eturintamassa: ne muun muassa tuottivat kasvusuojuksia, autoivat avun tarpeessa olevia ja antoivat lähiapua paikallisyhteisöissä. Tietyt yhteisötalouden osa-alueet edistävät vihreää ja digitaalista siirtymää tarjoamalla kestäviä tavaroita ja palveluja sekä kuromalla umpeen digitaalista kuilua. Niiden osallistavat liiketoimintamallit, joissa otetaan huomioon kansalaisten, työntekijöiden ja muiden sidosryhmien tarpeet, pyrkivät varmistamaan, että siirtymät ovat oikeudenmukaisia. Lisäksi yhteisötalous edistää eurooppalaisten yritysmuotojen moninaisuutta, lisää kuluttajien valinnanvaraa ja parantaa tuotteiden ja palvelujen laatua. Merkittäväää osaa yhteisötalouden potentiaalista ei ole vielä hyödynnetty ja yhteisötalous on edelleen tuntematon asia monelle ihmiselle. Monet kuluttajat haluavat ostaa tuotteensa ja palvelunsa vastuullisemmista lähteistä, mutta heillä ei ole välttämättä tarvittavaa tähän liittyväää tietämystä.⁵⁸

Yhteisötalouden toimijoista etenkin yhteiskunnallisilla yrityksillä on kysyntää; ne vastaavat sellaisiin tarpeisiin, joita julkinen tai yksityinen sektori ei pysty täyttämään. Ne tarjoavat markkinoilla tavaroita ja palveluja yrittäjämäisellä ja usein innovatiivisella tavalla, ja niiden kaupallinen toiminta perustuu yhteiskunnallisiin ja/tai ympäristöön liittyviin tavoitteisiin, kuten aiemmissa yritys-esimerkeissä osoitettiin. Yhteiskunnallisten yritysten liiketoimintamalleja yhdistää kolme ydinpiirrettä:

- a. kaupallinen toiminta perustuu sosiaaliseen tai yhteiskunnalliseen päämäärään taikka yleiseen etuun, mikä ilmenee usein korkeatasoisena sosiaalisena innovointina,
- b. voitto investoidaan suureksi osaksi yhteiskunnallisen päämäärän saavuttamiseksi,
- c. organisaatio- tai omistusrakenne kuvastaa niiden tehtävää, koska se perustuu demokratian tai osallistumisen periaatteisiin tai koska siinä otetaan huomioon sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

⁵⁸ Euroopan komissio, 2021; Oivo, 2022.

Yhteiskunnallisella yrittäjyydellä on Suomessa vuonna 2021 julkaistu oma strategia, jossa tavoitteena on vahvistaa yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytyksiä. Osana strategiaa on perustettu Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus. Vuodesta 2011 lähtien yritykset ovat halutessaan voineet hakea yhteiskunnallisen yrityksen merkkiä, jonka myöntää Suomalaisen Työn Liitto.⁵⁹

Yhteisötalouksien yhteydessä puhutaan sosiaalisista innovaatioista. Niiden kriteereinä ovat muun muassa kolmannella tai neljännellä sektorilla toimiminen, innovatiivisuus, kestävän siirtymän edistymiseen osallistuminen, marginaaliasemassa olevien ihmisten osallistuminen, ja uusien ideoiden realisointi.⁶⁰ Esimerkiksi sosiaalitoimessa hybridirytykset pyrkivät lisäämään sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja yhdistämään sosiaalipalvelut ja ympäristöhoidon – sen sijaan, että maksimoisivat taloudelliset voitot. Tämä edellyttää hallitsevien sosio-taloudellisten käytäntöjen haastamista näillä aloilla.⁶¹

Yhteiskunnallisilla yrityksillä on tutkitusti todettu erityisrooli sosiaalisten mallien innovoinnissa:

Niillä on tutkimuksemme mukaan kykyä sekä halua tunnistaa lähellä olevia, paikallisia haasteita ja nostaa esiin haasteita, joita perinteinen julkinen sektori tai yritystoiminta ei tunnista tai tavoita. Sekä yhteiskunnallisia yrityksiä että sosiaalisten innovaatioiden kehittäjiä määrittää vahva tietoisuus yhteiskunnallisista muutostarpeista ja motivaatio niiden ratkaisemiseen. Tämä avaa myös politiikkatoimille mahdollisuuden edistää uudenlaisia ratkaisuja ja hyvinvointia rakentavissa keskeisissä palveluissa, kuten sosiaali- ja terveydenhuolto sekä työllisyyspalvelut, sekä sosiaalisti kestävien ekologisten mallien innovoinnissa... Jo edellä mainittu sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen sekä koko yhteiskunnan kestävän taloudellisen pohjan näkökulmasta kriittinen työllisyysasteen nosto vaatii lisää innovatiivista, yhteiskunnallisesti vaikuttavaa yritystoimintaa. Tähän voidaan kannustaa tukemalla toimintaympäristöä, jossa positiivisesta yhteiskuntavaikutuksesta palkitaan ja onnistuneiden ratkaisujen skaalaamiseen kannustetaan.⁶²

Selkeiden kriteerien lisäksi sosiaalisten innovaatioiden pilotointien sekä jatkorahoitus vaatii päättäjiltä näkemysellisyttä siitä, ollaanko valmiita kannustamaan kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevia innovaattoreita ja tuomaan näin uusia ratkaisuja perinteisen julkisen sektorin ja yritystoiminnan rinnalle – tai jopa vaihtoehdoksi? Tutkimustiedon perusteella tähän näyttäisi nyt olevan selkeitä mahdollisuuksia.⁶³

Tarvitsemme sellaisia yhteiskunnallisia yrityksiä, jotka voivat tuottaa tuloja, mutta jotka eivät aseta niitä etusijalle, eivätkä kasvaa tai yksisarvisiksi tulemista. Sen sijaan ne keskittyvät maailman ongelmien ratkaisemiseen (Sahan, 2023)

Rahoituksen muuttaminen tukemaan kohtuutaloutta edellyttää itse arvo-käsitteen uudelleenmiettimistä ja siirtymistä pois perinteisistä toimenpiteistä, jotka asettavat etusijalle rajattoman voiton ja kasvun, kuten aiemmin on todettu. On siis keskityttävä luomaan sellaisia uusia mekanismeja, jotka aidosti edistävät ekologista ja sosiaalista hyvinvointia – yksi tällainen mekanismi on vaikutusjoittaminen. Varsinkin yhteiskunnallisten yritysten rahoitusmuotona ja akuuttien yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa vaikuttavuusjoittamisessa on paljon potentiaalia: sen odotetaan vastaavan julkisen sektorin kestävyysvajeen rahoittamiseen että antavan vastuullisemmille rahoitus-

⁵⁹ Euroopan komissio, 2021; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2020, 13.

⁶⁰ Ks. Matthies, ym., 2020.

⁶¹ Ramsay, ym., 2023.

⁶² Lillberg, ym., 2023, 132-135.

⁶³ Lillberg, ym., 2023, 135.

markkinoille esimerkkiä. Kuitenkin samaan aikaan kun meillä yksityisen rahan kiinnostus sosiaalisen vaikuttavuuteen kasvanut, sijoitushankkeiden määrä on vähentynyt, osittain pandemian ja SOTE-muutoksen aikana tehtyjen poliittisten päätösten seurauksena. Uudentyyppiset kohteet nähdään riskinä, mikä nostaa sijoittamisen kynnystä. Yhteiskunnallisiin yrityksiin sijoittamiseen liittyy ainakin kolme päähaastetta: 1) Näkymä kasvavaan markkinaan ei ole riittävän uskottava ja kirkas 2) Sijoitusten synnyttämästä lisäarvosta ja vaikuttavuudesta on kyettävä viestimään paremmin 3) Aiemmista esimerkeistä, niiden opeista ja menestystarinoista ei ole riittävästi tietoa. Vaikuttavuus-sijoittamisen ekosysteemiin Suomessa kaivataankin suunnannäyttäjää ja yhteisiä pelisääntöjä. On myös suositeltu vaikuttavan rahoituksen foorumin sekä yhteiskunnallisia yrityksiä rahoittavan vaikuttavuusrahaston perustamista.⁶⁴

Sijoittajien kiinnostus yhteiskunnallisten yritysten liiketoiminnan rahoittamiseen riippuu varsinkin siitä, miten sijoittajat näkevät toiminnassa kasvupotentiaalia, jota ei välttämättä löydy. Syynä on osaltaan yritysten kaupallisen osaamisen puute, mutta myös sijoittajien virheellinen käsitys siitä, että yhteiskunnalliset yrityksen eivät tavoittele liiketoiminnan kasvua. Yritysten suppeammat kasvunäkymät johtuvat usein siitä, että yritykset ovat keskittyneet ratkaisemaan paikallista ongelmaa julkisen sektorin kanssa.⁶⁵ Yhteiskunnalliset yritykset joutuvatkin monesti tasapainoilemaan vaikuttavuuden ja sijoittajien tyytyväisyyden kanssa. Kohtuutalouden näkökulmasta kiinnostavaa on, miten vaikutussijoittaminen palvelee uutta taloutta, ja miten juuri tällaisten yritysten määrää saadaan lisättyä yhteiskunnassa. On arvioitava, onko yritystoiminnan päätavoite lähinnä kasvussa vai itse yhteiskunnallisen vaikutuksen aikaansaamisessa.

Kohti seuraavaa kiertotalouden askelta

Vihreällä siirtymällä ollaan vähitellen pääsemässä eroon fossiilirippuvuudesta, mutta olemme edelleen vahvasti materiaaliirippuvaisia. Kohtuutalouteen pyrkimisessä olisi saatava aikaan järeämpiä vähennyksiä yhteiskunnan systeemisessä aineenvaihdunnassa. Ensimmäisenä supistuseläkkeenä tähän on kiertotalous. Se on talousmalli, joka auttaa hillitsemään ilmastokriisiä, luontokatoa ja luonnonvarojen ylikulutusta. Kiertotaloudessa tuotteet ja materiaalit pysyvät käytössä pitkään ja turvallisesti. Kiertotalous ei ole vain kierrättämistä, vaan myös vuokratilavuuksia, korjaamista ja jakamista.⁶⁶ Kierrätystalous keskittyy tehokkaampaan kierrätykseen, kun taas kiertotalouden avulla kehitetään uutta liiketoimintaa.⁶⁷

Entiset ja nykyiset tavat käyttää luonnonvaroja ovat johtaneet ympäristön huomattavaan pilaantumiseen, ympäristön tilan heikkenemiseen ja luonnonvarojen köyhtymiseen. Euroopan unionin jätepolitiikassa on perinteisesti keskitytty ympäristön kannalta kestävään jätehuoltoon. Etenemissuunnitelmalla kohti resurssitehokasta Eurooppaa ja kiertotalouspaketilla on luotu perusta EU:n talouden muuttamiselle kestäväksi vuoteen 2050 mennessä. Jos nykyiset kulutus- ja tuotantomallit pysyvät ennallaan, ympäristön pilaantuminen ja luonnonvarojen ehtyminen vain jatkuvat. Myös jätettä syntyy jatkuvasti. Luonnonvarojen käyttö nykyisessä laajuudessa vaarantaa niin tulevien sukupolvien kuin kehitysmaidenkin mahdollisuudet hyödyntää hupenevia luonnonvaroja. Luonnonvarojen järkevä käyttö oli varhaisimpia ympäristökysymyksiä, jotka otettiin huomioon ensimmäisissä perussopimuksissa.⁶⁸

⁶⁴ Lehto, 2023.

⁶⁵ Lehto, 2023.

⁶⁶ Ympäristöministeriö, Kiertotalouden strateginen ohjelma.

⁶⁷ Kaupan liitto, 2023.

⁶⁸ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/76/resurssitehokkuus-ja-kiertotalous> (noudeutu 1.11.2024).

Suomelle laaditun kiertotalouden strategisen ohjelman visio on "Suomi 2035: Hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta on menestyvän taloutemme perusta"⁶⁹. Vision toteutuminen edellyttää luonnonvarojen kestävä ja tehokasta käyttöä, mikä sisältää tavoitteen, että kiertotaloudella voidaan taata luonnonvarojen käytön kasvu. Tätä linjaavat ohjelman seuraavat tavoitteet:

- Uusiutumattomien luonnonvarojen kulutus vähenee, ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö voi kasvaa siten, että kotimaan primääriaraaka-aineiden kokonaiskulutus ei 2035 ylitä vuoden 2015 tasoa. Vientituotteiden valmistukseen käytetyt luonnonvarat eivät kuulu tavoitteen piiriin.
- Resurssien tuottavuus kaksinkertaistuu vuoden 2015 tilanteesta vuoteen 2035 mennessä.
- Materiaalien kiertotalousaste kaksinkertaistuu vuoteen 2035 mennessä.

Ohjelmassa vientituotteiden valmistukseen käytetyt luonnonvarat eivät kuitenkaan kuulu tavoitteen piiriin, mikä kokonaisuuden ja kohtuutalouden mukaisen kehityksen kannalta on ongelmallista.

Euroopan unionin tasolla kiertotalouden edistämisen tavoitteet ovat koventuneet. Tässä haasteessa EU näkee yhteiskunnallisilla yrityksillä olevan paljon annettavaa. Yhteiskunnalliset yritykset tunnistetaan edelläkävijöinä, jotka luovat työpaikkoja kiertotalouden ympärille vahvistaen samalla sosiaalista osallisuutta. Myös Suomessa väestöä työhön integroivilla yhteiskunnallisilla yrityksillä on tärkeä rooli tuotteiden uudelleenkäytön eli nk. uusiotuotteiden sektorilla. Kierrätyskeskukset ja kierrätysmyymälät ovat Suomessa vakiintuneita alan toimijoita. Yhteiskunnallisten yritysten osamiskeskuksessa on selvitetty jätteen tai uudelleenkäyttöön keskittyneiden yhteiskunnallisten yritysten toimintamallia Suomessa. Toimijoiden rahoitus pohja koostuu pääasiassa kahdesta rahoituslähteestä: käytettyjen tuotteiden ja materiaalin myynnistä sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen liittyvästä rahoituksesta, joka muodostaa usein vähintään kolmasosan kokonaisrahoituksesta.⁷⁰

Kiertotaloutta hyödyntävien menestyvien suomalaisten nuorten yritysten määrä kasvaa jatkuvasti. Monet työskentelevät esimerkiksi muuttaakseen metsäteollisuuden sivuvirtoja uusiksi materiaaleiksi, kuten kartongiksi, tekstiileiksi, biopolttoaineiksi tai -muoveiksi. Valtaosa suomalaisista myös uskoo, että kiertotalous luo uusia työpaikkoja ja monet kaupungit ovat kehittäneet omia kiertotalouden tiekarttojaan⁷¹.

Kiertotalouden laaja toteuttaminen eli valtavirtaistaminen ei ole kuitenkaan osoittanut yksinkertaiseksi tehtäväksi: on puuttunut kokonaisvaltainen kuva siirtymän seurauksista, vaikutuksista ja mahdollisuuksista. Tämä olisi välttämätöntä, jotta valtion ja kuntien päättäjille saataisiin nykyistä voimakkaampi tahtotila edistää kiertotaloussiirtymää. Lisäksi kansantalouden tason teoreettinen näkymä ei kuitenkaan yksin riitä, vaan tiedon pitäisi olla myös riittävän konkreettista, jotta käytännön toimijat kiinnostuvat enemmän asian edistämisestä.⁷² Niin yrityksille kuin kansalaisillekin on motivoivaa tietää, mikä oma rooli suuremmassa järjestelmässä on ja sen tavoitteen saavuttamisessa. Näin ollen kiertotalouden ratkaisut eivät ole myöskään yksin teknologisia, vaan niihin on otettava vahvemmin mukaan sosiaalinen aspekti ja sitä tutkivat yhteiskuntatieteiden alat, kuten kulttuurintutkimus ja sosiologia.

Kiertotalouden potentiaalista vaikuttaa Suomen luonnonvarojen käyttöön ja niistä aiheutuviin ympäristö- ja talousvaikutuksiin on tutkittu kolmen skenaarion avulla vuodelle 2035. Tutkimuksessa tuotettiin lähtökohdانا ajantasainen kuva Suomen luonnonvarojen käytöstä ja sen ympäristövaikutuksista: Suomen kansantalous on jo pitkään ollut hyvin materiaali-intensiivinen ja luonnonvarojen käyttö aiheuttaa huomattavia ympäristövaikutuksia. Kolmessa skenaariossa esitettiin kiertotaloustoimenpiteitä vaihteittain siten, että kunniahimoisin skenario pyrki saavuttamaan Suomen

⁶⁹ Ympäristöministeriö, Kiertotalouden strateginen ohjelma.

⁷⁰ Uurtimo, 2024.

⁷¹ Abend, 2022.

⁷² Savolainen, ym., 2024, 13.

kiertotalouden strategisen ohjelman luonnonvaratavoitteiden lisäksi myös Suomen hiilineutraalisuustavoitteeseen. Tutkimuksen tulosten perusteella kiertotalouden strategisessa ohjelmassa asetut luonnonvaratavoitteet ovat osin saavutettavissa. Tällöin Suomen raaka-aineiden kokonaiskulutus vuonna 2035 ei ylittäisi vuoden 2015 tasoa, ja materiaalien kiertotalousaste kaksinkertaistuisi vuodesta 2015. Myös hiilineutraalisuus voitaisiin saavuttaa vuoteen 2035 mennessä työssä hahmoitettujen oletuksien ja lisätoimien toteutuessa. Puhdas energiasiirtymä vähentää Suomen päästöjä ja luonnonvarojen käyttöä merkittävästi jo nykyisten päätösten toteutuessa perusskenaariossa. Kiertotaloustoimenpiteet edistävät edelleen päästöjen laskua ja vahvistavat nieluja. Tutkimuksen yhtenä johtopäätöksenä oli, että kiertotaloustoimenpiteistä huolimatta maamme raaka-aineiden kulutus asukasta kohden säilynee globaalisti erittäin korkealla tasolla ja resurssituottavuudessa jäädään kauas EU-maiden keskiarvosta. Näin ollen kiertotalouden toteutukseen eli kiertotaloussiirtymään tarvittaisiin merkittävää systeemistä muutosta useilla eri toimialoilla ja kulutuksessa. Muutoksen vauhdittajiksi tarvitaan lisää kunnianhimoa ja toimintaa tukevia ohjauskeinoja, sekä tutkittua tietoa tavoitteiden seurantaan.⁷³

Kiertotaloustoimenpiteistä huolimatta maamme raaka-aineiden kulutus asukasta kohden säilynee globaalisti erittäin korkealla tasolla ja resurssituottavuudessa jäädään kauas EU-maiden keskiarvosta

Luonnonvarojen kulutusta pitäisi vähentää ja se näyttäisi edelläm mainitun tutkimuksen valossa olevan mahdollista taloudellista hyvinvointia heikentämättä. Kiertotaloustoimenpiteiden kansantalouden tason vaikutuksista on vähän tutkittua tietoa, mutta niiden arvioinnille on suuri tarve. Suomessa ei ole ollut virallista seurantaa raaka-aineiden kulutukselle ja edellinen arvio tehtiin vuonna 2019 Suomen ympäristökeskuksen toimesta. Tavoitteena oli ymmärtää kiertotaloustoimenpiteiden talous-, ilmasto- ja muut ympäristövaikutukset kansantalouden tasolla.⁷⁴ Yleisesti ottaen tarvittaisiin nykyistä vahvempaa talouskasvun ja raaka-aineiden kulutuksen irtikytkentää, mitä teemaa pohdittiin jo aiemmissa tämän julkaisun osaraporteissa – muutoin kohtuutalouteen ei päästä.

Yrityksille, toimialajärjestöille, kunnille ja maakunnille tarkoitettu ”Kiertotalouden green deal” on vapaaehtoinen strateginen sitoumus, jossa mukaan lähtevät toimijat sitoutuvat vähentämään luonnonvarojen käyttöä ja asettamaan vaikuttavia tavoitteita ja tekemään toimia, jotka edistävät vähähiilistä kiertotaloutta. Toimien tulee tukea kiertotalousohjelman luonnonvaratavoitteita, hiilineutraaliutta ja kestävä talouden edistämistä vuoteen 2035 mennessä. Sitoumuksilla halutaan vähentää raaka-aineiden käyttöä, pidentää materiaalien ja tuotteiden käyttöikä, lisätä ympäristöä vähemmän kuormittavia ja luontopääomaa vahvistavia vaihtoehtoja sekä kehittää uusia, kiertotalouden mukaisia toiminta- ja liiketoimintamalleja. Sitoumuksiin sisältyviin vapaaehtoiisiin toimiin kuuluu esimerkiksi seuraava tavoite: tehdään kiertotalouden mukaisesta palveluliiketoiminnasta valtavirtaa yhteistyössä aroverkon kanssa muun muassa palvelumuotoilun keinoin:

1. lisätään tavaroiden uudelleenmyynti-, huolto-, korjaus- ja täyttöpakkauspalveluiden tarjontaa;
2. lisätään vuokrauspalveluiden tarjontaa; ja
3. kasvatetaan tuotteiden käyttöiän pidentämiseen sekä kestävämpään kuluttamiseen tähtävää liiketoimintaa, kuten uudelleenkäyttö ja vaatteiden korjauspalvelut.

Avaintoimijoita tässä sitoumuksessa ovat yritykset, toimialajärjestöt ja julkiset hankkijat.⁷⁵ Kiertotalouden green dealin ensimmäiset sitoutujat vähentävät luonnonvarojen käyttöä ja kiihdyttävät kiertotalousmurrosta⁷⁶.

⁷³ Savolainen, ym., 2024.

⁷⁴ Suomen ympäristökeskus, 2024.

⁷⁵ Ympäristöministeriö, 2024.

⁷⁶ Valtioneuvosto, 2024.

Kiertotaloudessa pyritään suljettuun kiertoon, jossa materiaa kierrätetään mahdollisimman loppuun asti, sekä pyritään laajentamaan kierrätettäviä materiaalilajeja. Kiertotaloutta harjoitetaan myös paremmalla suunnittelu- ja korjaustoiminnalla. Alkuperäisen materiaalin hyödynnettävyyttä voidaan lisätä kahdella tavalla: tarpeettomaksi käyneen materiaalin muuntaminen käyttökelpoisempaan muotoon (upcycling), tai arvokkaan materiaalin muuntaminen vähemmän arvokkaaksi (downcycling). Voidaan esimerkiksi muuttaa vaate takaisin osiksi tai langaksi.⁷⁷ Kestävällä tuotesuunnittelulla voidaan vaikuttaa paljon kiertotaloudessa: tuotteiden tulisi kestää mahdollisimman pitkään ja olla helposti korjattavissa niiden rikkoutuessa.

Kulutustavaroiden suunniteltu vanhentumisen strategia, jossa tavaralla on rajoitettu käyttöikä, on merkittävä talouskasvun veturi: vanhentamisella on ylläpidetty tavaroiden kysyntää kun kuluttajat pyritään saamaan ostamaan jatkuvasti uusia tuotteita.⁷⁸ Tämäntyyppinen liiketoimintastrategia on myös yksi pääsystä maailman kasvaviin jätevuoriin. Vanhenemista on montaa eri tyyppiä⁷⁹:

- Suunniteltu vanheneminen tarkoittaa sitä, että tuote on suunniteltu kestämään tietyn ajan, tarpeen tullen niin, että se ohjelmoidaan lakkamaan toimimasta tietyn käyttökertamäärän jälkeen.
- Epäsuora vanheneminen johtuu yleensä siitä, että tuotetta on mahdoton korjata, koska siihen ei löydy tarvittavia varaosia tai koska korjaaminen on mahdotonta (esim. elektroniseen laitteeseen juotettu akku).
- Yhteensopimattomuudesta johtuva vanheneminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tietokoneohjelma ei toimi enää käyttöjärjestelmän päivityksen jälkeen. Tämä vanheneminen on yhteydessä myynnin jälkeisten palvelujen vanhenemiseen, mikä johtaa siihen, että osittain korjausaikojen ja -hintojen vuoksi kuluttaja ostaa mieluummin uuden tuotteen kuin korjauttaa vanhan.
- Psykologisiin muotitekijöihin liittyvä vanheneminen perustuu yritysten markkinointikampanjoihin, joiden tavoitteena on saada kuluttajat pitämään olemassa olevia tuotteita vanhentuneina. On esimerkiksi turha pakottaa tietokoneiden valmistajaa tuottamaan laitteita, joiden elinikä olisi kymmenen vuotta, jos kulutustottumuksemme ovat sellaiset, että haluamme vaihtaa laitetta joka toinen vuosi. Esimerkiksi matkapuhelimen vaihtoväli on keskimäärin 20 kuukautta (12–17-vuotiailla kymmenen kuukautta).

Lisäksi tuotteiden käyttöiän lyheneminen voi käsittää varaosien puutetta tai saavuttamattomuutta, jopa itsekorjauksen kieltoa tai ylihinnoiteltua korjausta, jolloin kynnys ostaa uusi tuote on alhainen. Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna suunniteltu vanheneminen voi aiheuttaa seuraavanlaisia ongelmia⁸⁰:

- Kriisin yhteydessä kulutushyödykkeiden suunnitellun vanhenemisen seuraukset edistävät osaltaan luotolla ostamista ja ennennäkemätöntä velkaantumistasetta;
- Tuotteiden vanhenemisestä kärsivät eniten heikommassa asemassa oleviin yhteiskuntaryhmiin kuuluvat henkilöt, joilla ei ole varaa hankkia kulutusta kestäviä kalliita tuotteita ja jotka tyytyvät usein hinnaltaan halvempiin, heikkolaatuisempiin tuotteisiin;
- Suunnitellun vanhenemisen kielteiset vaikutukset heijastuvat myös korjauspalvelusektorille, heikentäen tulonhankinnan mahdollisuuksia.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että erilaiset vanhenemisen muodot vaikuttavat kuluttajien käyttäytymiseen ja päätöksentekoon vaihtelevin tavoin. Esimerkiksi älypuhelinien käyttöä koskevan tutkimuksen yksi johtopäätös oli, että havaittu suunniteltu laadun vanheneminen ei vaikuttanut kuluttajien tyytyväisyyteen, mikä puolestaan viestittää yrityksille, ettei niiden kannattaisi keskittyä laadun vanhentamiseen. Sen sijaan tutkimus paljasti, että etenkin psykologinen vanheneminen (imago) vaikuttaa merkittävästi ja negatiivisesti kuluttajien tyytyväisyyteen, mikä taas korostaa mainonnan

⁷⁷ <https://luonnonvaate.fi/kaksi-kiertotalouden-tarkeaa-termia-upcycling-ja-downcycling/> (noudettu 7.10.2024)

⁷⁸ Ks. Pope, 2017.

⁷⁹ Euroopan talous- ja sosiaalikomitea, 2013, 5.

⁸⁰ Euroopan talous- ja sosiaalikomitea, 2013, 6.

merkitystä.⁸¹ Tässä onkin yksi tärkeä politiikan 'vipupiste' kohtuutalouden näkökulmasta, missä kulutukseen voidaan puuttua rajoittamalla massamainontaa varsinkin nuorison suuntaan.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea on esittänyt suunnitellun vanhenemisen käytännön kieltämistä jo vuonna 2013. Komitea kehottaa vauhdittamaan tutkimusta ja toimia seuraavilla kolmella alalla tuotteiden suunnitellun vanhenemisen jarruttamiseksi⁸²:

- Tuotteiden ekologinen suunnittelu: tämän lähestymistavan avulla voidaan taata käytettyjen resurssien kestävyysajattelun mukaisuus ja ottaa huomioon hyödykkeiden ympäristövaikutus ja niiden koko elinkaari.
- Kierrätystalous, jolla tähdätään "kehdosta kehtoon" -lähestymistapaan. Tällä pyritään muuttamaan yhden liikeyrityksen jätteet resurssiksi toisille.
- Toiminnallisessa taloudessa pyritään kehittämään tuotteiden käyttöä sen sijaan, että keskeyttäisiin niiden omistamiseen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna yritykset eivät myy tuotetta, vaan toiminnon, josta laskutetaan sen käytön perusteella. Siksi teollisuusyritysten kannattaa kehittää lujia, korjattavissa olevia ja helppohoitoisia tuotteita ja taata asianmukainen tuotantoketju ja logistiikka, josta tulee niiden talousmallin ydinasia.

Euroopan parlamentti on työstänyt kaupallisia käytäntöjä ja kuluttajien oikeuksia koskevia sääntöjä parantaakseen kuluttajansuojaa, suojellakseen ympäristöä ja edistääkseen kiertotaloutta. Myös viherpesun kieltö on sisällytetty mukaan.⁸³

Tavaroiden ja palveluiden tuotekehitykseen ja tuotantoon liittyy myös toisenlainen kohtuutalouden oikeudenmukaisuuden kysymys:

Sähköistymisen myötä autojen koko suurentunut. Eurooppalainen autoteollisuus on päättänyt tuottaa hienoja ja kalliita sähköautoja, koska niissä on paremmat katteet. Nyt kun kiinalaiset haluavat tuoda tänne halpoja sähköautoja, niille laitetaan suojatullit. En pidä tätä kuluttajapolitiittisesti ihan perusteltuna. Kohtuutaloudella voisi olla vaikutusta tuotekehityksen suuntaan; jospa lähdetäänkin tarjoamaan niille, joilla ei ole varaa ja joita ei palvella, eikä niille, joita jo palvellaan. Esimerkkinä tästä mobiiliterveysasemat. Kohtuutalouden ideat ovat yhtä realistisia kuin vaikka joku tekninen innovaatio tai laite – tai epärealistisempia jos ihmisillä ei ole varaa niihin. Tavalliselle kansalaisellehan nämä ajatukset sopivat varsin hyvin -- jokainen ihminen näkee, että tämä kilpailuyhteiskunta on viety äärimilleen. Kohtuutalouden ajatuksen vieminen valtarakenteiden sisälle onkin sitten tosi vaikeaa. Olen myös aina puhunut eri tilaisuuksissa, että näitä niin sanottuja disruptiivisia⁸⁴ eli 'mullistavia' innovaatioita voisi soveltaa hyvin meillä Suomessakin. Mutta ketään ei ole kiinnostanut, koska niissä on pienemmät katteet. (Eva Heiskanen)

On vähän ongelmana, että me Euroopassa kehitetään mielellään jotain hienoa ja kallista varakkaille ihmisille, mutta kun heitä ei ole kovin paljon, sitten jää palvelematta se porukka, jolla ei ole varaa siihen asiaan
(Eva Heiskanen)

⁸¹ Billici & Özdemir, 2024.

⁸² Euroopan talous- ja sosiaalikomitea, 2013, 4.

⁸³ Euroopan parlamentti, 2024.

⁸⁴ Clayton Christensen kehitti 'häiritsevän' tai 'mullistavan innovaation' (disruptive innovation) teorian, jota on kutsuttu 2000-luvun alun vaikutusvaltaisimmaksi liikeideaksi. Disruptiolla tarkoitetaan markkinoilla tapahtuvaa murrosta, jonka uusi innovaatio aiheuttaa.

Jotta voimme ottaa seuraavan askeleen kiertotaloudessa, meidän on muutettava tapaamme nähdä maailma: on mentävä yli sen käsityksen, että kiertotalous on vain materiaalivirtojen hallintaa ja jätteiden kierrätystä. Kestävä kiertotalous tunkeutuu kaikkeen yhteiskuntaamme, ja tarvitsemme pikaisesti perusteellisempaa muutosta sääntelyyn, niin teknologiassa, teollisuudessa, taloudessa, liiketoimintamalleissa, koulutuksessa, kaupungeissa ja kunnissa, työpaikoilla, kodeissa, tuotannossa, kulutuksessa, hyödykkeissä ja käyttäytymisessä. Kiertotaloudella voi olla useita tulevaisuuksia vaihtelevilla kestävyysasteilla, sekä monia muotoja ja konteksteja. Tulevaisuus voi myös yllättää meidät jollakin täysin erilaisella, mitä olemme kuvitelleet, mutta nyt on aika tehdä valinta, minkälaisen tulevaisuuden haluamme ja ryhtyä tekemään päätöksiä ja toimia sen mukaisesti.⁸⁵

On mentävä yli sen käsityksen, että kiertotalous on vain materiaalivirtojen hallintaa ja jätteiden kierrätystä.

Korjauspalveluiden renessanssi⁸⁶

***Korjauspalvelun imagon päivittäminen voisi olla jotain modernia
(Eva Heiskanen)***

Tavaroiden korjaustoiminta muodostaa kohtuutalouden aineenvaihdon yhden tärkeimmistä suonista.

Korjaustoiminnalla on taloudessa suuri potentiaali säilyttää materian arvoa, koska korjatuilla tuotteilla on korkeampi arvo kuin kierrätetyillä materiaaleilla niiden käyttöiän lopussa. Näin olen 'hidastamalla' näitä systeemin 'resurssisilmukoita', korjaustoiminta voi johtaa resurssien käytön vähenemiseen ja kiertotalouden vahvistumiseen. Euroopan komission korjausalaan koskevan tutkimuksen mukaan tuotteiden parantuneen korjattavuuden ansiosta primääri- tai luonnonresurssien käyttö, kasvihuonekaasut, energian kulutus ja jätteiden tuotanto vähenee, johtaen neutraaleista aina positiivisiin ympäristövaikutuksiin.⁸⁷

Korjauspalveluissa ei ole ainoastaan kysymys siitä, miten me rakennamme uudelleen suhdetta ihmisen tai koneen valmistamiin tavaroihin, vaan myös sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja ympäristöstä. Korjaustoiminta on niin kutsuttua sosiaalista uusintamista tai aineenvaihduntaa, jolla tarkoitetaan elämää ylläpitävää työtä ja toimintaa, jota ilman yhteiskunnat ja talous eivät pyörisi. Korjaustoiminnassa voidaan nähdä vastavoimaa nykyiselle kasvutaloudelle ja sitä edustavalle kertakäyttökulttuurille; korjaustoiminta on ennen kaikkea poliittinen kysymys.⁸⁸ Korjauspalveluiden tuottama lisäarvo tulisi ennen kaikkea hyödyttää yrittäjiä ja työntekijöitä itseään.

⁸⁵ Asiantuntijoiden näkemyksistä laaditut erilaiset kiertotalouden tulevaisuudennäkymät, ks. Marjamaa & Mäkelä, 2022; ks. Design, ym., 2020.

⁸⁶ Tämä alaluku perustuu pääosin professori Eva Heiskanen haastatteluun ja taustakirjallisuuteen.

⁸⁷ Manoochehri, ym. 2022, 4, 16.

⁸⁸ Graziano & Trogal, 2019. Esimerkiksi vaatteiden korjaamisella ja muodistamisella on hyvin pitkä historia. Viimeisen 50 vuoden aikana kotona tehtävä paikkaaminen, parsiminen ja muokkaaminen on marginalisoitunut ja muuttunut lähinnä harrastukseksi, eikä palveluita ole entiseen tapaan saatavilla. Miten ja miksi vaatteiden korjaaminen ja muodistaminen, eli muuntaminen vastaamaan ajanmukaisempaa tyyliä tai uutta käyttötilannetta, on vähentynyt? Mikä tähän kehitykseen johti, ja mikä aiempaa tilannetta piti yllä? Ks. Frisk, 2023.

EU27-maissa kuluttajakorjauspalvelusektorin liikevaihto oli noin 20 miljardia euroa vuonna 2019. Ala työllisti noin 150 000 ihmistä, mikä vastaa noin 0.3 prosenttia EU27 työvoimasta. Eniten työllisti elektronisten tuotteiden, kuten tietokoneiden ja älypuhelimien korjaus. Suomi asettuu EU27-maista 18. sijalle korjauspalveluiden kokoaikaisen työvoiman osuudessa koko työvoimassa. Sekä liikevaihdossa että työvoiman määrässä näkyi pientä kasvua vuoden 2015 jälkeen. Korjausalalla toimivien yritysten määrä oli vuonna 2019 EU27-maissa noin 190 000.⁸⁹

Tavaroiden korjaamisen yksi merkittävimmistä esteistä on se, että tällä hetkellä halpoja tuotteita ei kannata korjata, koska varaosien hinnat ja korjauskustannukset ovat korkeat. Yhteiskuntamme perusongelma siis on, että uusi tavara on halpaa, mitä tilannetta pahentavat kiinalaiset verkkokaupat. Tavaroiden valmistuksessa tuottavuus on kasvanut vuodesta toiseen, ja uudet tuotteet ovat massatuotantoa. Tätä kehityssuuntaa on määrittänyt mittakaavaetu pikemminkin kuin halpajyömaiden rooli. Hintaero korjauspalvelun ja uuden tuotteen välillä on puolestaan kasvanut joka vuosi verrattuna 2000-luvun alkuun. Korjauspalveluissa, jossa toiminta on tähän asti perustunut käsityöhön, tuottavuus ei enää kasva. Korjauskustannukset ovat kasvaneet sitä myöten, kun elinkustannusindeksi on noussut; enää ei ole taloudellisesti kannattavaa korjata. Korjausfirmojen toimipisteiden määrä on vähentynyt erityisesti jalkineiden, vaatteiden ja kodinkoneiden osalta.

Samat lenkkarit voidaan tehdä halvemmalla ja halvemmalla joka vuosi (Eva Heiskanen)

Suomessa korjaustoiminnan alamäki näkyy yritysten lukumäärässä: useimpien korjausalan yritysten toimipaikkojen lukumäärä pysyi tasaisena tai taantui vuosina 2007–2020. Erityisesti kodinkonekorjaamojen lukumäärä pienentyi lähes 200 toimipaikalla. Kodinkoneiden ja elektroniikan korjauspalveluita tarjoavia yrityksiä oli vuonna 2021 yhteensä 569 kappaletta, niiden liikevaihto oli reilut 206 miljoonaa euroa ja nämä yritykset työllistivät yhteensä 1 340 henkilötyövuotta. Samana vuonna suutariliikkeitä oli 155 ja alan liikevaihto oli reilu 15 miljoonaa euroa. Suutariyritysten määrä, henkilöstö ja liikevaihto on vähentynyt melko tasaisesti viime vuosina. Suutarialalla työskentelevien korkea ikä ja vaikeudet löytää yrityksille jatkajia vaikuttavat suutariliikkeiden määrän vähentymiseen. Suutarinliikkeiden lukumäärä pienentyi yli kuudellakymmenellä; toimipaikkoja on alle 200, eli läheskään jokaisessa Suomen kunnassa ei ole enää omaa suutarinliikettä. Suutaripalveluista on puutetta kaupunkien ulkopuolella ja tekijöiden eläköityessä palvelut tulevat entisestään vähemmän tulevana vuosina. Ompelimoiden määrästä Suomessa ei löydy tilastoa siitä, kuinka moni ompelimo on pääasiassa korjausompelimo ja kuinka moni tekee enemmän uusia vaatteita. Kasvua on puolestaan tapahtunut muiden henkilökohtaisten ja kotitaloustavaroiden korjauksessa, joka selittyy pyöräkorjaamojen ja -huoltojen määrän kasvulla. Vaatteiden ja jalkineiden korjaamiseen on syntynyt myös uudenlaisia konsepteja, kuten verkkokauppoja ja korjauspalveluita välittäviä verkkoalustoja. Jotkut tuotemerkit tarjoavat omia korjauspalveluitaan Suomessa.⁹⁰

Yleisesti ottaen EU:n piirissä korjausalalla toimivien yritysten tulevaisuuden näkymät eivät näytä tutkimusten valossa kovin houkuttelevilta. Yksi syy on myös se, että korjauspalveluiden toimintaympäristö on muuttunut. Kun logistiikkayritykset perustavat yhä enemmän takaisinottojärjestelmiä, jotka pakottavat määrittämään roolit uudelleen, tietokone- ja viestintälaitteiden korjausalalla toimivien yritysten tulevaisuudennäkymät ovat heikenneet. Alan kehittymisen hidasteena on muun muassa se, etteivät riippumattomat korjausliikkeet saa aina varaosia tai korjausoppaita, tai etteivät kuluttajat tiedä oikeuksistaan ja korjauspalveluista.⁹¹

⁸⁹ Manoochehri ym. 2022, 11-12; ks. Berninger, ym., 2024, 24.

⁹⁰ Kaupan liitto, 2023, 15; Berninger, ym., 2024, 22; Heiskanen ja Korsunova 2023.

⁹¹ Manoochehri ym. 2022, 18.

Korjauspalveluiden laajentamisen pääasiallisina esteinä ovat neljä asiaa: hinta, kannattavuus, saavutettavuus ja turvallisuus. Korjauspalvelujen käytön vähenemiseen voi vaikuttaa myös kuluttajille koituvat, korjauskustannusten lisäksi maksettavat transaktiokustannukset palvelujen käytöstä. Tällaisia ovat esimerkiksi korjaamispalvelujen etsimiseen liittyvät puhelut. Lisäksi kuluttajan vastuulla on arvioida, onko palvelu hyvä hinta-laatu -suhteeltaan, mikä voi olla vaikeaa ilman aiempaa kokemusta. Saavutettavuuden, helppouden sekä vertailtavuuden parantaminen voisi helpottaa palvelujen käyttöä. Korjauspalvelujen hiipumiseen vaikuttavat kuluttajien käytöksen lisäksi myös vakuutusyhtiöiden toiminta, koska useimmilla suomalaisilla on esineiden rikkoutumisen kattava kotivakuutus. Vakuutusyhtiöt voivat päättää korjausliikkeestä saadun hinta-arvion perusteella, korjataanko tuote vai korvataanko se uudella.⁹²

Suomessa ongelmana on, että meillä lähinnä suunnitellaan, ei niinkään valmisteta tavaroita. Voidaan kysyä, houkutteleeko korjausala ylipäättään tarpeeksi ihmisiä ja koulutetaanko meillä riittävästi käsityöammatteihin. Suomalaistaustaisia nuoria ala ei juuri houkuttele, joten olisi ideoitava, miten siitä saataisiin houkuttelevampi. Työnjaon kehittämistä tulisi myös pohtia ja suunnitella sitä uudella tavalla. Esimerkiksi korjaustoiminnan semiautomasointi on mahdollista, mutta sitä ei ole kehitetty.

Korjausala tulisi nähdä yhteiskunnallisesti tärkeänä. Nyt meillä puuttuu kunnan koulutus ja tutkimushankkeet. Ennen kaikkea täällä ei esitetä ajatuksia korjaustoiminnan tuottavuuden nostamisesta
(Eva Heiskanen)

Ihmisillä on vielä tietoja taitoja perinnettä tekemiseen: on ollut oma paja maatilalla, on tehty itse kaikki, kun palveluita ei ole ollut ja perinteet siirtyneet vanhemmilta lapsille – jonkun verran tätä vielä on. Mutta meidän virallinen koulutus-, tutkimus- ja innovaatiopolitiikka ei ole ollut yhtään kiinnostunut tämäntapaisesta. Liikevaihtoa, joka on alle 100.000€ per henkilö, ei ole nähty kiinnostavana liiketoimintana, vaan meillä on painotettu isoa liiketoimintaa, B2B, ja siksi meidän elinkeinorakennekin on niin yksipuolinen, kun ei ole nähty mahdollisuuksia muissa elinkeinoissa. (Eva Heiskanen)

Yksi win-win ratkaisu korjausalan kehittämiseen ja työllisyyspolitiikkaan voisi olla maahanmuuttajien koulutus ja työllistyminen korjauspalveluihin eli kohtuutalouden ammatteihin ja pienyrityksiin. Monelle maahanmuuttajalle ainoa mahdollisuus saada elantoa on pienyritystäjyys. Tähän tarvittaisiin uusia tukijärjestelmiä. Esimerkiksi Helsingissä maahanmuuttajat ovat merkittävässä määrin korjaamopalveluiden ylläpitäjiä. Toisaalta vaikutusvallan puute on este, koska maahanmuuttajilla ei ole ollut vaikutusta työllisyyspolitiikkaamme.

Yksittäisellä elinkeinonharjoittajalla, joka elää kädestä suuhun, ja jolla ei ole pääomia, ei ole mitään mahdollisuuksia innovoida tai innovaatiot ovat inkrementaalisia
(Eva Heiskanen)

Kohtuutalouteen liittyvä jakamistalouden ideaa voidaan soveltaa korjauspalveluiden tapauksessa kisällikorjaamo-konseptin yhteydessä⁹³: yrittäjän oman liikkeen sijaan toimitaan yhteiskäyttötilassa, jossa on myös työkalut, mikä tuo uusia mahdollisuuksia korjaamiseen.

⁹² Heiskanen ja Korsunova 2023.

⁹³ Ks. Myllärniemi, 2023.

Jotkut maat ovat olleet erittäin aktiivisia korjausasiassa, kuten Itävallassa ja Ranskassa. Niissä on otettu käyttöön korjaussetelin systeemi ja vahvistettu yrittäjien välisiä verkostoja, eli muokattu toimialaa. Suomeenkin on ehdotettu korjausseteliä, jonka avulla kuluttajia houkuteltaisiin korjauttamaan tavaroitaan.

Jos esimerkiksi panostettaisiin paljon yhdellä alueella kysynnän ja tarjonnan luomiseen, ammattimaistumiseen ja brändäämiseen, korjauspalvelusta tulisi modernimpi juttu – näkisin että olisi mahdollisuuksia [laajentumiseen]. Lupaava trendi on vähittäistavarakaupan kiinnostus käytettyihin tavaroihin. Ne eivät ole investoineet tuotteiden valmistukseen vaan myymiseen. Voisi kuvitella, että korjaus- ja huoltopalveluille tulisi enemmän kysyntää tätäkin kautta. Jos lievästikään voidaan voimaannuttaa toimijoita, jotka edistävät korjaus- ja uusiokäyttöä, voidaan vaikuttaa vaikkapa siihen, että harkitaan hiilirajamekanismin⁹⁴ päivitystä eli pitäisi ottaa siihen mukaan kuluttajatuotteita. Asetettaisiinkin tulleja, kun protektionismi on vahvaa tänä päivänä. Alle 50€ tuotteita voi olla vaikeaa lähteä korjaamaan, joten niihin hiilirajamekanismi myös olisi aiheellinen. (Eva Heiskanen)

Muuttuva EU-lainsäädäntö tukee kuluttajien oikeuksia korjaamiseen⁹⁵

EU:n sopimuslainsäädäntö antaa kuluttajille oikeuden korjauttaa tai vaihtaa vialliset elektroniset tuotteet tai, jos kumpikaan ei ole mahdollista, saada rahat takaisin laillisen takuun voimassaoloaikana. Seuraavia parannuksia on käynnissä:

- **Yhteistyömalleilla** tuotteiden valmistajat varmistavat yhteistyöllä liikekumppanikorjaus- ja huoltopalveluiden kanssa, että korjaukset tehdään laadukkaasti ja laitteita on turvallista käyttää.
- **Ekosuunnittelusetus** on korvaamassa esuunnitteludirektiivin, minkä tarkoituksena on parantaa tuotteiden kestävyyttä ja korjattavuutta. Ekosuunnitteludirektiiviin verrattuna uudistetun asetuksen soveltamisala on laajempi. Uudistuksessa tulee olemaan esimerkiksi **digitaalinen tuotepassi**, joka tulee sisältämään tietoa ja ohjeistuksia tuotteen materiaaleista sekä siitä, miten tuotteen voi korjata tai kierrättää. Komissio tulee perustamaan tuotepasseihin liittyen verkkorekisterin, josta kuluttajat voivat etsiä ja vertailla tuotepasseissa olevaa informaatiota.
- **Myymättömien tavaroiden tuhoamiskielto** sisältyy myös ekosuunnittelusetukseen, joka tulee koskettamaan erityisesti vaatteita, kenkiä ja asusteita kaksi vuotta lainsäädännön voimaantulon jälkeen (pk-yrityksillä aikajänne on kuusi vuotta). Tulevaisuudessa komissio voi laajentaa tuhoamiskielton piiriin kuuluvia tuotekategorioita. Lisäksi yritysten tulee vastaisuudessa raportoida vuosittain tuhoamiensa tuotteiden määrät ja syyt niiden tuhoamiseen.
- **Right to repair -direktiivi** edellyttää valmistajien tarjoavan kuluttajille tiettyjen tavaroiden korjauspalveluita, käsittäen esimerkiksi pyykin- ja astianpesukoneet, puhelimet ja tietokoneet. Direktiivi edellyttää myös varaosien, korjaus- ja huoltotietojen tai korjaukseen liittyvien ohjelmistotyökalujen, laiteohjelmistojen tai vastaavien apuvälineiden saatavuutta riippumattomille korjaamoille. Vaikka valmistajien on tarjottava korjausratkaisu, tämä ei välttämättä tarkoita parempaa pääsyä kansalaisten omatoimiseen korjaukseen. Lisäksi korjausmarkkinoi-

⁹⁴ Hiilirajamekanismi (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) on uudenlainen EU-politiikan instrumentti, jonka avulla tietyille EU:n ulkopuolelta tuleville tuotteille asetetaan samansuuruinen maksu, kuin joka kohdistuu EU:ssa valmistettuihin vastaaviin tuotteisiin EU:n päästökaupan toimeenpanon seurauksena. Mekanismi otetaan käyttöön tarkemmin määritetyissä tuotteissa, jotka koskevat rautaa ja terästä, alumiinia, sementtiä ja lannoitteita ja vetyä sekä tuontisähköä.

⁹⁵ Ks. Berninger, ym., 2024, 105-106; Haeussermann, 2024.

den vahvistamiseksi varaosien saatavuus kohtuullisella hinnalla tulee taata sekä korjaamista estävien sopimuksellisten tai tuotteeseen asetettavien ominaisuuksien käyttäminen kiellettyä. EU:n aikomus vahvistaa korjauksen asemaa näkyy myös vaatimuksena, että jäsenvaltiot toteuttavat vähintään yhden korjauksesta edistävän toimenpiteen, kuten korjaussetelit ja -rahastot, tiedotuskampanjoiden järjestämisen, korjauskurssien tarjoamisen tai yhteisöveltoisten korjaustilojen tukemisen. Korjausrahastot ja -setelit ovat olleet esillä useissa Euroopan maissa ja alueilla jo muutaman vuoden ajan, niiden toivotaan leviävän EU:ssa entistä laajemmin. Direktiiviä ei pidetä täysin onnistuneena kapean näkökulman vuoksi, mutta se on hyvä kuitenkin hyvä alku.

Ranska on tavaroiden korjattavuuden parantamiseen liittyen EU:n edelläkävijä helpottaen kuluttajien ja korjauspalveluyritysten asemaa. Ranskan hallitus hyväksyi kaksi muutosta kuluttajalainsäädäntöön, keskittyen suunnitellun vanhentumisen kriminalisointiin ja tuotteen korjattavuuden parantamiseen. Tuotteen korjattavuuden parantamiseksi lakimuutos edellyttää myyjiä kertomaan kuluttajille varaosien saatavuudesta ja tuottajia toimittamaan nämä osat. Jos tätä ei saavuteta, myyjää ja/tai tuottajaa voidaan sakottaa. Suunnitellun vanhentumisen osalta Ranskan parlamentti otti käyttöön uuden lain, joka kriminalisoi tahallisen suunnitellun vanhentumisen. Itävallan tapaan Ranskassa on käytössä korjausavustus. Siihen kuuluu korjauspalveluita tarjoaville yrityksille erityinen QualiRépar-merkki, joka kertoo asiantuntemuksesta kyseisten tuoteryhmien korjaamisesta sekä oikeudesta saada tukea takuun piiristä vanhentuneiden laitteiden korjaamiseen.⁹⁶

Itävallan malli korjaussetelistä⁹⁷

Wienissä otettiin vuonna 2020 käyttöön korjausseteli, jolla kuluttajat saivat 50 prosentin alennuksen kaupungin alueella toimivien yritysten tarjoamista korjauspalveluista. Maksimialennus oli 100 euroa korjauksen bruttohinnasta. Asiakkaat rekisteröityivät ja latasivat setelin käyttöönsä verkossa, ja korjausyritykset saivat summan jälkepäin kaupungilta. Vuoden 2021 loppuun mennessä korjattiin 35 000 tuotetta ja kokeilun budjetti oli 1,5 miljoonaa euroa. Wienin kaupunginvaltuusto on hyväksynyt setelille lisärahoitusta vuoteen 2027 asti. Koko maan laajuinen korjausseteli, joka kohdistuu elektroniikan ja erilaisten kodinkoneiden korjaamiseen, otettiin käyttöön vuonna 2022. Tuki yhtä korjausta kohden on korkeintaan 50 prosenttia tai 200 euroa korjauksen bruttokustannuksista. Lisäksi korjaamisen hinta-arvioita tuetaan korkeintaan 30 eurolla per tuote. Korjausseteliä voidaan käyttää korjauspalveluita tarjoavissa yrityksissä, jotka kuuluvat Wienin korjausverkostoon. Verkosto on ollut olemassa yli 25 vuotta ja se koostuu yrityksistä, joiden pääasiallinen toimiala on korjaaminen. Yritykset tarjoavat laajasti erilaisten tavaroiden korjauspalveluja, kuten elektroniikkalaitteiden, polkupyörien, puutarhatyökälujen ja -laitteiden sekä tekstiilien ja kenkien korjauksesta. Verkostossa oli alkuun mukana noin 70 yritystä. Korjaussetelijärjestelmän käytössä olon aikana Wienin korjausverkoston jäsenmäärä on kasvanut noin 150 yritykseen.

⁹⁶ Berninger, ym., 2024, 111.

⁹⁷ Ks. Berninger, ym., 2024, 108-111.

Itävallan korjaussetelin tukisumma, Wienin mallista poiketen, maksetaan korjauspalvelun tilanneelle ja maksaneelle asiakkaalle jälkikäteen eikä korjauspalvelun tuottajalle. Itävallan ohjelman budjetti on 130 miljoonaa euroa, ja rahoitus on tullut EU:n Next generation Fund -rahastosta. Itävallan ilmastoministeriö julkaisi huhtikuussa 2023 ensimmäisiä tuloksia korjausseteliohjelman oltua voimassa vuoden verran. Ensimmäisen vuoden aikana korjausseteliä haettiin jopa 567 076 kertaa ja palveluita tuotti 3 538 kumppaniyritystä. Suosio ylitti odotukset, sillä vasta vuoden 2026 alkuun arvioitu määrä, 400 000 seteliä, ylitettiin reippaasti jo ensimmäisenä vuonna. Kaikissa Itävallan osavaltioissa eniten korjattiin älypuhelimia.

Luottavatko kansalaiset siihen, että yhteiskunnassa tapahtuu radikaali käänne? Olen sanonut entisen hallituksen aikaan ja nyt vielä painokkaammin, että näistä asioista ei ole puhuttu julkisuudessa, emmekä kuule hallituksen puhuvan niistä.
(Eva Heiskanen)

Kysymyksiä ja kohtuusratkaisuja yrityksille

Suomen hiilineutraalisuus, kohtuutalouden yksi keskeinen etappi, voitaisiin saavuttaa vuoteen 2035 mennessä, mikäli strategiatyössä esitetyt toimet toteutuvat. Sen sijaan Suomen kiertotalouden tila on eurooppalaista keskitasoa tai jopa heikompi, eikä kiertotalouden tavoitteita saavuteta asiantuntijoiden mukaan nykyisillä toimilla. EU-tason koviin tavoitteisiin pääsemiseksi kulutusta on karsittava ja tuotteiden ja materiaalien uudelleenkäyttöä lisättävä tuntuvasti. Kiertotaloudesta on saatava valtavirtaa, joka houkuttelee ja ohjaa systemaattisesti toimialoja oikeaan suuntaan. Ennen kaikkea vaaditaan kuitenkin lisää kunnianhimoa poliittisiin päätöksiin sääntelyn ja taloudellisten kannustimien parantamiseksi.⁹⁸

Vähäaineistuvan kohtuutalouden polulla pisimmällä ovat luovien alojen yritykset. Niitä pidetään myös aineettoman talouden edustajina – toisaalta niidenkin arvoketjun jokin osa perustuu monesti aineellisiin resursseihin. Luovan talouden aineeton pääoma jää nykyisessä talousjärjestelmässä helposti huomioimatta, missä olisi selvästikin parantamisen varaa.

Lopuksi ennen toimenpidesuosituksia esitetään seuraavia kysymyksiä, jotka voivat olla apuna kohtuutalouden mukaisen yritystoiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa:

1. Minkälaisia uusia ja erilaisia palveluja ja tuotteita yhteiskunta tarvitsee tässä ajassa ja tulevaisuudessa? Miten tarve voidaan tuotteistaa kohtuutalouden näkökulmasta?
2. Miten suomalaisyritysten kannattaa sopeutua uuteen aikaan; minkälaisia ennakoivia ja joustavia toimia löytyy?
3. Miten voidaan vähentää neitseellisiä luonnonvaroja intensiivisesti hyödyntävää liiketoimintaa muuttamalla selkeästi kyseisen sektorin liiketoimintamallia, niin meillä kuin ulkomaisessa toiminnassa?
4. Miten aluetaloudelliset, demografiset ja ekologiset olosuhteet huomioidaan siirryttäessä kohtuutalouden elinkeinorakenteeseen? Minne alueille erityisesti kohtuutalouden arvoketjuja tulisi muodostaa?
5. Miten avoimia ja ennakkoluulottomia olemme liiketoiminnan sääntöjen radikaalille muuttamiselle?
6. Miten maahan muodostetaan luovuuteen kannustava kulttuurinen ja institutionaalinen toimintaympäristö, joka mahdollistaa uusien markkinarakojen löytämisen ja tätä kautta tienraivaajayritysten synnyn?
7. Mitkä ovat kohtuutalouteen kannustavia, erityisesti pk-yritystoimintaa helpottavia institutionaalisia käytänteitä, joita pitäisi alkaa nopeasti toteuttaa?
8. Miten yhteiskunnallisten yritysten asemaa parannetaan, ja miten niiden esiin nostamia puutteita, tarpeita ja ratkaisuja (esim. disruptiivinen innovaatio) huomioidaan julkisella ja yksityisellä sektorilla?
9. Miten ja minkälainen kohtuutalouden standardisysteemi voitaisiin asettaa teollisuussektoreille?
10. Miten kasvulle voidaan asettaa mielekkäitä rajoja, ilman että liiketoiminta hajoaa prosessissa? Mitä mekanismeja, keinoja voidaan ottaa käyttöön pysyttäessä näissä rajoissa?

⁹⁸ Ympäristöministeriö, 2023; Uurtimo, 2024.

Yritystoimintaa koskevia toimenpidesuosituksia

1. Yhteisötalouden toimijoiden 'kiihdytyksen aikaan' siirtyminen ja vaikuttavan innovaatiopolitiikan toimien tarve: tarvitaan kansalaisyhteiskuntaa lähellä olevien, uusia haasteita ja ratkaisuja esiin nostavien toimijoiden vahvempaa panosta. Yhteiskunnalliset yritykset tulee nähdä varteenotettavana täydentävänä palveluntuottajana julkisen ja yksityisen sektorin sekä perinteisen järjestötoiminnan rinnalla. Yritysten positiivisen yhteiskuntavaikuttavuuden selkeä tunnistaminen tarkoittaa a) niiden hyötyjen tunnistamisen lisäämistä sekä b) kokonaisvaltaisempaa tuotteiden, palvelujen ja toimintamallien onnistumiskriteerien vaikuttavuusperusteista määrittelyä ja arviointia. Tämä vaatii puolestaan näkemyksellisyyttä kaupunkien, kuntien, maakuntien ja hyvinvointialueiden päättäjiltä. Lisäksi tarvitaan pitkäjänteistä ja -aikaista sijoituspääomaa saataville ja mahdollisuudet osallistua julkisiin hankintoihin tai rahoitukseen.⁹⁹
2. Uudenlaisen teollisuuspolitiikan kehittäminen sekä vaatimus teollisuuden kyvystä uudistua sopeutumisessa ilmaston- ja ympäristömuutokseen sekä yhteiskunnan odotuksiin. Tueksi tarvitaan monialaista tiedevetoista suunnittelua sekä teollisen siirtymän suunnitteluyksikön perustamista. Kohtuutaloutta edeltävät elinkeinorakenteen muutokset nostavat pintaan uudenlaisia toimijoita ja tuotteita, kun taas vanhoja aloja tulee hiipumaan.
3. Kohtuutaloutta toteuttavien pk-yritysten perustamiseen kannustaminen, mihin oppia voidaan ottaa kansainvälisistä tienraivaajayrityksistä ja niiden liiketoimintamalleista. Taustatueksi tarvitaan taloudellisia ohjauskeinoja, jotka kannustavat muitakin toimijoita siirtymään ja auttavat edelläkävijöitä kiertotalousliiketoiminnan skaalaamisessa. Pk-yritysten investointitukijärjestelmän uudistaminen. Maa- ja metsätalouden pienyrittäjyyden tukeminen erityisesti korjauspalveluissa.
4. Tilojen ja tavaroiden yhteiskäytön muotojen edistäminen, kuten jakamis- ja vuokraamisjärjestelmien kehittämisen kautta. Tuodaan kiertotalous kiinteämmin kulluttajien arkeen. Yhteiskäyttöön liittyvä logistiikka olisi suunniteltava uudelleen ja sitä tulisi kehittää huomattavasti, niin että se olisi tehokasta ja isossa kuvassa kannattavaa. Tulisi esimerkiksi miettiä eri toimijoita täyttämään eri roolit yhteiskäytön ketjussa. Muodostetaan alueellisia 'hubeja', joista erilaisia tavaroita voisi vuokrata kertamaksulla tai vaikka jäsenyydellä, mitä Business Finland voisi rahoittaa ja tukea. Myös alueelliset ja paikalliset kirjastot tulisi nähdä jo olemassa olevana voimavarana ja infrastruktuurina yhteiskäytön edistämiseen sekä kiertotaloutta edistävinä laitoksina, ja tällöin myös niille tulisi kohdentaa lisää rahoitusta ja resursseja.¹⁰⁰
5. Uusien palvelumallien kehittäminen: Siirryttäessä kohtuutalouden yhteiskuntaan vähennetään aineellisten resurssien käyttöä ja samalla uudenlaisten palvelujen tarve tulee kasvamaan monella sektorilla ja sektorien kesken.
6. Disruptiivisiin innovaatioihin kannustaminen: Markkinoita 'mullistavat' tai 'häiritsevät' tuotteet ja palvelut parantavat saatavuudellaan tai omistuksellaan väestön sosioekonomista yhdenvertaisuutta.

⁹⁹ Lillberg, ym., 2023, 135-138.

¹⁰⁰ Berg, ym., 2023, 23.

7. Korjaustoiminnan edellytysten parantaminen, joilla voidaan edistää korjauskulttuuria ja korjauspalveluiden saavutettavuutta sekä ennen kaikkea ympäristö-, työllisyys- ja taloushyötyjä¹⁰¹:

a. Kansalaisten ja yhteiskunnan muiden toimijoiden kierrätykseen ja korjaamiseen kannustaminen; tavaroiden parempi kiertoon saaminen – hamstraaminen ja tavaran 'nukuttaminen' ovat yksi kuluttamisen muoto.

b. Tavaroiden korjauttamismahdollisuuksien vahvistaminen ja esteiden poistaminen; korjaamisen imagon nostaminen ja ammattilaisten koulutuksen kehittäminen; korjausyritysten kansallisen ja kuntatason verkostojen perustamisen tukeminen ja korjaussetelin käyttöönotto; TKI-tuen suuntaaminen korjauspalvelukonseptien kehittämiseen; korjauspalvelujen saavutettavuuden, helppouden ja tarjonnan parantaminen myös arvonlisävero alentamalla ja kestävien tuotteiden verohelpotuksilla; yleisen tietoisuuden lisääminen järjestämällä erityisiä tiedotuskampanjoita paikalliset, alueelliset ja kansalliset kontekstit ja tarpeet huomioon ottaen. Mallin ottaminen eurooppalaisista edelläkävijämaista.

c. Perustetaan erilaisia korjauskeskittymiä, korjaushubeja, joissa tarjotaan työkaluja ja apua korjaamiseen, voivat edistää korjaamista. Tällaisia paikkoja löytyy ainakin Skotlannista, Alankomaista ja Saksasta. Lisäksi korjauskeskittymät voivat auttaa uusia korjaustoimijoita pääsemään markkinoille, kun ei tarvitse maksaa yksin korkeita tilavuokria tai tehdä mittavia alkuinvestointeja.¹⁰²

8. Pelisääntöjen selkiyttäminen:

a. Kansallisen yritysvastuulain säätäminen seuraamalla muiden Euroopan maiden esimerkkiä.

b. Kiertotalouden EU-sääntelyn valmisteluun vaikuttaminen ja erilaisten kokeilujen toteuttaminen; raaka-aineiden ja jätteiden nykyistä parempi määrittäminen ('jätteestä' resurssiksi); tuote- ja jäteregeulaation yhteensovittaminen; ekosunnittelusetuksen tuotevalikoiman laajentaminen; tuotteiden elinkaaren huomioiminen, jne.

c. Opin ottaminen eurooppalaisista edelläkävijämaista: esimerkiksi Saksan pakkauslaki muovin vähentämiseksi ja kierrättämiseksi; Alankomaiden markkinakanustimet ympäristölle ja luonnolle haitallisten tuotteiden hinnoitteluun korkeammalle; Ranskan kieltä myymättömien elintarvikkeiden hävittämiseen, pakollinen korjattavuusindeksi¹⁰³, vireillä oleva ultrapikamuodin myynnin ja markkinoinnin rajoittava laki, sekä Sheinin ja Temun kaltaisten yritysten markkinointikielto verkossa. Yksi tärkeä kohtuutalouden 'vipupiste', jolla kulutukseen voidaan puuttua, on rajoittaa etenkin nuorisoon kohdistuvaa massiivista mainontaa.

d. Maantieteellisten erojen oikeudenmukainen huomioiminen regulaatiossa sekä kannuste- ja tukijärjestelmissä.

¹⁰¹ Berninger, ym., 2024, 107; Ks. myös <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=47601> (noudettu 2.12.2024).

¹⁰² Berninger, ym., 2024, 113.

¹⁰³ Ranskassa on otettu käyttöön korjattavuusindeksi, jossa tuotteen korjattavuus tuli arvioida asteikolla 1–10. Korjattavuusindeksi tulee merkitä älypuhelimien, kannettavien tietokoneiden, pesukoneiden, televisioihin ja pölynimureihin. Korjattavuusindeksin tarkoituksena on antaa kuluttajille tietoa tuotteiden korjattavuudesta ostopäätöstä tehdessä sekä kannustaa yrityksiä parantamaan tuotteiden korjattavuutta, mikä näkyisi indeksissä. (Ks. Berninger, ym., 2024, 112.)

**Kaupungit ja kunnat ovat nyt kiertotalouden edistäjiä.
Korjaaminen, tuotteiden pitkäikäisyys on poliittisesti agnostinen teema.
Toistaiseksi se ei ole leimautunut vääränlaisesti vihreäksi tai punavihreäksi.
Tavalliset ihmiset kyllä tosi paljon haluaisivat, että tuotteet olisivat pitkäikäisiä.
(Eva Heiskanen)**

Condominio 25 Verde on asuinrakennus Torinossa. Se edustaa ensimmäistä Luciano Pian suunnittelemaa kokeilua ekologisesta kestävästä bioarkkitehtuurissa (Kuva: Chiara Guercio, Unsplash)

KOHTUUDEN KAUPUNGIT: pienemmäksi kasvamista, testialueita ja louhimoita

Kaupungin ja maaseudun uusi suhde

Kaupunkisuunnittelijat ja poliitikot ovat olleet sitä mieltä, että kaupungin kehityskulku pitäisi nähdä jatkuvana kasvuna, olipa kyse sitten taloudellisesta tai demografisesta näkökulmasta. Huomio on ollut laajentamisessa järjestelmien hallinnan ja toimivuuden sijasta.¹⁰⁴ Kaupunkeja on pidetty kansakunnan taloudelliselle kasvuille ja hyvinvoinnin kehitykselle välttämättöminä. On pitkään vallinnut käsitys, että kaupunkien kasvuvaikutukset leviävät niiden maantieteellisen alueen ulkopuolelle¹⁰⁵.

Digitalisoituminen, älykaupunkikehitys sekä energia- ja kiertotalouden siirtymähankkeet on nähty myönteisinä kaupungistumiseen kuuluvina kehitystrendeinä. Isoimpien kaupunkiemme kasvupoliitiikka ja kaupungistumiskehitys ovat kuitenkin tuoneet jo mukanaan suurkaupungeille tyypillisiä sosiaalisia ja ekologistia lieveilmiöitä: ruuhkia, rikollisuutta, elinkustannusten nousua, massakulutusta, epätasa-arvoisuutta ja viheralueiden vähentymistä. Kuten muissakin Euroopan kaupungeissa, kasvavat haasteet liittyvät myös väestön ikääntymiseen, siirtolaisuuteen ja alueiden erilaistumiseen.¹⁰⁶

Jos sitten ajatellaan kasvuvaiheessa olevia suuria kaupunkikeskittymiä, toistaiseksi on kansainvälisestikin katsottuna vain vähän käsitystä ja tutkittua tietoa siitä, mitä tapahtuisi, jos kaupunkien koolle asetettaisiin tiukat 'kohtuuden' kokorajoitukset – kenties tämä johtaisi kaupunkialueiden hajoamiseen. Kaupunkitutkijoiden mukaan tulevaisuudessa kaupunkeja ei enää luokitella koon, vaan sisäisen dynamiikan mukaan: kaupungin kiinteä fyysinen koko ei enää päde, vaan kaupunki

¹⁰⁴ Florentin, 2018.

¹⁰⁵ Suomen Kuntaliitto, 2021, 7-8.

¹⁰⁶ Ks. Power, 2018.

on sekä fyysisen että digitaalisen verkostonsa ja klustereidensa vuorovaikutusten funktio. Haasteena on rakentaa kaupunkitiedettä, joka tarjoaa vankan johdonmukaisuuden tulevaisuuden kaupungin muodon ymmärtämiseksi.¹⁰⁷ Kohtuutalousnäkökulma voi tuoda tähän mukaan verkostoajattelun kautta maaseutualueet sekä etenkin kaupunkien ja maaseutujen väliset raja-alueet (rurban fringes), joiden merkitys tulee vahvistumaan.

Tulevaisuudessa kaupunkeja ei enää luokitella koon, vaan sisäisen dynamiikan mukaan.

Kaupunki ja maaseutu nähdään usein vastakohtina, missä hyvinvointia, taloutta ja tulevaisuutta selitetään kaupunkien kaikkialle ulottuvan vaikutuksen kautta. Maaseutututkijoiden mukaan kyse on kuitenkin harhasta, koska kuvasta puuttuu maaseutu, joka jää alisteiseksi ja passiiviseksi kokonaisuudeksi. Siksi on kyseenalaistettava yksisuuntainen käsitys maaseuduista varantoina, joita kaupunkitaloudet hyödyntävät. Jos lisäksi näemme vain tämän dikotomian, marginaaleihin jää helposti vallan sivuuttamia asioita ja ihmiskohtaloita, jopa yhteiskunnallista edistystä. Kun maaseudun ja kaupungin tasapainoisempi vuorovaikutus tuodaan osaksi kestävyysmuutosta – tai kohtuutaloutta – koskevaa keskustelua, on selkeämpää huomata maaseudun kehittyminen yhteiskunnallisena edistykseenä. Maaseudun ja kaupungin suhde ei ole myöskään koskaan ollut staattinen, vaan ajassa elävä, joka korostaa maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen dynaamista luonnetta. Tässä olennaisia ovat maaseudun ja kaupungin elävää suhdetta ylläpitävät erilaiset toimijat rooleineen. Vuorovaikutuksella on iso merkitys molempien osapuolten elinvoiman, mutta myös yhteiskunnan kestävä kehityksen kannalta. Kaupungit ja maaseudut muodostuvat paitsi lukemattomista konkreettisista paikallisuuksista myös jaetusta kokemuksesta; kyse on kollektiivisista tulkinnoista, jotka ovat sulautuneet osaksi nykyihmisen tietoisuutta, elämää ja kieltä.¹⁰⁸

On kyseenalaistettava käsitys ja puhe maaseuduista pelkinä varantoina, joita kaupunkitaloudet hyödyntävät.

Kaupungistumiskehitys on Suomessa kiihtynyt 2000-luvulla ja alueiden erilaistuminen tulee ennusteiden mukaan voimistumaan kohti vuotta 2040. Tällä kehityssuunnalla on laaja-alainen vaikutus niin asumiseen, infrastruktuuriin, työmarkkinoihin kuin liikkumiseenkin. Seurauksena palveluiden tarve muuttuu ja palveluita myös katoaa. Silti vaikka alueet eriytyvät, väestörakenne muuttuu ja väki vähenee, alueet eivät kokonaan autioidu: lapsia ja vanhuksia asuu jatkossakin väestöään menettävillä alueilla, mikä pitää huomioida myös perusopetuksessa ja muissa palveluissa. Monipaikkaisuuden lisääntymisen myötä alueiden todellinen väestömäärä vaihtelee paljon vuodenaikojen mukaan. Esimerkiksi osalla harvaan asutuilla maaseutualueilla on enemmän väestöä kesällä lomailmassa, kun taas heinäkuussa kaupungeissa oleskelee väestöä vähemmän.¹⁰⁹

Erilaiset paikallisuudet kutoutuvat ihmisten identiteetteihin, nykyisin ohi perinteisen kaupunkilaisuuden tai maalaisuuden määrittelyjen, mikä tulee selvästi esiin juuri monipaikkaisuuden ilmiössä. Paikkaan sitoutuvat identiteetit, sekä toimijan itsensä että yhteisön häneen kohdistamina määrittelyinä, muuttuvat ihmisten liikkuaessa erilaisten paikkojen välillä. Monipaikkaisille asukkaille on jo pitkään tarjottu välittäjäroolia maaseudun ja kaupungin välille, ja heidän taloudellista merkitystään maaseudulla korostetaan. Arjen tasolla he eivät välttämättä miellä itseään ensisijaisesti kaupunkilaisiksi tai maalaisiksi, vaan kiinnittyvät heille tärkeisiin paikkoihin tunnesitein, jotka usein vahvistuvat ajan myötä. Voidaan kysyä, miten ihmisten työroolin yhdistyminen vapaa-aikaan

¹⁰⁷ Batty, 2022.

¹⁰⁸ Hyyryläinen & Schmidt-Thomé, 2021.

¹⁰⁹ Hyvönen, 2024.

muuttaa monipaikkaisten ihmisten asennetta, paikallisidentiteettiä ja toimintatapoja? Tai minkälaisia muutosvaikutuksia sillä tulee jopa olemaan maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelun dikotomiaan? Monipaikkaisuuteen liittyvä hybridisyys, joka tutkijapiireissä tunnustetaan, ei kuitenkaan näy vielä julkisissa keskusteluissa, vaan etenkin poliittisissa diskursseissa ja mielikuvien tasolla maaseudun ja kaupungin vastakkaisuus on edelleen itseään uusintava kerronnallinen piirre.¹¹⁰

Poliittisissa diskursseissa ja mielikuvien tasolla maaseudun ja kaupungin vastakkaisuus on edelleen itseään uusintava kerronnallinen piirre, joka tulisi rikkoa.

Maaseudun ja kaupungin ihmiset asemoidaan vastakkaisiksi osapuoliksi esimerkiksi energia- ja ilmastokysymyksiä, maahanmuuttoa, luonnon ja eläinten suojelua tai kansallisen identiteetin rakentamista koskevilla keskusteluilla. Usein näissä keskusteluissa viitataan ihmisiin yleisesti kaupunkilaisina tai maaseudun asukkaina, vaikka nämä ryhmät ovat hyvin epäyhtenäisiä. Myytti yhden kulttuurin Suomesta on tässäkin suhteessa murtumassa ... Lehtien kirjoituksissa ja mielipidepalstojen kommentissa voidaan esittää, että kaupunkilaisten tulee kylmä ja nälkä ilman maalaisia, tai että kaupunkilaisten luontosuhde on väärästynyt, ja siksi mm. viljelyyn, metsänhoitoon, suurpetoihin, turpeeseen jne. liittyvät kysymykset tulisi jättää maalaisten hoidettaviksi. Toisaalta yhtä lailla maalaisia voidaan kuvata väärässä oleviksi kehityksen jarruiksi. Maaseudun ja kaupungin sekä niiden asukkaiden olemuksesta käydäänkin mediassa retorista varjonyrkkelyä, jossa vastustajan julkituodut ja oletetut väitteet pyritään osoittamaan pätemättömiksi ... Toki ääripäiden väliin mahtuu myös sovittelevia näkökantoja, joiden mukaan maaseudun ja kaupungin välille ei tulisi tarpeettomasti rakentaa jännitteitä, koska molempia tarvitaan.¹¹¹

Kyseessä on siis vanha, sitkeään elänyt narratiivi, joka tulisi korvata uudella, positiivisemmalla kertomuksella ilmentämään nykytilan moninaisuutta. Se voisi olla myös tasapainoisemman aluekehityksen ja kohtuutalouteen siirtymän lähtökohta.

¹¹⁰ Hyyryläinen, 2021.

¹¹¹ Hyyryläinen, ym., 2021.

Kaupunkien yhteisöpuutarhat edustavat urbaania kohtuutaloutta (Kuva: Chuttersnap, Unsplash)

Kasvukeskusten kohtuullistaminen

Yksi laajoista muutosideoista, jotka voivat ohjata kaupunkien kauaskantoisia siirtymävaiheita ja vastata kestäväyyden tärkeimpiin haasteisiin, on kohtuutalous. Kaupunkien yhteydessä kohtuutaloudesta puhuminen sisältää siltä osin paradoksin, kun kyse on kasvuideaan perustuvan kaupungin aineenvaihduksen hidastamisesta. Toisaalta kohtuutalousajattelu korostaa eri tavalla tekemistä, eri toimijoita ja toimijasuhteita, sekä uudenlaista kasvukäsitystä, missä panostetaan elämänlaatuun ja jo olemassa olevien materiaalien ja rakenteiden hyödyntämiseen. Kaupunkien kohtuutalouden näkökulma on myös kaksijakoinen; toimet ovat monin paikoin erilaiset, mitä tulee kasvukeskukseen tai kutistuviin kaupunkimaisiin alueisiin, joita voi olla sekä kaupungeissa että maaseuduilla. On ehdotettu, että tutkijoiden pitäisi oppia ns. kestävästä siirtymäkaupungeista, jakamistalouksista, osuuskunnista, yhteisasuntoprojekteista tai muista sosiaalisista muodostelmista, jotka asettavat etusijalle kasvun jälkeisiä elintapoja, ja joista muodostuu kaupungistumisen uusi elämäntyyli¹¹². Kysymys kuuluu: minkälainen voisi olla urbaani kohtuutalouden kaupunkielämä?

Kaupungeilla on hyvät mahdollisuudet toimia sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten siirtymäkokeilujen paikkoina, koska niillä on valmiita organisaatioita ja verkostoja kestävä kehityksen hankkeissa. On ehdotettu uuden 'urbaanin kohtuutalouden taloustieteen' muodostamista, joka on tarpeen kohtuutalouden toteuttamiseksi laajemmassa mittakaavassa. Analysoimalla kaupunkien strategioita ja politiikkoja, valittuja verkostoja tai ilmiöitä voidaan osoittaa, mitkä nykyisistä kaupunkikehityksen lähestymistavoista ovat lähimpänä kohtuutaloustarvoja. Tarvitaan myös tutkimusta kaupunkien kohtuutalouksikriteerien jatkuvasta kehittämisestä, ja useampia kaupunkia ja ilmiöitä tulisi analysoida niiden mahdollisuuksista omaksua kohtuutalouteen siirtyminen.¹¹³

¹¹² Hickel, ym. 2022.

¹¹³ Khmara & Kronenberg, 2023.

Kohtuutalousajattelu nostaa esiin joidenkin keskeisten kaupunkisuunnittelukäytäntöjen vanhenemista ja irrottautumista realiteeteista ja paikoista eri tahoilla. Suuri osa kansainvälisten ilmastomuutossovimusten tavoitteiden saavuttamiseen tarvittavista toimista on tehtävä paikallisesti, kaupunki- ja alueympäristöissä, mikä puolestaan luo paineita uudistaa kaupunkialueiden maankäytön suunnittelukäytäntöjä. Esimerkiksi hiilijalanjälkitutkimusten valossa on arvioitava uudelleen kaupunkien perinteinen tiivistämispolitiikka, joka tähtää kaupunkien ydinten tiivistymiseen ja kasvuvaihtoehtojen keräämiseen. Joensuun kantakaupungin suunnittelua on tutkittu ns. kasvutaktiikoiden kannalta, missä osa asukkaista, virkamiehistä ja kansalaistoimintaryhmistä on kritisoinut keskusta-alueen yksipuolista edistämistä. Kriitikoiden mukaan tämä tapahtuu myös ympäröivän maaseudun ja kaupunkien lähialueiden kustannuksella. Tutkimuksen mukaan kasvutaktikat tulevat ilmi virallisessa paikallissuunnittelun menettelyissä ja suunnittelukritiikki, eksplisiittisesti tai implisiittisesti, on nojannut kohtuutalousajattelusta nouseviin huolenaiheisiin.¹¹⁴

Viime vuosina on ryhdytty puhumaan kaupunkien jälleenrakennuksesta, joka tarkoittaa, että kaupungit muuttavat fyysiset ympäristönsä energiatehokkaaksi, vähähiiliseksi ja kriisinkestäväksi. Se tarkoittaa myös ajattelun ja toiminnan suuntaamista uudelleen. Ensinnäkin kaupunkiorganisaation on opittava näkemään asukkaansa voimavarana. Toiseksi ekologinen resurssiviisuus on myös sitä, että kaupunkilaisten halua ja kykyä toimia vaalitaan. Siihen liittyy kuitenkin monesti epämääräisyyttä, etenkin kun puhutaan osallisuudesta: yksi voi ymmärtää sen kokemuksena ja toinen tarkoittaakin asianosaisuutta ja lakiin kirjattua osallistumisoikeutta. Yhteisymmärrys ja yhteiset merkitykset muotoutuvat parhaiten konkreettisella yhdessä tekemisellä. Kun saa itselleen mieluisalla tavalla käyttää ja näyttää osaamistaan yhteisen hyvän luomiseksi, hyvinvointi lisääntyy. Yhteinen ymmärrys yhteisestä hyvästä voi myös vähitellen kehkeytyä itse toiminnassa. Yhteiskunnan jakojen kärjistyessä on entistä tarpeellisempaa, että osallisuustyöllä turvataan elämän perusedellytykset sekä yhdenvertaiset toiminta- ja vaikuttamismahdollisuudet.¹¹⁵

Kaupunki fyysisine ympäristöineen ja hallintoineen on myös kokonaisuudessaan yhteisö, jossa ymmärrys kuulumisen ja osallistumisen tarpeista rakentaa pohjan menestykselle kaupunkikehittämiselle. Kaupungit voivat edistää tai estää yhteisten ja reilujen olosuhteiden rakentamista.¹¹⁶

Kaupungit eivät ole sinänsä ongelmien ratkaisijoita [...] Sellaiset kriisit, kuten ekologinen epätasapaino, pandemia ja eriarvoistuminen, eivät ole ratkaistavissa yksittäisillä ylhäältä annetuilla päätöksillä. Massiivisiin viheliäisiin ongelmiin puuttuminen edellyttää kattavia rakenteellisia ja kulttuurisia muutoksia, joissa päätöksenteko yhdistyy sekä tiedon tuotantoon että kansalaisten elämäntapojen muutoksiin.¹¹⁷

Jotta jatkuvasti kasvavat suuremmat kaupungit ja niiden kulutuskeskeiset elämäntavat vaikutuksineen pysyisivät alueen tai planeetan kantokyvyn rajoissa, kohtuutalouden näkökulmasta erilaisiin aineenvaihduntayhteyksiin kaupunkien ja niiden vaikutusalueiden välillä tulisi puuttua. Tämä tehtävä sisältää seuraavat keskeiset näkökohdat:

1. Tuotannon ja kulutuksen radikaali vähentäminen;
2. Ihmisten ja luonnon välisen tiiviimmän yhteyden luominen; ja
3. Luonnon ja luontoarvojen sisällyttäminen olennaisemmin kaupunkien suunnitteluun.

Erilaiset kohtuutalouspolitiikat voisivat auttaa kehittämään kaupunkiyhteiskuntia ja -kulttuureita, jotka kuluttaisivat vähemmän, tuntisivat olevansa enemmän yhteydessä luontoon ja olisivat vähemmän riippuvaisia uusista ympäristöistä. Tarvitaan enemmän kokonaisnäkemystä, sektoreiden yli suunniteltuja integroituja systeemejä – valtakäsymyksiä ja demokratiakehitystä unohtamatta.¹¹⁸

¹¹⁴ Lehtinen, 2018.

¹¹⁵ Faehnle, ym., 2021.

¹¹⁶ Faehnle, ym., 2021.

¹¹⁷ Arminen, 2021.

¹¹⁸ Kronenberg ym., 2024.

Ehdotuksia kohtuutalouden toteuttamiseksi kaupunkitalouden keskeisistä teemoista¹¹⁹

Teema

Ehdotukset

1. Kaupunkien kasvu ja kaupungin koko

- 1.1 Kaupungistumisen rajoittaminen ja hajaantumisen estäminen
- 1.2 Rakennus- ja kehittämislupien rajoittaminen, kauppavyöhykkeiden käyttöönotto tällaisille luville
- 1.3 Kaavoitusmääräysten lieventäminen

2. Kaupunkien maanvuokra ja maankäyttötavat

- 2.1 Maata kohdellaan luonnonvarana, ei hyödykkeenä
- 2.2 Kaupungin maan ymmärtäminen ja hallitseminen yhteisomaisuutena
- 2.3 Paikallishallinnon suurempi rooli
- 2.4 Yhteisöjen maarahastot
- 2.5 Yksityisen maan sisällyttäminen vihreään infrastruktuuriin taloudellisten kannustimien avulla

3. Teollisuuden sijainti, taajama ja klusterit

- 3.1 Teollisen demokratian ja yhteiskunnallisesti hyödyllisen tuotannon ja palvelujen mahdollistaminen
- 3.2 Poliittinen tuki luoville yhteisöille, joiden tavoitteena on kehittää vaihtoehtoisia visioita kaupunkitaloudesta
- 3.3 Ekoteollisuuspuistot mallina teolliselle sijainnille – yritysten määrätietoinen sijoittelu tai virtuaalisten yhteyksien varmistaminen sivutuotteiden vaihtoon
- 3.4 Uuden tuotannon tarvetta vähennetään tukemalla käytettyjen tuotteiden vaihtoa ja korjauspalveluklustereita
- 3.5 Ohjattu hajauttaminen tarvittaessa

¹¹⁹ Sovellettu, Khmara & Kronenberg, 2023; ks. lisää yksityiskohtaisempia toimia Kronenberg, ym., 2024.

Teema

Ehdotukset

4. Asuminen ja asuntopolitiikka

4.1 Vähennetään asumiseen liittyviä ympäristövaikutuksia ja samalla tarjotaan kohtuuhintaisia asuntoja kaikille

4.2 Asuminen on julkinen tarve, ei hyödyke

4.3 Olemassa olevien asuntojen järkevä hoito ennen uusien talojen rakentamista: kunnostus ja jakelu kotitalouskoon mukaan, liiallisten asuintilojen verotus

4.4 Lainsäädännön mukauttaminen paikallis- ja hallinnon valmiuksien laajentamiseksi hylättyjen rakennusten hoitamiseksi

4.5 Turvalliset vuokramarkkinat – vuokra- ja vuokratuet; tukea sosiaaliseen asumiseen

4.6 Voittoa tavoittelemattomien asuntorakentajien (kuten osuuskuntien, asuntoyhdistysten, säätiöiden) ja asuntoyhteisöjen osuuden kasvattaminen – asuntoyhdyskuntien aseman parantaminen

5. Kuljetus

5.1 Vähennetään kaupunkien yksityistä moottoriajoneuvoliikennettä ja lisätään joukkoliikenteen, yhteisautoilun ja ei-moottoroitujen liikemismuotojen saatavuutta ja laatua investointeja uudelleen kohdentamalla

5.2 Muunnetaan osa olemassa olevasta autoinfrastruktuurista kävelyä ja pyöräilyä varten

5.3 Muutoksia kaupunkisuunnittelussa kohti monikeskisyttä, sekakäyttöistä tilaa

5.4 Ulkoisvaikutuksia sisällyttävät rahalliset kannustimet – pysäköintimaksut, bensiini- ja saasteverot, ruuhkamaksut.

Kohtuutalouden yhdistämistä kaupunkitutkimukseen ja suunnitteluohjelmiin pidetään akateemisesti tärkeänä ja poliittisesti kiireellisenä hankkeena. On ehdotettu radikaalia kohtuutalouden kaupunkitilan agendaa, jonka mukaan:

1. On tutkittava erilaisia tapoja toteuttaa kohtuutalouskonsepteja kaupunkitilojen arjen käytäntöihin;
2. On hahmoteltava polkuja, joiden avulla kohtuutalous voidaan viedä käsitteellisesti ja metodologisesti paikallisten kokeiden ulkopuolelle ja tiedottaa laajemman mittakaavan suunnittelukäytännöistä ja kansainvälisistä tavoitteista.

Viisi askelta agendaan ovat:

1. Asemoidaan nykyiset kohtuutalouskeskustelut niiden historiallis-maantieteelliseen kontekstiin. Historialliset kohtuutaloutta ilmentävät keinot voivat rajoittaa taipumusta keksiä pyörää uudelleen ja tarjota inspiraatiota ja osaamista tulevaisuutta varten;
2. Sitoutetaan (suunnittelu)instituutiot yhdistämään kohtuutalouden käytännöt kaupungistumisen politiikkoihin. Järjestelmällinen mutta kriittinen vuoropuhelu eri mittakaavaisten virallisten instituutioiden kanssa voi muuntaa kohtuutalouden agendat kaupunki- ja aluekäytännöiksi;
3. Tutkitaan, kuinka kaupunkien kohtuutalousalliansseja voidaan skaalata ylöspäin. Akateemiset tahot voivat olla keskeisessä roolissa keskustelukumppaneina luomaan polkuja, joilla vältetään viherpesu.
4. Keskittyminen moninaisten asiantuntijoiden ja ammattilaisten rooliin kohtuutalouden periaatteiden tuomisessa jokapäiväisiin kaupunkikäytäntöihin. Arkkitehdit, suunnittelijat, opettajat, media- ja IT-asiantuntijat, lääketieteen ja hoitoalan ammattilaiset voivat visualisoida, animoida, opettaa ja levittää kohtuutalouden periaatteita jokapäiväisissä käytännöissä; ja
5. Ennakoidaan ja tunnistetaan, kuinka kohtuutalousagendat voivat kohdata kaupungin moninaisia ja epätasa-arvoisia sosiaalisia suhteita. Tunnistetaan esimerkiksi tyväestön, sukupuolten ja etnisten ryhmien asemaan liittyviä epätasa-arvoisia suhteita, joiden vähentämiseksi on järjestettävä erityisiä kohtuutalouden hankkeita.

Lisäksi kyse ei ole pelkästään ohjelmallisesta tavoitteesta, vaan laajemmasta kaupunkisuunnittelun ja -kehittämisen paradigman muutoksesta.¹²⁰

Kohtuutalouden yhdistämistä kaupunkitutkimukseen ja suunnitteluohjelmiin pidetään akateemisesti tärkeänä ja poliittisesti kiireellisenä hankkeena.

¹²⁰ Kaika, ym. 2023.

Kaupunkien sopeutuminen ilmastonmuutokseen

Isot kaupungit ovat lämpösaarekkeita. Äärimmäiset sääolosuhteet, kuten myrskyt, rankkasateet ja kuivuus, sekä tulvat tulevat lisääntymään ilmastonmuutoksen myötä, joten kaikenlaiset ilmastonmuutokseen sopeutumisen ratkaisut ja oikeudenmukaisuuden kysymykset nousevat yhä suurempaan rooliin. Etenkin erilaiset sään ennustamiseen liittyvät ratkaisut tulevat yleistymään.

Älykaupunkikehitys tarkoittaa myös tekoälyn hyödyntämistä. Niin kutsuttujen digitaalisten kaksosten¹²¹ ja tekoälyn vahvistamina sääennusteista tulee tulevaisuudessa hyper-tarkkoja, jolloin esimerkiksi maailman suurkaupungeissa taifuunien liikkeet pystytään ennakoimaan jopa metrien tarkkuudella. Lisäksi älykaupunkien kehityksessä teknologiat ja innovaatiot eivät aina etene lineaarisesti, vaan joskus vanha ja yksinkertainen ratkaisu tekee paluun, kuten Etelä-Euroopassa on katukuvaan tullut vesipuistoja ympäristöä ja asukkaita viilentämään. On peräänkuulutettu yksinkertaisia ja holistisia, eli toisiinsa kytkeytyneitä kaupunkipalveluja muuttuvan ilmaston maailmaan.¹²²

Tampereellakin ilmastonmuutoksen vaikutukset alkavat jo näkyä, ja tulevaisuudessa niiden arvioidaan voimistuvan. Ilmastotyössä on yhä tärkeintä hillitä ilmastopäästöjä, mutta ilmasto- ja ympäristöolosuhteiden muuttumiseen täytyy myös sopeutua ja varautua. Asiantuntijaselvityksen mukaan merkittävimmät ilmastonmuutoksen aiheuttamat riskit Tampereella ovat:

- vesiin ja vesien hallintaan liittyvät riskit; rankkasateet, hulevesi- ja vesistötulvat
- hellejaksot ja kuivuus
- myrskyt
- biologiset riskit
- taudit ja tuholaiset
- ekosysteemimuutokset (lajistomuutokset ja vieraslajit, biodiversiteetin heikentyminen).

Kaupungin kasvu ja tiivistyminen lisäävät alttiutta esimerkiksi helteiden ja rankkasateiden vaikutuksille. Samalla ne lisäävät ilmastonmuutokseen varautumisen ja sopeutumisen tarvetta. Hulevesitulvat ja helleaallot vaikuttavat erityisesti Tampereen keskustaluueeseen. Toisaalta pohjoisen Tampereen maa- ja metsätalousvaltaiset alueet ovat alttiimpia esimerkiksi myrskyjen ja kuivuuden vaikutuksille. Kaupunkilaisista haavoittuvimpia sään ääri-ilmiöiden aiheuttamille riskeille ovat pienet lapset, vanhukset ja henkilöt, joilla on yleisesti alentunut toimintakyky tai alentunut liikkumiskyky, sekä matalatuloiset, kielivähemmistöt ja asunnottomat henkilöt. Niin sanottuja ilmastoriskejä arvioidaan sen suhteen, miten alttiita ihmiset ovat myrskyjen, liukkauden ja helteen vaikutuksille ja miten hyvin heidän on mahdollista sopeutua poikkeusoloihin. Esimerkiksi vanhukselle tai apuvälineen kanssa liikkuvalla runsas lumentulo ja lisääntyvät liukkaat kelit voivat tarkoittaa ulkona liikkumisen vähenemistä ja kotiin jäämistä.¹²³

Toiset kaupungit ovat varautuneet ilmastonmuutoksen vaikutuksiin eri tavoin. Kansainvälisistä esimerkeistä voi mainita Saksan Chemnitzin, jossa osalla nuorista kaupunkipuista on omat asukaskummit. He sitoutuvat kastelemaan puita kuivuuskausien aikana.

¹²¹ Digitaalinen kaksonen tarkoittaa tässä kaupungin 3D-mallia sekä yhdistelmä erilaisia fyysisiä ja sosiaalisia tietolähteitä ja päivittyvää dataa.

¹²² Karmala, 2024.

¹²³ <https://www.tampere.fi/luonto-ja-ymparisto/ilmastotyö-tampereella/ilmastomuutokseen-sopeutuminen-ja-varautuminen> (noudettu 1.11.2024).

Lontoolla lienee Euroopan kunnianhimoisin ilmastonmuutoksen sopeutusohjelma¹²⁴. Siihen vaikutti vuoden 2024 tapahtuma, jossa Suur-Lontooseen kuuluvassa Wenningtonissa syttyi tuhoisa tulipalo, jonka taustalla oli pitkä poikkeuksellinen lämpöaalto. Ilmastonmuutos on aiemminkin aiheuttanut hätätilan kaupungissa, kun muutama vuosi aiemmin tulvat valtasivat keskustan kadut.

Myös vuonna 2024 Espanjaa ja erityisesti Valencian kaupunkia kohtasi tulvakatastrofi, johon ei oltu mitenkään varauduttu. Pikemminkin kiihtyneet kiinteistömarkkinat johtivat siihen, että taloja rakennettiin riskialueille.

Miten on mahdollista, että Valencian kaltaisessa kaupungissa kiinteistöbuumi johdi talojen rakentamiseen alueille, joilla ei ollut koskaan ollut asuntoja eikä infrastruktuuria ollut valmisteltu? Se on esimerkki kasvusairaudesta. Kohtuutaloudessa on kyse siitä, että lopetamme yhä useampien talojen rakentamisen ja ohjaamme nämä resurssit olemassa olevien parantamiseen, valmistaen niitä lämpöaalloihin ja tulviin.¹²⁵

Amsterdam näyttää esimerkkiä¹²⁶

Amsterdamia voidaan pitää tavallaan kohtuutalouden kaupunkiesimerkkinä, koska se on pystynyt toteuttamaan useita edistyksellisiä toimia eri sektoreilla. Kaupunki pyrkii muuttumaan sataprosenttisesti kiertotalousalueeksi vuoteen 2050 mennessä, mihin strategiaan kuuluu myös uusien primääristen raaka-aineiden käytön puolittaminen vuoteen 2030 mennessä. Suunnitelma Amsterdamin sataman kiertotalouteen siirtymisestä liittyy teolliseen symbioosiin, missä yritykset voivat käyttää toistensa jätevirtoja tai muualta peräisin olevia jätevirtoja. Amsterdamin kiertotalousstrategia edellyttää enemmän kiertotalouden materiaalien käyttöä ja useammassa rakennuksissa on jo materiaalipassi.

Liikennesektorilla yli puolet Amsterdamin matkoista julkisilla kulkuvälineillä, kävellen tai pyöräillen. Kaupungilla on lisäksi strategioita, jotka mahdollistavat enemmän matkoja julkisilla kulkuvälineillä kuin autolla. Kaupunki painottaa kannustimien ja infrastruktuurin tarjoamista sähköajoneuvoille autojen kokonaismäärän vähentämisen sijaan, mutta kuitenkin keskusta-alueet on pyritty tekemään autottomiksi.

Asuntokantaa koskevien määräysten mukaan kolme neljäsosaa uusista rakennetuista asunnoista tulee olla edullisia tietyille kohderyhmille vuoteen 2025 mennessä. Asuntokeinoittelun estämiseksi kaupunki on asettanut uusien asuntojen vuokraamisen kiellon, mikä tarkoittaa, että jokainen, joka ostaa uudisasunnon, on itse asuttava siinä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Valtiotason lakimuutos määrittää, missä kunnat voivat nimetä kaupunginosat, joissa sijoittajat eivät saa ostaa halpoja ja keskihintaisia

¹²⁴ Ks. Howard Boyd, Leigh & Sutton, 2024.

¹²⁵ Haastattelu Giorgos Kallis, ks. Burdeus, 2024.

¹²⁶ Ks. Khmara & Kronenberg, 2023; Amsterdam Circular 2020-2025 Strategy.

asuntoja ja vuokrata niitä eteenpäin.

Amsterdam on tunnettu eettisistä, yhteiskunnallisista yrityksistä ja kansalaisjärjestöistä, jotka pyrkivät parantamaan työntekijöiden oloja maailmanlaajuisesti toimitusketjuja ja lisätä kuluttajien tietoisuutta ympäristöarvoista. Kaupungissa on erimuotoisia osuuskuntia muun muassa paikallisten ruoantuotantoketjujen ympärillä, ja kunta aikoo pannaostaa niiden kehittämiseen.

Amsterdamia esitetään myös nk. donitsitalouden malliesimerkkinä. Donitsitalousajattelun soveltamisen positiiviset vaikutukset tulivat kuitenkin vasta myöhemmin mukaan, kun kaupunki toimijoinen oli jo aiemmin tehnyt monia edistyksellisiä uudistuksia.

Zürichissä toimiva kiertotalouden yritys Freitag osoittaa tukea turvallisuudelle kaupunkipyöräilylle (Kuva: Philip Rowein).

Liikkumisessa rakenteellisia muutoksia julkisen liikenteen vahvistamiseksi pidetään välttämättöminä kestävästä matkustamisesta edistämiseksi koko EU:n alueella. Tällä hetkellä vain 12 prosenttia Euroopan suurista reiteistä liikennöi suorilla junilla. Suorien reittien puute on osaltaan lisännyt lentomatrustusta.¹²⁷

Yhteisöllisyyden ja yhteisasuminen nähdään vastaavan useisiin kaupungistumisen haasteisiin kuten maahanmuuttoon, yksinäisyyteen, ikääntymiseen ja jakamistalouden käytäntöihin. Yhteisasuminen edustaa myös huomattavasti edullisempaa asumismuotoa, jolloin se olisi helpompi markkinoida tavalliselle kuluttajalle. Yhteisasumisen yhteydessä voidaan myös puhua sosioekonomisesti mullistavasta tai hajottavasta, disruptiivisesta innovaatiosta, joka menestyessään tulee luomaan uudet markkinat ja arvot asumiselle, ja kääntää näin asuntomarkkinat pääläelleen. Yksi kiinnostavimmista ja kunnianhimoisimmista yhteisasumishankkeista löytyy Saksasta Tübingenistä, jossa kaupunki on jo pitkään luovuttanut maata keskustasta yhteisasumishankkeille.¹²⁸ Myös meillä kattaisiin enemmän rohkeampaa, kohtuullisempaa asuntopolitiikkaa:

Asuntomarkkinoilla on liian vähän mistä valita. Asuntopolitiikka onkin hyvä esimerkki siitä, että ihmiset on pakotettu valitsemaan huonoista vaihtoehdoista kalliita ja pieniä. Mutta politiikanteossa meidän ei tarvitse alistua vaihtoehdottomuuteen: poliitikon ei tarvitse keksiä teknisiä innovaatioita asian ratkaisemiseksi, vaan voidaan vaatia suurempia perheasuntoja ja luoda keskustelun muutos. Kannattaakin löytää tavallisten ihmisten arjesta ja markkinoilta tilanteita, joista näyttää puuttuvan rakenteellisesti vaihtoehto. Helsingin kaupunki teki virkapäätöksen kieltää miniyksiot. Ne eivät ole kohtuullisia eikä niillä ole kysyntää. (Matias Ollila)

Arvokampailuja Tampereella

Kaupunkien omistamia vanhoja ja tyhjiä kiinteistöjä rapistuu eri puolilla maata, ja niiden korjaamiseen ei mielellään lähdetä korkeiden kustannusten vuoksi. Täten rakennukset rapistuvat ikään kuin odottaen lopullista purkuaan. Kiihkeän kaupunkikasvun rakentamisaallon aikoina vanhat historiallisetkin rakennukset jäivät uuden asuin- ja liikerakentamisen alle. Kun purkuhetki sitten lähestyy, kansalaiset heräävät ja alkavat muodostaa vastarintaa kaupungin talouspolitiikan ohjaamalle rakentamiselle. Kansalaisliikkeillä on myös demokratian kannalta tärkeä rooli, koska ne voivat esittää vaihtoehtoisia tulevaisuusnäkymiä ja arvomaailmojaan. Tampereella vanhojen teollisuus- ja kulttuuriympäristöjen sekä metsien ja rantojen rakentaminen on aiheuttanut paljon vastustusta eri vuosikymmenillä. Yksi pitkään jatkunut kaavakiista on koskenut Eteläpuistoa ranta-alueineen, missä kaupunki kaavoitti sen uudelle asuinrakentamiselle. Pitkän valitusprosessin jälkeen aluetta viimein kehitetään puistona yleiseen viher- ja virkistyskäyttöön. Alueen historiallisten rakennusten purkukohtalosta käytiin myös kovaa väantöä, mutta kaupunki päätti saamansa palautteen perustella niiden korjaamiseen. Syynä vastustukseen oli etenkin paikalla toiminut pieni vapaan taiteen 'villi' paikka.

¹²⁷ Smith, 2024.

¹²⁸ Agile Cities, 2021.

Tampere keskittää kulttuuritoimintaa entiseen sellutehtaaseen Hiedanrannassa (Kuva: Susanna Myllylä)

Taantuvat kaupunkialueet kohtuutalouden testialueiksi

Suomen väkiluku kääntyy lähitulevaisuudessa laskuun, ja suurin osa Suomen kunnista on jo menettämässä väkilukua. Nykyiset suunnittelukäytännöt ovat lukittuina kasvuun, mikä aiheuttaa niin kutsutuilla 'kutistuvilla kaupunkialueilla' ongelmia.¹²⁹

Monet kaupunkialueet ovat kokeneet ja kokevat edelleen kriisejä, jotka eivät ole suinkaan sattumanvaraisia eivätkä ohimeneviä. Uusia termejä on alkanut ilmaantua kuvaamaan tätä kestäväksi oletettua suunnanmuutosta, kuten juuri kutistuvat kaupungit tai 'perintökaupungit'¹³⁰. On myös etsitty myönteisempiä, kaupunkialueen uudistamiskykyä ilmaisevia nimityksiä, kuten 'feenikkakaupungit'.¹³¹ Yhtä lailla kohtuutalous edellyttää kehittämään uuden kielen, jonka avulla kaupunkisuunnittelijat voivat työstää pitkän aikavälin suunnitelmia. Tilanne myös asettaa uusia haasteita kunnille ja muille kaupunkirakenteen toimijoille, kuten suurille teollisuusyrityksille, rakennusteollisuudelle ja käyttäjille.¹³²

Kansainvälisesti tarkasteluna kutistuvien ja taantuvien kaupunkialueiden kehittäminen ilman talouskasvua kiinnostaa sekä tutkijoita että poliittisia päättäjiä. Empiirisissä tutkimuksissa on havaittu, että entisenlaiset talouskasvuun perustuvat elvytyskeinot eivät enää toimi väestön poismuuttoon, hupeneviin palveluihin, tyhjiin rappeutuviin rakennuksiin tai vajaakäytössä oleviin infrastruktuuriin. Jos siis väkeä ei ole saatavilla, on turhaa rakentaa liikaa kaupunkitilaa – päinvastoin, väestökätkötilanteissa on tärkeää yrittää kuroa umpeen ihmisten välistä etäisyyttä. Tämä onnistuu liittämällä aktiviteetteja toisiinsa ja etsimällä yhteistyötä; on kehitettävä uusia monitoiminnallisuuden muotoja eli yhdistää uusin tavoin erillisiä asumisen, työskentelyn ja vapaa-ajan toimintoja. Kau-

¹²⁹ Oittinen & Mäntysalo, 2024.

¹³⁰ Mallach, 2000.

¹³¹ Power, 2013, julkaisussa Florentin, 2018.

¹³² Florentin, 2018.

punkikehittäjiä kiinnostava kysymys kuuluukin: onko kohtuutalous inspiroinut uudenlaista kaupunkisuunnittelua, ja onko se siirtynyt uusiksi politiikkatavoitteiksi? Voisiko kohtuutalous olla inspiroiva ja ohjaava paradigma kutistuvien tai taantuvien kaupunkien tai maaseutualueiden, kuten entisten tehdaspaikkakuntien elävöittämiseksi? Entä voisivatko nämä olla sopivia testialueita kohtuutalouden ideoiden radikaaliin soveltamiseen? Näitä teemoja on käsitelty suhteellisen vähän konkretiasa, mutta taustatutkimusten mukaan kohtuutalouden testialueiden perustamiseen tulisi rohkeasti ryhtyä. Joissakin tutkimuksissa on esitetty, että kohtuutalous voidaan käsitteellistä ja menetelmällistä kokeiluiksi, jotka edistävät yhteistä oppimista uusista kaupunkisuunnittelun lähestymistavoista sosiaalisen ja ympäristön hyvinvoinnin lisäämiseksi. Niissä on tarkoitus selvittää, onko kohtuutalouden suunnittelu hedelmällistä ja miten. Lisäksi tarvitaan kansallisen tason näkökulmaa.¹³³

Perinteiset kasvuperiaatteet eivät auta kutistuvissa kaupungeissa ja taajamissa.

Paikallishallinnon budjettien rajoitteiden vuoksi eräissä tapauksissa viranomaiset ovat alkaneet etsiä vaihtoehtoisia teknologioita, organisaatiojärjestelyitä tai muokata sidosryhmäsuhteita luodakseen alueille ja julkisten hyödykkeiden verkostoille uutta arvoa. Jos tämäntyyppisten ohjelmien halutaan onnistuvan kaupunkien resilienssin ts. muutosjoustavuuden vahvistamisessa, haasteena on löytää keinoja varmistaa, että ne todellakin muuttavat toimijoiden käsityksiä kaupunkipotentialista, samalla kun vältetään lisäämästä sosiaalista ja alueellista eriarvoisuutta.¹³⁴

Tutkimalla jälkitekollisen paikkakunnan kontekstia, sen historiaa ja mahdollisia sidosryhmiä, voidaan löytää uudelleenkäyttöä olemassa oleville rakenteille, luoda mahdollisuuksia jakamistalouksille ja virittää sosiaalista toimintaa, kuten yhteisasumista, yhteisöviljelmiä, energiayhteisöjä ja paikallisia markkinoita. Tuloksena muodostuu suunnittelutoimenpiteitä, jotka yhdessä vahvistavat julkisen tilan käyttöä ja elvyttävät aiemmin hylättyjä paikkoja. Näin voidaan luoda uusia tapoja kehittää kutistuvia alueita, jotka eivät perustu perinteisen tuotannon ja kulutuksen malliin, vaan mahdollistavat uudenlaisen suhteen kansalaisten, markkinoiden ja hallinnon kesken. Kohtuutaloudessa korostuu paikallinen mittakaava, mikä tekee kohtuutalouden lähestymistavasta erityisen sopivan pienten kaupunkialueiden tapauksessa¹³⁵.

Viherryttämisalioitteita on tutkittu kutistuvilla kaupunkialueilla Alankomaissa. Tapaukset osoittivat, että siellä, missä on suuria tyhjiä maa-alueita ja rakennusten purkamista, on myös runsaasti tilaa kokeilla vaihtoehtoisia kaupunkimaan maankäyttötapoja ja -tyyppejä. Myös paikallishallinnon puolella oli kiinnostusta vaihtoehtoihin perinteisille kaupunkisuunnittelun ja -kehityksen lähestymistavoille. Tapauksista voitiin yleisesti ottaen päätellä, että kutistuvat kaupungit tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia kohtuutalouden mukaisiin kokeiluihin.¹³⁶

Taantuvat urbaanit alueet tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia kohtuutalouden kokeiluihin.

¹³³ De Kraker, ym., 2024; Hospers & Reverda 2015, 26-27.

¹³⁴ Florentin, 2018.

¹³⁵ Sokolovsky, 2022.

¹³⁶ Ks. Hermans, ym. 2024.

Genovaa, italialaisten kutistuvien kaupunkien symbolia, on vuosien ajan määritelleet vahvasti teollistumisen jälkeiset muutokset ja pitkät kurjistumisen olosuhteet. Huolimatta jatkuvasta kutistumisesta, paikallinen kaupunkikehityspolitiikka on historiallisesti keskittynyt yksinomaan kasvuun ja laajentumiseen. Vasta äskettäin jotkut Genovan osa-alueet ovat alkaneet omaksua uusia alue-suunnittelun aloitteita, joiden tavoitteena on aktiivinen kohtuutalouden politiikka eli tarkoituksena on vähentää olemassa olevaa kaupunkirakennetta ja kaupunkitiheyttä. Näitä aloitteita on pyritty toteuttamaan tietyillä alueilla, joihin vaikuttavat väestörakenteen taantuminen, hydrogeologiset riskit, maaperän pilaantuminen tai jokin laajempi katastrofi. Aluestrategiat ovat nojanneet sellaisiin käsitteisiin kuin 'älykäs kutistuminen', joka lupaa parannuksia sekä ympäristöllisiin että sosiaalisiin olosuhteisiin. Kolmen alueen tilannetta selvittäneessä tutkimuksessa havaittiin, että käsitteet eivät olleet aivan linjassa todellisten sosiaalisten ja ympäristöön liittyvien haasteiden kanssa: kaupunkiorganisaatioiden esittämät aloitteet ovat nojanneet lähinnä asuinrakennusten, liikenneinfrastruktuurin ja tuotantotilojen vähentämisen ja purkamisen strategiaan, jolla on ollut ristiriitaisia tuloksia. Hankkeet huomioineet alueita kokonaisuuksina, niiden ekologisia erityispiirteitä tai sosiaalisia vaikutuksia, tai ne toteuttivat epäsuorasti entisenlaista kasvustrategiaa. Asukkaiden osallistumismahdollisuudet eivät kasvaneet, vaan pikemminkin pienenevät. Huolimatta teorian ja käytännön ristiriidoista, tutkimuksen mukaan tapaukset nostivat esiin sellaisia hyödyllisiä tietoja, toimia ja suunnittelun lähestymistapoja, joiden avulla kaupungit voivat hallitusti navigoida kohtuutalouden mukaiseen suuntaan. Tutkimuksen yksi johtopäätös onkin, että kaupungeilla on mahdollisuus muuttua alustaksi, joka inspiroi ja ohjaa uusia kaupunkisuunnittelun paradigmoja kohtuutalouteen.¹³⁷

Kohtuutaloudessa kansalaiset ovat julkisen tilan osaomistajia ja yhteistuottajia.

Kohtuutalouden aluesuunnittelun interventioilla pyritään aikaansaamaan myönteinen muutosvoima sekä kaupunki- että maaseututajamissa, mihin luodaan jälkiteollisille paikoille ja materiaaleille uusia käyttötapoja. Tällaisia projekteja on tehty eri puolilla maailmaa, missä toimintaan on liittynyt seuraavanlaisia elementtejä¹³⁸:

- paikallisten tarpeiden huomioon ottaminen
- urbaani regeneraatio, missä asukkaat ovat keskeisessä asemassa naapurustonsa uudistamistyössä, mukana myös opiskelijoita ja tutkijoita;
- oppimistilat, joissa arkkitehdit välittävät kohtuutalouden ideoita asukkaille;
- yhteiset työtilat, joissa asukkaille tarjotaan työvälineitä paikallisesti löytyvien materiaalien kierrätykseen ja korjaamiseen, yhteisölliseen energian- ja ruoantuotantoon sekä moninaisen osaamisen kehittämiseen;
- sosiaaliset aktiviteetit lisäämässä paikkaan kiinnittymisen tunnetta;
- entisen teollisuuslaitoksen muuttaminen joustavasti eri toimintoihin ja kylän aktivoimiseksi, muun muassa paikallisturismin kehittämiseksi;
- historiallisen perinnön ja nykyisyyden vahvuuksien yhdistäminen; menneisyyden virheistä oppiminen ja paikallisten (luonnon)resurssien parempi hallinta; ja
- sopeutuminen uusiin haasteisiin ja välttämällä entisenlaista talouskasvun tavoitetta.

¹³⁷ Kërçuku, 2024.

¹³⁸ Ks. Sokolovsky, 2022.

”Kasvaa pienemmäksi”: interventio Silverdalenin hiipuvalla tehdaspaikkakunnalle¹³⁹

Kaupunkinormin paradigma on ollut pitkään esillä ruotsalaisessa aluesuunnittelun käytännössä. Tämä normi perustuu oletukseen, että kaupunkia arvostetaan korkeammin kuin maaseutua. Tilanne on seurausta satojen vuosien teollistumisesta ja kaupungistumisesta, jotka muuttivat ihmisten käsitystä maaseudusta ja kaupungeista. Palvelut ja asuntojen rakentaminen keskitettiin kaupunkiin, kun taas maaseudun ja sen keskusalueiden imagoon liitettiin jatkuva taantuminen. Mutta toisaalta, voisiko tilanteen nähdä mahdollisuutena luoda jotain uutta?

Vanhojen rakenteiden ns. mukautuva uudelleenkäyttö on olennainen kohtuutalouden toimi taantuvilla kaupunkimaisilla alueilla, joissa on runsaasti rakennuksia ja infrastruktuuria. Ruotsissa Silverdalenin taajama-alueen tapaus on esimerkki siitä, kuinka suuri riippuvuus teollisuudesta ja talouskasvusta voi tehdä kaupungin ja sen väestöstä alttiita odottamattomille kriiseille. Paperitehtaan sulkeminen vaikutti väestön poismuuttoon sekä siihen, miten asukkaat näkevät paikkakuntansa negatiivisessa valossa. Tehtaan työllistävä vaikutus loi myös yhteisön identiteetin, joka tehtaan lopettamisen jälkeen murtui. Taajamassa on useita hylättyjä taloja ja rakennuksia yksityisestä käytöstä ja teollisesta perinnöstä. Selkeä aluerakenne sekä asukkaiden keskeinen tapauspaikka puuttuu. Väkimäärän pienenemisen vuoksi perinteiset kasvutoimet eivät ole relevantteja, joten siirtymä kohtuutalouden toimiin on nähty paremmaksi mahdollisuudeksi. Hyvä sosiaalinen koheesio on myös mahdollista johtuen paikkakunnan pienestä koosta.

Teollisen menneisyyden jäänteet ovat esimerkki aikaisemmasta kasvusta, mutta myös käyttämättömästä infrastruktuurista, rakennuksista ja rakennuksista. Esimerkiksi tehtaan työntekijöille aiemmin osoitetut suuret parkkipaikat Silverdalenissa ovat nykyään tyhjiä. Ilmiötä kutsutaan ’ylijäämäksi’ – kaikkea on liikaa. Sama koskee paperitehtaan lisäksi muun muassa vanhoja myymälöitä, rautatietä ja kirkkoja. Mutta uusien käyttötapojen löytäminen vanhoille tiloille voi aloittaa siirtymisen toisenlaiseen talouteen ja yhteiskuntaan. Tämä ilmentää tehdaskaupungeissa siirtymää tavanomaisesta työnantajariippuvuudesta vapaaehtoistyöhön, ruohonjuuritason aloitteisiin ja yhteisön rakentamiseen osallistumiseen. Moni Silverdalenin asukkaista osallistui jo ennestään vapaaehtoistoimintaan, mikä on tärkeä osa kohtuutaloutta.

Silverdalenille tehty mukautuvan uudelleenkäytön ’interventiosuunnitelma’ perustuu seuraaviin tekijöihin:

- Paperitehdas ja sen tilat muutetaan kohtuutalouden keskuksiksi, kansantaloksi. Se mahdollistaa uusien toimijoiden muuttamisen tiloihin ja monipuoliset uudet toiminnot, mikä vahvistaa yhteisöä. On tunnistettu useita rakennuksia, joissa on potentiaalia uudistamiseen. Vanha varasto ohjelmoidaan uudelleen lähiruoan varastoksi. Vanhoista toimistoista tulee paikallisten taiteilijoiden työhuoneita, sekä korjaus- ja kierrätyspajoja. Osa päärakennuksesta muutetaan teollisuusmuseoksi. Tyhjätilat voidaan vuokrata.
- Paperitehdasta aiemmin palvellut vanha toimisto muutetaan kierrätyskeskukseksi ja ravintolaksi.

¹³⁹ Arkkitehtuurin opinnäytetyön yhteydessä tehty suunnitelma, ks. Sokolovsky, 2022.

- Elintarviketuotantokeskuksen perustaminen: vanha myllymyymälä ohjelmoidaan uudelleen palvelevaksi rakennukseksi viereisille kasvihuoneelle ja yhteisöpuutarhalle. Mahdollisia uusia toimintoja ovat myös ruokavarasto, ruoan jälleenynti ja pieni kahvila.
- Käyttämättömien tavarajunien vaunujen siirtäminen keskeiselle paikalle ja mukauttaminen paikallisiin tarpeisiin. Vaunujen paikkana on aiemmin paperitehtaan työnantajille osoitettu parkkipaikka, joka jäi tyhjäksi. Tavarajuniin ehdotettuja toimintoja ovat kahvila ja ulkokuntosali, ja yksi junavaunu jätetään tyhjäksi, johon nuoret voivat luoda oman tilansa.
- Vanhan kirkkorakennuksen muuttaminen nuorisokeskukseksi.
- Yhteyden luominen läheiseen järveen ja sen ympäristöön polkujen sekä saunarakennuksen tekeminen. Johtava periaate on toimintojen keskinäinen yhteys ja synergia, joka lisää paikan houkuttavuutta ja elinvoimaa erilaisten aktiviteettien ansiosta.

Luodaan uusia tapoja voimallistaa kutistuvia alueita, jotka eivät perustu tuotannon ja kulutuksen epävakauksiin. Tämä mahdollistaa uudenlaisen suhteen kansalaisten, markkinoiden ja hallinnon välille

Ruohonjuuritason toimijoiden rooli uudenlaisten kestävien sosiaalisten käytäntöjen aikaansaamiseksi on nähty keskeisenä. Lähtökohtana on se, että sosiaalisen kestävyuden ideasta ei kuitenkaan vallitse yhteistä ymmärrystä kaupunkikehityksen eri toimijoiden kesken. Tutkimuksissa on selvitetty muun muassa yhteisöllisyyden ja yhteisöön kuulumisen tunteeseen ts. inklusioon liittyviä käytäntöjä sekä osallistavaa kaupunkikehittämistä. Yksi havainto on, että ruohonjuuritason toimijat tavoittelevat sosiaalista kestävyyttä laajemmassa merkityksessä, kuin mitä taloudellista kasvua tavoitteleva virallinen kaupunkikehitys heiltä odottaa. Ruohonjuuritason toimijoita toivotaan elävöittämään väliaikaista kaupunkitilaa, mutta rakentamishankkeiden alkaessa heillä ei välttämättä ole taloudellisia mahdollisuuksia tulla osaksi markkinahintaista eko-kaupunginosaa. On esitetty, että sosiaalisesti kestävä kaupunkikehitys tulee tunnustaa ruohonjuuritason toimijoiden kontribuutio sekä määritellä heidän asemansa ja oikeutensa osana kaupunkikehitystä.¹⁴⁰ Lisäksi näiden toimijoiden rooli etenkin elinvoimaisen urbaanin paikallistalouden osalta tulee olemaan entistä tärkeämpää, ei ainoastaan ruokaturvan näkökulmasta, vaan yhteisöllisyyden ja inklusion vahvistamisen vuoksi. Ulkomailla kehitetään aktiivisesti ruohonjuuritason yksinkertaisia ja avoimia teknologioita välineineen (convival technologies), kuten pienimuotoisia tuuliturbiineja, ja näitä teknologioita ohjaavat erityiset eettiset arvot¹⁴¹. Pitkän aikavälin osallistumisprosessit julkisen ja kansalaisyhteiskunnan kumppanuudessa voivat haastaa tutut polkuriippuvuudet ja avata uusia, kohtuutalouden mukaisia näkökulmia¹⁴².

¹⁴⁰ Rikala, ym. 2023.

¹⁴¹ Vetter, 2018.

¹⁴² De Kraker, ym. 2024.

YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 ja siihen liittyvä uusi kaupunkiagenda (toimii erityisesti SDG 11:n kanssa) eivät ole aivan yhteneväisiä kohtuutalousnäkökulman kanssa. Liittyy etenkin ilmastotyöhön, ne voisivat kiinnittää huomiota muihin kuin kasvuarvoihin resurssi-hallinnassa. On ehdotettu, että muun muassa vastavuoroisuus, yhteistyö, uudelleenjako ja solidaarisuus voisivat olla mahdollisia suunnittelutavoitteita. Nämä kohtuutalouskeinot voitaisiin integroida yleisiin rahoitusvaatimuksiin, noudattamis- ja hyväksymismenettelyihin sekä hankkeiden toteutuskäytäntöihin.¹⁴³

Niin kutsuttujen älykaupunkien teknologista kehitystä ja niihin liittyviä visioita tulee myös tarkastella kohtuutalouden periaatteiden kautta; kysymys ei ole niinkään teknologioista sinänsä, vaan laajemmasta poliittis-taloudellisesta kontekstista, johon nämä teknologiset ratkaisut toteutetaan. Yleisesti ottaen älykäs kaupunki kattaa erilaisia kaupunkistrategioita, jotka on nivelletty tieto- ja viestintätekniiikan ja uusien infrastruktuurien ympärille, ja jotka tähtäävät vähähiiliseen, osallistavaan talouskasvuun ja radikaaliin eroon 1900-luvun urbanismista. Älykäs kaupunki koostuu sekä 'kovista' infrastruktuureista (anturit, alustat ym.) sekä 'pehmeistä' infrastruktuureista (esimerkiksi uudet hallintomuodot).¹⁴⁴

Kohtuutalouden tärkeä aineenvaihdunnan lohko perustuu kaupunkikaivoksiin eli talouksista, yrityksistä, rakennuksista ja infrastruktuurista 'louhittavista' raaka-aineista eli kierrätysmetalleista, mitä tehdään jo vauhdilla ulkomailla, mm. Ruotsissa. Meillä ala laahaa pahasti jäljessä, eikä kaupunkikaivosten ympärille muodostuvia liiketoimintaekosysteemejä ole tuettu riittävästi. Kierrätysmateriaalien käyttö ilmastomielessä sekä resurssitehokkuuden kannalta olisi myös välttämätöntä. Tutkimusten mukaan esimerkiksi metallien louhinta sähköisestä jätteestä on 13 kertaa halvempaa kuin niiden neitseellinen louhinta.¹⁴⁵

Kohtuutaloudessa kansalaisista tulee urbaaneja 'mainareita'.

Kohtuusratkaisuja kaupunkiin

Seuraavat ajankohtaisimmat ja kiireellisimmät, etenkin taantuvien tai kutistuvien kaupunkien kehittämistä koskevia urbaaneja kohtuutalouden kysymyksiä ovat¹⁴⁶:

1. Missä määrin kutistuvat kaupungit omaksuvat kohtuutalouden lähestymistapoja kaupunkisuunnittelussa? Ovatko nämä lähestymistavat laajempia vai aluekohtaisesti eriytettyjä sekä yhdistettyinä lähinnä ns. vihreään kasvuun?
2. Mikä on valtiosta riippumattomien kansalaistoimijoiden rooli kohtuutalouteen perustuvien lähestymistapojen omaksumisessa?
3. Millä tavalla populististen oikeistopuolueiden nousu voi vaikuttaa muiden poliittisten puolueiden ja kaupunkitoimijoiden kohtuutalouden toimien ja arvojen omaksumiseen?
4. Mitä voidaan oppia kutistuvista kaupungeista, jotka ovat tehneet kohtuutalouden kokeiluja? Miten hyviä käytäntöjä saadaan skaalattua muillekin alueille?
5. Missä määrin edellisten sovellukset tuottavat myönteistä sosiaalista ja ympäristön kannalta kestäviä tuloksia ja vaikutuksia?

Seuraavassa nostetaan valittuja kohtuusratkaisuja kaupungeille, ottaen huomioon niiden kasvuvaiheen.

¹⁴³ Otchere-Darko, 2023.

¹⁴⁴ March, 2018.

¹⁴⁵ Myllylä, 2024, luku 3.

¹⁴⁶ Sovellettu De Kraker, ym., 2024.

Kohtuusratkaisuja kaupunkeihin

1. Kestävän kehityksen syventäminen kohtuutaloudeksi kaupunkiagendassa. Kaupungin eri organisaatioiden mukaan ottaminen kohtuutalousajattelun sisäistämässä ja viemisessä kaupunkipolitiikkaan ja -strategiaan. Kohtuullisuus sektoreita tai silloja yhdistäväksi ja sovellettavaksi toimintaperiaatteeksi.
2. Kollektiivisuuteen ja inklusiivisuuteen pyrkivällä hallintotavalla, joka huomioi kaupunkien väestöpohjan ja yhteisöllisen elämän eri osa-alueet, voidaan tuottaa uusia ideoita kaupungista ja kaupunkielämästä. Kaupungin jo olemassa olevan potentiaalın etsiminen ja esiintuominen eri toimijoiden kanssa yhteiskehittämissä. Muodostetaan asukasneuvostoja, osuuskuntia, kouluja, kulttuurikeskuksia ja näitä varten uusia rahoituskeinoja.
3. Määritellään kaupungin vauraus uudella tavalla – kuten kansalaiskeskusteluilla – missä kaupunkialueen jatkuvan laajenemisen tai tiivistämisen tavoitteista keskustellaan moniäänisesti, ja tulokset viedään kaupunkipolitiikan sisältöihin.
4. Entisenlaista talouskasvun yleistävää lähestymistapaa ei pidä soveltaa kutistuviin alueisiin. Monet pienikokoiset paikalliset toimet ovat olennaisia, missä asukkaiden ja uusien toimijoiden kesken voi muodostua helpommin yhteisöllisyyttä ja sitoutumista. Taantuvien alueiden ja paikkojen kohtuutalouden testialueet, maakuntayhteistyö, kokeilut, hyödyntäen mm. yhteisöyrityksiä.
5. Taantuvien alueiden, tehdaspaikkakuntien muuttaminen ekokaupunginosiksi, missä kansalaisyhteiskunnan toimijoille annetaan mahdollisuus itseorganisoitumiseen mukautuvan uudelleenkäytön tiloissa. Kehitystyö lähtee liikkeelle kaupungin historiallisesta kontekstista käsin. Sosiaalisesti kestävän kaupunkikehityksen tulee tunnustaa ruohonjuuritasoın toimijoiden kontribuutio sekä määritellä heidän asemansa ja oikeutensa osana kaupunkikehitystä.
6. Asiantuntijoiden rooli kohtuutalouden periaatteiden soveltamisessa arjen kaupunkikäytäntöihin. Kaupunkien johdon ja tutkijoiden olisi hyvä oppia kestävästä ns. siirtymäkaupungeista, sekä niiden osuuskunnilta, yhteisasuntoprojekteista tai muista sosiaalisista muodostelmista, jotka asettavat etusijalle kohtuutalouden mukaisia elintapoja.
7. Tietopohjan monialainen kehittäminen, kuten asukaskokemusten kerääminen sekä erityisesti nuorille suunnattujen palveluiden muotoilu pohjautuen tietoon nuoruudesta moninaisena ilmiönä haasteineen. Toimivien uusien käytäntöjen, metodien dokumentointi ja skaalaaminen.
8. Asuntopolitiikka ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden edistäjänä: kohtuuhintaisen asunon tarjonta; asunto-osuuskunnat rikastamaan asuntomarkkinoita; yhteisasumisen tukeminen; miniyksiköiden rakentamiskielto ja uudisrakentamisen vähentäminen (asukkaiden sukupolvenvaihdoksen vuoksi tarve vähenee).
9. Luodaan mahdollisuuksia erilaisille jakamistalouden muodoille, esimerkiksi jaetut työtilat välineineen pienyrityksille korjaustoiminnassa.
10. Rakennusten ja infrastruktuurin käytössä tukeudutaan mahdollisimman paljon jo olemassa oleviin rakenteisiin, materiaaleihin ja välineisiin sekä korjaamalla vanhaa rakennuskantaa.

11. Yksinkertaisiin 'korttelitason' teknologioiden ja innovaatioihin kannustaminen ja niiden hyödyntäminen, etenkin uusiutuvan energian ja yhdyskuntajätehuollon aloilla.
12. Kestävä liikkuminen: väestön yhdenvertaisuuden ja ympäristön huomioiminen, joukkoliikenteen houkuttelevuuden ja tarjonnan vahvistaminen, yhdyskuntasuunnittelun ratkaisut.
13. Älykaupunkikehitys, jolla parannetaan ilmatoriskeihin varautumista, mutta jonka avulla myös pyritään minimoimaan materiaalien kulutusta sekä lisäämään asukkaiden yhdenvertaisuutta.
14. Uinuva elektroniikka esiin kaupunkilouhimoissa; alueellisten kierrätysmetalleja hyödyntävien yksiköiden ja niiden liiketoimintaekosysteemien kehittäminen, tiukka ympäristösääntely huomioiden; uudet ansaintalogiikat 'urbaaneille mainareille' eli yrityksille ja asukkaille.
15. Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin varautumisen toimet eri olosuhteissa (hulevedet, tulvat, kuumuusaarekkeet, kasvillisuus, myrskyt, katkokset) ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden huomioiminen ihmisten varautumiskapasiteeteissa. Asuntojen uustuotannon lopettaminen tai hidastaminen sekä resurssien ohjaaminen olemassa olevien rakennusten parantamiseen, valmistuen niitä samalla lämpöaltoihin ja tulviin. Kaupunkivihreän suojele ja lisääminen kautta kaupunkirakenteen fyysisin ja sosiaalisin keinoin.
16. Kohtuutalousideoita arkkitehtuurikäytännöissä¹⁴⁷: esimerkiksi saatavilla olevat kierrätysraaka-aineet (kuten metallit) ensin, seuraavaksi niiden pohjalta suunnittelu; betonin käytön minimoiminen; ja hiilidioksidipäästöttömän infrastruktuurin kehittäminen.
17. Mainonnan rajoittaminen katukuvassa.

Kaupunkeja ja maaseutuja yhdistävä ongelma on, miten ihmisen ja luonnon suhde saadaan tasapainoon. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta muokkaa keskeisesti talouden globaali vaihdantajärjestelmä, mutta sen reunaehdot ovat muuttumassa. Jos ekologinen jälleenrakennus ja uudenlainen talousjärjestelmä toteutuvat, muuttuu myös yhteiskunnan tilallinen järjestys.¹⁴⁸ Seuraavaksi lähdetään tarkastelemaan maaseutujen tilannetta erityisesti luonnonvarojen hallinnan ja käytön näkökulmasta. Niissäkin on nähtävissä uuden tilallisen järjestyksen muutosprosesseja.

¹⁴⁷ Frearson, 2019.

¹⁴⁸ Hyyryläinen, ym., 2021.

Suomen ensimmäinen avaruuskeskus rakennettiin Velaatan maitolaiturimuseoon kesäksi 2013. Avaruuskeskuksesta löytyivät lähtötelineissään oleva avaruusraketti Velaatta 1, museon päähallin avaruusaiheisista runoista ja kuvista koostuva näyttely sekä taiteilija Jukka Tuomisen teos Sininen lehmä. Kuva: Susanna Myllylä

RADIKAALI MAASENTU: uusmaalaistumista, hajautunutta biotaloutta ja dialogin rakentamista

Maaseutujen näkeminen luonnonvarojen takaa

Luonnonvarojen omistus ja hallinta sekä erilaisiin kriiseihin varautuminen tulevat jatkossa korostumaan, kun maailma on aloittanut kilpajuoksun fossiilitalouden jälkeiseen aikaan.¹⁴⁹ Energiasii-
tymä perustuu pitkälti uusiutumattomiin luonnonvaroihin, kuten kaivannaisiin, joiden etsintä ja käyttö on samalla kiihtymässä. Sekä uusiutuvien että uusiutumattomien luonnonvarojen käytöllä on kuitenkin rajansa, koska niiden teolliset prosessit kuluttavat kriittisiä materiaaleja, aiheuttavat hiilidioksidipäästöjä, sekä hävittävät hiilinieluja ja köyhdyttävät luonnon monimuotoisuutta. Koh-
tuutaloudessa on saavutettava sellaisen taloudellisen toiminnan taso, joka sopeutuu ekologisiiin reunaehtoihin, niin paikallisesti, alueellisesti kuin globaalistikin. Lisäksi reunaehdoissa kyse on dy-

¹⁴⁹ Ks. Kuhmonen, ym., 2022, 29-30.

naamisesta, ajassa muuttuvasta tekijästä, johon on sopeuduttava. Käynnissä olevat ekosysteemi-muutokset asettavat uusia vaikeita haasteita mutta myös mahdollisuuksia sellaiselle luonnonvarojen hallinnalle, josta voi nousta aivan uudenlaista yhteiskunnallista toimeliaisuutta ja hyvinvointia. Näitä mahdollisuuksia tuodaan esille tässä luvussa.

2020-luvulla kiihtynyt keskustelu maaseutualueiden luonnonvaroista ja niiden käytöstä kytkeytyy tämän raportin muihin teemoihin, kuten kokonaisturvallisuuteen, yrittäjyyteen ja uusiutuvaan energiaan. Maamme huoltovarmuuden kannalta arvokkaat luonnonvarat – maat, metsät, vesistöt ja kaivannaiset – sijaitsevat juuri näillä seuduilla, joihin kohdistuu myös entistä enemmän kansainvälisten geopoliittisten toimijoiden kiinnostusta. Lisäksi maaseudut muodostavat maamme merkittävän aluekokonaisuuden ilmastonmuutokseen liittyvän toiminnan näkökulmasta, niin hiilinielujen kuin sopeutumisen ja varautumisen, kuten ruoka¹⁵⁰- ja energiahuollon, tapauksessa. Näitä osin voidaan todeta, että maaseutujen asema suhteessa kaupunkialueisiin tulee vahvistumaan ja myös lähentymään, mitä käsiteltiin edellisessä luvussa. Kehityssuunnassa on löydettävissä useita kohtuutalouden polkuja.

Avainkysymys on, miten maaseutujen luonnonvaroja hyödynnetään mahdollisimman kestävällä tavalla alueiden elinvoiman vahvistamiseksi ja ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Väestön väheneminen ja ikääntyminen näkyvät harvaan asutuilla alueilla, ja osaavan työvoiman saatavuus on haasteena. Kasvava monipaikkaisuus tuo elinvoimaa alueille, mutta lisää samalla tarvetta palveluihin. Tilastojen keskiarvojen taakse piiloutuu niin menestyneitä ja elinvoimaisia alueita kuin vähemmän hyvinvoivia.¹⁵¹ Maaseudut erityisolosuhteineen muodostavat moninaisen ja laajan aihepiirin, josta tähän tutkimukseen on valittu kohtuutalouden ja siihen liittyvän yhteiskunnan aineenvaihduksen muutoksen kannalta keskeisimmät teemat: maa- ja metsätalouden sekä kaivannaistalouden kysymyksiä, jotka kaikki liittyvät myös vesistöteemaan.

Kohtuutalouden näkökulma meillä tai kansainvälisesti on harvoin liitetty luonnonvarojen käyttöön, vaikka kohtuutalouden näkökulmilla voisi olla annettavaa ajankohtaisiin keskusteluihin ja metsien hallinnan tulevaisuuden ennakkointiin¹⁵². Kohtuutalousajattelun lähtökohtana on ensinnäkin nojata tieteellisesti tutkittuun, monialaiseen ja ajankohtaiseen tietoon, jota tuotiin esille tämän hankkeen ensimmäisessä osaraportissa. Toiseksi on nostettava esiin sellaisia yhteiskunnallisia ongelmakohtia, jotka ovat esteinä tai hidasteina kohtuutalouteen pääsemiseksi – luonnonvarapolitiikassa korostuvat vaikeat valtakysymykset.

Maaseuduilla elävät usein kokevat, ettei heillä ole todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa luonnonvarojen käyttöön, mikä ilmeni seitsemässä suomalaisessa kunnassa tehdyssä kyselytutkimuksessa. Enemmistö kyselyyn vastanneista myös koki, ettei paikallisten vaikutusmahdollisuuksia saa heikentää. Varsinkin tiedon saatavuus nousi esiin keskeisenä oikeudenmukaisen päätöksenteon haasteena.¹⁵³ Kohtuutalouden toisen pääpilarin; sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet ilmenevät parhaiten erityisesti luonnonvarojen hallinnan kipupisteissä: i) jako-oikeudenmukaisuuden kysymyksenä, joka kiinnittää huomion politiikkatoimien vaikutusten oikeudenmukaiseen jakautumiseen alueiden, ihmisryhmien ja yksittäisten ihmisten välillä, sekä ii) hyvittävän oikeudenmukaisuuden kysymyksenä, joka keskittyy politiikan tuottamien ei-toivottujen jakovaikutusten lievittämiseen. Yleisesti maaseutualueiden väestön kokemana vallan puute luonnonvarojen käytössä on merkittävä varoitusmerkki, joka tulee huomioida ja käsitellä perusteellisesti alueesta ja tapauksesta riippuen.

Kun puhumme maaseutujen luonnonvaroista, on lisäksi hyvä pitää mielessä laajempi maaseutujen yhteiskunnallinen konteksti, joissa luonnonvaroista keskustellaan. Suomen maaseuduilla asuu pysyvästi noin 27 prosenttia väestöstä ja heidän todellisista elämänpireleistä tiedetään varsin paljon. Mikäli maaseutukeskustelun yhteiskunnallista tilaa ei saada lavennettua entisestään, on vaikeaa saavuttaa yhteistä tulevaisuuskuva maaseutujen ja kaupunkien ihmisten kesken.

¹⁵⁰ Ks. esim. Puupponen, 2020.

¹⁵¹ Lukkari & Åström, 2019.

¹⁵² Ks. Creutzburg, 2021.

¹⁵³ Leino, ym., 2024; ks. myös Vihinen, ym., 2024.

Maaseutunäkökulmat ovat hyvin oikeutettuja ja tärkeitä käsillä olevien suurten yhteisten kestävyshaasteiden ratkaisemisen kannalta. Maaseutujen ja kaupunkien tasavertaisissa hybridisissä kumppanuusasetelmissä voidaan rakentaa uusia ratkaisuja esimerkiksi ruuan- ja energiantuotantoon, yrittäjyyteen, hyvinvointipalveluihin tai uudenlaiseen kansalaisuuteen.¹⁵⁴ Ilmastonmuutoksen hillintä ja muut kestävyysmuutoksen teemat nousevat mitä ilmeisemmin tärkeiksi virikkeiksi myös maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta koskeviin keskusteluihin – jännitteetön ei tuokaan aihepiiri tule olemaan.¹⁵⁵

Huoltovarmuuden kannalta maaseutujen omavaraisuuskysymystä tulee avata kriittisesti muun muassa eri aluetasojen kytkentöjen, kriittisten toimijoiden ja niiden välillä liikuteltavien resurssien näkökulmasta. Puhuttaessa omavaraisuudesta on hyödyllistä erottaa toisistaan reaalin ja potentiaalinen – todellinen ja mahdollinen – omavaraisuusaste: realisesti Suomi ei ole ruoka-omavarainen, mutta laskennallisesti omavaraisuusaste on melko korkea, 70–80 prosenttia, kun katsotaan vain loppukulutetun ruoan määrää. On kuitenkin tärkeä ymmärtää, että edellä mainittu reaalin 70–80 prosentin omavaraisuusaste on pitkälti illuusiota. Vaikka kulutetusta ruoasta hyvin suuri prosentti on 'omaa', niin ruokajärjestelmämme on äärimmäisen riippuvainen muualta tuoduista tuotantopanoksista kuten energiasta, rehusta, maatalouskemikaaleista, koneista, lannoitteista – sekä kuten koronakriisi muistutti, ulkomaisesta työvoimasta.¹⁵⁶

Entä miltä sitten tulevaisuuden maaseudut maisemineen tulevat näyttämään, ja miten tämä siirtymä heijastuu maaseutukulttuuriin ja sen muutoksiin?

Voimme toki kuvitella vuosikymmenten päähän tilanteen, jossa nykyisiä maaseutuun liittyviksi miellettyjä toimintoja ja maisemia ei enää olisi. Kiinnittyisikö maaseudun käsite niiden tilalle tullessiin entiteetteihin? Voisivatko esimerkiksi jättimäiset ruoantuotantohallit – teolliset sisätilat – edustaa uutta maaseutua? Entä jos nykyisin maaseutumaisina koetut maisemat luettaisiinkin läpikaupungistuneessa kudoksessa joksikin muuksi, ja kaupunkirakenteen keskelle jääneet "maaseudut" näyttäisivät lähinnä maisemamuseoilta. Toisaalta maaseutu ei lakkaa olemasta niin kauan kuin puhumme alueista ja paikoista maaseudun käsitteellä ja kuvaamme niitä maaseutuina. Tulevaisuuden maaseutunäkymän voi esittää myös tulevaisuuden mahdollisuutena¹⁵⁷ ... [j]oka tulee tapahtumaan energiamuutoksen, mutta erityisesti ruokaketjun kestävyysvaatimusten kautta. Kysymys maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta onkin yhteydessä laajempaan kokonaisuuteen ja kysymykseen: miten nykyinen kasvu-orientoitunut taloutemme saadaan sopeutettua planeettarajoihin? Tässä prosessissa joudutaan pohtimaan kaikkia yhteiskunnan perustoimintoja ja niiden organisoimista uudesta näkökulmasta. Meidän on kyettävä vähintään sopeuttamaan kulutuksemme luonnonvarojen uusiutumisen rajoihin. Tällä sopeutumisella on myös tilallinen ulottuvuutensa, eli se tulee näkymään myös siinä, miten yhteiskunnat organisoituvat alueellisesti. Tätä muutoksen suuntaa määritellään julkisissa keskusteluissa, joissa myös maaseudun ja kaupungin suhdetta koskevat tulkinnat pitkälti tuotetaan ja merkityksellistetään.¹⁵⁸

Tällä hetkellä kestävyys siirtymä materialisoituu maaseutumaisemissa metsiä ja peltoja halkoviksi korkeiksi tuulipuistoiksi, ja aurinkoenergian tasaisiksi paneelipinnoiksi. Arvokkaita mineraaleja etsivät kaivosyhtiöt monitoroivat kallioperää niin asukkaiden, kesämökkeilijöiden kuin luonnon-suojelualueidenkin mailla, mikä osaltaan ennakoi joissain paikoissa uuden kaivoksen tuloa. On selvää, että maaseudut ovat kokemassa perusteellisen muutoksen lähivuosina, mihin liittyy sekä taloudellisia, sosiaalisia että myös psykologisia haasteita. Murrosvaiheen kipupisteissä voidaan esittää kysymyksiä kohtuullisuudesta ja taakanjaoista.

¹⁵⁴ Ks. Hyyryläinen, 2024.

¹⁵⁵ Hyyryläinen, 2021.

¹⁵⁶ Lähde, 2022.

¹⁵⁷ Viittaus Jason Bradfordin teoksen *The Future is Rural* (2019) 'uusmaalaistumisen' käännteeseen (reruralization).

¹⁵⁸ Hyyryläinen & Schmidt-Thomé, 2021.

Uusmaalaistuminen vie kohtuutalouden poluille

Maaseutu ei tyhjene, vaan se muuttuu, kun tapa, jolla asetumme tämän valtakunnan tilaan muuttuu. Edellisessä luvussa mainittu monipaikkaisuuden ilmiö on merkittävä maaseutujen elinvoimaisuutta vahvistava tekijä ainakin osasta alueita. Maaltapaon sijaan Suomessa on edestakaisin liikkuva ihmisvirta kaupunkien ja maaseutujen välillä.¹⁵⁹

Väestökehityksestä johtuva alueiden erilaistuminen on yksi Suomen keskeisistä yhteiskuntapoliittisista haasteista. Suurimmat kaupungit ja niitä ympäröivät seudut ovat olleet työpaikka- ja talouskehityksen voittajia, kun taas ydinmaaseudun ja reuna-alueiden kunnat ja keskukset ovat heikentyneet. Tämä kehitystrendi näyttää viimeaikaisten väestöennusteiden mukaan edelleen voimistuvan. Väestöltään vähenevien maaseutukuntien elinvoimaisuutta eivät määrittele pelkästään taloudelliset ja väestön vähenemiseen liittyvät tekijät; myös väestöään menettävä alue voi olla elinvoimainen, kun se on asukkailleen hyvä paikka elää. Täten väestön väheneminen ei ole synonyymi kurjistumiselle. Väestöltään vähenevillä alueilla on lukuisia kuntia, jotka pärjäävät väestön vähenemisestä huolimatta suhteellisen hyvin. Yksi elinvoimaisuutta lisäävä tekijä on väestön vähenemisen hyväksyvä älykäs sopeutuminen, jolla voidaan ohjata kuntia keskittymään vähenevien resurssien ohjaamiseen nykyisten asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseen. Kestävän elinvoimaisuuden tekijöistä esimerkkejä ovat muun muassa tuulivoimapaistot, kiinteä valokuituverkko, uudet maaseudun asumismuodot ja -kokeilut sekä uudenlaiset yhteistyömallit palvelujen tuottamisessa.¹⁶⁰

Uusi maailmanmalli on perusolemukseltaan hajautunut ja juuri maaseuduilla osataan toimia hajautuneesti.

Suomen maaseutupoliittiseen kokonaisuohjelmaan 2021–2027 perustuvan uuden maaseutustrategian lähtökohtana on, että maaseutu ei ole kaupunkialueiden marginaalissa vaan keskiössä. Tämä tarkoittaa, että vuosisadan jatkunut polkuriippuvainen kehityskulku murtuu ja muuttuu. Fossiilitalouden regiimistä luovuttaessa päättyy samalla moni polkuriippuvaisen keskittymiskehityksen kannustin. Kun sitten bio- ja kiertotalouteen viimein todella siirrytään, maaseutu on kehityksen kärjessä, koska kaikki luonnonvarat sijaitsevat siellä hajautuneesti. Samoin kierrätettävää materiaa on kaikkialla ja kierrättäminen vaatii puolestaan osallistamista.¹⁶¹ Hajautunut biotalous tarkoittaa muun muassa jalostustoiminnan kehittämistä lähellä raaka-ainevaroja sekä lähienergiaan ja lähiruokaan¹⁶² perustuvan toiminnan kasvua. Kunnossa oleva infrastruktuuri, erityisesti tie- ja tietoliikenne, on alueen elinkeinotoiminnan ja siellä asumisen ja vapaa-ajanvieton perusedellytys.¹⁶³

Kun autot liikkuvat biokaasulla ja talot lämpiävät bio- tai aurinkoenergialla, hajautunut yhdyskuntarakenne ei ole enää ympäristörasite vaan huoltovarmuuden, turvallisuuden, hyvinvoinnin sekä luonnonvarojen kestävän ja monipuolisen hyödyntämismahdollisuuden takaava yhteiskunnan kilpailuetu. Siksi vision kestävässä tulevaisuudessa halutaan korvata paitsi fossiilitalouden sisällöt myös osa fossiilitalouden rakenteista hajautuneen maailmanmallin mukaisiksi ... Uuden maaseutupoliittisen strategian vision nimi on ”radikaali maaseutu”. Maaseudun asemoituminen kestävän yhteiskunnan syntymisen keulaan edellyttää radikaalia asennetta ja toimintaa. Fossiilitalouden regiimin murtuminen ei ole tasainen ja siisti prosessi, vaan täynnä ristiriitoja ja politikointia. Maaseudun täytyy ottaa paikkansa, jos se aikoo sen saada. Maaseudun täytyy olla radikaali.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Ks. Vihinen, 2020.

¹⁶⁰ <https://tieto.trafficom.fi/fi/tilastot/vaestorakenteen-muutos-haastaa-yhteiskuntaa> (noudettu 2.12.2024).

¹⁶¹ Kuhmonen, 2020.

¹⁶² Ks. Kuhmonen & Kuhmonen, 2023.

¹⁶³ Lukkari, 2017.

¹⁶⁴ Kuhmonen, 2020.

Maaseudun tulee 'radikalisoitua', jotta se voi ottaa asemansa suunnannäyttäjänä kohtuutalouteen.

Näin ollen mielikuva taantuvista syrjäkylistä on syrjäytettävä uudella visiolla sekä tätä toteuttavilla moninaisilla kohtuusratkaisuilla, jotka tuovat uudenlaista kasvua alueille. Myös kausiasukkaita ja maallemuuttajia houkutteleva maalaisidyllimäinen ympäristö maisemineen saa rinnalleen yhteiskuntaa syvää luotaavan, arkeen kiinnittyvän narratiivin, joka reflektoi globaalia murrosta, mutta joka samalla huomioi jo olemassa olevat aktiiviset kunnat ja kyläyhteisöt toimintoihin.

Väestökatoa potevien alueiden kohdalla on todettu kansainvälisissä tutkimuksissa, ettei perinteisen talouskasvun periaatteisiin perustuva kehittäminen välttämättä toimi. Maaseututaajamien ja kylien pieni mittakaava antaa asukkaille hyvät edellytykset kokoontua yhteisten tarpeiden ympärille ja löytää ratkaisuja. Kansalaiset ovat julkisen tilan osaomistajia ja yhteistuottajia, mutta suunnittelijat ja päättäjät voivat tukea paikallisia aloitteita antamalla kansalaisten vaatia paikkaansa kaupungissa tai kylässä. Tärkeää on myös olla jumiutumatta ajatukseen, että vain luomalla työpaikkoja tai lisäämällä väestöä maaseutukaupunki voi menestyä. Vaihtoehtona pitäisi olla paikallisten olosuhteiden ja väestön sitoutumisen hyödyntäminen alueen kehittämiseen.¹⁶⁵

Maaseudun palveluiden tuottaminen vaatii uudenlaista resurssien yhdistämistä ja yhteistyötä, missä yksi kiinnostava vaihtoehto on tukea yhteisötalouksia. Näitä arvopohjaisia toimijoita ovat esimerkiksi osuuskunnat, yhdistykset ja yhteiskunnalliset yritykset, joiden liiketoiminnassa painottuvat paikallisyhteisöt ja sosiaaliset tavoitteet sekä demokratia ja tasa-arvoisuus. Jotta yhteisötalouden toimijat saadaan mukaan vahvistamaan maaseudun palveluympäristöä, tarvitaan konkreettisia kokemuksia resurssien yhdistämisestä ja eri toimijoiden yhteistyöstä. Osuuskuntien rooli harvaan asuttujen alueiden työllisyyden hoidossa, julkisessa palvelujen tuottamisessa ja yritysten kumppanina hyvinvointipalvelujen tuottajana tulee merkittävästi kasvamaan. Palvelutuotannossa yhdistyvät vapaaehtoistyö ja palkkatyö, aatteellisuus ja ammatillisuus sekä yleishyödyllisyys. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuus hyvinvointipalvelujen tuotannossa tuo tulevaisuudessa mahdollisuuksia. Harvaan asutun maaseudun palveluista saatava tuotto ei aina kata yritystoiminnan tuottovaatimuksia. Toisaalta julkisin varoin tälle alueelle kyetään tuottamaan entistä vähemmän palveluja. Tällöin palvelutuotannon turvaamiseksi tarvitaan sellaisia uusia toimintamuotoja, jotka kykenevät operoimaan pienillä katteilla ja joiden tavoitteena ei ole voiton saanti vaan palvelu ja yleishyödyllisyys. Näitä palveluja kykenevät tuottamaan osuuskuntapohjaisesti toimivat yhteiskunnalliset yritykset. Kyläkontekstissa tavoitteena voi olla esimerkiksi kylän elinvoiman, palveluiden tai asukkaiden hyvinvoinnin kehittäminen tai poikkeusoloihin varautuminen – mille kaikelle kylällä on tarvetta.¹⁶⁶

On myös havaittu, että yhteisöpohjaisten yhteiskunnallisten yritysten tulo alalle voi hämärtää toimijoiden perinteisiä rooleja, mikä voi johtaa ongelmiin, kuten legitimaatiokriisiin paikallisessa palvelutarjonnassa. On suositeltu yhteistyöllisen maaseudun palvelupolitiikan foorumin luomista, joka voisi institutionalisoida uuden yhteistuotannon malleja, parantaa palveluiden suunnittelua ja edistää hallintoa. Foorumi helpottaisi myös paikallistiedon jakamista, sosiaalisen läheisyyden edistämistä, vaihtelun ja riippuvuuden vähentämistä sekä lievittäisi epäilyjä ja parantaisi yhteisöpohjaisten yhteiskunnallisten yritysten legitimiyyttä. Hyväksynnän saaminen palvelutarjonnassa voisi vauhdittaa kyläyritysten kasvua, mikä lisää paikallisia palveluita ja työllistymismahdollisuuksia.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Sokolovsky, 2022.

¹⁶⁶ Lukkari & Åström, 2019, 40–41; <https://www.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti/tutkimus/yhteiskunnallinen-yrittajyys-maaseudulla-ytya> (noudettu 14.11.2024).

¹⁶⁷ Rinne-Koski & Lähdesmäki, 2024.

Uuspelottomuutta syrjäseudulla: Valtimon Omavaraopisto Nurmeksessa

Omavaraopiston mukaan muutoksen uuteen talouteen on ensisijaisesti nouseva ruohonjuuritasolta ja kasvava riippuvuus tekniikasta lisää riskejä, joita pitää hallita. Omavaraisuuden kasvattaminen vähentää myös eturistiriitoja.¹⁶⁸ Seuraavassa Omavaraopistossa toimineen kansalaisaktiivin näkemyksiä toiminnasta ja yleensä omavaraisuudesta:

”Olen ollut mukana Omavaraopiston toiminnassa, jossa rakennetaan ‘vapautettuja alueita’, mikroyhteisöjä. Niissä pystyy elämään vähäisellä fossiilisella teollisella energialla, ja jos tulisi systeemiromahduksen tilanne, niin pystytään toimimaan siinä. Nykyisin vallitsee yleinen turvallisuuspelko, ja sitten vielä kerrotaan, että tämä ilmastokin tulee heittäämään häränpyllyä. Ilmastonmuutoksen huomaa, esimerkiksi vuoden 2023 syksynä talvi tuli ennätysaikaisin, tai kun opiston toiminta aloitettiin, lantun kasvatusta sujui hyvin. Sitten olosuhteet muuttuivat ja alkoi ilmestyä lanttua syöviä hyönteisiä, mistä johtuen piti muuttaa juuren kasvatustapaa. Mutta kun yrittää vaan sopeutua, ajatukset pysyy poissa murheista – emme mene riskien tai pelon kautta, vaan ilolla. Siellä porukalla kuokitetaan maata, sahataan ja kannetaan puita, mikä on mielestämme hyvää elämää ja ‘uuspelottomuutta’ syrjäseudulla, jossa esimerkiksi sähkökatkot voivat olla tosi pitkiä. Naapurista on tuotu muutaman kerran katkoksen aikaan pakkasesta marjat, ja kysytty kelpaavatko meille, koska ne menevät muutoin pilalle. Eli modernisti elävät naapurit ovat pulassa ja jakavat haaskuun menevää ruokaa. Omavaraistaloudessa jääkaappien ja pakastimien sijaan meillä on maakellarit. Tai joku saattaa kysyä Facebookissa neuvoa, mitä tehdä jäätynneille vesijohdoille ja miten olemme sen ongelman hoitaneet. Mutta kun meillä ei ole vesijohdoja, vaan kantovesi. Jos Suomeen tulisi jokin kyberisku, joka lamauttaisi järjestelmiä – ne saataisiin jossain ajassa tietysti kuntoon – niin omavaraisuudesta tulee tyyneyden tunne: voi mennä sähköt, mutta ruuat on maakellarissa, uutta kasvaa, on sadonkorjuuta ja osataan kerätä luonnosta villivihanneksia, niin mikäs siinä.” (Marko Ulvila)

Omavaraisuudesta tulee tyyneyden tunne.

Uusi osuustoimintaliike, Andelsgaarde (Tanska): matala kynnyksellä kiinni maahan ja viljelyyn kestävästi

Andelsgaarde on uusi tanskalainen osuustoimintaliike, jonka tavoitteena on ostaa, rakentaa ja vuokrata maatiloja nk. uudistavalle viljelylle nykyaikaisella ja kestäväällä tavalla. Liikkeen mukaan he tekevät osansa ilmasto- ja biodiversiteettikriisin vähentämiseksi ja terveellisemmän ruoan tuottamiseksi, sekä antavat luonnolle enemmän ti-

¹⁶⁸ <https://omavaraopisto.fi/miksi/> (noudettu 3.12.)

laa. Maatiloja vuokraavat maanviljelijät hoitavat tiloja kuin omaa yritystään. Tiloille pyritään aikaansaamaan parhaat olosuhteet kestäväan viljelyyn, jotta biologinen monimuotoisuus lisääntyy ja maaperä ei päästä vaan pikemminkin absorboi hiili-dioksidia. Vuokraviljelijät myyvät tuotteensa suoraan maatiloilla ja toreilla paikallisille ihmisille, kouluille ym. Viljelijät asettavat hinnat aina itse, mutta he saavat myös neuvontaa hinnan asettamisessa; "sen mitä kestävä kasvu maksaa". Kuukausimaksu mahdollistaa tilaomistajan nimen ja äänioikeuden osuuskunnan vuosikokouksessa, sekä antaa mahdollisuuden osallistua aktiivisesti maatilojen työhön ja sosiaalisiin aktiviteetteihin, kuten keskusteluihin, yhteisöllisille illallisille ja sadonkorjuujuhille. Idea skaalautuvaan osuuskunnan kohtuulliseen kuukausimaksuun saatiin liikuntayrityksistä: maassa on yli 800 000 tanskalaista, jotka maksavat kuntosalijäsenyydestä, joten sama käytäntö näyttää toimivan myös Andelsgaarden osuustoiminnassa. Andelsgaarden jäseniin kuuluu eritaustaisia viljelijöitä, kuten opiskelijoita, eläkeläisiä, johtajia ja vakituisia työntekijöitä, ja myös perheenä voi liittyä mukaan. Jäsenmaksuilla hankitaan lisää maatiloja ja maata.

Olimmepa sinisiä tai punaisia, velvollisuutemme on antaa lapsillemme vihreä maailma, jossa on puhdasta juomavettä, torjunta-aineetonta ruokaa ja rikas eläinkunta.

Kuva: Reijo Telaranta

Suomalaisen metsäpolitiikan kaksi vaihtoehtoista tietä

Metsät peittävät yli 75 prosenttia Suomen maapinta-alasta ja maamme on suhteellisesti Euroopan metsäisin maa. Metsävaroista 86 prosenttia on metsätalousmaata, 13 prosenttia suojelumetsiä ja loput muita metsäalueita.¹⁶⁹

Maassamme arvioidaan elävän noin 50 000 eläin- ja kasvilajia. Suomen uhanalaisista lajeista suurin osa, yhteensä 833 lajia, on riippuvaisia metsäelinympäristöistä. Suomen 34 metsäluontotyyppiä 76 prosenttia on uhanalaisia eli ne ovat voimakkaasti menettäneet luontaisia ominaispiirteitään ja niiden pinta-alaa on pienennetty monimuotoisuuden kannalta haitallisesti. Luontokato metsissä jatkuu, ja kaikkiaan 27 metsissä elävää lajia on nyt suuremmissa riskissä kadota Suomesta kuin kymmenen vuotta aiemmin.¹⁷⁰

Suomen metsäsektori ei ole kestävällä pohjalla. Tämä ei vaikuta ainoastaan metsäekosysteemeihin ja luonnonkirjoon, vaan myös ilmastotyöhön, ruoantuotantoon, vesistöihin, terveyteen ja ilmastonmuutokseen.

Suomi ei ole saavuttamassa sitoumuksiaan kansainvälisissä ilmasto- ja biodiversiteettisopimuksissa, mikä osaltaan kertoo siitä, että maamme metsäsektori ei ole kestävällä pohjalla. Onkin muun muassa esitetty, että hakkuiden määrä ja toteutustapa tulisi sopeuttaa näiden sopimusten tavoitteissa asetettuihin raameihin.¹⁷¹

¹⁶⁹ <https://mmm.fi/metsat/suomen-metsavarat> (noudettu 19.11.2024).

¹⁷⁰ Kotiaho, ym., 2023, 3.

¹⁷¹ Pihlainen & Karhinen, 2024.

Olisi syytä tunnistaa entistä vahvemmin metsien merkitys ja niissä tehtävien toimien yhteys luonnon monimuotoisuuteen, mutta myös vesien tilaan, terveyteen, ruokaturvaan ja ilmastomuutokseen. Vahvasti nousemassa on esimerkiksi tutkimus puhtaan veden ja metsien käytön yhteyksistä sekä näihin liittyvästä luonnonvarojen riittävydestä ja hallinnasta. Luonnon monimuotoisuuden suoje- luun ja ennallistamiseen liittyvät globaalit ja kansalliset vaatimukset ovat kasvaneet eikä suoma- lainen metsätaloustaloudellinen ole säilynyt näistä kriittisistä keskusteluista irrallisena. Uhkia korosta- va retoriikka on lisääntynyt, mutta niin on myös aito huoli puun riittävydestä sekä metsätalouteen perustuvasta toimeentulosta, työstä ja kasvusta – erityisesti niissä maakunnissa, joiden taloudelle metsätalous on merkittävä. Tämä nostaa alueelliset tekijät tärkeiksi nk. yhteishyvinvoinnin pohdin- nassa.¹⁷²

Maailma, Suomi ja metsäala¹⁷³ ovat tänä päivänä hyvin erilaisessa tilanteessa kuin ennen 2020-lu- vun alun koronapandemiaa. Metsäalan taloustilannetta on kuvattu 'ristivetoisemmaksi' kuin aiemmin: paperituotteiden kysynnän väheneminen voi vetää alan arvon ja merkityksen laskuun, vaikka talousnäkökulmasta kasvu voi olla muissa ja uusissakin tuotteissa. Yhteiskunnallisesta nä- kökulmasta katsottuna on myönteistä, mutta samalla haastavaa, että metsäalan toimijakenttä on muuttunut monipuolisemmaksi. Uudenlaisia yrityksiä on enemmän itse jalostuksessa, metsän mui- den käyttötapojen taloudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys on kasvanut ja metsänomistajien keskuudessa kiinnostus metsien erilaisia hoito- ja käyttötapoja kohtaan on kasvanut.¹⁷⁴ Metsäalan tulevaisuustyön näkökulman merkitys tulee myös vahvistumaan¹⁷⁵:

Kokonaiskuvaa metsäalan ennakointiin hahmotetaan metsätoimialan ennakkoinnin teke- misen perinteen näkökulmasta. Tarkastelun ulkopuolelle jää monia sellaisia näkökulmia, jotka keskeisesti vaikuttavat metsäalan toimintaan, kuten luonnonsuojelu- ja ympäristötar- kastelut tai ilmastomuutoksen ja maankäytön metsäteemoja laajemmat kokonaisuudet ... [j]os selvitys tehtäisiin 20–30 vuoden kuluttua, mitä teemoja siinä silloin käsiteltäisiin ja mil- laisia painotuksia kuvattaisiin metsäalan ennakoititoiminnassa nousseen keskeiseksi juuri 2020-luvulla?

Kompleksisessa ja moniulotteisissa epävarmuuksissa sisältävässä maailmassa keskeisintä ei ole kyky 'nähdä ennalta' tulevaa kehitystä tai laatia ja toteuttaa strategioita, vaan kyky lukea ja tulkita tulevaisuussignaaleja. Erilaiset metsätoimijat tarvitsevat sellaisia tulevaisuuskyvykkyksiä, jotka auttavat heitä käyttämään tulevaisuustietoa tämän päivän päätöksissä. Tarvitaan aiempaa syvä- lisempää ymmärrystä kulttuurisesta muutoksesta eli siitä, miten ihmisten elämäntyyli, tavat, tot- tumukset ja sosiaaliset käytännöt sekä niiden arvostus muuttuvat.¹⁷⁶ Tämä ymmärrys liittyy lähei- sesti myös kohtuutalouteen siirtymisessä varsinkin siinä kohdin, kun tiedostetaan tutkittuun tietoon perustuvat metsäpolitiikan harjoittamisen ekologiset reunaehdot sekä niiden heijastevaikutukset metsäalan toimijoiden tilanteisiin ja käytäntöihin.

Nyt kun siirtymä pois fossiilisista raaka-aineista tapahtuu suhteellisen lyhyen ajan sisällä ympäri maailmaa, on muodostumassa uudenlaisia maankäytön intressiristiriitoja. Boreaalisten metsien hallintaan vaikuttavat globaalit muutosvoimat kuten ilmastomuutos, ovat monimutkaistaneet ti- lanteita verrattuna entiseen: on syntynyt uusia politiikkavälineitä sekä intressiryhmiä ja liittoumia. Kun tällainen monitasoinen ja monenkeskinen päätöksenteko kehitty rinnakkain maailmanlaa- juisesti kasvavien uusliberalististen taloudellisten tavoitteiden kanssa, metsien kestävä hallinnan tulosten on todettu olevan erittäin riippuvaisia vahvasta johtajuudesta tasapainottaa epäsymmet- risiä valtasuhteita sekä taata vastuullisuus kansalaisyhteiskunnan suuntaan – myös EU:n taholta.¹⁷⁷ Muutosvoimat vaikuttavat metsien hallintaan eri tavoin¹⁷⁸:

¹⁷² Laako, ym., 2024, 18–19..

¹⁷³ Käsittelee metsäsektorin, os. metsätalouden ja -teollisuuden, lisäksi myös metsien muihin sekä aineellisiin että aineettomiin tuotteisiin perustuvan tuotannon, jalostuksen ja palvelut sekä julkishyödykkeet (Pelli, 2021).

¹⁷⁴ Donner-Amnell, 2021.

¹⁷⁵ Pelli, 2021.

¹⁷⁶ Hujala, ym., 2021.

¹⁷⁷ Eckerberg, 2015.

¹⁷⁸ Soveltaen, ks. Eckerberg, 2015.

- (i) yksityisten metsäyhtiöiden kansainvälinen rooli ja kaupalliset hakkuuoikeudet kasvavat maailmanlaajuisesti;
- (ii) kansalaisjärjestöjen, alkuperäiskansojen ja yhteisöpohjaisten organisaatioiden suunnalta nousee painetta saada vaikutusvaltaa metsien hallintaan; ja
- (iii) kansainvälisen päätöksenteon ja uusien hallintovälineiden vaikutus metsävaroihin kasvaa.

Yhteiskunnan systeeminen muutos globaalien voimien johdosta tapahtuu kohtuutalousajattelun mukaan joko suunnitellusti ja hallitusti, tai sitten romahdusten ja erilaisten kriisien kautta – kumman tien haluamme?

Metsien kasvussa tapahtuneita muutoksia¹⁷⁸:

- Sadan vuoden ajanjaksolla tarkasteltuna puuston vuotuinen kasvu on yli kaksinkertaistunut. Uusien metsävaratietojen (2019-2023) mukaan puuston määrä on kasvanut, mutta vuotuinen kasvu hidastunut.
- Suomessa metsätalousmaata on 26,2 miljoonaa hehtaaria, ja se kattaa 86 prosenttia maapinta-alasta. Noin kolme neljäsosaa tästä alasta on hyväkasvuista metsämaata, kymmenys heikkokasvuisempaa kitumaata ja 12 prosenttia lähes tai täysin puutonta joutomaata. Metsien pinta-ala on ollut vakaa viime vuosikymmenet. Lisääntynyt suojeleminen on kuitenkin pienentänyt puuntuotantoon käytettävissä olevan maan alaa.
- Metsätalousmaasta 23 prosenttia on puuntuotannon ulkopuolella ja kolmasosa metsätalousmaasta on suota.
- Metsien varttuminen, kuivuus ja metsätuhot hidastavat puuston kasvua. Puuston kasvun hidastumisesta ovat viime vuosina raportoineet myös Ruotsi, Norja ja viimeimpänä Saksa. Hidastumisen syitä ovat tutkimusten mukaan metsien varttuminen nopeimman kasvun vaiheen ohi, myös kuivuus ja metsätuhot vähentävät kasvua.
- Puuston luontainen kuolleisuus on lisääntynyt 2000-luvulla huolestuttavasti: puuston kuolleisuus on noin kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Ilmiö ei selity luonnonhoitotoimilla kuten säästöpuiden jättämisellä avohakkuiden yhteydessä. Myöskään metsätuhojen pinta-alat eivät ole kasvaneet näin paljon. Sen sijaan yksittäisten, eri puolilla metsiä olevien kuolleiden puiden määrä on lisääntynyt huolestuttavasti, mihin syytä tähän ei vielä tarkasti tiedetä. Toisaalta kuollut puusto on myös tärkeää metsien monimuotoisuudelle.
- Valtakunnan metsien inventointiin tarvitaan lisää monimuotoisuudesta kertovia indikaattoreita.

Puheiden tasolla luontoa pidetään yrityksissä tärkeänä, mutta käytännössä luonto nähdään usein vain raaka-aineen lähteenä. Toimintaa ohjaavat päätökset tehdään talouden perusteella. Tämä on heikkoa kestävyyttä.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Ks. Korhonen, ym., 2024; <https://www.luke.fi/fi/uutiset/metsavaratiedot-puuston-maara-kasvaa-edelleen-vaikka-voituinen-kasvuvauhti-on-hidastunut> (noudeffu 19.11.2024).

¹⁷⁹ Mäkelä, 2024.

Metsien raaka-aineen riittävyys on ollut huolenaiheena jo pitkään. Sotien jälkeen metsäpolitiikan tavoitteena on ollut puun riittävyyden turvaaminen metsäpinta-alaa lisäämällä ja metsänhoitoa tehostamalla.¹⁸⁰ Odotukset kotimaisine ja kansainvälisine vaatimuksineen maamme metsien käyttöä kohtaan ovat laajentuneet ja eriytyneet. Ei enää riitä, että metsistä saadaan raaka-ainetta teollisuuden rattaisiin, vaan metsien tulee toimia entistä enemmän hiilensitojina ja ylläpitää luonnon monimuotoisuutta – metsien virkistyskäyttöä ja turismia unohtamatta.

Globaalisti katsottuna näyttäisi siltä, että oltaisiin nyt puun ja kuoren välissä, mitä tulee hakkuumääriin: EU:n vähentäessä metsien hakkuita, hakkuiden ennakoidaan lisääntyvän merkittävästi muualla maailmassa, etenkin heikoimman suojelutason alueilla. Tilanne heikentäisi osaltaan EU:n ilmasto- ja biodiversiteettitavoitteiden (LULUCF ja biodiversiteettistrategia) globaalia vaikutavuutta. Lisäksi myös metsäteollisuuden tuotantoa vuotaisi ulos EU:sta. Näin kävisi, mikäli EU:ssa saavutettaisiin LULUCF:n mukaiset hiilinielutavoitteet.¹⁸¹ Metsätalouden valtion instituutiot ja alan suuryritykset voivat käyttää tätä tutkimustulosta perusteluna entisenlaiselle metsätalouden mallille. Tilanteeseen tulee kuitenkin löytää nopeasti ratkaisuja, joilla Suomi palaa takaisin raiteille ilmasto- ja biodiversiteettisopimusten sitoumuksissaan, ja tätä kautta myös kohtuutalouden polulle.

On kuitenkin esitetty, että hakkuiden määrän vähentymisen ei tarvitse välttämättä tarkoittaa metsäsektorin arvonlisän pienentymistä: arvonlisä voi pysyä samana tai jopa kasvaa merkittävästi, jos metsäraaka-aineesta Suomessa valmistettavien tuotteiden jalostusastetta pystytään nostamaan uusien innovaatioiden avulla.¹⁸² Tällä viitataan etenkin biotalouden innovaatioihin. Kohtuutalouden näkökulmasta kriittiseksi tekijäksi nousee sellainen talouskasvun kiihdytys, joka perustuu bio- ja kiertotalouden kautta tapahtuvaan materiaalien käytön vähentämiseen.

Metsäkiistat – arvostiriitojen ja ohipuhumisen viidakko

Metsäalalla on tunnetusti ollut keskeinen merkitys kansakuntamme talouden perustan ja hyvinvoinnin rakentamisessa, ja metsäalalle on kehittynyt pitkät perinteet sekä vahvat instituutiot. Metsäteollisuuden kansantaloudellisesta merkittävydestä onkin muodostunut läheinen suhde valtion ja politiikkaan.

Tänä päivänä näkökulma metsiin on kuitenkin hyvin monitahoinen, riippuen henkilön tai ryhmän omaksumasta maailmankuvasta: metsät voidaan nähdä tärkeänä raaka-aineen lähteenä, luonnon monimuotoisuuden ja hiilivarastojen ylläpitäjänä, kulttuurimaisemana tai osana yhteisön identiteettiä. Muutoksen aikaansaamiseksi olisi tarpeen tarkastella uudelleen suhdettamme luontoon sekä tapoja, joilla siitä puhutaan.¹⁸³

Kohtuutalouteen pääsemiseksi olisi tarpeen tarkastella uudelleen suhdettamme luontoon ja niitä tapoja, joilla siitä puhutaan.

¹⁸⁰ Pihlainen & Karhinen, 2024.

¹⁸¹ Ks. EU:n biodiversiteettistrategiaa selvittävän tutkimuksen tulosten tieteellinen artikkeli tulossa (Kallio & Rannestad, Potential impacts of the EU's biodiversity strategy on the EU and global forest sector and biodiversity).

¹⁸² Pihlainen & Karhinen, 2024.

¹⁸³ Paulomäki, ym., 2023.

Muutoksen aikaansaaminen ei kuitenkaan ole helppo tehtävä: metsäteollisuus on edelleen taloudellisesti Suomelle erittäin tärkeä ala, mutta samalla sen vahvuus tarkoittaa sitä, että alan uusittuminen on vaikeaa. Tähän on useita syitä:

- 1) Metsäalan organisaatiokenttä ei ole kovin ketterä, vaikka muutostarpeet ovatkin tunnistettuja;
- 2) Perinteinen metsäteollisuus nojaa suuruuden ekonomiaan läpi koko hankintaketjun, jättäen rajoitetusti tilaa paikalliselle, maaseudun elinvoimaa vahvistavalle toimeliaisuudelle;
- 3) Isoon volyyymiin ja mittakaavaan perustuvat uudet metsäpohjaiset tuotteet eivät lupaa muutosta;
- 4) Tunnistetut ristiriidat metsien taloudellisen ja ekologisen roolin välillä johtavat metsäkeskustelun luonteen kärjistymiseen ja aiheuttavat ristivetoa eri ministeriöiden välille¹⁸⁴.
- 5) Poliittikkakeinojen vaikuttavuuden arviointi on haasteellista, sillä eri tavoin haitallisina näyttäytyvät poliittikkakeinot tuottavat hyötyjä toisella mittarilla arvioituna.
- 6) Kokonaisuudessaan metsäpolitiikalla vahvistetaan olemassa olevaa rakennetta, ei niinkään uudisteta sitä.¹⁸⁵

Metsien päätöksentekoon, hallintaan ja käyttöön tulee uusia kehystyksiä: arvoja, toimijoita, tuotteita ja tapoja.

Metsiä koskevaan päätöksentekoon, käyttöön ja hallintaan on tullut uusia tarpeita, tuotteita, toimijoita ja toimintatapoja haastamaan metsäalan instituutioiden valtaa ja totuttuja käytäntöjä. Metsien käytön ja suojelun rinnalle ovat tulleet luonnon monimuotoisuuden suojeleminen sekä hiilinielut; on huomattu, ettei samanlainen metsänhoito maksimoi kaikkia tavoitteita:

Metsänomistajat kokevat vaikutusvallan olevan tällä hetkellä EU:lla, valtiolla ja metsäteollisuudella. Heidän mukaansa vallan tulisi olla metsänomistajilla, maakunnissa ja valtiolla. Kaupungissa asuvat metsänomistajat pitävät metsien roolia ilmastomuutoksen hillinnässä suurempana kuin taajamissa ja maaseudulla asuvat metsänomistajat. Metsänomistajat näkevät vahvasti tarvetta paikallisemmalle metsäpolitiikalle ja hallinnalle. Siitä olisi myös hyötyä monitavoitteisen metsänhoidon kannalta. Kun otetaan huomioon kaikki eri tasot ja oikeudenmukaisuuslottomuudet, oikeudenmukaisen kestävyysmurroksen toteuttaminen metsälalla on haastava tehtävä.¹⁸⁶

Jämähäntynyt tilanne on synnyttänyt laajentuvan ristiriitojen kentän, jossa keskustelu on kärjistynyt ja tulehtunut. Tämän ristiriitojen kentän myös voidaan nähdä jakautuneen metsien hallinnan kolmiyhteyden – luonnon, yhteiskunnan ja pääoman – tekijöistä¹⁸⁷. Kyse on siis ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden yhteensovittamisesta metsäpolitiikassa, ja epäsymmetristen valtasuhteiden purkamisesta – mikä kokonaisuudessaan ilmentää kohtuutalousajattelun mukaista lähestymistapaa metsäkysymykseen.

Metsänomistajien ja luonnonsuojelijoiden välillä on yllättävän vähän jännitteitä. Ääripäät ovat yleensä isossa äänessä ja hiljainen enemmistö ihmettelee. (Heikki Ala-aho)

¹⁸⁴ Vanhojen metsien suojelu liittyy EU:n biodiversiteettistrategiaan.

Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö hahmottelivat keväällä 2024 niille suojelun kriteerit, mistä ilmeni ministeriöiden eriävät kannat. Kritiikkiä on suljetun prosessin lisäksi aiheuttanut se, että vanhat metsät määritellään niin tiukasti, että Etelä-Suomesta ei löydy juuri mitään suojeltavaa. (Ks. Hautamäki, 2024).

¹⁸⁵ Kuhmonen, ym., 2022, 83.

¹⁸⁶ Weckroth & Tuulentie, 2023.

¹⁸⁷ Salmivuori, 2022; Sirviö, ym., 2022.

Suomalaista metsäkeskustelua on käyty vuosikymmeniä tutuista asemista, kun etujärjestöjen, metsäteollisuuden ja ympäristöjärjestöjen edustajat sekä valtion metsäomistusta hallinnoivat tahot esittelevät kannalleen suosiollisia tutkimustuloksia. Meillä institutionalisoituneet metsätoimijat eivät näytä olevan yhtä mieltä tosiasioista eivätkä siitä, mikä on ongelma.¹⁸⁸ Entisestään jännitteisestä luonnonvarapolitiikasta on kehkeytnyt polarisoituneesta vastakkainasettelusta monitahoisempi ilmiö.

Vaikka metsäpolitiikasta voi muodostaa pysäytyskuvan, kyse on elävistä kiistoista. Niissä faktoilla on perinteisesti ollut välineellinen rooli tiedon itseisarvon sijaan. Ei ole kaipaamaani yhtä puhdasta ymmärrystä, johon luottamalla metsäkiistat taianomaisesti ratkeaisivat, sillä pelissä on ihmisten ja ihmisryhmien valta, edut ja varallisuus. Kyse on sananmukaisesti politiikasta.¹⁸⁹

Pelkästään jo kompleksisten ilmiöiden käsitetasolla tulee helposti väärinymmärrystä, mikä painottaa niiden selkeyttämisen tarvetta. Toisaalta metsäkeskusteluissa on usein kyse kvartaalitalouden ja ylisukupolvisen aikakäsityksen törmäämisestä. Metsäalaa on kritisoitu siitä, että sen keskeiset toimijatahot heikentävät tai vesittävät kansainvälisiä ympäristösopimuksia tai kotimaista lainsäädäntöä (kuten luonnonsuojelulain uudistusta), jos ne ovat liikaa ristiriidassa metsäteollisuuden ts. kansantalouden intressien kanssa.

Kaikki metsäkeskustelussa esiintyvät väkähäykset johtuvat lähinnä siitä, että aikajänne on tarkasteluissa eri. Tutkijat käyttävät yleensä sitä, mihin on metsäalallakin sitouduttu. Ja nyt metsäala väittää, että säännöt (Kansallinen metsästrategia 2035, Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma MISU, Hiilineutraali Suomi 2035 -kansallinen ilmasto- ja energiastrategia) olivat väärät, joten muutetaan kesken pelin niitä. (Heikki Ala-aho)

Paine vanhojen käytänteiden muutokseen on kuitenkin selvästi eri puolilta kasvamassa, mikä tulisi kanavoida ratkaisukeskeiseen, uudenaikaiseen yhteistyöhön.

Siellä uusissa omistajasukupolvissa olisi maa- ja metsäpuolella halukkuutta tehdä asioita toisista näkökulmista käsin, mutta jos taustaorganisaatiot ovat koko ajan neliraajajarrutuksessa, niin ei se lupaa hyvää tulevaisuutta. Vastakkainasettelun sijaan, voitaisiinko yhteisen pohjan rakentaminen ja tulevaisuuden polut löytää faktoista, kuten ilmastopäästöistä tai vesistövalumista? Ettei vähäeltäisi näitä pois, vaan ne ovat todellisia ongelmia. Niihin pitäisi löytää yhdessä ratkaisuja. Tämä tuottaisi myös taloudellista kestävyyttä: toimeentuloa, yritteliäisyyttä ja kestävää hyvinvointia sekä paikallisesti ja inhimillisesti. Miksei näihin mahdollisuuksiin pureuduta paremmin viestinnässä? Että otetaan haaste vakavasti ja myönnetään faktat ja sitten lähdetään etsimään ratkaisuja. Siihen voidaan saada rahoitusta yrityksiltä tai EU:lta. (Jari Visto)

Jos ei ole jaettava käsitystä siitä, mistä asiasta ja aikajänteestä puhutaan, ja miksi, on selvää, ettei tällaisesta asetelmasta voi syntyä hyviä ratkaisuehdotuksiaan.

¹⁸⁸ Houtbeckers, 2022.

¹⁸⁹ Houtbeckers, 2022.

Olosuhteet voivat haastaa tarkastelemaan toteutettavan metsäpolitiikan kasvuretoriiikan realisti-suutta ja saatavilla olevien resurssien riittävyttä kaikkien metsistä riippuvaisten nykyisten ja tulevien elinkeinojen ja toimijoiden tarpeeseen: mikäli olosuhteet ja kasvava kilpailu johtavat siihen, että metsäalan kehitys kohdentuu edelleen kaikkialla ennen kaikkea perinteisen metsäsektorin suurten toimijoiden perinteisen toiminnan turvaamiseen ja kasvattamiseen, voiko metsäala uudistua ja monipuolistua?¹⁹⁰

Suomessa metsät ovat erityinen ja keskeinen uusiutuva luonnonvara, jolla on merkittävä asema fossiilitalouden korvaamisessa; siksi sillä, kuka metsät omistaa ja miten niiden käyttöä hallitaan, on tulevaisuudessa selvästi nykyistä suurempi merkitys – myös maaseutujen elinvoiman kannalta:

Perhemetsätalous näyttäisi säilyvän edelleen merkittävässä asemassa, mutta myös kaupunkilais- ja etämetsänomistajat sekä institutionaaliset omistajat (yhtiöt, valtio, rahastot yms.) yleistyisivät. Perhemetsätaloudessa metsän omistaminen voi olla itseisarvo, minkä vuoksi metsistä ei luovuta. Lisäksi pieniä metsäaloja omistavien henkilöiden määrä lisääntyy metsien omistuksen pirstoutuessa, ja näillä omistajilla saattaa olla lukuisia muitakin kuin taloudellisia tavoitteita. Toisaalta metsäsijoittajia on yhä enemmän, ja rahastojen metsänomistus lisääntyy jatkuvasti. Myös keskittynyt metsänomistus ja suurtilat voivat yleistyä jossain määrin polarisaatiokehityksen jatkuessa: tälle ryhmälle metsä on tärkeä elinkeino, ja heillä taloudelliset arvot ovat siksi keskeisiä. Maaseudun elinvoimaisuuden kannalta toivottava vaihtoehto olisi todennäköistä paikallisempi ja hajautuneempi. Tällainen rakenne perustuisi vahvasti monimuotoiseen perhemetsätalouteen, jolloin päätösvallan säilyminen paikallisella tasolla takaa paikallisten olojen tuntemuksen ja ymmärryksen. Tällainen omistusrakenne varmistaisi metsänomistajakunnan monitavoitteisuuden ja säilyttäisi yhteyden metsään elävänä ja monimuotoisena, kun tavoitteena ei ole vain voiton maksimointi kuten monilla rahastoilla. Etä- ja kaupunkilaismetsänomistajien määrä kasvaa, mutta monimuotoinen ja aktiivinen metsänomistajuus voivat toteutua silloinkin muun muassa luontomatkailun, hyvinvoinnin ja terveyden painottumisen kautta. Toisaalta moniulotteisen kestävyys-huomioiva käyttötapa voi toteutua vain kotimaisessa omistuksessa, koska ulkomaisella omistajalla ei ole paikallisia sosiaalisia ja kulttuurisia intressejä.¹⁹¹

Etä- ja kaupunkilaismetsänomistajien määrä kasvaa, mutta monimuotoinen ja aktiivinen metsänomistajuus voivat toteutua silloinkin muun muassa luontomatkailun, hyvinvoinnin ja terveyden painottumisen kautta.

Metsien rooli fossiilitalouden korvaamisessa ja niiden säilyminen paikallisessa tai kotimaisessa omistuksessa edellyttävät yhteiskunnalta metsätalouden hyvää tuntemusta ja halua säilyttää monitavoitteinen perhemetsätalous metsänomistuksen toisena tukijalkana valtion metsien rinnalla¹⁹².

Yhtenä ratkaisuna on nähty mahdollisuus kohtuullisuuteen pyrkivästä, metsiin nojaavasta elämäntavasta. Se tarkoittaisi 'uusmaalaistumisen' kasvua: uudenlaista monimuotoisuutta elannon hankkimisessa sekä vuodenaikoihin sidottua työn rytmiiä. Tällainen elämäntapa ei kuitenkaan vastaisi metsäteollisuuden tarpeisiin. Lievempää versiota 'uusmaalaistumisesta' edustaa koronapandemian myötä päätään nostanut monipaikkaisuus, etätöiden kasvu ja paikanvalintavapaus, joka yhdistettynä metsänomistuksen paikallistumiseen voisi vahvistaa omakohtaista ja elävää metsä-suhdetta ja sitä kautta moniarvoiseen metsänomistukseen perustuvaa metsäalaa.¹⁹³

Metsänomistajan keskeisimpiä oikeuksia on oikeus päättää oman metsänsä käytöstä. Lainsäädäntö asettaa metsän käytölle tietyt rajat, mutta vapautta ja mahdollisuuksia on paljon. Päätök-

¹⁹⁰ Salmivuori, 2022.

¹⁹¹ Kuhmonen, ym., 2022, 81.

¹⁹² Kuhmonen, ym., 2022, 85.

¹⁹³ Kuhmonen, ym., 2022, 84-85.

senteossa on kuitenkin muistettava huomioida muun muassa metsälaki, jossa säädetään metsien hoitoon ja käyttöön liittyvistä toimenpiteistä. Jos metsä kuuluu metsäsertifioinnin piiriin, metsän käyttöä ohjaavat myös sertifiointikriteerit. Metsälain lisäksi metsän käyttöön voi vaikuttaa joukko muitakin lakeja, kuten maankäyttö- ja rakennuslaki sekä vesilaki. Luonnonsuojelulaissa säädetään muun muassa erityyppisistä luonnonsuojelualueista, suojelluista luontotyypeistä, maisema-alueista ja suojelluista pesäpuista. Luonnonsuojelulaissa säädetään myös lajisuojelusta, joka koskee rauhoitettuja ja uhanalaisia lajeja, erityisesti suojeltavia lajeja sekä EU-säännöksiin perustuvaa lajisuojelua.¹⁹⁴

Metsänomistajalla on valta käyttää tai olla käyttämättä metsäomaisuuttaan. Joitakin lain velvoitteita hakkuisiin tulee, kuten hyönteistuholain velvoitteet. Metsänomistaja on joko paras suojelija tai sitten luonnon hävittäjä. Metsänomistajalla ei ole mitään velvoitetta jättää lain mukaan riittävästi pinta-alaa luonnolle elpymään tai säilyä. Jos ei ole mitään metsälakikohteita, voit hakata kaikki puut pois ja ojittaa kaikki vielä ojittamattomat suot. Voit käytännössä touhuta ihan mitä vain, koska kukaan ei voi osoittaa, että juuri sinä heikensit vaikkapa vesistön tilaa mutavellillä, kun keskiarvot ovat hyviä valuma-alueella. Uusille sukupolville pitää rakentaa palvelut ja viestintä siten, että heille syntyy tunne. Tunne ratkaisee usein ne päätökset, jotka joko heikentävät, säilyttävät tai parantavat luonnontilaa. Käytännössä kaikki hakkut heikentävät luonnontilaa hakkaamattomuuteen verrattuna. (Heikki Ala-aho)

Metsänomistusrakenteen ja tavoitteiden muutoksia 1999–2019¹⁹⁵

- Suomen suurin (60%) metsänomistajaryhmä koostuu yksityishenkilöistä, joita on 620 000 eli joka yhdeksäs suomalainen on metsänomistaja. Heidän metsänsä tuottavat 80 prosenttia teollisuuden puuntarpeesta.
- Perheomistuksessa olevien metsätilojen osuus on vakiintunut noin kolmeen neljäsosaan tiloista.
- Etelä- ja Keski-Suomessa yksityiset henkilöt omistavat noin 3/4 metsistä. Valtion metsät sijaitsevat pääosin Pohjois- ja Itä-Suomessa.
- Kahden vuosikymmenen kehityssuunta kuvastaa maatalouden rakennemuutoksen etenemistä ja tilojen koon kasvamista. Samalla päätoimisten maatalouden harjoittajien osuus on selvästi laskenut ja tilalla asuminen vähentynyt.
- Keskimääräisen metsätilan koko on 30 ha.
- Joka 10. metsänomistaja on enää päätoiminen maatalousyrittäjä, ja vain runsas kolmasosa asuu vakinaisesti tilallaan.
- Viime vuosikymmenellä palkansaajien osuus on kasvanut selvästi.
- Kaupungistumiskehitys on ollut odotettua hitaampaa.
- Metsänomistajat ovat selvästi muuta väestöä vanhempia, keski-ikä on 62 vuotta. Ikäjakamaa ja eläkeläisten osuuden kehitystä tarkasteltaessa voidaan kuitenkin päätellä, että metsänomistajien ikääntymiskehitys olisi taittumassa lähitulevaisuudessa.
- Naisten osuus metsänomistajista on 41 prosenttia, kun mukaan on luettu metsänomistus yksin, yhdessä puolison kanssa, yhtymän jäsenenä tai kuolinpesän jäsenenä.

¹⁹⁴ <https://www.metsakeskus.fi/fi/metsan-kaytto-ja-omistus/oikeudet-ja-velvollisuudet/metsaa-koskevia-saadoksia> (noudettu 1.11.2024).

¹⁹⁵ Karppinen, ym., 2023, 38-40; ks. myös Mäkilä, ym. 2023; <https://mmm.fi/metsat/suomen-metsavarat> (noudettu 8.12.2024).

- Metsänomistajat ovat entistä koulutetumpia. Koulutustason nousu on ollut erityisen nopeaa kuluneen kymmenen vuoden aikana. Opisto-, ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinto on jo lähes puolella omistajista, kun vastaava osuus vuonna 1999 oli noin neljäsosa.
- Metsänomistajakotitalouksien tulotaso on kohonnut ja se on tällä hetkellä korkeampi kuin kotitalouksilla keskimäärin.
- Metsänomistajien tavoitteet ovat muuttuneet yllättävään suuntaan 2000-luvulla: ai-neettomat tavoitteet eivät näyttäisi vahvistuneen. Sekä monitavoitteisten että virkistyskäyttäjien osuudet metsänomistajista ovat vähentyneet ja turvaa ja tuloja korostavien osuus noussut selvästi. Suurimmat muutokset metsäalaosuuksissa kuluneen kymmenen vuoden kuluessa ovat virkistyskäyttäjien pinta-alaosuuden selvä lasku ja turvaa ja tuloja korostavien metsäalaosuuden nousu.
- Tasaikäiskasvatus on tyypillisin metsänkasvatustapa, mutta metsänomistajista 17 prosenttia harkitsee jatkuvan kasvatuksen¹⁹⁶ kokeilemista.

Moni talousmetsän omistaja jakaa ylisukupolvisen ajattelutavan elinvoimaisesta metsästä luonnonkirjoineen ja ymmärtää sen suojelutarpeen – mutta samalla kokee epäoikeudenmukaisuutta siitä, miten metsänomistajia syyllistetään julkisuudessa päinvastaisesta.¹⁹⁷

Omistajuus on hyvin moniulotteinen ilmiö: oikeudellisten näkökohtien lisäksi sosiaaliset ja emotionaaliset näkökohdat, 'omistuksen tunteet', voivat vaikuttaa metsänomistajan toimintaan. Nämä näkökohdat jäävät kuitenkin usein huomiotta metsänomistajien käyttäytymiseen ja sitä kautta metsänhoitopäätöksiin vaikuttavissa tutkimuksissa. Yksityismetsänomistajia, joilla on perinnöllinen metsäomaisuus, on tutkittu siitä näkökulmasta, miten he rakentavat omistajuuden tunteita metsiään kohtaan ja miten nämä rakenteet näkyvät heidän metsänhoitopäätöksissään. Syvähaastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa havaittiin, että metsänomistuksen identiteetin ja kontrollin tunne psykologisen omistajuuden ulottuvuuksina voi vaikuttaa siihen, ohjaavatko metsänhoitopäätöksiä perinteet, taloudelliset kannustimet vai vastuu omaisuutta kohtaan. Tulosten perusteella muodostettiin metsänomistajatypologia (rajoittuneet, välinpitämättömät, tietoiset ja irtautuneet metsänomistajat), joka auttoi ymmärtämään yksityismetsänomistajien välisiä eroja ja heidän metsänhoitopäätöstensä syitä.¹⁹⁸

Metsänomistajalla voi olla useita erilaisia tavoitteita. Päätöksiä voi sovittaa joustavasti yhteen, esimerkiksi tekemällä jatkuvaa kasvatusta jossain, uudistushakkuun toisaalla ja suojella itselle henkisesti merkittävän kohteen kolmannessa paikassa.¹⁹⁹

Useat eri sidosryhmät ovat kehittäneet omistajuuden tunteita luonnonvaroista. Yksityisomistuksessa olevilla mailla ja niiden luonnonvaroilla on lainsuojia. Kaupungistumisen lisääntyessä ihmisillä ei kuitenkaan välttämättä ole enää välittömässä läheisyydessä arvokkaita luonnonvaroja. Niiden arvostus on osittain siirtynyt utilitaristisesta lähestymistavasta kohti eksistentiaalisia tai ei-käyttöarvoja. Monet luonnonvaroista johtuvat hyödyt, kuten virkistysmahdollisuudet, houkuttelevat mai-

¹⁹⁶ Metsä säilytetään puustoisena koko ajan ja siellä kasvaa monen kokoisia ja eri-ikäisiä puita.

¹⁹⁷ Tekijän havainto metsänomistajien tilaisuuksista 2024.

¹⁹⁸ Lähdesmäki & Matilainen, 2013.

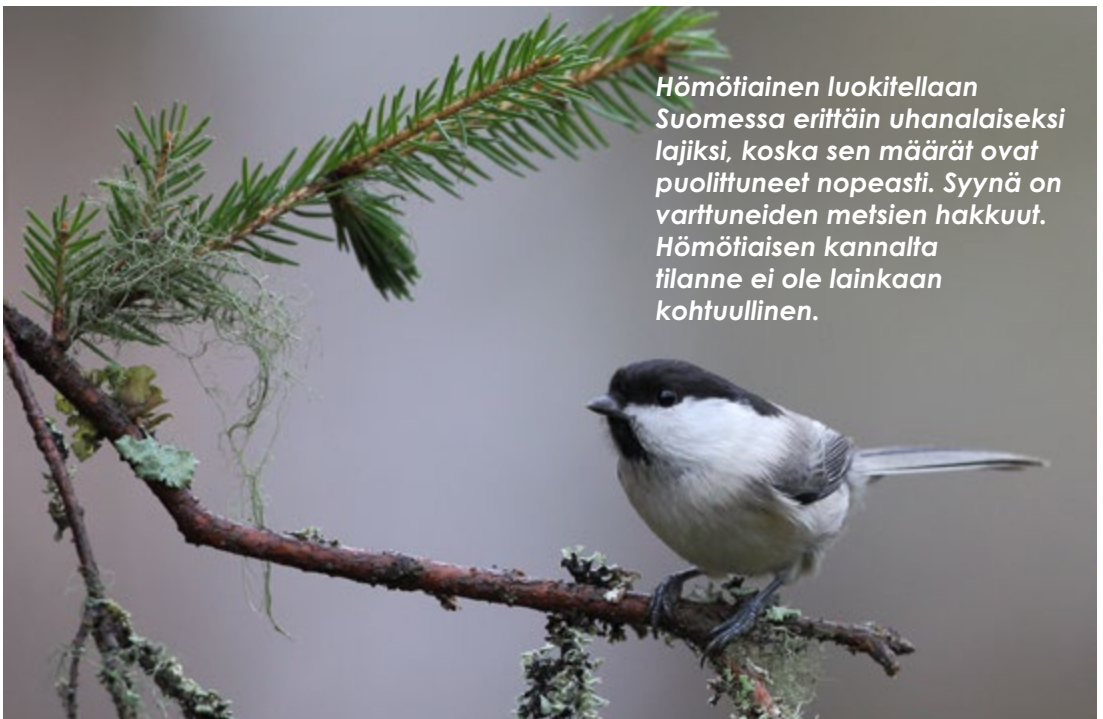
¹⁹⁹ Ks. Mäki-Hakola, 2021.

semat ja puhdas vesi, koetaan jaetuiksi kansallisella tai jopa maailmanlaajuisella tasolla. Siksi myös muut paikallisten asukkaiden lisäksi yhä useammin kokevat, että heillä on 'oikeus nauttia' ja 'puheoikeus' erilaisten luonnonvarojen käytöstä omien arvojen mukaisesti riippumatta siitä, kuka on luonnonvaran laillinen omistaja, tai kuka vastaa tietyn käytön kustannuksista.²⁰⁰ Edellisten syiden lisäksi omistajuuden tunteen 'laajenemista' on ollut nähtävissä samaan aikaan ilmasto- ja ympäristökriisin voimistumisen kanssa.

Raaku antoi kasvot metsiensuojelun perusongelmille.

Ajalleme on tyypillistä yhteiskunnallisten epäkohtien nopea ilmaantuminen mediaan ja tästä seuraava julkinen debatti. Hukkajoen raakkuhuho syksyllä 2024 oli tällainen tapaus, ja varsinkin sen alkuvaiheessa oli epäselvyyttä metsäalan eri toimijoiden vastuunjaosta. Tapauksesta heräsi kysymys, missä määrin tällainen ympäristörikos heijastaa metsäalan laajempaa käytäntöä ja mitä asialle tulisi tehdä. Raakkuhuhon pinnan alla on nähty kyteväkaksi asiaa: ihmisten huoli vanhoista metsistä ja niiden suojelusta sekä huoli hiilinieluista – raakut nähtiin täten ukkosenjohdattimena kansalaisten huolille²⁰¹.

Tutkijoiden mukaan hakkuumäärien vähentäminen ja jatkuvan kasvatuksen metsätalous kasvatvaisivat hiilinieluja ja torjuisivat ilmastonmuutosta. Nämä toimet voisivat myös auttaa lajien, kuten hömötiaisen kannanlaskun pysäyttämistä; valtakunnallisten pesimäaikaisten seurantojen mukaan hömötiaiset säilyivät 2000-luvulla parhaiten alueilla, jossa oli tarkastelujakson alussa suurin metsäpeittävyys.²⁰²

Hömötiainen luokitellaan Suomessa erittäin uhanalaiseksi lajiksi, koska sen määrät ovat puolittuneet nopeasti. Syynä on varttuneiden metsien hakkuut. Hömötiaisen kannalta tilanne ei ole lainkaan kohtuullinen.

Kuva: Reijo Vikman

²⁰⁰ Ks. Matilainen, ym. 2017, viittaus Jacoby 2001.

²⁰¹ Polo, 2024.

²⁰² Lehikoinen, ym. 2024.

Seurakunnat omistavat alle prosentin Suomen metsämaasta eli yhteensä n. 167 000 hehtaaria, mutta voivat olla paikallisesti hyvinkin merkittäviä metsänomistajia. Alueelliset erot ovat suuret. Eniten metsiä seurakunnilla on Itä-Suomessa.²⁰³

Suomessa on otettu käyttöön yhteismetsän muotoa, joka helpottaa metsävarojen tehokasta hoitoa lohkoituissa ja hajanaisissa metsänomistuskonteksteissa. Yhteismetsä on osakaskiinteistöille yhteisesti kuuluva alue, jota käytetään ensisijaisesti kestävän metsätalouden harjoittamiseen yhteismetsän osakkaiden hyväksi. Yhteismetsä on yksityismaata, eikä sillä ole mitään julkisoikeudellisia velvoitteita. Yhteismetsien perustaminen muuttaa omistuksen ydinajatusta, koska se heikentää yksittäisten metsänomistajien mahdollisuuksia hallita omistustaan. Yhteismetsiäkin on tutkittu omistajuustunteisiin liittyen, missä löytyi neljä omistajatyyppeä: aktiiviset omistajat, sijoittajat, perinnön ylläpitäjät ja irtautuneet omistajat. Jaetussa omistajuudessa korostuu tarve ymmärtää eri omistajuuksia, jotta voidaan kehittää työkaluja ja politiikan välineitä, jotka edistävät yhteisomistuksessa olevien metsien perustamista ja hoitoa.²⁰⁴ Yhteismetsien kokonaispinta-ala kasvaa koko ajan, ja se on jo noin 842 000 hehtaaria. Maamme yhteismetsissä on noin 25 000 osakasta, ja yhteismetsien osuus on noin kuusi prosenttia yksityismetsiemme pinta-alasta.²⁰⁵

Maaseudut ilmastonmuutoksessa²⁰⁶

Suomessa ilmasto lämpenee keskimääräistä voimakkaammin: maamme vuosikeskilämpötila on jo kohonnut noin 2 °C esiteolliseen aikaan verrattuna. Tämä lämpeneminen on noin kaksi kertaa enemmän kuin maapallolla keskimäärin. Maankäyttösektori on merkittävä kasvihuonekaasupäästöjen lähde, mutta myös tärkeä hiilinielu.

- Maatalous on toimiala, jossa toimijat ovat joutuneet kautta aikojen sopeutumaan vuosittain vaihteleviin säätiloihin, muuttuneeseen ilmastoon ja niiden myötä satovaihteluihin. Satovaihtelu on erityisesti peltoviljelylle tyypillinen, pohjoisesta sijainnista ja pohjoisista sääolosuhteista johtuva ilmiö. Puutarhatalous ja eläintuotanto ovat vähemmän alttiita säästä ja ilmastonmuutoksesta johtuvalle tuotannon vaihtelulle.
- Alkuvaiheessa ilmastonmuutos voi hyödyttää Suomen maa- ja puutarhataloutta sekä metsätaloutta muun muassa pidemmän kasvukauden myötä.
- Erityisesti pitkällä aikavälillä sekä Suomeen kohdistuvat että maailmanlaajuiset ilmastonmuutokseen liittyvät vaaratekijät voivat kuitenkin vaikuttaa Suomen elintarvikehuoltoon sekä ruoka- ja ravintoturvaan. Samoin muuttuva ilmasto lisää metsätalouden riskejä. Kaikkia ilmastonmuutoksen aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia ei vielä tunneta täysin.
- Ilmastonmuutos lisää maataloustuotannon haasteita, kun tuotantoriskit lisääntyvät sääolojen vaihtelun lisääntymisen myötä. Tämä aiheuttaa satomäärien heilahteluja sekä laadun heikkenemistä.
- Tulevaisuudessa ilmastonmuutoksen vaikutukset maatalouden toimintaedellytyksiin, kannattavuuteen ja kilpailukykyyn tulevat lisääntymään.
- Peltoviljelylle haasteita aiheuttavat lisääntyvät rankkasateet ja liian märät pellot, Etelä-Suomen lyhentyvät tai puuttuvat routajaksot, ja erityisesti yhtä aikaa ilmenevä kasvukauden aikainen korkea lämpötila ja kuivuus, ja siten lisääntyvä haihdunta.
- Ilmastonmuutoksen aiheuttamat muutokset vesitaloudessa aiheuttavat kasvavassa määrin haasteita metsätaloudelle.
- Kaivostoiminnassa vesienhallinnan merkitys korostuu ilmastonmuutoksen edetessä.
- Talviaikaan lisääntyvät sateet ja lumelta paljas ja sula maa lisäävät ravinteiden huuhtoutumista maa-alueilta, mikä lisää ravinteikkaissa vesissä viihtyviä leviä.
- Vieraslajien haitallinen vaikutus luontaisesti esiintyviin lajeihin on tällä hetkellä merkittävin-tä Etelä-Suomessa. On kuitenkin ennakoitu, että vuosisadan loppuun mennessä vaikutukset

²⁰³ <https://evl.fi/plus/hallinto-ja-talous/kiinteistot/seurakuntien-metsat/> (noudettu 4.11.2024).

²⁰⁴ Lähdesmäki, ym., 2023.

²⁰⁵ <https://www.metsakeskus.fi/fi/metsan-kaytto-ja-omistus/metsanomistumuodot/yhteismetsat/perustietoa-yhteismetsasta> (noudettu 2.12.2024).

²⁰⁶ Valtioneuvoston selonteko, 2023; Pilli-Sihvola, ym., 2023; <https://mmm.fi/lulucf> (noudettu 1.9.2024).

tulevat näkymään laajemmin.

- Ilmastonmuutos vaikuttaa laajemman ekologisen yhteysverkoston toimintamahdollisuuksiin, eli lajien vuorovaikutussuhteisiin: ekosysteemit kohtaavat monia muutoksia, jotka vaikuttavat myös ihmisille tärkeisiin hyödykkeisiin ja luonnonympäristön tarjoamiin palveluihin.
- Ihminen on jo vaikuttanut, ja vaikuttaa edelleen suoraan ekosysteemeihin ja monimuotoisuuden vähenemiseen monella tavalla, mikä puolestaan heikentää luonnon omaa kykyä sopeutua ilmastonmuutoksen aiheuttamiin vaikutuksiin. Ilmastonmuutoksen odotetaan kiihdyttävän luontokatoa, ja luontokato toisaalta voimistaa ilmastonmuutosta.
- Keskimääräisen ja voimakkaan ilmastoskenaarion mukaan vuosisadan loppupuolella enää hyvin harvoilla Natura-alueilla esiintyy samanlaisia kesä- ja talvilämpötiloja kuin nykyään. Tällaisia Natura-alueita luonnehtii laaja korkeusvaihtelu ja maastonmuotojen monipuolisuus, jotka jonkin verran puskuroidaan ilmastonmuutoksen vaikutuksia. Etenkin tasamaiden Natura-alueilla tulevaisuuden olosuhteet tulevat eroamaan suuresti nykyisestä, mistä seuraa, että luonnonsuojelualueet eivät välttämättä pysty tarjoamaan elinympäristöä sille eliöstölle sekä luontotyypeille ja luontoarvoille, joiden suojelemiseksi suojelualueet alun perin perustettiin. Luonnontilaisina alueina ne kuitenkin tarjoavat elintilaa ilmastonmuutoksen myötä sinne siirtyville lajeille sekä tilaa ylläpitää ja kasvattaa populaatioita ilmastonmuutokseen sopeutuvilla lajeilla.

Maankäyttösektorilla syntyviä päästöjä ja poistumia tarkastellaan EU:ssa LULUCF-asetusten (land use, land use change and forestry) mukaisesti. Asetukset määrittävät mitkä maankäytön, maankäytön muutoksen ja metsänhoidon päästöt ja nielut huomioidaan EU:n ilmastotavoitteissa vuosina 2021–2030. EU:n ilmastotavoitteet perustuvat eurooppalaiseen ilmastolakiin, jonka tavoitteena on tehdä EU:sta ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä. LULUCF-sektori koostuu kuudesta maankäyttöluokasta: metsämaasta, viljelysmaasta, ruohikkoalueista, kosteikoista, rakennetuista alueista ja muusta maasta. Ne kattavat koko Suomen maa-alan ja sisävedet.

Maataloudessa ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimet liittyvät kiinteästi toisiinsa. Jälkimmäistä tukevat toimenpiteet ovat osa kansallista vuoteen 2027 ulottuvaa CAP-suunnitelmaa, jolla toteutetaan EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa. Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma sekä Ilmatoruokaohjelma sisältävät niin sopeutumista kuin hillintää tukevia toimia ja tavoitteita vuoteen 2035 asti.

Etenkin maatilojen omistajille ilmastonmuutos voi olla hämmäntävää, koska heidän odotetaan samanaikaisesti hillitsevän ilmastonmuutosta ja sopeutuvan siihen sekä käyttävän ilmastonmuutoksen positiiviset vaikutukset hyödykseen²⁰⁷.

Kuva: Susanna Myllylä

²⁰⁷ Sorvali, 2023.

Kohtuutalouden vaatiman yhteisymmärryksen rakentaminen dialogien kautta

Metsädialogien soveltamista on monesti esitetty ratkaisuksi luottamuspulaan ja sen mukaisiin ohi-puhumisen käytäntöihin metsädebateissa. Metsäpolitiikan tueksi voidaan hahmotella 'agonistista' suunnitteluajattelua, joka ohjaa syvien erimielisyyksien keskelläkin avoimeen ja rakentavaan päätöksentekoon.²⁰⁸

Ihmisten aineellinen toimeentulo on kytköksissä heidän elinalueensa tärkeimmän luonnonvaran, metsän, hyödyntämiseen monin eri tavoin. Samoista metsistä tulisi hyödyntämisen rinnalla kuitenkin löytää myös metsän luontoarvojen tulevaisuus. Vastakkainasettelun ylläpitämisen sijaan tulisi tarkastella kriittisesti, miten ja missä mittakaavassa metsiä käytetään, mihin niitä käytetään, ja minkälaisiin suhteisiin eri metsänkäytön tavat keskenään asettuvat. Eri intressien yhteensovittaminen ei saisi tapahtua pääoman asettamien suppeiden ehtojen alaisuudessa. Intressien yhteensovittamisen vaatimus voikin olla vaativampi tehtävä kuin mitä nykykeskustelusta ilmenee: voi olla, että tämä tehtävä on mahdollinen vain kuvittelemalla oikeasti olemassa olevaan metsätalouteen verrattuna erilainen metsätalous tai moninaisia metsätalouksia. Olisiko esimerkiksi ajateltavissa metsätalouden harjoittamisen tapoja, jotka tekisivät luonnonsuojelun – aivan erityisiä paikkoja lukuun ottamatta – laajassa mittakaavassa tarpeettomaksi?²⁰⁹

Olisiko esimerkiksi ajateltavissa metsätalouden harjoittamisen tapoja, jotka tekisivät luonnonsuojelun laajassa mittakaavassa tarpeettomaksi?

Metsädialogeja on tutkittu 'kiertävien kehien' viitekehyksen avulla, missä kehät rakentuvat tietyistä väitteistä ja niiden vasta-argumenteista, joita eri intressiryhmistä tulevat osallistujat esittävät:

Esimerkiksi kestäväyydestä puhuttaessa keskustelu voi saada alkunsa mistä tahansa argumentista, jota usein seuraa ennalta arvattava vastaväite. Luonnon monimuotoisuudesta keskusteltaessa talous tuodaan nopeasti mukaan. Toiset pitävät metsänomistajia yhtenäisenä massana, kun taas toiset korostavat moninaistuvaa metsänomistajajoukkoa. Erityistä metsäkeskustelun kiertävissä kehissä on havainto siitä, että argumentoijat harvoin pysyvät vain yhdessä kehässä. Sen sijaan he liikkuvat niiden välillä riippuen siitä, miten ylä- tai alakynnissä he kokevat olevansa tilanteessa. Mikäli toisella on tehokas vasta-argumentti, jonka he haluavat sivuuttaa, saattaa puhuja hypätä perustelemaan kantaansa toisen kehän väitteillä.²¹⁰

Kehien visualisoinnilla voidaan ilmentää, kuinka osallistujat ovat eri mieltä riittävistä faktoista sekä ongelmista. Kehien avulla voidaan löytää myös diskursiivisia esteitä esimerkiksi metsäluonnon monimuotoisuuden edistämiseksi. Yleisesti kiertävien kehien esittely dialogeissa tekee näkyväksi argumentit ja niiden vasta-argumentit jo ennen kuin niitä on esitetty. Tietoisuus kehistä voi myös auttaa kuvaamaan ja analysoimaan syklisiä metsäkeskusteluita paljon vivahteikkaammin. Pelkästään tämä tietoisuus lisää kykyä käydä keskustelua dialogista, jolloin toistuvaan toimintaan puuttumisen on todennäköisempää kuin silloin, jos tätä tietoisuutta ei ole.²¹¹

²⁰⁸ Sirviö, ym., 2022.

²⁰⁹ Sirviö, ym., 2022.

²¹⁰ Houtbeckers, 2022, viittaus Takala ym., 2022.

²¹¹ Houtbeckers, 2022, viittaus Takala ym., 2022.

Keskustelua metsistä: Mitä on kohtuullisuus metsänomistuksessa ja metsien käytössä?²¹²

Maaseudun Sivistysliitto (MSL) oli mukana 'Keskustellaan metsistä' -keskusteluserjassa, jonka yleisötilaisuuksia järjestettiin Joensuun maaseututaajamissa loppuvuodesta 2024. Keskustelijoina oli eri alojen ihmisiä, kuten maaseutuyrittäjiä, metsänomistajia sekä metsänhoitoyhdistysten, Pohjois-Karjalan biosfäärialueen, Suomen Luonnonsuojeluliiton ja MTK:n ja MSL:n edustajia. Tilaisuuksien fasilitoinnissa hyödynnettiin Erätauko-metodia²¹³. Keskustelujen aiheita olivat metsien omistaminen, metsien monikäyttö, metsien suojeleminen sekä metsien tarinat ja uskomukset. Lisäksi osallistujille esitettiin kysymyksiä kohtuullisuuden eri näkökulmista Ajatuspaja Alkion tutkimusta varten. Seuraavassa poimintoja keskusteluista:

- Kohtuus riippuu näkökulmasta, metsänomistajia on hyvin paljon erilaisia; mikä riippuvuussuhde kullakin metsään on, esimerkiksi tulojen osalta? Pienessä metsässä on itse helppo tehdä suojelemaan verrattuna talousmetsään – kohtuullisuus on suhteutettava tähän.
- Kohtuullisten investointien tekeminen metsähankinnassa ja maataloudessa.
- Kohtuullisuus riippuu metsän rakenteesta; esimerkiksi leimikon määrä Suomessa. Metsän kierto on 60-70 vuotta – hakkuut suhteutettava tähän.
- Pohjois-Karjalassa hakataan tosi paljon, metsäsektorin osuus tuloista suuri – muualta tulevat eivät voi kieltää hakkuita. On myös ajateltava luontomatkailemisen kannalta.
- Omistajuus antaa oikeuden käyttää metsiään haluamallaan tavalla. Kohtuullisuus merkitsee järkevää toimintaa, mutta tähän tarvitaan neuvoja. Metsien yksityisomistus takaa metsien monimuotoisuuden.
- Omistajuus kattaa vapauden kautta myös vastuuta.
- Yksityismaan omistus Suomessa hyvä ja se takaa monimuotoisuuden; kaikki hoitavat omalla tavallaan – voi jättää riistatiheikköjä, lahopuita yms. Nämä sertifioinnissa.
- Kohtuullisuus tulee eri tavalla ajattelevista ihmisistä. Joillakin tiloilla enemmän mahdollista suojelemaan kuin toisilla. Suojeluun tarvitaan tukea.
- Omaisuudellaan tietyin rajoin on pystyttävä tekemään mitä haluaa. Ojitukset aikoinaan menivät liian pitkälle. Silloin ajateltiin hyvää, on maksanut monen lapsen koulutuksen. Ylisukupolvisuus: voimakkaalla tervanviljelyllä ja kaskeamisella yms. ei saatu metsää täältä kokonaan hävitettyä ja metsä kasvaa koko ajan. Luonto korjaa osittain ihmisen kohtuuttomia tekoja.
- Kun kaunis metsä on hakkuukypsä, naapuri ei voi mennä neuvomaan metsänomistajaa säästämään metsän. Sen sijaan hakkuiden alla naapureille voisi tarjota mahdollisuuden lunastaa tavalla tai toisella säästettäväksi pala hakattavaksi aiottua metsää.
- Monikäyttö monille – hirvipeijaiset vetävät kaikenikäistä väkeä paljon, vaikka alueen muu yhdistystoiminta olisikin kuihtunut; yhteisöllisyys tässäkin metsän ympärillä.
- Vahva kestävyys; luonto lainassa seuraavilta sukupolvilta. Tarvitaan taloudellista käyttöä vähemmän, mutta laadukkaammin, on win-win – tilanne: luontoarvojen

²¹² <https://msl.fi/tapahtuma/keskustellaan-metsista-enossa/> (noudettu 5.11.2024).

²¹³ <https://www.eratauko.fi/> (noudettu 10.11.2024).

lisääminen talousmetsissä hyödyttää sekä omistajia/taloutta että suojelua. Pienomistajavaltaisuus Suomessa suojelee metsiä: aukot on pienempiä. Suomessa on "15 minuutin metsiä". Metsän omistamisessa paljon mahdollisuuksia lisätä kestäviä elementtejä, mutta onko tähän neuvoja tarpeeksi saatavilla?

- Hallinnon suunnasta tulevat metsänkäytön rajoitukset tuntuvat kohtuuttomilta.
- Lainsäädäntö sanelee jo paljon: on kohtuullista kun noudattaa metsälakia. Yksityismetsissä tilakoot ovat pieniä, yhteismetsissä voi paremmin toteuttaa kohtuullisuusperiaatetta.
- Suojelu on helpoin järjestää valtion kautta.
- Kaikki kansalaiset ovat asukkaina valtion metsien omistajia ja kuntalaisina kuntien metsien omistajia. Kuntien ja valtion hoidettava suojeluelvoitteensa ehdottomasti
- Suojellusta metsästä on saatava kunnollinen korvaus ja suojelun on oltava vapaaehtoista.
- Jos haluaa suojella oman metsänsä voi kääntyä Luonnonperintösäätiön puoleen.
- Metsillä on erilaisia arvoja, luonnontuotteiden keruusta, hyvinvointiin ja metsästykseen. Metsän pyhyys voi ulottua hirsirakennuksen seiniin asti.
- Valtion vastuu: metsähallituksen pitäisi lopettaa korkoperusteella avohakkuut. Nyt kaadetaan puut liian aikaisin ja hiilinielut menetetään.
- Jokamiehen oikeudet 'must' suomalaisille, tulevat säilymään tulevaisuudessa.
- Ulkomaiset marjanpoimijat: ei pitäisi kuulua jokamiehenoikeuksiin – se on bisnestä isossa mittakaavassa ja sisältää ihmisoikeusrikkomuksia.
- Tehokkuus tuhoaa monimuotoisuuden. Ennen oli suopellot ja pienimuotoinen karjatalous – lintuja riitti.
- Mustikan merkittävät terveyshyödyt. Mahdollisuus tuottoon, mutta jostakin syystä vaatii ulkomaisen sijoittajan, että aletaan tehdä. Jalostusasteen nosto ja tutkimukseen panostaminen.
- Metsänhoidon kannalta paras, jos hakkuut talvella niin kuin ennen.
- Kuitupuu myyty liian halvalla selluksi. Jos teknologia kehittyy, tämä on helppo kääntää. Voitaisiin tehdä suoraan talon osia yms. Paljon tehtävää, mutta puu ei vielä tarpeeksi kallista.
- Innokaupunki Joensuussa ja paljon yritystoimintaa, mm. puu ja fotonikka, jossa on paljon tahoja mukana, esim. puusta tehtävät tekstiilit.
- Korjattavissa olevat talot puretaan herkästi.
- Pakurikäävän kasvatusolosuhteet, tuotteistus näistä, monta kymmentä metsänomistajaa mukana.
- Sellu on arvokas raaka-aine ja kysyntä on se mikä ajaa sen vessapaperiksi Kiinaan.
- Tilaaminen Kiinasta kiihtyy, toimitusketjut saatava kuntoon Euroopasta. Vaatteet puusta tai oikeasta villasta eikä muovista.
- Suojeluun tulee vaatimukset EU:n tasolla: ymmärtävätkö, että Suomessa on enemmän metsää, prosenttiluvut täällä isoja ja alueet ensisijaisesti valtion/kuntien metsiä?
- Luonnonsuojeluliiton metsäkampanjat lähteneet asukkaiden omista toiveista. Kaa-voitukseen liittyvää vaikuttamista harrastajajärjestöjen kanssa. Pehmeät keinot: koulutus, kehittämistilaisuudet, valitukset, adressit, keskustelut. Neuvottelut metsäyhtiöiden kanssa, mahdollisuudet hakkuurajauksista.

- Kuntakampanja 'Kotimetsän puolustajat'. Paine yksityismetsien suojeluun vähenee, jos kuntien ja valtion metsiä saadaan enemmän suojeluun.
- Metsien monimuotoisuus kaikkien etu, resilienssi kasvaa. Teot talousmetsissä oleellisia. Riistatiheiköt, lahopökkelöt hömötiaisille.
- Ihmisiltä unohtuu ennakointi – jos olisi ajateltu niin Tohmajärvi olisi puhdas.
- Pientilojen katoaminen – kivitasku hävinnyt.
- Suurin vääräys on, kun yhtiö tekee tiedonkeruuta salaa.
- Laillista pakkoa ostaa metsää ei ole, mutta kun aletaan puhua laillisuudesta, kohtuudesta: korkean suojeluarvon alueella pitäisi jotenkin järjestää tuki, muuten tapahtuu aavistushakkuut – eikä lahopuuta vaan viimeisen päälle hoidettua, joten mennään ojasta allikkoon.
- Uhanalaisia lajeja muissakin kuin lehdoissa. Kovakuoriaiset, lintulajit tarvitsevat vanhoja havumetsiä. Uhanalaiset lajit tunnettava kunnolla, mikä on vaikeaa, koska inventoijat eivät tunne.
- Energiantuotannossa puuntuotanto vähenee, puuta vapautuu muuhun.
- Tällaista keskustelua – jossa kokoonnutaan yhteen ja maaseudun näkökulmasta oikeudenmukaisuuskysymyksiä on paljon – on pidettävä yllä, kun ei ole yhtä ääntä.
- Vanhojen metsien suojelu: pitäisi olla viisautta suojella ne, ei tarvitse mennä edes yksityisten maille, vanhat puut ovat kuin rahaa pankissa – hiilivarasto. Miksi kiire hakata nyt? Keretään hakkaamaan myöhemminkin, jos polttava tarve tulee.
- Puun tuotannon ja virallisen suojelun ulkopuolella metsänomistajilla on omia peräkorppia, jotka eivät yllä keskusteluun ja tilastoihin. Tilanne ei ole niin paha kuin annetaan ymmärtää. Kitumaakin on metsää, koska sielläkin voi olla keloja yms.
- Kohtuullisuus liittyy metsäsuhteeseen; vrt. lapsuudenaikainen tila vs. sijoituskohteeksi ostettu tila.
- Luontokato on kotoperäisesti aiheutettua.
- Kompensaatioihin liittyy valtavia riskejä. Kannatetaan luontoarvojen tuloa markkinoille.
- Maisemametsää on mahdollista ostaa. Ongelmana pankkivakuuksien metsässä kiinni oleminen. Monimuotoisuus, luontoarvokauppa – taloudellinen korvaus.
- Jokaisenoikeudet hyvä asia, koska kylille saadaan paljon väkeä. Mutta tiedetäänkö raja – otetaanko metsistä sitä mikä kuuluu maanomistajille, tehdäänkö oikeuksiin kuulumatonta?
- Kohtuullisuus tulee kestävyuden periaatteesta. Pientä länttiä vaikea lähteä monipuolisesti hoitamaan, yhteismetsäidean kannalla voimakkaasti, jolloin pystyisi hoitamaan isompaa aluetta. Kertomus metsänhoidon ammattilaisia järkyttäneistä hakkuista: metsäyhtiö ajanut valtavan aukon tien reunaan, missä ei noudatettu kohtuullisuutta.
- Mietityttänyt perintövero metsien osalta, koska veron takia hakataan metsä pois. Tähän olisi rakennettava mekanismi, joka ei pakota hakkaamaan virallisesti suojelemattomia metsiä verojen takia.
- Huolestuttavaa ja ikävää, että metsätilat siirtyvät kansainvälisille, kasvottomille sijoitusrahastoille, eivätkä ole enää suomalaisten hallinnassa. Seurauksena isoja aukkoja metsiin luvassa. Sijoitusrahastojen hoitaminen on kansallinen asia.
- Ulkolaista omistusta ei pitäisi hyväksyä ollenkaan.

- Mitä lähempänä toimenpiteen kohteena olevaa metsäaluetta asuu, sitä enemmän päätöksistään sen hoidosta harkitsee ja lähellä olevien mielipiteitä kuuntelee, taustalla sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset.

On ehdotettu nk. innovatiivisia hallinnan mekanismeja ratkomaan eri toimijoiden välisiä ristiriitoja laajemmin arktisella alueen luonnonvaroja koskevassa tutkimuksessa. Voisivatko uudet mekanismit muuttaa epätasapainoisia vallan dynamiikkoja?

Yhteisövetoiset hankkeet, päätöksenteon läpinäkyvyys ja eri osapuolten sitouttaminen nähtiin tärkeänä. Innovatiiviset osallistamismekanismit, kuten kansalaisraadit, osallistavat työpajat ja maankäyttöön liittyen osallistavat karttapohjaiset työkalut pitäisi ottaa laajaan käyttöön päätöksenteossa. Taloudellisten hyötyjen jääminen paikallistasolle nähtiin myös tärkeänä. Eri puolilla arktista aluetta (Norja, Grönlanti, Suomi) tutkitaankin parhaillaan mahdollisuutta ottaa käyttöön matkailumaksuja tai -veroja. Laajapohjaisia yhteistyöryhmiä toivottiin myös etenkin matkailun ja metsätalouden osalta. Tutkimuksessamme kansalliset poliittiset päätökset näyttävät suurimpana uhkana metsäalan tulevaisuudelle, EU politiikka tulee kuudentena. EU-keskeisyys huolestutti etenkin metsien käytön osalta. Metsien käyttöön vaikuttavia EU:n asetuksia, direktiivejä yms. on laskettu olevan kaikkiaan yli 80 ja niiden sisällöt ja merkitykset vaativat suurta perehtymistä ja lisää tutkimusta. Samoin vihreän siirtymän vaatimien mineraalien hyödyntäminen tulee aiheuttamaan paikallistasolle yhä enemmän huolta. (Seija Tuulentie ArcticHubs -hankkeesta)

Monet luonnonvarakysymykset ovat sellaisia, että toimijat ovat globaaleja, mutta toiminnan seuraukset paikallisia. Paikallisten toimijoiden (kuntien, kyläyhteisöjen, kuntalaisten, alkuperäiskansojen) roolia pitäisi vahvistaa ja kuulemisia järjestää esimerkiksi kansalaisraatien ja yhteistyöryhmien avulla.

(Seija Tuulentie)

Voimaannuttava/positiivinen mielikuvaharjoitus sukupolvien välisestä yhteydestä. Luottamus- henkilöiden kestävän kehityksen koulutusten lopussa käytetty mielikuvaharjoitus STEP-opintokeskuksessa. Lähde: Jari Visto.

Yhtenä ratkaisuna on ehdotettu nykyaikaista maareformia:

Tieteen viesti monimuotoisuuden heikkenemisestä ja huomioimisesta lainsäädännössä on saanut väistyä taloudellisen intressin edessä. On luotettu lakia heikompaan regulaation ja vapaaehtoisuuteen – markkinaliberalismin voimaan. On aika ottaa seuraava askel, maareformi, jonka aika on jälleen, koska monimuotoisuutta heikentävä ja ilmastonmuutosta ylläpitävä maankäyttö jatkuu. Sen vaikutukset luontoon ja ilmastoon eivät ratkenneet nykyisillä toimilla, miksi siis odotamme? Maareformeja on tehty aiemmin maassamme suurten yhteiskunnallisten ja sosiaalisten haasteiden edessä. Maareformissa tulee ratkaistavaksi jokaisen vesistön valuma-alueella ekosysteemipalveluiden kohdentuminen siten, että se mahdollistuu myös kiinteistö rakenteen osalta. Maamme virtavedet vastaanottavat ensimmäisenä maankäytön tuoman lisäkuormituksen. Ne ovat heikossa tilassa. Ilmastonmuutos lisää sadantaa, jolloin kuormitus entisestään lisääntyy, vaikuttaen lopulta isojen vesien tilaan heikentävästi, joka on jo nähtävissä. Maareformissa ratkaistaan näitä isoja ongelmia etenkin valuma-aluekohtaisesti. Reformissa kenenkään omaisuus ei katoa, sen sijainti tai olomuoto voi muuttua. Omaisuuden suoja koskee taloudellisesti arvotettua, kuka omistaa luonnon, jonka vaaliminen perustuslaissa on kaikkien vastuulla. (Heikki Ala-aho)

Voisiko 2020-luvun maareformi valuma-alueiden ekosysteemipalvelut huomioiden olla yksi keskeinen kohtuutalouden ratkaisu?

Kohtuutalouden toimilla ulos mineraaliresurssien periferiasta

Uusiutumattomia mineraaliraaka-aineita tarvitaan nyt ja lähitulevaisuudessa uusiutuvan energian tuotantoon, digitalisaatioon ja sähköautoiluun – kyse on tarvittavan siirtymän lisäksi talouskasvun kiihdyttämisestä ja kansainvälisessä kilpailussa menestymisestä. Euroopan keskuspankin entinen pääjohtaja Mario Draghi julkaisi 2024 raportin EU:n kilpailukyvyyn parantamisesta²¹⁴. Siinä muun muassa esitetään panostuksia puhtaaseen ja edulliseen energiaan, vedyn tuotantoon ja kriittisiin raaka-aineisiin, sekä regulaation ja lupaprosessien suoraviivaistamiseen. Kuten aiemmassa osaraportissa todettiin, maailman kaivannaiset eivät kuitenkaan tule riittämään kasvutalouksien vihreän siirtymän ennakoituun kysyntään, joka vaikuttaa rajattomalta eli epärealistiselta. Kaivannaisten oton ja kaivosten lukumäärän kasvattaminen nykyisessä mineraalipolitiikassa ei varsinaisesti ole kohtuutalouden mukaista kehitystä, etenkin kun sillä pyritään ylläpitämään kestäväntöntä tuotanto- ja kulutustasoa²¹⁵. Tämän vuoksi teemaa käsitellään seuraavassa lyhyesti.

Pelkkä raaka-aineiden kierrätys ei enää määrältään riitä kaivosten nykytuotannon rinnalla tyydyttämään kasvavaa kysyntää, vaan myös tuotanto- ja kulutustapojen on muututtava. Tuotteet, komponentit ja raaka-aineet on myös pyrittävä pitämään kierrossa mahdollisimman pitkään arvonsa säilyttäen.²¹⁶

Kohtuutalouden näkökulmasta mineraalialaa voidaan analysoida seuraavasti, reflektoiden myös Suomen uutta mineraalistrategiaa (ks. tietolaatikko):

²¹⁴ Draghi, 2024.

²¹⁵ Pirtonen, 2023.

²¹⁶ Pokka, ym., 2024, 16.

1. Yhteiskunnan aineenvaihduksen vähentäminen mineraalien oton ja kulutuksen osalta on avaintekijä. Kokonaisvaltainen silot ylittävä kunnianhimoinen tarkastelu, jonka tarkoituksena on pyrkiä vähentämään neitseellisten materiaalien ottoa ja säilyttämään tärkeät mineraalivarannot tulevaisuuteen. Esimerkiksi sähköautoilun massiivisen määrän kasvattamisen tavoitteen sijaan painopistettä tulisi siirtää kiertotalouteen, kulutuksen vähentämiseen, yhdyskuntasuunnitteluun ja julkisen liikenteen kehittämisen keinoihin, ja jakamistalouksien mahdollistamiseen osana kohtuutaloutta.
2. Arvokkaat raaka-aineet on pidettävä maassa ja yhteiskunnan kierrossa mahdollisimman pitkään. Mineraalien pitkä arvoketju painottuu käytännössä alkutuotannon päähän, kun painopisteen tulisi olla loppupäässä, olemassa olevien kierrätysmetallien hyödyntämisessä. Mineraalistrategian painotus näkyy selvästi, koska siinä mainitaan vain lyhyesti ja vähemmän kunnianhimoisesti kierrätysmetallien potentiaali²¹⁷. Kansainväliset esimerkit osoittavat kuitenkin merkittäviä hyötyjä muun muassa kierrätyskuparin osalta²¹⁸. Jos meilläkin alan TKI-kehitykseen, uinuviin materiaaleihin, kaupunkikaivoksiin ja 'asukaslouhijoihin' panostettaisiin huomattavasti tarmokkaammin, kiertotalouden kautta saatavat raaka-aineet synnyttäisivät uudenlaista yritystoimintaa, ammatteja, sosiaalisia käytäntöjä sekä jakamistalouksia. Ennen kaikkea kaupunkilouhimoiden kehittäminen vähentäisi osaltaan painetta uusiin kaivoksiin.
3. Kaivosteollisuudessa kiertotalous on tunnistettu keskeiseksi kehitys- ja liiketoimintamahdollisuudeksi. Ala on kuitenkin vielä alkutekijöissään. Suomen olemassa olevilta kaivannaisjäteläytilta on hyödynnettävissä merkittävä määrä eri metalleja. Tätä rajoittaa kuitenkin esimerkiksi toiminnan heikko kannattavuus, teknologiset haasteet ja kiertotalousratkaisuja tukevien ohjauskeinojen vähäisyys.²¹⁹ Kaivannaisjäteläytiläiden hyödyntämistä tulee tukea mm. eri ohjauskeinoilla ja teknologisilla innovaatioilla.
4. Kaivoshankkeiden hyväksyttävyyys ja ns. sosiaalinen toimilupa tärkeitä. Aluetaloudelliseen intressivertailuun on otettava mukaan kattavasti aluetalouden toiminnot ja toimijat.
5. Ympäristöturvallisuus etenkin vesienhallinnassa ja jätteissä: kaivosten suljetut vedenkiertojärjestelmät, hiilidioksidipäästöjen vähentäminen kautta tuotantoketjun ja asianmukaiset kaivosten pato- ja pohjarakenteet ym. Teknologiset ratkaisut ja riittävät kaivosvakuudet tulevat kalliiksi, mutta kaivannaistalouden realistiset ulkoiskustannukset on lisättävä taloudellisiin kannattavuuslaskelmiin.

Mineraalistrategiassa on huomioitu, että muuttuva ilmasto voi tuoda uusia haasteita, sillä sään ääri-ilmiöiden ja tulvien yleistyminen muinakin vuodenaikoina kuin keväällä voi vaikuttaa kaivosten vesienhallintaan sekä toiminta-aikana että sen jälkeen. Käytännössä tämä asettaa haasteita esimerkiksi patorakenteiden ja muun vesirakentamisen mitoittukseen ja toimivuuteen. Vesivastuullisuuden edistämisestä kansallisesti on laadittu toimintasuunnitelma, jonka tavoitteena on integroida vesivastuullisuus osaksi yritystoimintaa.²²⁰

Suomen uusi mineraalistrategia²²¹

Seuraavassa on tehty muutamia suoria nostoja uudesta mineraalistrategiasta ja siinä esitetyistä näkökulmista ja väitteistä. Mineraalistrategian visio on: Suomi on mineraalien kestävän ja vastuullisen hyödyntämisen globaali edelläkävijä, kumppani ja kehittäjä.

²¹⁷ Kangaspunta, ym., 2024, 19.

²¹⁸ Ks. esim. Dom, ym. (2021) vaihtoehtoisesta tulevaisuusskenaariosta ja prosesseista kaivostoiminnan vähentämiseksi ja irti pääsemiseksi, sekä kierrätysmetallien potentiaalista, joka erityisesti kuparin osalta on hyvin merkittävä. Raportissa tarkasteltiin vain osaa kierrätysmetalleista saatavasta potentiaalista.

²¹⁹ Kangaspunta, ym., 2024, 31.

²²⁰ Kangaspunta, ym., 2024, 23.

²²¹ Kangaspunta, ym., 2024.

täjä. Mineraaliklusteri kasvattaa arvonlisää resurssitehokkaasti turvaten strategisesti tärkeiden mineraalien saatavuuden. Strategian valmistelun keskeinen tavoite on mineraalisektorin kansallisen arvonlisän kasvattaminen ja Suomesta louhittujen mineraalien jalostusasteen nostaminen.

Suomella on vuosisatoja pitkä historia kaivostoiminnassa ja malmien jalostuksessa, sekä näiden ympärille rakentuneilla teollisuus- ja palvelualoilla. Vaikka kaivostoiminta muualla Euroopassa on vähentynyt, on toimiala Suomessa pysynyt verrattain vahvana. Vuonna 2023 Suomessa toimi 39 kaivosta, joista seitsemässä louhittiin metallimalmeja. Tavoitteiden saavuttamiseksi strategiassa esitetään muun muassa seuraavia toimenpiteitä: edistetään lupamenettelyjen sujuvoittamista, varmistetaan kallioperän mineraalipotentialin riittävä kartoitus, suunnitellaan kannusteet parhaiden teknologioiden ja kiertotalousratkaisujen käyttöönottoon, edistetään vientiä ja suomalaisten toimijoiden integroitumista kansainvälisiin hankkeisiin sekä vahvistetaan varautumista toimitusketjujen häiriöihin. Tavoitteiden saavuttamisen nähdään edellyttävän pitkäjänteistä, yli hallituskausien ulottuvaa politiikkaa sekä hallinnonalojen rajat ylittävää ja yksityisen ja julkisen sektorin välistä yhteistyötä ja investointeja.

EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen vaikuttava ja tehokas toimeenpano tukee mineraalialan kasvua ja kestävyttä. Toimenpide: Kansallisessa täytäntöönpanossa lähtökohdiana kestävä kasvu. Täytäntöönpano toteutetaan siten, että tuetaan mineraalien etsintää, kestävää tuotantoa ja jalostusta tukevien toimenpiteiden mahdollisimman vaikuttavaa toteuttamista. Asetuksen kansallisessa täytäntöönpanossa edistetään kiertotaloutta ja kestävyttä tukevia toimenpiteitä myös laajemmin kuin asetuksen vähimmäisvaatimukset edellyttävät. Kun selvitetään asetuksen mukaisesti kriittisiä raaka-aineita suljetuilta kaivannaisjätteiden jätealueilta, selvitetään samalla myös muiden potentiaalisten hyödynnettävissä olevien raaka-aineiden määrät. Toteutetaan asetuksen edellyttämä kiertotalousohjelma tiiviissä yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa.

Kaivannaisten oton ja uusiutuvan energian välillä on hankalia poliittisia ja geopoliittisia sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiä, ellei paradokseja.

Kohtuutalouden näkökulmasta kysyn, että millä oikeudella me kieltäisimme kaivostoimintaa demokraattisissa valtioissa ja ummistaisimme silmämme sille, että diktatuureista tuotaisiin tänne raaka-aineita? Euroopassa ja USA:ssa kivihieillä on ollut demokraattinen kaiku siksi, että se on työllistänyt paljon ihmisiä, tuonut palkkaa ja ihmisten varallisuus on noussut. Hiilivedyissä – joka tarkoittaa käytännössä öljyä – työllistyyvä määrä on pienempi ja se ohjaa enemmän autokraattisia yhteiskuntia. Uusiutuvassa energiassa se, missä tuotanto tapahtuu, työllistää paikallisesti omassa hankintaketjussaan ja vaatii aina demokraattisen päätöksen. (Matias Ollila)

Kaivannaisia tarvitaan edelleen, mutta yleisesti ottaen meillä ja EU:ssa tarvittaisiin päättäväistä poliittista tahtoa hillitsemään mineraalisten luonnonvarojen ylihyödyntämistä ja suunnan kääntämiseen kohti intensiivisempää kiertotaloutta. Esteenä on status quo, jonka vuoksi markkinoille tarjotaan suhteellisen halpoja metalleja valtavilla ympäristökustannuksilla – se puolestaan ei toimi kannustimena vähentää, saati suunnata toimia kaivostoiminnan lopettamiseen.²²²

²²² Dom, ym., 2021.

Tahtoa kaivannaistalouden kiertotalouteen löytyy toimijoiden kesken, mutta lakeja ja viranomaisohjeita pitäisi muuttaa niin, että kiertotaloutta saadaan eteenpäin. Kaivannaisjätteiden hyödyntämisen esteiden purku vaatii mm. lainsäädännön muuttamista.²²³

Kiertotaloutta mineraaleissa ja elektroniikassa on päätäväisesti edistettävä, muuten digitalisaation, sähköautoilun ja elintason parantamisen hintaa maksetaan kaivosten aiheuttamina ikuisina arpina Suomen luonnossa²²⁴.

Kaivostoiminnalta voidaan vaatia enemmän teknologisten ratkaisujen hyödyntämisessä. Sivukivien kuljetus, jos kaivos on kaukana, on hankalin vaihe, mutta muiden osalta ei ole niin haastavaa.

Jos vaatisimme kaivoksilta enemmän, ne joutuisivat ottamaan käyttöön parempaa teknologiaa. Sitä on runsaasti tarjolla, mutta yhtiöitä se ei kiinnosta, koska luvat saa vähäisemmällä panostuksella ympäristöön ja jätteiden käsittelyyn. Mikäli nämä kaivosten ympäristö- ja vesilupien ehdot olisivat tiukat, sosiaalinen toimilupa olisi myös helpompi saada paikallisilta asukkailta ja muilta toimijoilta. Eiväthän kunnalliset jätevesilaitoksetkaan ole saaneet laskea jätevesiä heikolla puhdistuksella luontoon enää vuosikymmeniin. Myös metsäteollisuudelta vaadimme hyvää teknologiaa. (Hannele Pokka)

Kriittisen mineraalin uutta kaivoshanketta voitaisiin nopeuttaa erittäin tärkeällä yleisellä edulla perustellen. Lupaviranomainen päättää tästä kussakin yksittäistapauksessa ja viime kädessä korkein hallinto-oikeus. Eduskuntaan tuotiin lakiesitys, jonka mukaan vesienhoidon tavoitteista voidaan poiketa, jos on yleisen edun kannalta tärkeä hanke niin kuin kaivos. Uusi laki tulee mahdollistamaan sen, että esimerkiksi Saimaan alueella erinomaisessa kunnossa olevan vesistön tila voidaan pudottaa huonoon, tai että lampi tai järvi, joka jää kaivoksen alle, voidaan kuivattaa.

Lappiin on suunnitteilla useita erilaisia teollisuusklustereita, joten on aiheellista kysyä, miten käy Lapin luontoon nojautuvien elinkeinojen ja ympäristön? Kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen myötä kaivannaisalan odotetaan pääsevän vauhtiin Pohjois- ja Itä-Suomessa. Jo ennen uutta asetusta Suomessa on jo ollut paljon malminetsijöitä ja vireillä olevia kaivoshankkeita: yksistään Lapin maakunnassa oli kuusi eri lupa- ja YVA- vaiheessa olevaa kaivoshanketta vuonna 2024. Kaivoksia suunnitellaan nyt myös Natura-kohteisiin (Sakatti, Rompas) luottaen siihen, että EU hyväksyy suunnitelmat. Voidaan päätellä, että yhden luonnonsuojelualueen avaaminen kaivostoiminnalle hyvin todennäköisesti johtaisi ilmiön laajenemiseen, joka mahdollisesti sinetöisi monen luonnonsuojelualueen tilan heikkenemisen.

Riskinä on, että maaseuduista ja niiden rikkaista luonnonvaroista muodostuu resurssiperiferia, jonka kehitystä määrittävät enenevässä määrin EU ja globaalit toimijat, ja jonka varannot karkaa- vat hälyttävää tahtia globaaleille markkinoille.

Onko Suomesta tulossa Euroopan raaka-ainetuottaja mineraalien osalta? Raaka-ainetuottajan rooli teknologiastaan ja it-osaamisestaan ylpeilevälle Suomelle ei välttämättä ole hieno brändi. Toisaalta emme tiedä, mitkä kaivoksista oikeasti toteutuvat.
(Hannele Pokka)

²²³ Ks. Pokka, ym., 2024.

²²⁴ Aamulehti, pääkirjoitus, 22.12.2024 (noudettu 22.12.2024).

Kysymyksiä ja kohtuusratkaisuja maaseuduille

Seuraavassa on esitetty joitakin kysymyksiä erityisesti metsäsektorin näkökulmasta²²⁵.

Ekologia:

- Miltä kohtuutalouteen perustuva metsänhoitomalli voisi näyttää? Mitä kaikkia esimerkkejä löytyy tällaisen lähestymistavan parhaista käytännöistä? Omavaraistalouden mallit?
- Mitkä muut käsitteet ja ideat voivat edistää keskustelua?

Oikeudenmukaisuus:

- Mikä on puukaupan rooli kohtuutalouden yhteiskunnassa?
- Mitä ovat metsäsektorin kohtuutalouden mukaiset kotimaiset ja kansainväliset kauppapolitiikat?
- Mitä konkreettisia elämäntapamuutoksia globaalissa pohjoisessa tarvitaan metsien häviämisen vähentämiseksi maailmanlaajuisesti?

Demokratia:

- Miten yhteisiä omistusrakenteita (esim. kansalaisyhteisöjä) voidaan uudistaa osallistuvamiksi?
- Miten yhteisomistusrakenteet voitaisiin toteuttaa paikoissa, joissa niitä ei vielä ole?
- Mitä globaalin pohjoisen maat voivat oppia osallistavasta metsänhoidon lähestymistavasta globaalista etelästä?
- Miten metsäsektorin suorat demokraattiset rakenteet ja käytännöt voidaan toteuttaa?

Vastuullinen kulutus:

- Mikä rooli puulla voisi olla kohtuutalouteen perustuvassa/vapaaehtoiseen yksinkertaisuuteen perustuvassa elämäntyyliässä?
- Kuinka paljon metsävaroja voitaisiin käyttää fossiilisten polttoaineiden korvaamiseen metsien kestävyttä vahingoittamatta?
- Onko biotalouskäsitteen ja kohtuutalouden välillä päällekkäisyyksiä?
- Miltä riittävyyspohjainen politiikka voi näyttää metsässä ja siihen liittyvillä aloilla (esim. maataloudessa)?
- Miten leikata tuotantoa ja kulutusta muissa kuin välttämättömyshyödykkeissä?

Biotalous ja teknologia:

- Mikä voisi olla teknologian rooli kohtuutalouden metsänhoidossa?
- Mitä globaalin pohjoisen maat voivat oppia osallistavista metsänhoidon lähestymistavoista globaalista etelästä?
- Miten tietoa perinteisistä metsänkäytön muodoista voidaan levittää laajemmalle yleisölle?
- Miten nykyiset fossiilisiin polttoaineisiin perustuvat moninaiset tuotteet yhteiskunnassa korvataan kohtuullisella tavalla biopohjaisilla tuotteilla siten, että myös metsien kestävyys taataan?

²²⁵ Sovellettu lähteestä Creutzburg, 2022.

Kohtuusratkaisuja maaseuduille

1. Kohtuutalouden aluerakenne toimintoinen on hajautunut ja monimuotoinen, mikä on kriittistä myös maan kokonaisturvallisuutta ajatellen. Kohtuutalouden kaupunkien ja maaseutualueiden kesken muodostuu hybridimäisiä suhteita. On tehtävä paikatietoista politiikkaa ja erilaisille alueille räätälöityjä ratkaisuja, sekä älykästä sopeutumista²²⁶.
2. Julkisten rahavirtojen alueellisen kohdentamisen yhdenvertaisuuden periaate: olennaista on, ettei alueita aseteta rakenteellisesti heikompaan asemaan toisiinsa nähden. Kaikki politiikkatoimet, jotka erilaistavat paikkoja rakenteellisesti tuottavat alueellista erivertaisuutta: maaseudulle ohjautuu vain ylläpitäviä rahavirtoja, tietointensiiviset resurssit puuttuvat käytännöllisesti katsoen kokonaan. Sosiaalietuuksien ja aluetukien leikkaukset sekä valtionhallinnon keskittämisen vaikutukset kohdistuvat kielteisesti erityisesti maaseutuun. Vastaavasti T&K-rahoituksen kasvattamisen myönteiset vaikutukset kohdentuvat ensisijassa suurimpiin kaupunkeihin.²²⁷
3. Julkisten palvelujen tuottamisessa käytetään uusia kumppanuuksia erilaisten yhteisöllisten yritysten kanssa. Osuuskuntien rooli harvaan asuttujen alueiden työllisyyden hoidossa, julkisessa palvelujen tuottamisessa ja yritysten kumppanina hyvinvointipalvelujen tuottajana tulee merkittävästi kasvamaan. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuus hyvinvointipalvelujen tuotannossa tuo tulevaisuudessa uusia mahdollisuuksia.²²⁸
4. Hajautunut biotalous on maaseudun elinvoimaisuuden keskeinen aluerakenne²²⁹. Sen osana on toimiva elintarvikehuolto ja siinä tuotantokykyinen, uusiutuva ruokatuotanto on yksi kriittisimmistä toiminnoista maan koko väestölle: puhtaan, laadukkaan ja turvallisen ravinnon ja veden sekä luonnonvarojen vastuullisen ja älykkään käytön merkitys tulee kasvamaan. Puhtaan ruoan kysyntä edesauttaa lisäksi ruokajärjestelmän muutosta.²³⁰ Myös monimuotoinen luonto maatalousalueilla turvaa kestävästä ruoantuotantoa²³¹. Hajautunut biotalous tarkoittaa muun muassa jalostustoiminnan kehittämistä lähellä raaka-ainevaroja sekä lähien energiain ja lähiruokain perustuvan toiminnan kasvua²³²:
 - Maatalouden ravinnehuolto voisi irtaantua fossiilitaloudesta nykyistä monipuolisemman tuotantorakenteen sekä ravinnehuollon paikallistumisen ja uudelleenorganisoinnin kautta. Ravinnekiertojen sulkeminen edellyttää maataloilta siirtymää kohti kiertotalouden malleja ja esimerkiksi agro-ekologisia symbiooseja, jotka edellyttävät uudenlaista yhteistyötä tilojen välillä. Se on tarpeen myös biokaasuinvestoinneissa. Muutoksessa on pohjimmitaan kyse koko regiimin muutoksesta, joka kytkeytyy sekä sosiaalisiin, teknologisiin että ekologisiin tekijöihin.
 - Kotimaisen kalatalouden maaseudun elinvoimaisuutta tukevassa kasvussa on ensisijaisesti kysymys paikallisen omistuksen ja hallinnan vahvistumisesta. Ala kaipaaisi kuitenkin uusia talous- ja toimintamalleja, uutta toi-

²²⁶ Maaseutuneuvosto, 2023.

²²⁷ Vihinen, 2023.

²²⁸ Lukkari & Åström, 2019, 40-41.

²²⁹ Ks. Kuhmonen, ym., 2022.

²³⁰ Lukkari & Åström, 2019, 44; Maaseutuneuvosto, 2023.

²³¹ <https://luontopaneeli.fi/ajankohtaista/monimuotoinen-luonto-maatalousalueilla-turvaa-kestavan-ruoantuotannon-edellytykset-luontokataa-voi-torjua-yksinkertaisilla-toimilla/> (noudettu 11.12.2024).

²³² Ks. Kuhmonen, ym., 2022.

- mintakulttuuria sekä uudenlaista suhtautumista vesialueiden omistajilta, päättäjiltä ja hallinnolta ympäristövaikutusten arvioinnissa.
- Luonnontuotealan kasvussa maaseudun elinvoimaisuutta edistävällä tavalla korostuu monenlaisten toimijoiden – paikallisten ja yli paikallisten, pienten ja suurten – verkostomaisen toiminnan vahvistuminen.
 - Biokuitujen alhaisen sekä korkean jalostusasteen avulla alkutuottajat voisivat päästä irti raaka-ainetuottajan asemasta. Lisäksi osuuskuntamallin avulla voitaisiin valmistaa volyymituotteita fossiilituotteiden korvaamiseksi ja tavoitella globaalia kilpailuetua.
5. Kokonaisturvallisuuden kannalta on keskeistä, että yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja väestön toimeentulon tarvitsemien kuljetusten edellytykset turvataan kaikissa tilanteissa. Tämä edellyttää sitä, että huolehditaan toimivasta ja luotettavasta tiestön ja tietoliikenteen infrastruktuurista maaseutualueilla.²³³
6. Monipaikkaisuutta ja paikkariippumatonta työtä on mahdollistettava²³⁴. Juuri nopeat tietoliikenneyhteydet sekä toimivat palvelut voivat lisätä maaseudun vetovoimaa varsinkin nuorten, korkeasti koulutettujen ja naisten keskuudessa. Maaseudun naiskato ei ole vain tasa-arvokysymys, vaan maaseudun elinvoima on voimakkaasti riippuvainen naisista²³⁵.
7. Maaseututaajamien ja kylien pieni mittakaava antaa asukkaille hyvät edellytykset kokoontua yhteisten tarpeiden ympärille ja löytää ratkaisuja. Maaseudun paikallisten yhteisöjen ja yhdistysten rooli elinvoimaisuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämisessä ja sosiaalisten haasteiden taklaamisessa on korvaamaton.
- Paikallisyhteisöjen ja vapaaehtoistoiminnan merkitys maaseudulla ja erityisesti harvaan asutulla maaseudulla arjen turvallisuuden tuottajana on tärkeä, ja se on tunnistettava nykyistä paremmin yhteiskuntamme varautumisen toimintamallissa. Kyläturvallisuustoimintaa on kehitetty monissa maakunnissa pitkäjänteisesti tiivistämällä viranomaisten ja sektoreiden välistä yhteistyötä, ja kehittämällä maaseudun yhteisöjen omia valmiuksia sekä vapaaehtoistoimintaa. Myös kausiasukkaiden merkitys paikallisessa toiminnassa kasvaa erityisesti harvaan asutuilla alueilla, ja heidän osallistumistaan olisi mahdollistettava esimerkiksi hankkeiden kautta. Yhteisöllinen tekeminen, taide, kulttuuri, kulttuuriperintö ja hengelliset sisällöt lisäävät ihmisten kykyä selviytyä kohtaamistaan haasteista ja vahvistavat luottamusta ja tulevaisuususkoa. Luonnossa liikkumista, erä- ja ensiaputaitojen aktiivista ylläpitoa on edistettävä.²³⁶
 - Kylien kehittämiseksi tulee kehittää uusia ratkaisuja, joihin liittyy selkeä taloudellinen tuki ja jotka lisäävät kylien veto- ja pitovoimaa. Maaseudun kehittämisen tukiohjelmia tulisikin suunnata entistä enemmän kylien kehittämiseen.²³⁷

²³³ Maaseutuneuvosto, 2023.

²³⁴ Lukkari & Åström, 2019, 19.

²³⁵ <https://www.maaseutupolitiikka.fi/paatoksenteontueksi/tietoa/naiset> (noudettu 9.12.2024).

²³⁶ Maaseutuneuvosto, 2023.

²³⁷ Aarnitaival, 2024, 188.

- Maatalouden kannattavuuden ja omavaraisuuden parantamisen lisäksi sukupolvenvaihdosten kestävä toteutuminen on keskeinen kysymys²³⁸.
 - Kohtuutalouden rohkeisiin kokeiluihin tulee kannustaa maakunta-, kunta- ja kylätasoilla erilaisten 'kohtuutalouslaboratorioiden' luomisessa. Esimerkiksi kohtuusliikkeen yhteydessä toimivat omavaraopistot ja niiden tarjoamat koulutukset tarjoavat tähän hyvää mallia.
8. Elinkeinotoiminnan ja saatavilla olevien resurssien käytön monipuolisuus on tunnistettu keskeisiksi tekijöiksi maaseutumaisten alueiden elinvoimaisuuden muodostumisen kannalta. Metsäalan rakenteellinen uudistuminen ja metsiin liittyvien toimialojen ja toimijakentän monipuolistuminen voisivat tukea maaseutumaisten alueiden elinkeinorakenteen monipuolistumista ja metsäisten maaseutualueiden elinvoimaisuuden edistämistä.
- Riippuvuus yksittäisestä luonnonvarasta tai toimialasta tuottaa rakenteellista lukkiutumista ja rajoittaa tai estää alueen elinkeinorakenteen kehittymistä.
 - Metsäalan uudistumiseen ja monipuolistumiseen patistava yhteiskunnallinen ilmapiiri voi ohjata paitsi metsäalaa myös tarjota uusia mahdollisuuksia metsistä ja metsien käytöstä riippuvaisten alueiden kehitykselle.
 - Jotta eri alueet kykenisivät hyödyntämään nykyisen metsäalaan kohdentuvan kehitystrendin omassa aluekehityksessään, tulisi niiden tunnistaa omat potentiaaliset vaihtoehdot ja mahdollisuutensa metsäalan ja metsiin liittyvän elinkeinotoimintansa kehittämiseksi. Nuo vaihtoehdot ja mahdollisuudet eivät välttämättä kuitenkaan ole kaikkialla samat.²³⁹
9. On kiire hakea yhteinen, laajempi metsäpolitiikan linja – **kohtuuden metsäsopimus**, jossa yhdistyvät metsien käytön moninaiset intressit ja arvomaailmat. Metsäsopimuksen rakentamisessa tulee etsiä aktiivisesti ja monitasoisesti yhteisymmärrystä, lähtökohtana maamme metsien ja niiden ekosysteemien tilaa koskevat tilannekuvat sekä eriaikaiset ja vaihtoehtoiset tulevaisuusskenaariot, joissa on huomioitu monitieteisesti metsien hallinnan ekologiset reunaehdot.
10. Metsien tulevassa hallinnassa tulee olla taustalla demokraattinen poliittinen tahto ja oikeutus, joka arvostaa kaikkia metsien tarjoamia aineellisia ja aineettomia hyödykkeitä. Tämä korostaa hallinnan läpinäkyvyyttä ja kaikkien asianomaisten etujen osallistumista päätöksenteon prosesseihin oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti.²⁴⁰
11. Maa- ja metsätalouden oikeudenmukaisessa kestävyys siirtymässä tarvitaan uusien ohjauskeinojen käyttöönottoa. Näiden vaihtoehtojen arvioinnissa tarkastellaan muun muassa keinojen kustannustehokkuutta, tulonsiirtovaikutuksia ja hyväksyttävyyttä²⁴¹:
- Siirtymä metsäalalla tarvitsee toteutuakseen vähintään keskipitkän aikavälin suunnitelman. Tämä suunnitelma olisi laadittava viipymättä esimerkiksi parlamentaarisen työryhmän toimesta, jotta sillä ja sen periaatteilla olisi takanaan laaja poliittinen konsensus. Suunnitelman tulisi sisältää

²³⁸ Maaseutuneuvosto, 2023.

²³⁹ Salmivuori, 2022.

²⁴⁰ Eckerberg, 2015.

²⁴¹ Pihlainen & Karhinen, 2024.

siirtymän edellyttämät toimenpiteet, niihin kannustavat ohjaukset ja toteutuksen aikataulu.

- Oikeudenmukaisen päätöksentekoprosessin kannalta on olennaista sallia ihmisille ja yhteisöille laajat osallistumismahdollisuudet prosesseihin, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä metsäsektorin murroksen ja muun vihreän siirtymän aikana. Samalla on varmistettava, että päätöksenteko on läpinäkyvää ja että siinä otetaan huomioon erilaiset näkökulmat ja tarpeet. On tärkeää, että päätöksenteossa tunnustetaan paikallisten yhteisöjen, saamelaisten ja muiden haavoittuvien ryhmien äänet. Tämä edellyttää avointa vuoropuhelua ja kaikkien relevanttien sidosryhmien osallistumista sekä alueellisen oikeudenmukaisuuden sisällyttämistä vuoropuheluun.
 - On tärkeä varmistaa, että metsäsektorin työntekijät ja muut siirtymästä eniten kärsivät ryhmät saavat riittävää tukea. He tulevat tarvitsemaan uudelleen koulutusta ja taloudellista tukea siirtymään jouhevasti uusiin työpaikkoihin vihreässä taloudessa. Tukimekanismit on syytä suunnitella valmiiksi etukäteen, ja tuet tulisi jakaa mieluummin ennakoivasti kuin shokin jälkeen liian myöhään.
 - Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta on myös olennaista, että vihreän siirtymän investoinnit eivät aiheuta uudenlaista epätasa-arvoa tai syvennä olemassa olevia eriarvoisuuksia. On luotava mekanismeja, kohdennettuja investointeja ja politiikkaa, joka tukee suoraan siirtymän haavoittuvimpia ryhmiä. Oikeudenmukaisuuden laaja huomiointi politiikkaprosesseissa auttaa luomaan politiikkaa, joka on yhteenkuuluvuuden ja osallistumisen tunnetta edistävää.
12. Päätöksenteossa on huolehdittava maatalouden kannattavuudesta ja toimijoiden tulonjaon reiluudesta. Järjestelmän sidosryhmien yhteinen tahto tähän on jo olemassa²⁴²:
- Käytännössä tarvitaan tukien suuntaamista sekä myös paremmin toimivia markkinoita, jossa tuottajille maksettava hinta vastaa paremmin kustannuksia – samalla kuluttajilta edellytetään halua ja kykyä maksaa kestävämmiin tuotetuista tuotteista.
 - Uudistuksiin tarvittavia investointeja on tuettava, jotta maataloustyöllä pitää pystyä tulemaan toimeen. Elintarvikeyritysten ja maatalouden uusiin innovaatioihin tarvitaan monipuolisia kannustimia ja rahoitusta.
 - Yhteiskunnan ja yritysten on yhdessä huolehdittava ruokajärjestelmän työntekijöiden työolojen oikeudenmukaisuudesta, eli kyse on yritysvastuusta.
 - On myös tärkeää, että maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavat ihmiset saavat uusimman ekologisen tutkimustiedon mukaisista täydennyskoulutuksista alallaan voidakseen harjoittaa elinkeinoaan kestävästi myös tulevien sukupolvien näkökulmasta²⁴³.
13. Murrosvaiheessa on tärkeää kartoittaa yhdessä erilaisia tulevaisuuden visioita vaihtoehtoisine ja positiivisine mahdollisuuksineen, etenkin elinkeinoissa tapahtuvissa muutoksissa. Esimerkiksi ennallistamistoimien toteuttajista ja tekijöistä on

²⁴² Puupponen, ym., 2024.

²⁴³ Aarnitaival, 2024, 14.

pulaa, joten töitä tulee riittämään erityisesti suunnittelijoille, koneyrittäjille ja metsureille.

- Uusi kohtuutalouden metsäpolitiikan linja ja metsien hallinta tulee rakentaa oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet ja epäsymmetriset valtasuhteet huomioiden ja niitä tasoittaen, muun muassa metsädialogien ja muiden hyväksi todettujen konfliktinratkaisukäytäntöjen avulla. Prosessien tuotokset on johdettava käytännön politiikkatoimiksi. Dialogeissa, kuulemisissa ja työpajoissa ym. on ohipuhumisen vähentämiseksi selkeytettävä: 1) mistä aiheesta ja ajasta puhutaan ja miksi; 2) monimutkaisia tieteellisiä käsitteitä ja asiantuntijapuhetta; 3) erilaisia oikeuksia ja vastuita; ja 4) paikallisten ja kansainvälisten ilmiöiden ja toimijoiden välisiä kytkentöjä. Näiltä osin voidaan myös vähentää disinformaatiota.
- Rajaseutujen väestöjen kuulemisen vahvistaminen on tärkeää.
- Valtiovallan rooli uuden metsäsopimuksen rakentamisessa olisi tärkeä, mutta problemaattinen johtuen vanhoista polkuriippuvuuksista. Jäykkä ja siiloutunut institutionaalinen rakenne toimintatapoineen vaatisi merkittäviä, radikaalejakin uudistuksia.²⁴⁴

14. Metsäbiotalouden näkökulmasta eri käyttötarkoitusten parempi yhteensovittaminen edellyttää päätöksenteon tietopohjan parantamista sen osalta, millaisilla ekosysteemipalveluiden tuottamisen yhdistelmillä saadaan yhteiskunnan kannalta paras kokonaistulos valtakunnallisesti ja alueellisesti. Metsien eri ekosysteemipalvelujen tuottamiseen tarvitaan nykyistä parempi tasapaino, jossa monipuolistetaan metsäbiotalouden yritystoimintaa, turvataan luonnon monimuotoisuusarvoja sekä kansalaisten arvostamia virkistys- ja hyvinvointihyötyjä.
- Metsäbiotalouden hyväksyttävyyden näkökulmasta tarvitaan nykyistä laajempi ymmärrys metsäarvojen muutoksesta ja muutoksen nopeudesta. Tähän tarvitaan valtakunnallinen kansalaisille suunnattu metsäbarometritutkimus, jonka avulla voidaan tarkastella laajemmin metsien käytön hyväksyttävyyttä ja arvioida kansalaisten näkemysten alueellisia eroja.
 - Metsäohjelmatyön rinnalle tulee kehittää paikallisia ja alueellisia yhteistoiminnan ja sopimisen malleja metsien luonto- ja ympäristöarvojen turvaamiseksi. Metsien ekosysteemipalvelujen samanaikaisia hyötyjä tulee etsiä nykyistä aktiivisemmin ja tehokkaammin metsien käytön suunnittelussa. Eri tavoitteita ja arvoja tulee tarkastella entistä useammin rinnakkain, ja ymmärtää paremmin niiden synergieita ja vaihtosuhteita.²⁴⁵
15. Monimuotoinen perhemetsätalous vahvistaa luonnonvarojen omistus- ja hallintamahdollisuuden säilymisen kotimaisena. Metsäalan paikallista kytköstä voisi vahvistaa paitsi paikallisen omistuksen, myös esimerkiksi paikallisen mekaanisen puunjalostusteollisuuden tai luonnontuoteteollisuuden kautta.
- Luonnontuotteet tarjoavat luontomatkailun lisäksi harvoja tällä hetkellä kaupallistettuja tapoja hyödyntää metsiä ja niiden tarjoamia ekosysteemipalveluja puuraaka-aineen hyödyntämisen rinnalla tai sijasta. Näiden lisäksi valmiita liiketoimintamalleja metsien ekosysteemipalveluiden kaupallistamiseksi (esim. hiilinielukaupan keinoin) ei juuri ole; niitä syntyy ensisijaisesti julkisin varoin toteutetun suojelun myötä.

- Puurakennukset toimivat pitkäikäisinä hiilivarastoina ja korvaavat hiili-intensiivistä betonirakentamista. Puurakentamisen merkittävässä kasvussa maaseudun elinvoimaisuutta edistävällä tavalla voisi olla kysymys paitsi maaseudun paikallisrakentamisesta myös kaupunkien rakentamisesta 'maaseudulta käsin'. Puurakentamisen kasvu on enemmän kiinni osaamisesta, asenteista, rahasta ja politiikasta kuin teknologiasta tai ympäristöstä. Puurakentamiseen keskittyneitä pk-yrityksiä tulisi tukea liiketoiminnan vauhdittamisessa.²⁴⁶
16. Metsänomistajien rakenteen muutoksesta seuraa uusia, aineettomia ja aineellisia palvelutarpeita ja niiden markkinoita erityisesti pk-yritysten liiketoiminnan muodostamiselle ja kehittämiselle.
- Sekä yksityisessä metsänomistuksessa että yhteismetsien tapauksessa, jossa metsäpalstat ovat hyvin etäällä kaupunkiomistajista (eikä näin ollen ole välttämättä mahdollisuutta käydä paikan päällä ja perehtyä syvällisesti palstan hoitoon) tarvittaisiin avuksi uudenlaisia palveluntarjoajia ja tuotteita konkreettisine neuvoineen, kuten esimerkiksi metsänhoitosuunnitelmat yhteismetsille tai luonnonhoitopainotteiselle metsänomistajuudelle. Metsien käyttöön ja hallintaan liittyvää koulutusta tulee täten suunnata eritoten kaupungeissa asuville metsänomistajille. Lisäksi tarvitaan myös tulevaisuuskyvykkyyksien taitoja mm. ilmastonmuutokseen liittyvissä haasteissa. Esimerkiksi erilaisten palvelualustojen avulla yksityinen metsänomistaja voi arvioida oman palstansa kasvatuksen vaikutuksia hiilidioksidipäästöihin.
 - Neuvontapalvelujen tulisi tukea puun käytön lisäksi paremmin myös luonnontuotteisiin tai virkistys- ja luontoarvoihin perustuvaa liiketoimintaa²⁴⁷. Laadukkaan luontomatkailusektorin kehittämisessä muodostetaan yrittäjien ja yksityisten metsänomistajien välisiä kestäviä yhteistyöstrategioita. Julkisten metsien lisäksi luontomatkailua on monissa maisissa yksityisissä metsissä, jotka eivät ole matkailuyrittäjien omistuksessa. Tyypillisesti metsänomistajat hyötyvät vain minimaalisesti luontomatkailun järjestämisestä maallaan. Yksityisen maan saatavuus voi kuitenkin olla matkailuyrittäjille välttämätöntä. Psykologiset omistajuusnäkökohdat vaativat erityistä huomiota ristiriitojen välttämiseksi.²⁴⁸
 - Metsiä käyttävää yritystoimintaa tulisi ohjata nykyistä vahvemmin tunnistamaan liiketoimintamallien vaikutukset metsäympäristön laatuun, ja samalla metsäbiotalouden ympäristövaikutukset tulee ottaa laajemmin osaksi yritysvastuuta. Talousvaikutusten arvioinnin rinnalla yritystoiminnan luonto- ja ympäristövaikutuksia pitää arvioida jatkossa konkreettisemmin ja systemaattisemmin.²⁴⁹
 - Luonnonarvomarkkinoiden merkitys on kasvamassa eli metsäluonnon turvaamisesta tullaan maksamaan tulevaisuudessa. Luonnonarvomarkkinassa luodaan mekanismi luonnon arvon hinnoitteluun, mikä tekee kannattavaksi luonnonarvojen säilyttämisen. Ekstraktiivinen eli luonnonvarojen mittavasti hyödyntävä malli johtaa puolestaan väistämättä luonnonarvojen tuhoamiseen. Metsäluonnon köyhtyessä ja hiilinielujen heikentyessä veronmaksajia voi odottaa miljardiluokan lasku. Siksi tarvitaan metsien

²⁴⁶ Kuhmonen, ym., 2022, 81-91.

²⁴⁷ Tyrväinen, ym., 2024, 4.

²⁴⁸ Matilainen & Lähdesmäki, 2014; ks. myös Lähdesmäki ym., 2024.

²⁴⁹ Tyrväinen, ym., 2024, 4.

taloudelliselle hyödyntämiselle uudenlaisia malleja, jotka palkitsevat hiilen ja luonnonarvojen säilyttämisestä.²⁵⁰ Metsänomistajalle luonnonarvomarkinat luovat siis myös monipuolisempia mahdollisuuksia tulonmuodostukseen.

17. Laajasti katsottuna metsäalan sisäistä viestintää tarvitaan lisää, varsinkin uutta metsänomistajien sukupolvea varten: metsien moninaisia käyttömahdollisuuksia tulee selkeyttää.
18. Uuden maareformin avulla voidaan pyrkiä ratkaisemaan maan- ja metsänomistukseen sekä vesienhallintaan liittyviä kiistakysymyksiä valuma-aluekohtaisesti.
 - Luonnolliset järjestelmät, kuten veden kiertokulku, muodostavat perustan elintarviketuotannollemme. Ilmastonmuutokseen sopeutumisen yhteydessä meilläkin maanomistajat joutuvat kuivuusaikoina sopimaan keskenään veden käytöstä. Kansainvälisesti puhutaan kestävästä vesihuollosta tai vesisiirtymästä, jossa veden ja ruoan osalta on käännettävä perinteinen periaate: toiminnan tulee seurata veden tasoa, ei päinvastoin.²⁵¹

Kohtuutalouden rohkeisiin kokeiluihin tulee kannustaa maakunta-, kunta- ja kylätasolla erilaisten 'kohtuutalouselaboratorioiden' luomisessa.

19. Suomeen pyritään muodostamaan lukuisia vihreän siirtymän investointeja, joiden kärkenä on siirtyminen pois fossiilitaloudesta, ja joiden toiminta vaatii intensiivistä kaivannaisten hyödyntämistä eli uusien kaivosten perustamista. Vihreällä siirtymällä on kuitenkin muitakin tavoitteita, kuten kiertotalouden edistäminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Uuden kaivoksen perustaminen tulee olla erittäin perusteltua laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa; kyse on maamme uusiutumattomista kansallisvarannoista. Lisäksi kaivostoiminnan potentiaaliset vesistöriskit vaarantavat maan huoltovarmuutta, mikä tulisi ottaa huomioon tässä laajemmassa harkinnassa.
 - Resurssiviisas kohtuutalous priorisoi uusien kaivosten sijaan jo olemassa olevien kaivosalueiden kiertotalouden kehittämistä sekä panostaa sekundäärimetallien kiertotalouden tehostamiseen merkittäviä panostuksia taloudellisessa ja tiedollisessa pääomassa.
 - Koska kaivannaistoiminta on järeää maan- ja maisemanmuokkausta muine ympäristövaikutuksineen, on visioitava ja punnittava, miltä etenkin pohjoinen ja itäinen Suomi voi näyttää vuonna 2050²⁵² muiden elinkeinojen, niiden yhteisöjen ja luontoarvojen näkökulmasta. Kaivoshankkeiden suunnitelmille on tehtävä puolueettomat aluetalouden intressivertailut, joiden tulokset huomioidaan hankkeiden lupamenettelyssä.
 - Kaivosteollisuutta koskeva regulaatio kaipaa uudistamista. Kaivosten ympäristö- ja vesilupien ehtoja tulisi tiukentaa. Hankkeiden lupaprosessien nopeuttamisen tulee myös taata kansalaisten perusoikeuksien toteutuminen niissä.
 - Kaivosteollisuuden tulee ottaa käyttöön sellaisia riittäviä teknologioita rat-

²⁵⁰ Valkeapää, 2024.

²⁵¹ <https://www.peer.eu/news-events/detail/why-scientists-look-to-the-soil-when-rain-stops-falling> (noudettu 2.8.2024).

²⁵² Vrt. Dom, ym., 2021.

kaisuja, joilla taataan ympäristöturvallisuus eli eliminoidaan kumuloituvat ja hyvin pitkäkestoiset riskit luonnolle ja väestölle.

- Hankkeilla on oltava selkeästi osallistavilla prosesseilla osoitettu, vahva paikallinen hyväksyttävyyttä tai ns. sosiaalinen toimilupa. Kaivoshanketta koskevan regulaation edellyttämät ehdot tulee täyttää, ja huomioida tapauskohtaisesti eräänlainen korotettu vastuullisuus, tai varovaisuusperiaate, joka tarkoittaa regulaation ylittäviä teknologisia ratkaisuja ympäristöriskien poistamiseksi tai minimoimiseksi – tämä on se lähtötaso, josta sosiaalisesta toimiluvasta tulee lähteä neuvottelemaan.
- Luontoarvojen tarkoituksenmukainen heikentäminen erityisesti luonnonsuojelualueiden ja vesistöjen kohdalla nk. yleisen edun nimissä tulee hylätä vihreän siirtymän edistämisen keinona niin kaivos- kuin akkuteollisuudessa.
- Uusien kaivosten sijaan tulisi etsiä päämäärätietoisesti vaihtoehtoisia ratkaisuja yhteiskunnan muilta sektoreilta, kuten kiertotalouden, jakamistalouden, uusien teknologisten innovaatioiden (esim. akku- ja komponentiteollisuudessa) ja yhdyskuntasuunnittelun sekä kulutuksen vähentämistavoitteen kautta. Tässä tulisi hyödyntää kansainvälistä tutkimustietoa ja käytäntöjä. Sekundäärimetallien kiertotalouden murros tulee luomaan myös uusia työmahdollisuuksia ja ammattikuntia yli sektorien.
- Kansainvälinen ja kansallinen mineraalipolitiikan kehityssuunta, joka vie Suomea EU:n alkutuotannon resurssiperiferiaksi, on käännettävä. Kriittisten raaka-aineiden varantojen tulisi pääosin pysyä kotimaisessa omistuksessa ja hallinnassa maan kokonaisturvallisuuden kannalta. Suomelle tulee luoda vahva kansainvälinen imago kiertotalouden mallimaana, missä pk-yrityksistä nousevat, uudet rohkeat sosio-tekologiset innovaatiot ovat keskeisesti mukana kehitystyössä ja toimeenpanossa.

Eri toimintojen yhteisvaikutusten huomiointi sekä varovaisuusperiaate edustavat kohtuutalousajattelun tapaa hahmottaa sosio-ekologisia systeemejä.

Kuva: Reijo Telaranta

Vuosi 2024 oli aurinkoenergian ja akkujen vuosi, jonka tarkoitus on muuttaa maailmanlaajuisia energiajärjestelmiä.
(Kuva: Solarimo - Pixabay)

OMAVARAINEN ENERGIAANTUOTANTO: pieni ja hajautettu tuo varmuutta

Energiamurroksen pääsisältö on fossiilisten polttoaineiden korvaaminen uusiutuvilla energialähteillä. Niihin kuuluvat tuulivoima, aurinkoenergia, vesivoima, valtamerienergia, maalämpö, biomassa ja biopolttoaineet. Ne ovat fossiilisille polttoaineille vaihtoehtoisia puhtaampia energialähteitä.

Energiaturvallisuus on varmuutta ja monipuolisuutta

Vuonna 2024 kansainvälinen energiajärjestö julisti, että astumme sähkön aikakauteen ja jätämme taaksemme hiilen ja öljyn aikakauden, kun globaalit energiajärjestelmät muovautuvat nk. puhtaan sähkön ympärille ja uusiutuvat energialähteet auttavat korvaamaan fossiilisen energian kysynnän – ei ainoastaan energia-alalla, mutta myös liikenteessä, teollisuudessa ja sen ulkopuolella. Fossiilisen tuotannon lasku jatkui EU:ssa 2024 ensimmäisellä puoliskolla, kun taas tuuli ja aurinko saavuttivat uusia korkeuksia. EU tuotti ennätyselliset 30 prosenttia sähköstä tuuli- ja aurinkoenergialla, mikä ylitti ensimmäistä kertaa fossiilisten polttoaineiden 27 prosentin osuuden. Lisäksi lähes puolet EU:n jäsenvaltioista tuotti enemmän sähköä tuuli- ja aurinkoenergialla kuin fossiilisilla polttoaineilla vuoden 2024 ensimmäisen kuuden kuukauden aikana. Lähes kaikki OECD-maat ovat edistyneet hyvin hiilivoiman asteittaisessa lopettamisessa korvaamalla sen pääasiassa aurinko- ja tuulivoimalla. Kolmasosa OECD-maista on jo hiilettömiä, ja kolme neljäsosaa on menossa hiilivapaiksi vuoteen 2030 mennessä.²⁵² Lisäksi uusiutuvan energian sektorilla työpaikkojen määrä maailmassa lisääntyi ennätysmäärässä; vuoden 2022 13,7 miljoonasta 16,2 miljoonaan vuonna 2023.²⁵³

²⁵² Kaelin & Jones, 2024.

²⁵³ IRENA, 2024.

Massiivisia aurinkopuistoja Kiinan luoteisessa maakunnassa Gansussa (Kuva: darmau - Unsplash).

Maailman energian kysyntä ylittää tuuli- ja aurinkoenergian, ja ne ovatkin toistaiseksi hidastaneet fossiilisten polttoaineiden polton lisääntymistä (erityisesti Kiinassa, Intiassa, Thaimaassa ja Vietnamsissa). Aasian taloudet ovat kasvaneet nopeasti ja niin myös niiden sähkön kysyntä. Näin ollen fossiilienergian korvaaminen uusiutuvalla energialla kehittyneissä talouksissa on liian hidasta kompensoimaan tätä kasvua maailmanlaajuisesti. Aasian, ja erityisesti Kiinan, talouden asettuminen tosin saattaa kääntää tämän suuntauksen, jolloin Euroopan ja Pohjois-Amerikan kaltainen korvausmalli siellä on mahdollista.²⁵⁴ Aurinkoenergian suurvaltoja on samaan aikaan nousemasa ympäri maailmaa kuten Kiinan lisäksi Intiassa ja Chilessä.

Kuten kriittisten raaka-aineiden kohdalla, Euroopan komissio haluaa nopeuttaa uusiutuvan energian hankkeiden lupaprosesseja, jotta siirtyminen kohti hiilineutraaleja energiajärjestelmiä olisi tehokkaampaa.

Uusiutuvan energian osuuden tavoite on vähintään 42,5 prosenttia vuoteen 2030 mennessä, mikä sisältään tavoitteen saavuttaa 45 prosenttia uusiutuvista energialähteistä. Tämä edellyttää tuuli-voiman kapasiteetin massiivista lisäystä, jonka odotetaan kasvavan 204 GW:sta vuonna 2022 yli 500 GW:iin vuonna 2030. Vaikka tuulivoimasektoria pidetään EU:n historiallisena menestystarina, sen tuleva kasvupolku kohtaa monia haasteita, joita ovat muun muassa riittämätön ja epävarma kysyntä, hitaat ja monimutkaiset lupamenettelyt, raaka-aineiden puute, korkea inflatio ja raaka-aineiden hinnat ja riskit ammattitaitoisen työvoiman saatavuuteen.²⁵⁵

Suomen ilmastopolitiikalle luovat puitteet kansainväliset ilmastopöytäkirjat ja EU:n ilmastopolitiikka. Kansallisesti ilmastopolitiikkaa ohjaa ilmastolaki. Siihen on kirjattu Suomen päästövähennystavoitteet sekä ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmä. Ilmasto- ja energiapolitiikallaan Suomi pyrkii vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä ja saavuttamaan hiilineutraaliuden vuoteen 2035

²⁵⁴ Jansen, 2023.

²⁵⁵ European Commission, 2023.

mennessä.²⁵⁶ Suomi on asettanut tavoitteeksi nostaa vuoteen 2030 mennessä uusiutuvan energian osuuden yli 50 prosenttiin loppukulutuksesta, energiaomavaraisuuden kasvattamisen yli 55 prosenttiin, Suomeen tuodun öljyn kotimaisen käytön puolittamisen sekä uusiutuvien polttoaineiden osuuden nostamisen. Kansallinen energia- ja ilmastostrategia (2022) sisältää EU:n vuodelle 2030 asettamien ilmasto- ja energiatavoitteiden täyttämiseen ja hallitusohjelman hiilineutraalius 2035 -tavoitteeseen tarvittavat linjaukset ja ehdotukset toimenpiteiksi.²⁵⁷

Vakaasti toimivat energiajärjestelmät turvaavat sujuvan arjen. Suomella on monia vahvuustekijöitä energiakriisiä vastaan: koteihimme ei tule venäläinen maakaasu suoraan lieteen tai lämmittämään suihkuvettä. Kotitaloudet eivät ole yhden kaasuputken varassa, eivätkä edes yksittäisten voimalaitosten varassa, vaan järjestelmät on rakennettu monipuolisiksi ja kestäviksi. Toisaalta kaikkiin järjestelmiin liittyy omat haavoittuvat kohtansa, esimerkiksi kaukolämpö tarvitsee sähköä ja digitaaliset järjestelmät vaativat kyberturvallisuutta.²⁵⁸

Tuuli ja aurinko ovat tällä hetkellä kaikkein kustannustehokkaimmat energianlähteet.

Maan sähköjärjestelmän kannalta on toivottavaa, että sähköntuotantoa, sähkönkulutusta ja akkuvarastoja on sijoitettuina ympäri Suomen. Hajautettu tuuli- ja aurinkovoima tasapainottaa koko Suomen sähköntuotannon vaihteluita. Tuulivoimalla oli vahva yhteys sähkön hintaan: tuulisina päivinä sähkön hinta painuu alas, vähätuulisina taas nousee korkeammalle samassa suhteessa tuulisuuden vaihtelun kanssa. Tuuli- ja aurinkoteknologioiden vaihtelevuus voidaan integroida helpommin kehittyviin, joustaviin sähköverkkoihin, jotka pystyvät säätämään tehon vaihtelevaan kysyntään ja tarjoavat vakaan perusvoiman.

Nk. vihreällä sähköllä tuotettavaan vetyyn ja sen varastointiin liittyy suuria odotuksia ja se on osa Suomen energia- ja ilmastostrategiaa, mutta vedyn tuotanto on alkuvaiheessaan. Teollisuudessa ja raskaassa liikenteessä tulisi satsata vihreän vedyn ratkaisuihin eli nk. vihreällä tai puhtaalla sähköllä tuotetusta vedystä jalostetun kaasun käyttöön. Vedyn valmistamisesta aiheutuu kuitenkin paljon energian hävikkiä. Puhtaat vetyjalosteet kannattaa suunnata kohteisiin, joissa energia tarvitaan välttämättä kaasumaisessa tai nestemäisessä muodossa. Vihreiden vetyperusteisten kaasujalosteiden tuotantolaitokset vaativat osaltaan merkittävästi enemmän resursseja tuulivoimainvestointeihin. Muutoin sähköä ei riitä vihreän vedyn valmistamiseen.²⁵⁹

Biomassa sen sijaan ei ole mittava ratkaisu fossiilisten polttoaineiden korvaajana, koska sen määrä on rajallinen, ja puita pitää säilyttää metsissä myös hiilinieluinä ja -varastoina – polttamalla puuta ei siis ilmastonmuutosta voida pysäyttää. Selvitysten mukaan biomassan kysynnän kasvaessa kestävyys- ja saatavuusrajat alkavat ylittyä aika nopeasti. Ei siis voida laskea sen varaan, että fossiilisia polttoaineita voitaisiin korvata biomassalla – tähän biomassavarat eivät yksinkertaisesti riitä. Jotta biomassan energiankäyttö olisi kestävä, pitäisi pyrkiä sellaiseen kehityskulkuun, jossa metsäbiomassan käyttö ei nouse merkittävästi nykyiseltä tasolta, vaan jossa bioenergian lisäys perustuu pääasiassa biokaasun tuotannon lisäämiseen. Ilmastokestävän bioenergian rajallisuudesta johtuen on tärkeää katsoa muiden ratkaisujen suuntaan, kuten esimerkiksi resurssitehokkuuden parantamiseen.²⁶⁰

²⁵⁶ <https://www.ilmasto-opas.fi/artikkelit/suomenilmastopolitiikalla-pyritaan-saavuttamaan-ilmastotavoitteet> (noudettu 10.10.2024)

²⁵⁷ <https://mmm.fi/luonto-ja-ilmasto/energia-ja-ilmastopolitiikka/kansallinen-energia-ja-ilmastopolitiikka> (noudettu 10.10.2024).

²⁵⁸ Kettunen, 2024.

²⁵⁹ Ks. Myllylä, 2022.

²⁶⁰ Myllylä, 2022.

Energiaturvallisuudella tarkoitetaan kohtuuhintaisen energian vakaata saatavuutta. Energiaturvallisuuden katsotaan olevan osa kansallista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.

Energiaturvallisuus²⁶¹

Energiaturvallisuuteen kuuluu sekä lyhyen että pitkän aikavälin elementtejä.

- Lyhyen aikavälin energiaturvallisuus keskittyy parantamaan energijärjestelmien kykyä tasapainottaa energian kysynnän ja tarjonnan välisiä yllättäviä muutoksia tai reagoida vakavista häiriöistä tai poikkeusoloista johtuviin haasteisiin.
- Pitkällä aikavälillä energiaturvallisuuden tehtävä liittyy keskeisesti oikea-aikaisiin investointeihin energian riittävän tarjonnan varmistamiseksi tulevaisuudessa, infrastruktuurin riittävään ylläpitoon ja uudistamiseen sekä kilpailun toimivuuden varmistamiseen energiamarkkinoilla. Oikea-aikaisuudessa on otettava huomioon paitsi tulevaisuuden kehitysnäkymät yleisesti, myös taloudellinen kehitys ja ympäristöä koskevat yleistavoitteet.
- Energiaturvallisuuden lisäämiseksi tyypillisiä keinoja ovat energiamuotojen monipuolistaminen ja energiahuollon hajauttaminen, tehokkuuden parantaminen sekä eri energiamuotojen ja markkinoiden joustavuuden lisääminen.
- Kansainvälisen yhteistyön laajentaminen on myös katsottu yhdeksi energiaturvallisuutta lisääväksi tekijäksi. Energian huoltovarmuus on myös yksi Euroopan unionin energiapolitiikan keskeisistä tavoitteista.
- Usein energiaturvallisuuden katsotaan tavoittelevan myös tietynasteista omavaraisuutta eli osittaista riippumattomuutta tuontienergiasta. Kansallisen riippumattomuuden tavoittelemisen oli tyypillistä ennen Euroopan unionia, mutta nykyään riippumattomuudella voidaan viitata enemmänkin Euroopan unionin sisäiseen riippumattomuuteen suhteessa kolmansiin valtioihin.

Maaseutujen merkitys paikallisessa energiantuotannossa kasvaa

Koko 2000-luvun ajan käynnissä ollut energiamurros on kiihtynyt 2020-luvulla, mikä mahdollistaa maaseutualueille monia myönteisiä kehityskulkuja ja merkittävämmän yhteiskunnallisen aseman muodostumisen. Energiamurroksessa on ollut keskeisesti kyse energiantuotannon kielteisten ympäristövaikutusten pienentämisestä. Tarvitaan toimia, joilla vähennetään energian kulutusta sekä toimia, joilla lisätään uusiutuvan energian tuotantoa ja vähennetään fossiilisen energian käyttöä.

- Maaseutualueilla on nähty luontaisesti hyvät edellytykset tuottaa uusiutuvaa, kestävää energiaa. Tällöin riippuvuus ulkomaalaisesta fossiilienergiasta vähenee, energiantuotannon päästöt pienenevät ja huoltovarmuus kasvavat, energiaan käytettäviä varoja jää enemmän lähialueelle ja kotimaahan sekä syntyy uudenlaista yrittäjyyttä.

²⁶¹ www.iea.org; <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:energiaturvallisuus> (noudeutu 10.10.2024).

- Edellytykset maatalouden kannattavuuden paranemiseksi kohentuvat, kun on mahdollisuus esimerkiksi myydä lietettä biokaasutuottajalle ja ostaa väkilannoitteen sijaan paikallisesti bioenergian tuotannon sivutuotteena syntynyttä orgaanista lannoitetta.
- Kestävän energiatuotannon ja -käytön lisääntyminen edellyttää yhtäaikaista toimia monella eri rintamalla; tarvitaan normi- ja resurssiohjausta, hallinnon kehittämistä sekä kannustavan toimintaympäristön rakentamista.
- Erityisesti maaseutualueilla on luontainen mahdollisuus tuottaa uusiutuvaa energiaa yli omien tarpeiden, kuten hyödyntämällä maa- ja metsätalouden sivuvirtoja.²⁶²

Nopea riippumattomuuden lisääminen fossiilisesta tuontienergiasta edellyttää pikaisia panostuksia ja yksituumaisuutta: uudenlaista yhteiskunnallista kumppanuutta, jonka ytimeen kuuluvat myös uusiutuvat, alkutuotannon ja jalostuksen sivuvirroista syntyvät energian lähteet ja niiden täysimääräinen hyödyntäminen. Yhtälöön kuuluvat myös paikalliset energiyhteisöt.²⁶³

- Harvaan asutuilla alueilla on tärkeä osa ilmastonmuutoksen ratkaisussa ja ekologisen ja taloudellisen kestävyuden toimintaympäristöön vaikuttavissa poliittisissa päätöksissä.
- Suomessa tuotetaan biokaasua ennen muuta puhdistamolietteistä ja orgaanisista yhdyskuntajätteistä. Peltobiomassojen ja maatalouden sivuvirtojen hyödyntäminen on vasta lähtökuopissa.
- Suomessa on valtava määrä hyödyntämättä jääviä biomassoja, jotka biokaasuksi jalostettuna voivat toimia liikenteen polttoaineena ja muuna energiänlähteenä.
- Biokaasulla tuotetaan tällä hetkellä pääasiassa lämpöä ja sähköä. Biokaasun käytön osalta lupaavimmat näkymät ovat liikenteessä ja työkonepolttoaineena.
- Kansallisessa energia- ja ilmastostrategiassa vuoteen 2030 todetaan, että biokaasupotentiaalista valtaosa on sidoksissa maatalouteen. Vaikka kiinnostusta ja soveltuvia biomassoja biokaasutuotannon lisäämiseen maataloilla on, on niiden hyödyntäminen jäänyt toistaiseksi rajalliseksi, kun kustannustehokkaita käyttökohteita ei ole löytynyt riittävästi. Maatilaluokan ja tilojen yhteistä biokaasun tuotantoa edistetään ja mahdollistetaan myynti liikennekäyttöön.²⁶⁴

²⁶² Maaseutupolitiikan TUUMA-verkoston julkaisuja, 2022.

²⁶³ Maaseutupolitiikan TUUMA-verkoston julkaisuja, 2022.

²⁶⁴ Lukkari & Åström, 2019, 43.

Uusiutuvan energian tuotanto ja kohtuullisuus

Tarvitaan ratkaisuja, joilla vähennetään fossiilisen energian käyttöä sekä energian kulutusta.

Uusiutumattomia mineraaliraaka-aineita tarvitaan nyt ja lähitulevaisuudessa uusiutuvan energian tuotantoon, digitalisaatioon ja sähköautoiluun. Alun perin ilmastotyötä ja huoltovarmuutta korostava retoriikka vaikuttaa kuitenkin muuttuneen viime vuosina lähinnä teollisten investointien ja talouskasvun kiihdyttämiseksi teollisuustuotteiden viennin avulla. Trendi ei täten oikein vastaa kohtuutalouden mukaista kehityssuuntaa.

Fingrid on suomalainen yritys, jonka tehtävänä on ylläpitää ja kehittää Suomen sähkön siirron kantaverkkoa. Maanlaajuisen kantaverkon kautta kulkee noin 75 prosenttia kaikesta Suomessa käytetystä sähköstä. Fingrid varautuu sähkön tuotannon ja kulutuksen merkittävään kasvuun. Suomen sähkötuotannon on ennustettu kasvavan vuoden 2022 70 terawattitunnista yli 90 terawattituntiin vuonna 2025. Vuonna 2030 sähkön tuotanto ja kulutus voivat olla 50 prosenttia suuremmat kuin nykyään ja vuonna 2035 jopa kaksinkertaiset verrattuna nykytasoon. Voimakkaan kasvun arvioidaan käynnistyvän varsinaisesti 2020-luvun lopulla. Yhteiskunnan sähköistymisen ohella sähköintensiivisten teollisuustuotteiden vienti Suomesta on merkittävä sähkön kulutuksen kasvuajuri. Lisäksi Suomen ilmastotavoitteiden saavuttaminen ja Suomeen vaurautta luovien puhtaan siirtymän investointihankkeiden mahdollistaminen edellyttävät Fingridin mukaan merkittävää kantaverkon rakentamista ja kehittämistä.²⁶⁵

Suomen uusiutuvan energian rakentaminen perustuu voimakkaan talouskasvun ja viennin odotuksiin²⁶⁶

- Vuonna 2025 tuuli- ja aurinkovoima muodostavat kolmanneksen sähkön tuotannosta.
- Fingridin ennusteen mukainen sähkönkulutuksen kehitys Suomessa vuoteen 2035 mennessä: suurin sähkön kuluttaja tulee olemaan teollisuus ja datakeskukset, jonka osuus kulutuksesta on 63%, rakennusten lämmitys 16%, muu kulutus ja häviöt 18% sekä liikenne 3%.
- Epävarmuustekijät voivat vaikuttaa tuotanto- ja kulutushankkeiden toteutusaikatauluihin sekä yleisesti muutoksen nopeuteen ja suuntaan. Tällaisia epävarmuustekijöitä ovat muun muassa energiapolitiikka, regulaatio, luviutus, rahoituksen saatavuus ja kustannus sekä sähkön ja vedyn tuotanto- ja varastointiteknologioiden kustannuskehitys. Erityisen merkittävää on eri tekijöiden vaikutus Suomen asemaan sähköintensiivisen teollisuuden investointikohteena sekä suomalaisen tuulivoiman kasvumahdollisuuksiin ja hintakilpailukykyyn suhteessa eurooppalaisiin ja globaaleihin kilpailijoihin, koska merkittävä osa ennustetusta sähkön kulutuksen kasvusta Suomessa nojaa tuulivoimalla tuotetun sähkön jalostamiseen vientituotteiksi.

²⁶⁵ Fingridin ennuste Q3/2024: Sähkön tuotannon ja kulutuksen kehitysnäkymät. <https://www.fingrid.fi/globalassets/dokumentit/fi/tiedotteet/ajankohtaista/sahkon-tuotannon-ja-kulutuksen-kehitysnakymat-q3-2024-fingrid.pdf> (noudettu 13.12.2024)

²⁶⁶ Ks. Fingridin ennuste Q3/2024: Sähkön tuotannon ja kulutuksen kehitysnäkymät. <https://www.fingrid.fi/globalassets/dokumentit/fi/tiedotteet/ajankohtaista/sahkon-tuotannon-ja-kulutuksen-kehitysnakymat-q3-2024-fingrid.pdf> (noudettu 13.12.2024)

- Sähkön kulutuksen arvioidaan lisääntyvän teollisuudessa, lämmityksessä ja liikenteessä. Valtaosa ennusteeseen sisällytetystä kasvusta tulee teollisuuden prosessien sähköistymisestä, datakeskuksista sekä vedyn ja vedystä tuotettujen jatkojalosteiden tuotannosta. Sähkön kulutuksen liityntäkyselyt ovat merkittävästi lisääntyneet ja mikäli kaikki kyselyt toteutuisivat täysimääräisesti, Suomen sähkönkulutus nousisi noin 300 terawattituntiin. Ennusteessa on oletettu tätä selvästi maltillisempi kehitys, jossa sähkön kulutus kasvaa 126 terawattituntiin vuoteen 2030 mennessä ja edelleen noin 160 terawattituntiin vuoteen 2035 mennessä. Noin sataan terawattituntiin asti kasvuennuste perustuu sähkön kulutusta kasvattavista hankkeista tehtyihin investointipäätöksiin ja liittymissopimuksiin.

Merkittävä osa ennustetusta sähkön kulutuksen kasvusta Suomessa nojaa tuulivoimalla tuotetun sähkön jalostamiseen vientituotteiksi.

Energian kahtiajakautunut mielipideilmasto, eikä sähkön säästämistä enää pidetä ilmastotekon²⁶⁷

Kohtuullinen energian hinta on suomalaisten keskeisin energiapolitiittinen tavoite, ilmenee Energiateollisuus ry:n vuosittain tekemästä energia-asennetutkimuksesta. Energiakriisi toi esiin huolen energian riittävydestä ja hinnat kävivät välillä hyvinkin korkealla.

- Energian hinnan jälkeen tärkeimmäksi nousee energiaomavaraisuuden kasvattaminen, jota vastaajat pitivät selkeästi tärkeimpänä tavoitteena energiakriisin vuonna 2022. Kolmantena mainittiin päästövähennykset ja ilmastomuutoksen hillitseminen.
- Yhä useammat ovat ainakin jokseenkin eri mieltä kysyttäessä valmiutta maksaa energiasta enemmän ilmaston takia. Kansalaiset olettavat jo, että energia on puhdasta, joten siitä ei haluta maksaa lisää – sähkön säästämisen omassa arjessa ei enää näyntydy ilmastotekona.
- Aurinko on edelleen suosituin energianlähde, 82 % vastaajista haluaisi sitä lisää, ja vain neljä prosenttia nykyistä vähemmän.
- Tuulivoiman suosio on hieman laskenut. Ilmastotietoisuuden huippuvuodet 2018–20 nostivat sen suosiota, energiakriisivuodet 2021–23 pitivät sitä yllä, energiakriisin taittuminen on palauttanut tuulivoiman kannatuksen vuoden 2016 tasolle.
- Ydinvoiman suosio kävi energiakriisin aikana hyvinkin korkealla, nyt se on palautunut kriisiä edeltävälle korkealle tasolle. Selkeä enemmistö kaikkien eduskuntapuolueiden kannattajista suhtautuu ydinvoimaan myönteisesti.
- Huoli sähkön toimitusvarmuudesta on ilmennyt kivihiiilen suosion hienoisena nousuna, mutta lukema on edelleen varsin matala. Myös kaasua pidetään aiempaa parempana energialähteenä, mutta niiden lisääjiä on edelleen vain muutamia prosentteja vastaajista.

²⁶⁷ Energiateollisuus, 2024.

- Bioenergian suosio on vähentynyt jo pidempään, mutta sen hyväksyttävyyden on edelleen korkealla tasolla. Vain viidennes haluaa vähentää sen käyttöä sähköntuotannossa.
- Vesivoiman kannatus on myös laskenut, mutta muutos on vähäinen. Vain kymmenen prosenttia vastaajista on jokseenkin tai täysin erimielistä väittämästä vesivoimaa tarvitaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseen. Vesivoiman vähentäjien määrä on sen sijaan noussut kahdeksasta prosentista kahteentoista, oltuaan alimmillaan kahdessa prosentissa vuonna 2012. Vesivoiman lisääjiä tai ennallaan säilyttäjiä on edelleen ylivoimainen enemmistö, 83 prosenttia.
- Enemmistö vastaajista hyväksyy verkkopalvelun maksujen lievät korotukset, kunhan sähkön toimitusvarmuutta saadaan parannettua ja sähkökatkoja vähennettyä.
- Tuotantomuotokohtaiset asenteet heijastelevat kahtiajakautunutta yhteiskunnallista ilmapiiriä: eri tuotantomuotojen ympäristöhaasteisiin kiinnitetään yhä enemmän huomiota, samalla kun toisella laidalla kannatetaan fossiilisten polttoaineiden lisäämistä.

Kyllähän Suomeen tuulimyllyjä mahtuu. Paikallisesti ne aiheuttaa häiriötä, mutta meillä Suomessakin keksittiin se, että tästä huolimatta, jos tulee myös hyötyä, ihmiset sietävät toimintaa paremmin. Kiinteistöverot ja maankäyttökorvaukset voidaan nähdä hyötyinä. Koh-tuusliikkeessä pyritään ymmärtämään termodynamiikan lakeja ja yksi peruslaki on: tyhjäs-tä ei voi nyhjäistä. Jos laitetaan energiaa muodosta toiseen, niin sillä on vaikutuksia. Ja tottakai, on todella saastuttavia, kuten esim. ruskohiilellä tuotettua lauhdesähköä, niin on eri maailmasta jos tehdään aurinko- tai tuulivoimalla. Se mikä ei ole mennyt läpi on volyy-mit: jos ne puolitettaisiin, ja kaikki tehtäisiin paremmin, niin sitten saataisiin 70-80 prosentin kuormitusvähennys aikaiseksi. Mutta kun ruvetaan vähentämään volyy-mia, niin sitten puu-tutaan talouskasvuun, ja se tässä ajassa ja näissä valtasuhteissa ei ole sallittua ja mah-dollista. Jos katsoo sähkömarkkinaa niin tuntuu, että sähköä on jo liikaa. Vetyyn liittyvässä visiossa puhutaan ilmaisesta sähköstä. Jos sähkö on ilmaista, sillä voi olla järkevää tehdä vetyä, jota voi käyttää ja varastoida ja käyttää muissa paikoissa. Minulle on silti vieras aja-tus, että kestävä talousjärjestelmä tulisi siitä, että energiaa on niin paljon, että se ei maksa mitään. Tämä fantasia liittyi aikanaan myös ydinvoimaan. (Marko Ulvila)

Voiko kestävä talousjärjestelmä perustua ilmaiseen ja rajattomaan energiaan?

Kuva: Michael Myers - Unsplash

Energian oikeudenmukaisuuskysymyksiä

Kohtuutalouteen vaadittava energiasiirtymä perustuu energiaturvallisuuteen, ja siinä oikeudenmukaisuuden kysymyksiin kuten energian saavutettavuuteen ja kohtuulliseen hintatasoon. Siirtymän sosio-teknologisia ja lainsäädännöllisiä politiikkatoimia ja niiden oikeudenmukaisuutta on tutkittu ja tutkitaan useissa projekteissa. Näistä on hyvä ammentaa ratkaisuehdotuksia myös kohtuutalouden yhteiskuntaa kohti mentäessä. Kuten aiemmissakin tämän julkaisun luvuissa, kyse on varsin laajoista, toisiaan leikkaavista aihepiireistä, joten myös energiakysymyksen tehdään alateemoista valittuja nostoja. Energiaan liittyvät oikeudenmukaisuuden kysymykset liittyvät läheisesti luonnonvarojen käyttöön ja hallintaan, jolloin puhutaan moninaisista haasteista.

Energiasiirtymät ovat siis luonteeltaan perustavasti yhteiskunnallisia eivätkä vain teknisiä muutoksia. Huonosti toteutettuna energiasiirtymä voi syventää yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta, kuten kasvattaa luokkaeroja ja lisätä sosiaalista haavoittuvuutta.²⁶⁸ Oikeudenmukaisen siirtymän edistämiseksi omistamista ja osallisuutta tulee tarkastella kriittisesti ja moniäänisesti. Energiademokratiaa ja omistajuutta voidaan tarkastella eri näkökulmista, kuten energiakriisin, alueellisen eriarvoisuuden tai kansalaisaktivismin valossa, mikä tuo esille omistajuuden eri ulottuvuuksia sekä vaihtoehtoja omistajuudelle. Energiademokratian on katsottu tapahtuvan olemassa olevissa demokraattisissa rakenteissa.²⁶⁹

Keskustelu kansalaisten omistajuudesta energiamurrokseen osallistumisen väylänä on varsin uutta, eikä esimerkiksi eri omistajuuden tapoja tai vaihtoehtoja omistamiselle ole vielä tarkasteltu kattavasti energiamurrosta käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa. Esimerkkeinä kansalaisten omistajuudesta ja osallistumisesta voidaan pitää tuotantovälineiden vuokraamista, jakamistaloutta, kulutusjoustoja ja energiayhteisöjä sekä osallistumista yhteiseen päätöksentekoon. Lisäksi on hyvä huomioida, että eri kuluttajaryhmien kyky joustaa kulutuksessa vaihtelee. Tämä vaatii tasavertaisuus- ja oikeudenmukaisuuskysymysten huomioimista jouston tukimuotojen suunnittelussa.²⁷⁰

²⁶⁸ Vainio & Kojo, 2024.

²⁶⁹ Rinkinen, ym., 2024.

²⁷⁰ Rinkinen, ym., 2024.

Entä miten energiaa ja energiasiirtymää voisi tarkastella kohtuullisuuskulman kautta – seuraavassa muutamia pohdintoja:

Olisi lähdeittävä liikkeelle energian kulutuksen vähentämisestä. Energiapointti on toimivin, koska se suoraan vähentää ihmisten elinkustannuksia. Jos asuttaisiin pienemmissä asunnoissa, olisi pienemmät asuinkustannukset ja ehkä vähemmän matkustelua ja kulutusta, tavallaan se on toimiva pointti ajaa sitä. Eli vähennetään ihmisten kuluja ja samalla vähennetään energiankulutusta. (Jarna Pasanen)

Ympäristöliikkeellä on ollut kulutuskeskustelussa harha-askel; on katsottu että kulutus ohjaa taloutta ja että yksittäisellä kuluttajalla mahdollisuus toimia systeemiä muuttavasti. Tämä sopii johonkin yrityksen dokumenttiin, esimerkiksi termi 'henkilökohtainen hiilijalanjälki' on British Petroleumin keksimä konsepti. Sen sijaan että puhuttaisiin yhtiön harjoittamasta öljyn poraamisesta, puhutaan yksilötason toimista. Tämä on taas vienyt huomion väärään suuntaan, pois ainevirroista, vaikka kaikkihan lähtee tuotannosta – vasta kun jokin tuote on olemassa, kuluttajalla voi tulla mieleen, että 'tämähän voisi olla minulle'. Kohtuusliikkeen mukaan nimenomaan tuotantoa pitää vähentää. Kuluttajien tulisi muuttaa kulutustottumuksiaan ja yritysten tulisi tehdä eettisempiä tuotteita. Kannattaa siis puhua mahdollisimman vähän yksilöistä ja mahdollisimman paljon rakenteista, jotka tuottavat sosiaalisia ja ekologisia ongelmia. (Marko Ulvila)

Jos kulutusta kohtuullistettaisiin, kahden hallituskauden ilmastosuunnitelmia koskevissa raporteissa ei kuitenkaan ole pohdittu, mitä se tarkoittaa kansantalouden kannalta. Herää kysymys, onko kyse viherpesusta? Jos se koetaan uhkaksi, että suomalaiset vähentäisivät kulutustaan ja hiilipäästöjään esimerkiksi 50 prosentilla, niin sillä olisi merkittävä vaikutus kulutuksen rakenteeseen. Tässä olisi aikamoinen paniikki, mitkä toimialat hiipuisivat tai kuolisivat tässä maassa. Mutta eihän kukaan tästä ole huolissaan, että kulutus lopahtaisi tai edes tiettyjen hyödykkeiden kohdalla. Ei olla varautumassa, paitsi maataloudessa, jossa tutkimuksen ja varautumisen tasolla on selvitetty eläintuotannon vähenemistä, vaihtoehtoisia elinkeinoja ja tuotantolinjoja – se mikä on jo vähentynyt, on maidon tuotanto. Jos eläintuotteet vähenevät, mikä olisi kotimaisen maatalouden kivijalka etenkin pohjoisessa? Muuten en näkisi, että kukaan panikoisi. (Eva Heiskanen)

Perinteiset sosiaalipolitiikan tulonsiirrot – kun niistä pidetään huolta – voivat lisätä ihmisten hyväksyttävyyttä hiiliveroja kohtaan. Meillä siis on jo ennestään hyvinvointivaltiossa eläkkeitä, työttömyysturvaa ja asumistukea. Nekin voivat toimia puskurina, jos hiiliveroa nostetaan – sitä ei tarvitse lähteä kehittämään tyhjältä. Hiiliveron vaikutukset ovat merkittävimmät pienituloisiin, joten on ehdotettu progressiivista globaalia hiiliveroa, joka kohdistuisi erityisesti kaikkein rikkaimpaan yhteen prosenttiin. Tästä tulisi hyvin verotuloja, joita voitaisiin käyttää oikeudenmukaisen murroksen vauhdittamiseksi. (Tuuli Hirvilampi)

Energiamurroksessa on vaarana, että muodostuu nk. vihreän segregatian muoto, jossa väestö alkaa sosioekonomisesti eriytyä. Tästä on jo nähtävissä merkkejä energiaköyhyyden ilmiön muodossa, kun viimeisimmän energiakriisin yhteydessä monet taloudet joutuivat sinnittelemään korkeiden energialaskujen kanssa. Vaihtoehtoja puolestaan on enemmän niillä, joilla on talouden suhteen resilienssiä.

Vähäresurssi-seikkailuista uusi kohtuustrendi?

On olemassa ihmisjoukko, joka on valmis vapaaehtoisesti disruptoimaan eli mullistamaan arkielämänsä energiankulutuksen osalta. Näiden henkilöiden taustoista löytyy monenlaisia elämäntilanteita. Esimerkiksi on 'energiaseikkailijoiden' joukko: energiakriisin aikana keski-ikäiset ja vähän vanhemmat pariskunnat ovat olleet innoissaan, kun ovat valmistaneet takassa ruokaa ja retkeilleet teltassa ja olohuoneessa. He ovat ottaneet kriisin haasteena ja seikkailuna. Tämä ilmiö palautuu Arne Næssin ekofilosofiseen ajatukseen, että haemme vaihtelua; monenlaisten asioiden vaihtelu, kuten kylmän ja lämpimän lämpötilavaihtelut, on stimuloivaa ja sitä mitä ihminen tavoittelee. 'Vähäresurssi-seikkailut' voisivat olla yksi tapa hakea vaihtelua ja jännitystä elämään. (Eva Heiskanen)

On jännä, että mennään ulkomaille patikoimaan ja ollaan sitä mieltä, että olosuhteet ovat ihan fine, mutta sitten kun kohdataan omassa kodissa nämä olosuhteet, niin se onkin ihan järkyttävää.
(Eva Heiskanen)

Tuulivoimarakentamisen vauhti ja volyymi asettavat tuulivoiman paikallisen hyväksyttävyyden koetukselle lähivuosina ja hyväksyttävyyden voi heikentyä. Erityisesti kasautuvia vaikutuksia ja vähäistä koordinoitua pidetään hyväksyttävyyden kannalta vaikeana yhdistelmänä. Näköpiirissä olevista hyväksyttävyyden haasteista huolimatta Suomi erottuu pohjoismaisessa vertailussa edukseen: toisin kuin naapurimaissa, Suomessa kunnilla on sekä vahva rooli maankäytön suunnittelussa että kiinteistöverotuksen malli, jolla kunta hyötyy tuulivoimahankkeista taloudellisesti. Paikallisen päätösvallan ja taloudellisten hyötyjen yhdistelmä on osoittautunut hyväksi tuulivoiman hyväksyttävyyden kannalta.²⁷¹

Näköpiirissä on tuulivoiman hyväksyttävyyden heikentymistä, jos vaikutukset kasautuvat ja koordinointi on vähäistä.

Tutkimuksissa on ilmennyt, että tuulivoimalat voidaan kokea hyväksyttävämpinä vakituisen kodin lähipiirissä kuin loma-asunnon läheisyydessä. Syy tähän on se, että vakituksessa kodissa ihmisten arki on hyvin riippuvaista teknologiasta ja sähköntuotannosta, joten on loogista hyväksyä ratkaisuja, jotka ylläpitävät teknologiasta riippuvaista elämäntapaa. Monelle loma-asumisen ideaali puolestaan on viettää yksinkertaista elämää luonnossa ja paeta tekniikasta riippuvaisia päivittäisiä toimintoja. Yleisesti ottaen, mitä kauempana tuulivoimalat sijaitsevat, sitä paremmin ne hyväksytään.²⁷² Tällöin tuulivoimahankkeita koskevissa päätöksissä kunnat joutuvat pohtimaan oikeudenmukaisuutta, keitä tuulivoimapuistojen sijoittamista koskevissa päätöksissä pitää painavimmin kuunnella.

Energiamaatieteen näkökulmasta energiamurroksessa on tärkeää hahmottaa kytkökset turvallisuuteen ja demokratiaan, jotka ovat tärkeitä ns. fossiilipopulismin torjumisessa. Suomessa asia on uusi ja täällä tulisikin vaatia tiukempaa vastuullisuutta energiateollisuudelta.²⁷³

²⁷¹ Peltonen, ym., 2024.

²⁷² <https://www.luke.fi/fi/uutiset/kysely-mita-kauempana-tuulivoimalat-sijaitsevat-sita-paremmen-ne-hyvakysyaan-mokki-keskittymat-haastavia-tuulipuistojen-sijaintipaatoissa> (noudeutu 2.2.2024).

²⁷³ Ks. Tynkkynen, 2022.

Kaikella energiantuotannolla on vaikutuksensa, jotka pitää tunnistaa. Muualta tuotu energia ei näy ja paikallisella energialla on puolestaan vaikutuksensa. Näkyväksi tuleminen vaikuttaa myös asian arvostukseen. Energiassa kohtuuttomuutta ja vastuuttomuutta edustaa sellainen toimintatapa, jossa energiantuotanto on poissa silmistä ja mielestä, ja tämän myötä ikään kuin 'asia kunnossa'. Fossiilienergia tulee jostain kaukaa: kun esimerkiksi menet bensa-asemalle tankkaamaan niin et tiedä mistä sen polttoaine tulee. Energiantuotannon demokratiaulottuvuuden ymmärtäminen tekisi siitä myös kohtuullisemman – nyt tuotot menevät varsinkin fossiilisessa energiassa näkymättömiin pusseihin. Mikä puolue ottaa vahvimman otteen siitä, että se ymmärtää tämän; että uusiutuva energia on demokraattista energiaa? Toinen näkökulma on se, että sähkö on se, joka korvaa fossiilisen energian, mutta samalla kokonaisenergiankulutus laskee, vaikka sähkön käyttö lisääntyy. (Matias Ollila)

Energiassa kohtuuttomuutta ja vastuuttomuutta edustaa sellainen toimintatapa, jossa energiantuotanto on poissa silmistä ja mielestä, ja tämän myötä ikään kuin 'asia kunnossa'.

Suomessa on uusiutuvan energian demokraattisuutta edustaa paikallinen päätöksenteko ja tuotantokuntaan menevät kiinteistöverotulot. Tuulivoiman hyödyt ovat niin globaalisia, valtakunnallisia kuin paikallisia, mutta haitat paikallisia, joten on oikeudenmukaisuuden kysymys, että verotulo annetaan kuntaan.

Suomen tuulivoimakuntien verkoston²⁷³ mukaan kunnat hyötyvät täysimääräisesti tuulivoiman ja aurinkovoiman sekä vesivoiman kiinteistöveroista. Tuulivoiman kiinteistövero on nostettu viime vuosikymmenellä kahdesti, mistä on luotu kunnille erittäin vahva kannuste kaavoittaa alueitaan tuulivoimalle. Valtionosuuksien uudistustyöhön tehty raportti esittää uusiutuvan energian kiinteistöveron Suomen mallin 'romuttamista'. Suunniteltuja uudistuksia on osittain perusteltu, että ne kompensoivat Itä-Suomen alueille sitä, että niiden on vaikeaa edistää tuulivoimahankkeita puolustusvoimien näkökannan vuoksi. Nyt kaavailut muutokset valtiosuuksien tasausjärjestelmään katsotaan hyödyttävän lähinnä suuria kaupunkeja, joilla on jo ennestäänkin enemmän liikkumavaraa budjeteissaan.

Maanomistajille suoritettavalle maakauppojen lunastuskorvaukselle on esitetty suoritettavaksi 25 prosentin suuruinen korotus, josta tehty hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2025 alussa. Asiaan liittyy muitakin kuin maanomistajien ja tuulivoimatoimijoiden intressejä: kunnat ovat kritisoineet korvausehdotusta haitalla maanomistajien kanssa tehtäviin vapaaehtoiisiin raakamaakauppoihin, koska tilanne voisi johtaa hinnankorotuskierteeseen ja esimerkiksi asuntojen hintojen nousuun. Luonnonsuojelutahot puolestaan ovat huolestuneita korotusten heijastumisesta uusien luonnonsuojelualueiden määrän vähenemiseen.

Tuulivoiman ja muun sähköinfrastruktuurin käyttöönottoon tarvitaan sähkönsiirtolinjoja, jotka mahdollistavat sähkön saatavuuden kaikkialle Suomeen. Siirtolinjojen alle jäävästä maa-alasta maksetaan maanomistajalle lunastuslain mukainen korvaus. Lunastuslaki linjaa, että lunastetavasta omaisuudesta on määrättävä omaisuuden käyvän hinnan mukainen täysi korvaus. Lunastetun metsämaan korvaukset vaihtelevat puuston määrän, laadun, iän ja sijainnin mukaan, maapohjan arvo on vain yksi ja yleensä pienin tekijä korvauksessa. Yleisimmin korvausmäärissä puhutaan tuhansista euroista, kun otetaan huomioon menetetyistä tulevaisuuden tuotoista ja muista haitoista saatava korvaus. Lisäksi maanomistaja saa puun myynnistä saatavan tulon itselleen. Tuulivoimalan alle jäävää maata ei lunasteta, vaan se aina vuokrataan. Voimajohtojen lunastusmenettely koskee kuitenkin myös tuulivoimahankkeita, sillä lunastusmenettely on voimajohtojen luvitusmenettely.²⁷⁴ Ongelmakohtaksi muodostuu helposti sähkönsiirron yhdyslinja varsinaiseen verkkoon, eli miten menetetty maa korvataan maanomistajille; meneekö se lunastuksen

²⁷³ Suomen tuulivoimakuntien verkoston kannanotto 18.12.2024.

²⁷⁴ <https://suomenuusiutuvat.fi/tuulivoima/faktapaperit-tuulivoimasta/voimajohtojen-lunastus/> (noudettu 8.11.2024).

piiriin vai voidaanko tuottoa jakaa esimerkiksi yleishyödyllisiin rakennuksiin ja yhteisölle, jotta hankke saisi paikallisen hyväksyttävyyden.

Arviolta kolmannes maatuulivoimahankkeista toteutuu ja näissä on paljon yhteensovitettavaa luonnon, ympäristön, asutuksen ja liiketaloudellisten vaikuttimien suhteen. Tuuli- ja aurinkovoimassa uusiutuvaa on 'polttoaine', mutta tarvittava infrastruktuuri kuluttaa paljon uusiutuvia ja uusiutumattomia luonnonvaroja, vie laajoja maapinta-aloja ja tuottaa käyttökänsä jälkeen suuren määrän jätettä. Nämä ovat uusiutuvan energiantuotannon varjopuolia, eräänlaisia polkuriippuvuuksia, jotka tulisi pyrkiä ratkaisemaan demokraattisemmin ja oikeudenmukaisemmin – myös luontoarvojen kannalta. Kansainvälisellä taustatutkimuksella luontovaikutusten ennakoinnissa ja arvioinnissa on tärkeä osa.

Aurinkovoimalat suositellaan sijoitettaviksi alueille, jotka eivät ole luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä. Tällaisia alueita voivat olla maatalousmaat, teollisuusalueet tai jo ennestään heikentyneet ekosysteemit, joissa voimaloiden rakentaminen aiheuttaisi vähemmän häiriöitä. Metsäympäristöjä, joissa aurinkovoiman aiheuttamat muutokset ovat suurimmat, tulisi välttää. Alueiden monikäyttöä suositellaan eli aurinkopaneelien alla voidaan myös kasvattaa pölyttäjälajistoa suosivaa kasvillisuutta, mehiläistarhausta aurinkovoimakentille, ja normaalia korkeammat paneelirakenteet sallivat esimerkiksi lampaiden laiduntamisen paneelien alla.²⁷⁵

Huoltovarmuutta omavaraisista yksiköistä

Kuten viime vuosina on nähty, isoissa yksiköissä tapahtuvat häiriöt tekevät helposti merkittävän loven energiantuotantoon, kun taas pienet, hajautuneet omavaraiset yksiköt muodostavat turvallisemman energiankäytön.

Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän raportissa suositellaan hajautettujen energiayhteisöjen ja energian jakamisen helpottamista koko Suomen alueella. Tätä varten on selvittävää velainsäädännön soveltuminen hajautettuihin energiayhteisöihin. Energiayhteisöjä koskevaa informaatiota, kuten tietoa eri yhteisötyypeistä, energiayhteisön perustamisesta ja operointia koskevista käytännöistä, on parannettava.²⁷⁶ Kansalaisten energiayhteisö oikeushenkilönä on määritelty sähkömarkkinadirektiivissä²⁷⁷ seuraavasti:

- a) se perustuu vapaaehtoiseen ja avoimeen osallistumiseen, missä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävät jäsenet tai osakkaat, jotka ovat luonnollisia henkilöitä, paikallisviranomaisia, kunnat mukaan lukien, tai pieniä yrityksiä;
- b) sen ensisijainen tarkoitus on tuottaa rahallisen voiton sijaan ympäristöön, talouteen tai sosiaaliseen yhteisöön liittyviä hyötyjä jäsenilleen tai osakkailleen tai alueille, joilla se toimii;
- c) se voi harjoittaa tuotantoa, mukaan lukien uusiutuvista lähteistä peräisin olevaa tuotantoa, jakelua, toimitusta, kulutusta, aggregointia, energian varastointia, energiatehokkuuspalveluja tai sähköajoneuvojen latauspalveluja tai voi tarjota muita energiapalveluja jäsenilleen tai osakkailleen.

Energiayhteisön perustamisessa on keskeistä yhteistoiminnan ja asian näkyväksi tekeminen eli yhteinen ääni; jos joku ryhmä voimaantuu tai identifioituu johonkin asiaan, he pystyvät vaikuttamaan politiikan muotoutumiseen suotuisaksi sille, kuten esimerkiksi Saksan tapauksessa:

Kun syntyy porukka, joka tuntee omistajuutta ja ajattelee, että "me ollaan aurinkoenergian kehittäjiä ja yrityksiä, jotka asentavat aurinkopaneeleita", niin ainakin siellä todistetusti se mahdollisesti sen, että oli yhteisö, joka painosti hallitusta, että meidän pitää saada jokin suotuisa tukijärjestelmä tälle asialle. (Eva Heiskanen)

Myös Britanniassa Brixtonissa on joukkorahoituksella hankittu aurinkopaneeleita. Münchenissä

²⁷⁵ Alam, ym., 2024.

²⁷⁶ Työ- ja elinkeinoministeriö, 2023.

²⁷⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/944.

Energiayhteisön perustamisessa on keskeistä yhteistoiminnan ja asian näkyväksi tekeminen; yhteinen ääni.

toimiva startup on puolestaan kehittänyt ohjelmiston nk. vuokralaisten sähkömalleille, jotka auttavat vuokranantajia vähentämään hiilidioksidipäästöjä rakennuksistaan ja myymään paikan päällä tuotettua aurinkoenergiaa vuokralaisilleen.

Tanskassa osuuskunnat ovat panostaneet merkittävässä määrin hajautettuun uusiutuvan energian tuotantoon. Osuuskuntiin perustuvaa toimintamallia pidetään päästövähennystavoitteiden ja taloudellisten ohjauskeinojen lisäksi keskeisenä syynä investointien etenemiseen, sillä vihreän energian tuotannon kannattavuus on riippuvaista myös toimijoiden liiketoiminta- ja ansaintamalleista sekä verotuksesta. Tanskassa kuntien kaukolämpöyhtiöt ovat usein osuuskuntia, joiden tavoitteena on alentaa lämmönasiakashintoja pitkällä tähtäimellä eikä tuottaa voittoa lyhyellä tähtäimellä.²⁷⁸

Yleistä suomalaisten vuokra-asuntokannassa on, että lämmitys (kaukolämmitys) sisältyy vuokraan ja asukkaalla on oma sähkösopimus, mikä kannustaa asukasta sähkönkäytön osalta energiatehokkaaseen asumiseen. Haaste tässä mallissa on yleensä ollut se, että vuokra-asunnon omistaja ei välttämättä panosta energiatehokkuuteen asuntojen laitteiden osalta, ja siltä osin asukas ei voi valita energiatehokkaimpia ratkaisuja omaan asumiseen. Merkittävin energiankäyttö asumisessa on lämmitys ja yleisessä vuokra-asuntokannassa suuret vuokranantajat ovat panostaneet rakennusten lämmitysten energiatehokkuuteen mittavasti, paremmin kuin omistusasunto-puolella taloyhtiöissä. Lämmityksen ja vedenkäytön osalta vuokratalot usein panostavat myös viestintään ja opastavat sekä kannustavat asukkaita energiatehokkaaseen asumiseen. Vuokranantajat myös laskevat tarkasti investointien kannattavuuden, joten investointien on oltava suhteellisen nopeasti tuottoa tuovia.

Meillä asunto-osakeyhtiöistä on tulossa merkittäviä energiayhteisöjä. Hyvityslaskentamalli tekee kerrostalojen aurinkoenergian asennukset varsin edulliseksi. Aurinkoenergia on silloin kannattavinta ja edullisinta, kun taloudet voivat itse käyttää sitä: jos esimerkiksi kWh maksaa 20 senttiä ja voi itse käyttää energian, se säästää verrattuna myyntiin, josta saa vain pari senttiä tai kymmenesosan. Nyt kun kerrostaloyhtiöt voivat jyvittää itse tuottamaansa sähköä asukkaille, joilla jokaisella on jääkaappi ja pakastin, nämä pystyvät käyttämään itse tuotetun sähkön. Tämä on edullisempaa kuin yhdessä ainoassa omakotitalossa, jossa on vain yksi jääkaappi ja pakastin – kerrostalossa pystytään käyttämään melkein kaikki itse. Toki kaikilla kerrostaloyhtiöillä ei ole varaa hankkia tällaista järjestelmää ja ihmisillä on erilaisia intressejä ja erityyppisiä osakkaita. Vuokrataloyhtiöissä ei saa päättää mitä asennetaan – vuokralaiset voivat vain esittää hankintoja parhaassa tapauksessa. Näkisin että aurinkoenergia on tulossa tärkeäksi asiaksi etenkin kaupungeissa – se ei ole jättimäinen mutta ihan relevantti tuotantomuoto. Paneelit saisivat mieluummin olla katoilla kuin maassa ja mieluiten ne voisivat hyödyttää monenlaisia ihmisiä. (Eva Heiskanen)

²⁷⁸ Laurinkari, 2021, 58.

Tanskan Sønderborgin osallistava energiasiiirtymä paikallistasolla²⁷⁹

Kaupunkialueet ympäri maailmaa asettavat kunnianhimoisia tavoitteita siirtyäkseen pois fossiilienergiasta ja saavuttaakseen 100 % uusiutuvan energian lähitulevaisuudessa. Tällaiset energiamuutokset ovat erittäin monimutkaisia yhteiskunnallisia prosesseja, jotka kuitenkin edellyttävät tiivistä yhteistyötä alueellisten ja kansallisten hallitusten, energiayhtiöiden ja -laitosten, tutkimuslaitosten, edunvalvontaryhmien ja paikallisten yhteisöjen kesken.

Tanskan Sønderborgin keskustajaaman esimerkki on onnistuneesta prosessista, jossa saavutettiin 44 prosentin päästövähennys vuosien 2007 ja 2019 välillä. Tämä päästövähennys on ollut suurempi kuin mitä on saavutettu useimmissa muissa maailman paikallishallintoalueilla.

Sønderborgin kaukolämmössä fossiiliset polttoaineet korvattiin aurinkoenergialla, biomassalla ja geotermisellä energialla. Myös tuulivoiman tuotantoa lisättiin merkittävästi. Julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus kunnan ja paikallisten yritysten välillä (ProjectZero) muodostettiin yhteisen vision edistämiseksi, toimien koordinoimiseksi ja toimijoiden sitoumusten varmistamiseksi. Vision toteutumiseen on laadittu toimet viiden vuoden tiekartoissa, jotka perustuvat periaatteeseen, että paikallishallinto ja kaikki kansalaiset, yritykset, kaupat, maatilat, koulut, asuntoyhdistykset ja energia- ja sähköyhtiöt ovat keskeisiä osallistujia siirtymäprosessissa.

Yhteiskunnallinen energiayritys Lumituuli Oy²⁸⁰

Energia-alan yhteiskunnallisista yrityksistä on vielä vähän tietoa ja kokemusta. Lumituuli Oy on Suomen ensimmäinen ja suurin tavallisten ihmisten omistama tuulivoimayhtiö, joka perustettiin vuonna 1998, ja jolla on Suomalaisuuden liiton myöntämä Yhteiskunnallisen yrityksen merkki. Yhtiö sekä tuottaa että myy suomalaista tuulisähköä osakkailleen (yli 1200) ja osakkeita saa ostaa yrityksen kauppaforumilta. Yhtiö on rakentanut ja ylläpitänyt vuonna 2014 perustettuja Lumijoen 2 megawatin tuulivoimalaa (vastaa 3000 kerrostalokaksion kulutusta) sekä 800 kW tuulivoimalaa lisäksi. Lisäksi yhtiön sähkö tulee myös Larsmo Vindkraftin 2006 rakentamasta 1.0 megawatin Winwind WWD-1-voimalasta Luodon kunnassa.

Yhtiöjärjestyksen mukaisesti yhtiön tuotot on käytettävä uusiin tuulivoimainvestointeihin osinkojen sijaan. Tällä kasvatetaan suoraan tuulisähkön osuutta Suomen energiantuotannossa, eli yhtiö kehittää muita tuulipuistohankkeita ympäri Suomea. Varat voimaloiden rahoittamiseen, jo noin viisi miljoonaa euroa, on kerätty ns. joukkorahoituksella eli osakeanneilla ja debentuurilainoilla pääosin yksityishenkilöiltä, lisäksi on otettu pankkilainaa. Vuonna 2022 Lumituuli maksoi kaikki yleisöltä lainaamansa debentuurilainat takaisin.

Yhtiö toimii kertomansa mukaan eettisesti ja vastuullisesti ja ottaa kaikessa toiminnassaan huomioon vaikutuksen ympäristöön ja yhteiskuntaan. Yhtiö kehittäjäosapuolinen vetäytyi Oulunsalo-Hailuoto -tuulipuiston suunnitelmista johtuen arvioiduista ympäristövaikutuksista Natura-alueiden suojeluarvoihin.²⁸¹

²⁷⁹ Sillak, ym., 2021.

²⁸⁰ <https://www.lumituuli.fi/yhtio> (noudettu 12.12.2024).

²⁸¹ <https://www.lumituuli.fi/oulunsalo-hailuoto-tuulipuisto> (noudettu 12.12.2024).

Kysymyksiä ja kohtuusratkaisuja energialle

1. Uusiutuvan energian tuotantoon menee yhä enemmän maapinta-alaa ja tuotettua energiaa myydään ulkomaille. On validi kysymys, mitä me haluamme täällä tehdä; mitkä ovat tärkeitä asioita? Miten prioriteetit määritellään ja ketkä ovat siinä mukana?
2. Voiko ulkomaisista investoinneista ja omistajuudesta muodostua jossain kohtaa huoltovarmuusriski? Lisäksi systeemi sallii suurten kansainvälisten yhtiöiden ja pääomasijoittajien ulkoistaa merkittävän osan kustannuksistaan yksityisille kansalaisille ja yhteiskunnalle. Miten tähän suunnitellaan oikeudenmukaisempi systeemi?
3. Tietyille alueille kohdistuu enemmän tuulivoiman rakentamispainetta kuin toisille. Pystytäänkö ohjaamaan rakentamista regulaation avulla niille alueille, jonne tuulivoima sopii?
4. Uusia meritulivoimaloita suunnitellaan. Miten varmistetaan, ettei niiden tuottamat ympäristövaikutukset vaaranna meriekosysteemien kestävyttä?
5. Ristiriidat ruoantuotannon ja uusiutuvan energian maankäytössä: Miten uusiutuvan energian rakenteiden sijainti voidaan optimoida parhaiten luonnon monimuotoisuuden ja ruokatuotannon kannalta? Voiko uusiutuva energia muodostaa uhan ruokaturvalle?
6. Päästöjen vähentämisessä Suomi on väestöpohjaltaan suhteellisen pieni verrattuna moneen muuhun maahan. Lisäksi meillä asutus on keskittynyt vain muutamaiin paikkoihin. Maantieteellisesti Suomea on mahdoton jakaa toisiinsa verrattaviin alueisiin. Lisäksi voidaanko kaikkea tehdä 'ilmastonäkökulmasta' – onko meille tärkeää, että maa on asuttu? Maaseuduilla korostuu päästöjen osalta liikkuminen, jolloin tulee huomioida, miten erilaisessa asemassa asukkaat ovat asuinpaikasta riippuen. Esimerkiksi myös maaseudulla kodin remontointi energiatehokkaaksi maksaa suunnilleen saman kuin kaupungissa. Kaupungissa asunnon arvo nousee tuon remontin verran, mutta maaseudulla kiinteistön arvo ei välttämättä nouse ollenkaan. Ylimääräisiä investointeja päästöjen vähentämiseen on siten vaikea vierittää kuluttajille. Toisaalta taas onko meillä vaihtoehtoisesti tarvetta lisätä uudenlaista verotusta muulle kulutukselle; miten tai missä määrin sallittua tulee olla esimerkiksi lentämisen tai autolla tehtävän lomamatkan?
7. Uusiutuvan energian rakenteet vaativat arvokkaita maametalleja. Kiertotalous näiden osalta tulee kehittymään sen myötä, kun on materiaalia, mitä kierrättää enemmän. Miten kiertotaloutta ja sen osuuden kasvattamista, omavaraisuutta, saadaan lisättyä elinkaarijattelun näkökulmasta?
8. Energiamurroksessa on taattava oikeudenmukaisen siirtymän polku niille, joiden elannonhankinnassa tapahtuu radikaali muutos. Minkälaisia tukimuotoja ja koulutusta löytyy, ja millaisia uusia ammattikuntia syntyy?
9. Miten kannustetaan energiayhteisöjen ja yhteiskunnallisten energiayritysten muodostamista ja toimintaedellytyksiä?
10. Onko hiilineutraali energiantuotanto oikeasti aina päästötöntä, kuten monesti markkinoidaan?
11. Uusiutuvan energian tuotantolaitosten sijaintipäätökset vaativat kompromisseja ja lupamenettelyitä pyritään nopeuttamaan. Vuonna 2024 voimaan tullessa luonnonsuojelulain muutoksessa uusiutuvan energian hankkeiden katsotaan olevan erittäin tärkeän yleisen edun mukaisia, kun harkitaan poikkeamisen myöntämistä luonnonsuojelulain lajisuojeluun ja Natura 2000 -verkostoon liittyvistä säännöksistä. Mitä tästä voi seurata?

12. Talouskasvun kiihdyttämisen tarve tulee lisäämään tuulivoimaloita. Mikä määrä on riittävä?
13. Kansainvälinen teknologiayritys Google ostaa Metsähallitukselta 1400 hehtaaria maata datakeskusta varten Muhokselta ja Kajaanista. Kaupan kokonaisarvo on yli 27 miljoonaa euroa ja alueen koko yhteensä on noin 1400 ha. Yhtäältä hanke toisi alueelle työllisyyttä ja palveluita, mutta toisaalta luontoarvojen näkökulmasta hankkeen sijainti on ongelmallinen. Myös tuulivoiman kokonaisuus laajemmalla alueella herättää kysymyksiä.²⁸¹ Toisaalta moni suomalainen käyttää päivittäin Googlea, joten tulisiko yhtiön suunnitelmat hyväksyä helpommin?

Kohtuusratkaisuja energialle

1. Energiaan on suhtauduttava – ainakin vielä nykyisillä teknologioilla – rajallisenä resurssina, jonka säästäminen on tavoiteltavaa kehitystä. Uusiutuvan energiantuotannon elinkaarinäkökulma tulee arvioida yhdessä uuden kaivos-toiminnan tarpeen kanssa arvokkaiden maametallien resurssiviisaan käytön ja kiertotalouden edistämisen kautta.
2. Uusiutuvan energian, varsinkin tuulivoiman vaikutusten alueellista kasautumista ja koordinoimattomuutta tulee välttää. Tämä heijastuu suoraan tuulivoiman hyväksyttävyyteen.
3. Oikeudenmukaisuuden toteutumisesta on tarkasteltava eri roolien kautta: Avoin keskustelu oikeudenmukaisuudesta ja oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien sekä ennen kaikkea sen kipukohtien tunnistaminen ovat arvoja sinänsä. Oikeudenmukaisuuden toteutuminen edellyttää myös toimenpiteitä ja sitoutumista:²⁸²
 - On tärkeää, että eri toimijat tunnistavat omat vastuualueensa, oman toimintansa mahdolliset vaikutukset yhteiskunnalliseen (epä)oikeudenmukaisuuteen sekä velvollisuutensa edistää oikeudenmukaisuutta vastuualueillaan.
 - Meneillään olevan kestävyys siirtymän kaltaisissa järjestelmätason muutoksissa ja epäoikeudenmukaisuuden juurisyihin puuttumisessa valtioiden rooli on ratkaiseva. Esimerkiksi lainsäädännöllä ja tukipolitiikalla ohjataan sitä, ketkä kantavat siirtymän taakan ja ketkä saavat valtion tai Euroopan unionin tukea sekä miten muun muassa ympäristöllisesti tai sosiaalisesti haitallista teollisuutta tai yritystoimintaa joko sanktioidaan tai tuetaan.

²⁸¹ Tuulivoima-kansalaisyhdistys TV-KY ry., https://tvky.info/?fbclid=IwY2xjawHp-nhleHRuA2Fib-QlxMAABHXogBJlyqqcRLgUZfDV2cxtUPOg4eQRvihFZ15rvfqbjf1kzIDk0hUzlZg_aem_ydSHesbxoTpEKeCmHW2eKQ (noudeettu 1.12.2024).

²⁸² Vainio & Kojo, 2024.

- Valtio ei kuitenkaan voi korvata kansalaisten osallistumista heitä koskevien päätösten tekoon ja toimeenpanon valvontaan. Kansalaisten osallistumiselle on annettava tilaa ja konkreettisia vaikuttamisen paikkoja. Kansalaisten osallisuus voi edistää hankkeiden läpinäkyvyyttä ja oikeudenmukaisuutta, kun kansalaisvalvonta vahvistuu.
 - Luvanhaltijoina toimivat energiayhtiöt ovat ensisijaisesti vastuussa toimeenpanon oikeudenmukaisuudesta, mutta valtio vastaa suuremmasta kuvasta, jossa nämä yhtiöt toimivat.
4. Kuntien ja maanomistajien kohdalla tulee selkeyttää oikeuksia ja vastuita regulaation kautta.
 5. Luontovaikutuksia tulee arvioida monitieteisesti ja haittoja tulee minimoida. Tapauksesta riippuen voidaan tehdä tietynlaisia kompensatoritarkoituksia, jotka ovat hyvin paikallisia.
 6. Kulutusjoustopuolella tasavertaisuus- ja oikeudenmukaisuuskysymysten huomioiminen ja joustopuolen tukimuotojen suunnittelu.
 7. Vaaditaan poliittisia ja lainsäädännöllisiä toimia, joilla vahvistetaan kansalaisten tasavertaisia mahdollisuuksia hyötyä energiamurroksesta riippumatta asuinpaikasta, iästä, varallisuudesta tai kyvykkyyksistä, esimerkiksi huomioimalla tulo- ja alueelliset erot mahdollisuuksissa osallistua energiayhteisöön²⁷²:
 - Tunnistetaan esteitä energiayhteisöihin liittymiselle ja muulle energiamurrokseen osallistumiselle, etenkin pienituloisten ja muiden aliedustettujen ryhmien osalta. Kehitetään energiayhteisöjä palvelevia hallinnollisia koordinaatiomuotoja, kuten valmiita malleja esimerkiksi energiayhtiön hallintaan vuokratiloissa.
 - Kehitetään toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että energiamurrokseen voi osallistua oikeudenmukaisesti ja tasavertaisesti vaikka ei voisikaan omistaa itse tarvittavia tekniikoita, kiinteistöjä ja maa-aloja, kuten parantamalla jakamistalous- tai vuokraamispalveluiden saavutettavuutta.
 8. Kannustetaan ihmisiä ja etenkin nuoria erilaisiin 'vähäresurssiseikkailuihin', jotka voivat olla osa kokonaisturvallisuuden varautumistoimia.

²⁷² Rinkinen, ym., 2024.

KOHTUUTALouden KOMPASSIMALLI JA UUDEN REGIIMIN ALKUJA

Ilmastonmuutos edellyttää fossiilitaloudesta luopumista kaikilla sektoreilla. Tällöin yhteiskunnan energia- ja materiaperustan muutos vaatii uudenlaisia politiikkakeinoja, rakenteita, toimintatapoja, tuotteita ja hallintamalleja. Muutos on valtava, kun yhteiskunnan koko metabolinen perusta muuttuu.²⁸³

Tässä tutkimuksessa on muodostettu toivottua tulevaisuuskuva, kohtuutalouden visiota, systemisten uudistusten kautta. Kohtuutalouden toteuttaminen vaatii erityyppisiä ja -tasoisia ratkaisuja. Osa suositelluista kohtuusratkaisuista pohjautuu jo olemassa oleviin linjauksiin, suosituksiin jne. eri sektoreilla ja niiden kesken, kun taas osa tarpeellisista kohtuustoimista edustaa uusia näkökulmia. Lisäksi kohtuutalousajattelu menee osin nk. puhtaan tai vihreän siirtymän kanssa samoja polkuja, mutta lähtee eri suuntaan silloin, kun tavoitteena on nykyisenlaisen talouskasvun laajentaminen eri muodoissaan. Rajallisten resurssien maailmassa korostuu jatkuvan aineellisen kasvun sijaan kiertotalous ja siinä erityisesti tuotesuunnittelu ja korjaustoiminta, sekä aineeton pääoma: koulutus, tulevaisuuskyvykkydet, yhteistyösuhteet, luottamuksen vahvistaminen, eli yleisesti ottaen luovuus ratkaista yhteiskunnallisia haasteita uusin tavoin. Kohtuutalousajattelussa kyse ei siis ole vain taloudesta, vaan sen asemasta laajemmassa yhteiskuntapoliittisessa kontekstissa. Keskeisimmät kohtuusratkaisut eivät näin ollen löydy perinteisten talousteorioiden ja -politiikkojen työkalupakista, vaan nk. siilot ylittävistä lähestymistavoista. Kohtuutalous haastaa käsityksemme siitä, mitä talous on ja mikä sen aseman tulisi olla yhteiskunnassa.

Tässä tutkimuksessa varsin laajan aihepiirin tarkastelu päätettiin tehdä neljän toisiaan läpileikkaavan aihepiirin – alueet, yritykset, luonnonvarat ja energia – kautta, koska juuri niihin liittyvät yhteiskunnassa tarvittavat muutokset kohtuutalouden metabolismia varten. Teemoja lähestyttiin ensin tilannekatsauksilla, minkä jälkeen tilanteita pohdittiin kohtuutalouden näkökulmasta käsin, painottaen erilaisia yhteiskunnallisia kipukohtia ekologisen kantokyvyn ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kautta. Lopuksi esitettiin lisäpohdittavaa kysymysten muodossa sekä eritasoisia yhteiskuntapoliittisia kohtuusratkaisuja.

Siinä missä kestävyys siirtymä viittaa sosio-tekni-²⁸⁴ hallittuun muuttamiseen ympäristön kannalta kestävämpään suuntaan, kestävyysmurros on radikaali, systeemitasen murros, joka muokkaa uskomuksia, arvoja, käyttäytymistä ja hallintoa sekä vallanjakoa. Kestävyysmurros kytkeytyy kaikkeen politiikkaan ja tarkoittaa ekologisen hyvinvointivaltion kehittämistä.²⁸⁵ Kohtuutaloutta voidaan lähestyä yhtäältä kestävyys siirtymien tai -murrospolkujen kautta sekä toisaalta olosuhteena. Tässä tutkimuksessa on esitetty näitä polkuja kohtuusratkaisuna ja samalla rakennettu visiota fossiilitalouden jälkeisestä yhteiskunnasta. Kyse on systeemisestä muutoksesta, joka tarkoittaa toimintamallien, rakenteiden ja näiden vuorovaikutusten samanaikaista ja kokonaisvaltaista muutosta, jolla luodaan edellytyksiä tulevaisuuden hyvinvointiyhteiskunnalle²⁸⁶.

Siirtymistä kohtuutalouden yhteiskuntaan voidaan kuvata myös regiimin käsitteellä. Se tarkoittaa järjestelmän tiettyä aikana vallitsevaa organisoitumis- ja toimintatapaa, viitaten etenkin muutoksiin sosio-tekni-²⁸⁴ systeemeissä. Institutionaaliset säännöt ylläpitävät regiimejä ja ne pitkälti määrittävät, mikä järjestelmässä on normaalia, sallittua, toivottavaa ja kannattavaa. Tähän sääntöperustaan kytkeytyy joukko asioita, joiden ympärille regiimien varsinainen 'liima' – polkuriippuvuus – kiertyy. Kyse on taloussuhteista, sopimuksista, jaetuista normeista, uskomuksista, käytänteis-

²⁸³ Kuhmonen, ym., 2022.

²⁸⁴ Aineellisten ja sosiaalisten rakenteiden keskinäinen riippuvuus ja yhteiskehitys (Geels, 2020; Fuenschilling & Truffer 2014).

²⁸⁵ Stirling, 2015; Huttunen & Rekola, 2021.

²⁸⁶ Pelli, 2021.

tä sekä uponneista kustannuksista aiemmin tehdyistä investoinneista ja muista uhrauksista, joille odotetaan tuottoa. Tämä liima saa aikaan sen, että regimi vastustaa muutosta. Tietty regimi kestää kuitenkin tietyn ajanjakson, kunnes se alkaa kangistua, päättyy kriisiin ja hajoaa, ja tilalle tulee jotakin uutta. Esimerkiksi ruokaregiimin kohdalla on merkkejä hajoamisesta.²⁸⁷ Fossiilitalousregiimi massiivisena institutionaalisenä toimintatapana muodostaa ison regimin, mutta sen kriisiytymisen vuoksi ollaan nyt siirtymässä hyvää vauhtia kiertotalousregiimin puolelle. Mahdollisuudet siirtyä edelleen kohtuutalouden regiimiin ovat näin ollen merkittävästi kasvaneet, mutta vielä vallitsevan regimin polkuriippuvuudet ovat vahvat.

Regiimin käsitettä on myös kritisoitu selkeän operatiivisuuden puutteesta. Lisäksi regiimin empiirissä sovelluksissa on kuvattu järjestelmiä vakaina ts. niissä ei ole riittävästi otettu huomioon jatkuvia institutionaalisia jännitteitä ja ristiriitoja. Nämä ovat kuitenkin ratkaisevia siirtymädynamiikan arvioinnissa.

Siirtymän tärkeimmät haasteet ovat siis jo olemassa olevien, pitkälle institutionalisoituneiden järjestelmärakenteiden jäykkyyden ja polkuriippuvuuden voittaminen, sekä uusien, kestävämpien rakenteiden muodostaminen. Järjestelmän innovaatiot ovat tyypillisesti inkrementaalisia ja kehittyvät melko kapeissa kehityskaarissa – radikaalit innovaatiot syntyvät vain, jos ne suojataan tietyn toimin, kuten regulaatiolla, regiimin rakenteellisilta paineilta.²⁸⁸

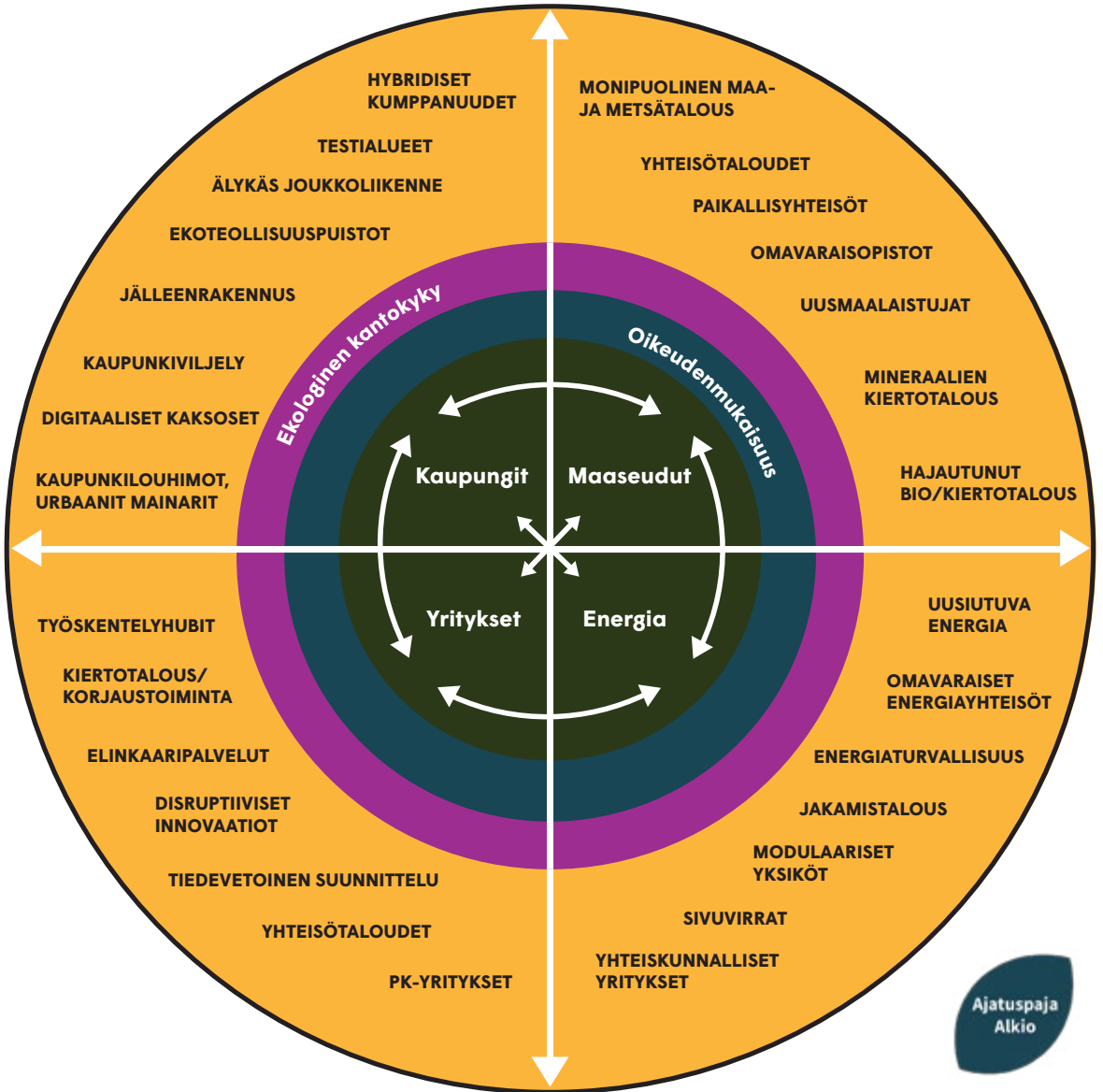
Kohtuutalous ehdottaa nyky-yhteiskunnan perustavanlaatuista, metabolista uudelleenjärjestelyä, ja institutionaalista teoriaa on käytetty kuvaamaan tätä muutosta. Aiemmassa kirjallisuudessa muutosehdotukset ovat keskittyneet vähentämisen, uudelleenorganisoinnin ja lokalisoinnin ts. paikallistamisen muutosehdotusten teemoihin. Nämä teemat edustavat institutionalisointiprosessien kulttuuris-kognitiivista ulottuvuutta sekä sisältävät vaihtelevia normatiivisia ja säänteleviä ulottuvuuksia. Muutosehdotusten mukaan vähentämisen tavoite on tarkoitus saavuttaa pääosin ylhäältä alas -sääntelyllä, kun taas uudelleenjärjestely ja lokalisointi edellyttävät alhaalta ylöspäin suuntautuvaa lähestymistapaa kollektiivisen toimivallan mobilisoimiseksi ja yhteiskunnan normatiivisen suuntautumisen muuttamiseksi.²⁸⁹

Käsillä olevassa tutkimuksessa löydettyjen, kohtuutalouteen siirtymisessä tarvittavat muutostekijät on koottu kohtuutalouden kompassimalliksi. Se on jaettu neljään kenttään – maaseutuihin, kaupunkiin, energiaan ja yrityksiin. Luonnonvarojen kysymykset painottuvat erityisesti maaseutualueisiin. Mallin ideana on ollut periaate, jonka mukaan kohtuutalouden keskeisiä muutostekijöitä valikoidaan yhteen kytkeytyneistä kentistä kohtuutalousajattelun kahden kriteerin – ekologisen kantokyvyn ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden – läpi. Täten niitä ei tulisi nähdä uuden talouden mallinnuksissa ikään kuin erillisinä omina yhteiskunnallisina elementteinään, vaan kohtuutalouden mukaisia muutostekijöitä valittaessa läpileikkaavina kriteereinä.

²⁸⁷ Fuenfschilling & Truffer 2014; Kuhmonen, 2024; Kuhmonen & Kuhmonen, 2023.

²⁸⁸ Fuenfschilling & Truffer 2014.

²⁸⁹ Kärki & Kuhmonen, 2024.

Visio kohtuutalouden yhteiskunnasta ja sen muutostekijöistä

MAASEUDUT

1. MONIPUOLINEN MAA- JA METSÄTALOUS
2. YHTEISÖTALOUDET
3. PAIKALLISYHTEISÖT
4. OMAVARAISOPISTOT
5. UUSMAALAISTUJAT
6. MINERAALIEN KIERTOTALOUS
7. HAJAUTUNUT BIO/KIERTOTALOUS

ENERGIA

1. UUSIUTUVA ENERGIA
2. OMAVARAISET ENERGIAYHTEISÖT
3. ENERGIATURVALLISUUS
4. JAKAMISTALOUS
5. MODULAARISET YKSIKÖT
6. SIVUVIRRAT
7. YHTEISKUNNALLISET YRITYKSET

YRITYKSET

1. PK-YRITYKSET
2. YHTEISÖTALOUDET
3. TIEDEVETOINEN SUUNNITTELU
4. DISRUPTIIVISET INNOVAATIOT
5. ELINKAARIPALVELUT
6. KIERTOTALOUS/KORJAUSTOIMINTA
7. TYÖSKENTELYHUBIT

KAUPUNGIT

1. KAUPUNKILOUHIMOT, URBAANIT MAINARIT
2. DIGITAALISET KAKSOSET
3. KAUPUNKIVILJELY
4. JÄLLEENRAKENNUS
5. EKOTEOLLISUUSPUISTOT
6. ÄLYKÄS JOUKKOLIIKENNE
7. TESTIALUEET
8. HYBRIDISET KUMPPANUUDET

Kohtuutaloushankkeesta kehkeytyi myös tuoreita lisäaineita kriisinkestävän yhteiskunnan rakentamiseen. Tutkimusprosessin aikana kohtuutalouden ja kokonaisturvallisuuden käsiteapparaatin kesken löytyi monia yhtäläisyyksiä omavaraisuudesta ja toimijoiden välisistä uusista yhteistyömuodoista. Näin ollen tämän tutkimuksen valossa voidaan ehdottaa, että kohtuutalous uutena talousajatteluna ja -toimintana tulisi ottaa osaksi maamme kokonaisturvallisuuden käsitettä.

Lähteet

- Aarnio-Linnanvuori, E. (2018). Ympäristö ylittää oppiainerajat – Arvolatautuneisuus ja monialaisuus koulun ympäristöopetuksen haasteina, Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto, Bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta, Ympäristötieteiden laitos, <http://urn.fi/URN:IS-BN:978-951-51-3836-1> (noudettu 23.4.2024).
- Aarnitaival, S. (2024). Maaseudun reilu ekologinen kestävyysmurros, Vasemmistofoorumin raportteja 2/2024, <https://vasemmistofoorumi.fi/uusi/wp-content/uploads/2024/05/aarni-netti.pdf> (noudettu 2.11.2024).
- Abend, L. (2022). Inside Finland's Plan to End All Waste by 2050, <https://time.com/6132391/fin-land-end-waste/> (noudettu 3.5.2024).
- Agile Cities (2021). Yhteisöllinen asuminen: vastavirrasta valtavirtaan? 1.7.2021, <https://agilecities.fi/yhteisollinen-asuminen-vastavirrasta-valtavirtaan/> (noudettu 4.3.2024).
- Ashraful, A., Haara, A., Khan, M., Kilpeläinen, H., Leinonen, I., Leppänen, J., Myllykangas, J.P., Tolvanen, A. & Wall, A. (2024). Aurinkovoimaloiden rakentamisen vaikutuksia ilmastoon, metsiin ja metsätalouteen: Aurinkometsä -hankkeen loppuraportti, Luke, <http://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-419-003-9> (noudettu 18.12.2024).
- Amsterdam Circular 2020–2025 Strategy. Gemeente Amsterdam, https://carbonneutralcities.org/wp-content/uploads/2020/06/Amsterdam-Circular-2020-2025_Strategy_HighRes.pdf (noudettu 20.3.2024)
- Arminen, I. (2021). Kaupungit muutoslaboratoriona, julkaisussa Helsinki kaupunkisymposium, Kaupungit murroksessa, Kaupunkitutkijoiden puheenvuoroja tulevaisuuden kaupungeille, 10-13, <https://www.hel.fi/static/kanslia/helsinkisymposium/kaupunkisymposium-2021.pdf> (noudettu 19.3.2024).
- Assmuth, A., Autto, H., Halonen, K.M., Haltia, E., Huttunen, S., Lintunen, J., Lonkila, A., Nieminen, T.M., Ojanen, P., Peltoniemi, M., Pietilä, K., Pohjola, J., Viitala, E.J. & Uusivuori, J. (2024). Forest carbon payments: A multidisciplinary review of policy options for promoting carbon storage in EU member states, Land Use Policy, Vol. 147, 2024, 107341, <https://doi.org/10.1016/j.landuse-pol.2024.107341> (noudettu 27.9.2024).
- Batty, M. (2022). The shape of future cities: Three speculations. Transactions in Urban Data, Science, and Technology, 1(1-2), 7-12, <https://doi.org/10.1177/27541231221113945> (noudettu 16.4.2024).
- Berninger, K., Heinonen, T., Korsunova-Tsaruk, A., Lundberg, P., Meriläinen, T., Myllärniemi, J., Mäkihelmi, M., Määttä, H. & Savolainen, H. (2024) Tavaroiden korjauspalveluiden laajentamisen potentiaali, hyödyt ja ohjauskeinot. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:22. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165670/VNTEAS_2024_22.pdf (noudettu 4.11.2024).
- Bilici, F. & Özdemir, E. (2024). Consumer Perception of Planned Obsolescence: A Research on Smartphone Owners. Journal of Business Research - Turk. 16. 244-261, <https://doi.org/10.20491/isarder.2024.1788> (noudettu 9.11.2024).
- Burdeus, J. (2024) Giorgos Kallis: "La resposta al desastre de València pot ser pitjor que el desastre", EL PAÍS, 8.11.2024, <https://elpais.com/quadern/2024-11-08/giorgios-kallis-la-resposta-al-desastre-de-valencia-pot-ser-pitjor-que-el-desastre.html> (noudettu 11.11.2024).

- Caro-Gonzalez, A. (2024). *Transformative Governance for the Future. Navigating Profound Transitions*. Switzerland, Springer.
- Creutzburg, L. (2021). Growing Trees for a Degrowth Society: An Approach to Switzerland's Forest Sector. *Environmental Values*, Sage Journals, <https://doi.org/10.3197/096327121X1638784283695> (noudettu 23.11.2023).
- D'Alisa, G., Demaria, F., & Kallis, G. (2014). *Degrowth: a vocabulary for a new era*, Routledge.
- de Kraker, J., Scholl, C., & Bontje, M. (2024). Editorial: Urban Shrinkage, Degrowth, and Sustainability: An Updated Research Agenda. *Urban Planning*, 9. <https://doi.org/10.17645/up.8815>, (noudettu 22.10.2024).
- Desing, H., Brunner, D., Takacs, F., Nahrath, S., Frankenberger, K., & Hischier, R. (2020) A circular economy within the planetary boundaries: Towards a resource based, systemic approach. *Resources, Conservation and Recycling*, 155, Article 104673, <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.104673> (noudettu 2.12.2024).
- de Souza, R. R., & Seifert, R. E. (2018). Understanding the Alternative of Not Growing for Small Mature Businesses. *Management Revue*, 29(4), 333–348. <https://www.jstor.org/stable/26627641> (noudettu 28.11.2024).
- Dom, A., Rijnhout, I. & Evans Pim, J. (2021). *Breaking Free From Mining – A 2050 blueprint for a world without mining on land and in the deep sea*, Brussels: Seas at risk.
- Donner-Amnell, J. (2021). Toimintaympäristökäanteet ennakkoinnin, metsäalan ja päätöksenteon haasteina, teoksessa Hujala, T., Pelli, P., Donner-Amnell, J. & Paaskoski, L., (toim.) *Katsaus metsäalan tulevaisuustoihin*, *Luston julkaisuja 4*, Suomen Metsämuseo Lusto, Savonlinna 2021, 22-45, <https://lusto.fi/wp-content/uploads/2022/08/lusto-katsaus-metsa-alan-tulevaisuustoihin.pdf> (noudettu 24.11.2024).
- Draghi, M. (2024). The Future of European Competitiveness—A Competitiveness Strategy for Europe. https://commission.europa.eu/document/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en (noudettu 11.9.2024).
- Eckerberg, K. (2015) *Future Forest Governance: Multiple Challenges, Diverging Responses*, teoksessa Westhol, E., Lindahl, K.B. & Kraxner, F. (toim.) *The Future Use of Nordic Forests. A Global Perspective*. London, Springer. DOI: 10.1007/978-3-319-14218-0_6 (noudettu 25.11.2024).
- Elinkeinoelämän Keskusliitto (2024). Yrityskysely: Pk-yritysten kasvukäännä antaa odottaa itseään, tiedote 2.12.2024, <https://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/yrityskysely-pk-yritysten-kasvukaan-ne-antaa-odottaa-itseaan/> (noudettu 3.12.2024).
- Energiateollisuus (2024). Suomalaisen energia-asenteet 2024, tutkimusraportti, <https://energia.fi/wp-content/uploads/2024/12/Energia-asenteet-2024.pdf>, <https://energia.fi/tiedotteet/energia-asenteet-hinta-varmuus-ja-ilmasto-kiinnostavat-kuluttajia-eduskunnassa-on-vain-ydinvoimapuolueita/> (noudettu 3.12.2024).
- Euroopan komissio (2021). Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Ihmisten hyväksi toimivan talouden rakentaminen: yhteisötalouden toimintasuunnitelma SWD COM(2021), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:52021DC0778> (noudettu 17.10.2024).
- Euroopan komissio (2019) Käyttöopas – Pk-yrityksen määritelmä, <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/79c0ce87-f4dc-11e6-8a35-01aa75ed71a1> (noudettu 4.12.2024).

Euroopan parlamentti (2024) Loppu viherpesulle: miten EU sääntele ympäristövaihteita, <https://www.europarl.europa.eu/topics/fi/article/20240111STO16722/loppu-viherpesulle-miten-eu-saantelee-ymparistovaihteita>. 15.1.2024 (noudettu 9.3.2024).

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/944, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0944&from=en> (noudettu 13.6.2024).

European Commission (2023). Commission sets out immediate actions to support the European windpower industry, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_5185 (noudettu 5.11.2023).

Faehnle, M., Isola, A.M. & Tuomisto, J. (2021). Kolme suuntaa kaupunkien osallisuustyölle 2020-luvun jälleenrakennuksessa, 20-25, <https://www.hel.fi/static/kanslia/helsinkisymposium/kaupunkisymposium-2021.pdf> (noudettu 17.8.2024).

Florentin, D. (2018). The challenges of degrowth in cities, Field Actions Science Reports [Online], Special Issue 18, <http://journals.openedition.org/factsreports/4674> (noudettu 1.5.2024).

Frisk, M. (2023). Miksi vaatteiden korjaaminen ja muodistaminen väheni sotien jälkeisessä Suomessa? Teoksessa Berg, A., Heiskanen, E., Matschoss, A. & Posti, M. (toim.) Kuluttajat kiertotaloudessa – Kohti kiertotaloutta ja korjaamista edistävää yhteiskuntaa, ympäristöministeriön julkaisu- ja 2023:5, 42-48. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164630/YM_2023_5.pdf?sequence=1 (noudettu 5.11.2024).

Frearson, A. (2019). Ten ways architecture could support a degrowth economy, 19.11.2019, <https://www.dezeen.com/2019/11/19/degrowth-architecture-oslo-architecture-triennale-2019/> (noudettu 9.8.2024).

Froese, T., Richter, M., Hofmann, F., Lüdeke-Freund, F. (2023). Degrowth-oriented organisational value creation: A systematic literature review of case studies. Ecological Economics 207, 107765, <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2023.107765> (noudettu 4.8.2024).

Fuenfschilling, L. & B. Truffer 2014. The structuration of socio-technical regimes — Conceptual foundations from institutional theory. Research Policy 43:4, 772–791, <https://doi.org/10.1016/j.respol.2013.10.010> (noudettu 2.11.2024).

Gabriel, C.-A., Nazar, S., Zhu, D., & Kirkwood, J. (2019). Performance Beyond Economic Growth: Alternatives from Growth-Averse Enterprises in the Global South. Alternatives, 44(2-4), 119-137, <https://doi.org/10.1177/0304375419853148> (noudettu 4.8.2024).

Geels, F. (2020). Micro-foundations of the multi-level perspective on socio-technical transitions: Developing a multi-dimensional model of agency through crossovers between social constructivism, evolutionary economics and neoinstitutional theory. Technological Forecasting and Social Change, Vol. 152, 119894, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.119894> (noudettu 8.11.2024).

Graziano, V. & Trogal, K. (2019). Repair matters, teoksessa Graziano V. & Trogal, K. (toim.) Repair matters, ephemera: theory & politics in organization, Volume 19(2), 229-251, MayFlyBooks, 203-227. <https://ephemerajournal.org/sites/default/files/2022-01/19-2ephemera-jul19.pdf> (noudettu 2.3.2024).

Haeussermann, M. (2024) The EU's Take On "Right to Repair" Has Finally Been Approved, 26.4.2024, <https://www.ifixit.com/News/94705/the-eus-right-to-repair-has-finally-been-approved> (noudettu 19.8.2024).

Hautamäki, T. (2024). Mikä vanhojen metsien suojelussa on pielessä, Panu Halme? Suomen Kuvalehti 7.6.2024 <https://suomenkuvalehti.fi/paajutut/etela-suomeen-ei-jaa-juuri-suojeltavaa-liikainen-suhmurointi-sanoo-asiantuntija-vanhojen-metsien-suojelukriteerien-laadinnasta/?share=1292616-438210bf-999> (noudettu 10.6.2024).

- Heiskanen, A., Hurmekoski, E., Toppinen, A., & Näyhä, A. (2022). Exploring the unknowns : State of the art in qualitative forest-based sector foresight research, *Forest Policy and Economics*, 135, Article 102643, <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102643> (noudettu 21.11.2024)
- Heiskanen, E. & Korsunova, A. 2023. Korjaustoiminnan elvyttämisen mahdollisuudet, teoksessa Berg, A., Heiskanen, E., Matschoss, A. & Posti, M. (toim.) *Kuluttajat kiertotaloudessa – Kohti kiertotaloutta ja korjaamista edistävää yhteiskuntaa*. Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:5, 59–67, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164630/YM_2023_5.pdf?sequence=1 (noudettu 5.11.2024).
- Hermans, M., de Kraker, J., & Scholl, C. (2024). The shrinking city as a testing ground for urban degrowth practices. *Urban Planning*, 9, Article 8008, <https://doi.org/10.17645/up.8008> (noudettu 9.11.2024).
- Hickel, J., Kallis, G., Jackson, T., O'Neill, D.W., Schor, J.B., Steinberger, J.K., Victor, P.A. & Ürge-Vorsatz, D. (2022). Degrowth can work — Here's how science can help. *Nature*, 612(7940), 400–403, Degrowth can work — here's how science can help (noudettu 15.3.2024).
- Hickel, J., Brockway, P., Kallis, G. et al. Urgent need for post-growth climate mitigation scenarios. *Nat Energy* 6, 766–768 (2021), <https://doi.org/10.1038/s41560-021-00884-9> (noudettu 15.3.2024).
- Hinton, J. (2020). Fit for purpose? Clarifying the critical role of profit for sustainability. *Journal of Political Ecology*. DOI: 10.2458/v27i1.23502 (noudettu 21.10.2023).
- Hirvilammi, T., Häikiö, L., Johansson, H., Koch, M. & Perkiö, J. (2023a) Social policy in a climate emergency context: Towards an ecosocial research agenda. *Journal of Social Policy*, 1–23, DOI: <https://doi.org/10.1017/S0047279422000721> (noudettu 16.9.2024).
- Hirvilammi, T., Peltomaa, J., Pihlajamaa, M., & Tiilikainen, S. (2023b). Towards an eco-welfare state: Enabling factors for transformative eco-social initiatives. *European Journal of Social Security*, <https://doi.org/10.1177/1388262723119572>, (noudettu 16.9.2024).
- Hoffren, J. (2014). GPI Suomessa ja ulkomailla, konferenssipaperi, Uudenmaan ELY-keskus, https://www.researchgate.net/publication/299675467_GPI_Suomessa_ja_Uudellamaalla (noudettu 1.8.2024).
- Holm, P. & Tynnilä, J. (2021). Kulttuurialan kehitys 2010- 2019 ja kulttuurialan vaikutus työllisyyteen ja julkiseen talouteen, https://kulttuurijataide.fi/wp-content/uploads/2021/12/Kulttuurialan-kehitys-2010_2019-ja-kulttuurialan-vaikutus-tyollisyyteen-ja-julkiseen-talouteen.pdf (noudettu 6.4.2023).
- Hospers, G. & Reverda, N. (2015). *Managing Population Decline in Europe's Urban and Rural Areas*, SpringerBriefs in Population Studies.
- Houtbeckers, E. (2022). Ekokriisi ja uudet liittolaisuudet: metsäkiistoista metsädialogeihin. *Alue ja Ympäristö*, 51(2), 46–64. <https://doi.org/10.30663/ay.121572> (noudettu 25.11.2024).
- Howard-Boyd, E., Leigh, G. & Sutton, J. (2024) London Climate Resilience Review. Interim Report, <https://www.london.gov.uk/sites/default/files/2024-01/LCRR%20INTERIM%20REPORT%2016%2001%202024%20FINAL%20WEBCOPY.pdf> (noudettu 4.4.2024).
- Hujala, T., Pelli, P. & Donner-Amnell, J. (2021). Johtopäätökset metsäalan tulevaisuustyön kehittämiseksi, teoksessa Hujala, T., Pelli, P., Donner-Amnell, J. & Paaskoski, K. (toim.) *Katsaus metsäalan tulevaisuustoihin*, *Luston julkaisuja* 4, Suomen Metsämuseo Lusto, Savonlinna 2021, 46–48, <https://lusto.fi/wp-content/uploads/2022/08/lusto-katsaus-metsa-alan-tulevaisuustoihin.pdf> (noudettu 24.11.2024).

- Huttunen, S. & Rekola, A (2021). Reilu siirtymä, ekologinen solidaarisuus ja kestävyysmurroksen mahdollisuus? *Alue & Ympäristö*, 50:2, 154–164, DOI: <https://doi.org/10.30663/ay.109042> (noudettu 5.5.2024).
- Hyry, J. (2024). Yrittäjägallup, yritysten taloustilanne, marraskuu 2024. <https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2024/11/yrittajagallup-taloustilanne-marraskuu-.pdf> (noudettu 29.11.2024).
- Hyvönen, U. (2024). Alueiltaan erilaistuva Suomi – kuka yllättyi? 20.8.2024, https://www.sttk.fi/2024/08/20/alueiltaan-erilaistuva-suomi-kuka-yllatyi/?fbclid=IwY2xjawExXyxleHRuA2Flb-QlxMQABHaUGWfEmWZ_t-lt-FKfWaA2qVI-Vcx9eHDKoC6DfiCb2LerTnSL1bC1mA_aem_8QYZE-H3OxOxA4p9IkQI2qw (noudettu 1.9.2024).
- Hyyryläinen, T. (2024). Kapeutunut maaseutunäkökulma uhkaa jakaa kansakuntia, *Ruralia* 2/2024, 2. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/302ad860-fa6a-4d57-accb-734bd8cec09c/content> (noudettu 19.12.2024).
- Hyyryläinen, T. (2021). Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus tutkimuskohteena. *Maaseutu-tutkimus*, 29 (Teema), 13–32. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.112885> (noudettu 17.11.2024)
- Hyyryläinen, T., & Schmidt-Thomé, K. (2021). Maaseutu isossa kuvassa. *Maaseutu-tutkimus*, 29 (Teema), 7–11. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.112884> (noudettu 17.11.2024)
- Hyyryläinen, T., Helenius, J., Schmidt-Thomé, K., Jumppanen, A., & Rantanen, M. (2021). Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus osana kestävyysmuutosta. *Maaseutu-tutkimus*, 29 (Teema), 165–177. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.112891> (noudettu 19.1.2024).
- Häikiö, L. (2021). Ekohyvinvointivaltio - tulevaisuuden hyvä yhteiskunta, Teoksessa Hetemäki, i, Kuusisto, A.-K., Lähteenmäki, M. & Väliaverronen, E. (toim.), *Hyvä ja paha tieto*, 262-263, Helsinki: Gaudeamus.
- Häyry, M., Ahola-Launonen, J., Kurki, S., Laihonen, M., Porttikivi, M., Balcom Raleigh, N., Taylor, A., Saarenmaa, L., Takala, T. & Wilenius, M. (2021) Planeetan elinkelpoisuus, biotalous ja oikeudenmukaisuus – hyvän ja pahan tiedon rajat, teoksessa Hetemäki i., Kuusisto A-K., Lähteenmäki M. & Väliaverronen, E. (toim.) *Hyvä ja paha tieto*. Helsinki: Gaudeamus, 248–261, Helsinki: Gaudeamus.
- IRENA (2024). *Renewable Energy and Jobs – Annual Review 2024*, the International Renewable Energy Agency (IRENA) and the International Labour Organization. <https://www.energylivenews.com/2024/10/01/record-growth-in-renewable-energy-jobs/> (noudettu 11.10.2024).
- Jansen, M. (2023). Renewables Are Cheaper than Ever yet Fossil Fuel Use Is Still Growing — Here's Why, *The Conversation*, <https://theconversation.com/renewables-are-cheaper-than-ever-yet-fossil-fuel-use-is-still-growing-heres-why-213428> (noudettu 19.9.2024).
- Johnsen, C. G., Nelund, M., Olaison, L., & Sørensen, B.M. (2017). Organizing for the post-growth economy, *editorial, ephemera: theory & politics in organization*, Vol. 17(1), 1–21, <https://ephemerajournal.org/sites/default/files/2022-01/17-1editorial.pdf> (noudettu 2.3.2024).
- Järvensivu, P., Toivanen, T., Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Ahokas, J., Hakala, E. & Eronen, J.T. (2023). Teollisen kestävyys siirtymän tiedevetoinen suunnittelu, *Poliittinen talous* 11 (1). Helsinki, 8–47. <https://doi.org/10.51810/pt.124766>. (Noudettu 12.8.2024).
- Kaelin, C. & Jones, D. (2024) Six highlights of the global energy transition in 2024, *Ember*, 17.12.2024, <https://ember-energy.org/latest-insights/six-highlights-of-the-global-energy-transition-in-2024/> (noudettu 19.12.2024).

- Kaika, M., Varvarousis, A., Demaria, F., & March, H. (2023). Urbanizing degrowth: Five steps towards a Radical Spatial Degrowth Agenda for planning in the face of climate emergency. *Urban Studies*, 60(7), 1191-1211. <https://doi.org/10.1177/00420980231162234> (noudettu 8.9.2024).
- Kangaspunta, T., Tasa, S., Kokko, M., Eskola, M. & Heininen, E. (2024). Kansallinen mineraalistrategia, Valtioneuvoston julkaisu 2024:65, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-746-1> (noudettu 9.12.2024).
- Karmala, J. (2024). 5 trendiä – tältä näyttää älykaupunkien kehitys vuonna 2025, Forum Virium Helsinki, 13.11.2024. https://forumvirium.fi/5-trendia-talta-nayttaa-alykaupunkien-kehitys-vuonna-2025/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0BMABhZGkAasVqRBC9SoBHVJW5mwwNAbxW2XDTgXYEmx-JlflimxCuNpRfHDNP-ZnscAoQ5M_B66leDg_aem_1Lv5OrZHkislolmlwg3eg&sfnsn=mo (noudettu 19.11.2024).
- Karppinen, H., Hänninen, H. & Horne, P. (2020). Suomalainen metsänomistaja 2020. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 30/2020, Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Kaupan liitto (2023). Kiertotalous kuluttajakaupassa -pelikirja, https://kauppa.fi/wp-content/uploads/2023/05/kiertotalous_saavutettava_kaikki.pdf (noudettu 2.9.2024).
- Kerçuku, A. (2024). Does reduced space result in fewer rights? Controlled shrinking in the urban renewal of Genoa. *Urban Planning*, 9, Article 7803, <https://hdl.handle.net/11311/1265557> (noudettu 8.8.2024).
- Kestävyyspaneeli (2024). Kestävän talouden mittarit Suomelle. Kestävyyspaneelin taustamuistio 1/2024, https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2024/12/kestavan_talouden_mittarit_suomelle_tauustuistio.pdf (noudettu 1.12.2024).
- Kettunen, R. (2024). Energiaturvallisuus yhteiskunnassa, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, <https://tjnk.fi/fi/ajankohtaista/energiaturvallisuus-yhteiskunnassa> (noudettu 2.11.2024).
- Khmara, Y. & Kronenberg, J. (2023). On the road to urban degrowth economics? Learning from the experience of C40 cities, doughnut cities, Transition Towns, and shrinking cities, *Cities* 136, 104259, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104259> (noudettu 7.11.2024).
- Kivimaa, P., Heikkinen, M., Huttunen, S., Jaakkola, J. J. K., Juhola, S., Juntunen, S., Kaljonen, M., Käyhkö, J., Leino, M., Loivaranta T., Lundberg, P., Lähteenmäki-Uutela, A., Näkkäläjärvi, K., Sivonen, M. H., Vainio, A. (2023). Ilmastopoliittikan oikeudenmukaisuuden arviointi. Suomen ilmastopaneelin raportti 1/2023, <https://doi.org/10.31885/9789527457184> (noudettu 2.3.2024).
- Koljonen, Tiina; Kurtti, Mikko; Honkatukia, Juha (2021). Suomen biotalouden kestävän kasvun skenaario: Taustaselvitys Suomen biotalousstrategian päivitykseen. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2021:57, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163598> (noudettu 18.8.2024).
- Korhonen K.T., Rätty M., Haakana H., Heikkinen J., Hotanen, J.-P., Kuronen M. & Pitkänen J. (2024). Forests of Finland 2019–2023 and their development 1921–2023. *Silva Fennica* vol. 58, no. 5 article id 24045, <https://doi.org/10.14214/sf.24045> (noudettu 19.11.2024).
- Kotiaho, J. S., Bäck, J., Herzon, I., Häyrynen, S., Jokimäki, J., Kallio, K. P., Kulmala, L., Laine, I., Lehikoinen, A., Nieminen, T. M., Oksanen, E., Onkila, T., Pappila, M., Paulomäki, H., Silfverberg, O., Sinkkonen, A., Sääksjärvi, I. E., & Kangas, J. (2023). Suomen luonnon tila ja tulevaisuus – toimenpiteiden analyysi ja ratkaisuja luontokadon pysäyttämiseksi: Luontopaneelin yhteenveto ja suositukset luontopoliittikan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Suomen luontopaneelin julkaisu, Vuosikerta 2023, Nro 4A. Suomen Luontopaneeli, <http://hdl.handle.net/10138/569949> (noudettu 8.8.2024).

- Kronenberg, J., Andersson, E., Elmqvist, T., Łaszkiwicz, E., Xue, J. & Khmara, Y. (2024). Cities, planetary boundaries, and degrowth. *The Lancet Planetary Health*. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(24\)00025-1](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(24)00025-1) (noudettu 12.10.2024).
- Kuhmonen, T. (2020). Maaseudun uusi kultakausi vaatii aktivismia: Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman 2021–2027 strategia valmistui. *Maaseutututkimus*, 28(2), 100–105, <https://journal.fi/maaseutututkimus/article/view/99285> (noudettu 13.9.2024).
- Kuhmonen, T., & Kuhmonen, I. (2023). Suomalaisen ruokajärjestelmän resilienssi, kriisit ja uusituminen. *Maaseutututkimus*, 31, Resilienssiä ja ruokaa maaseuduilta, 19–53, <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.119984> (noudettu 18.4.2024).
- Kuhmonen, T., Kuhmonen, I., & Näyhä, A. (2022). Maaseudun paikka tulevaisuuden kestävässä yhteiskunnassa. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. Tutu e-julkaisuja, 6/2022, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-575-4>. (noudettu 14.2.2023).
- Käyrä, M., & Kuhmonen, I. (2024). Institutionalising degrowth regime: a review and analysis of degrowth transition proposals. *Sustainability Science*, Early online. <https://doi.org/10.1007/s11625-024-01566-7> (noudettu 10.12.2024).
- Laako, H., Aalto, J., Boström, C., Hyytiäinen, K., Häyrynen, S., Jarva, J., Koivula, M.J., Kosenius, A.-K., Laine, I., Lehtikoinen, A., Mykrä, H., Onkila, T., Paloniitty, T., Pappila, M., Silfverberg, O., Säcksjärvi, I., Wolff, L.-A. & Kotiaho, J.S. (2024). Kestävyyssmurros edellyttää johdonmukaista ja läpileikkaavaa politiikkaa – Hallitustenvälisen luontopaneelin (IPBES) arviointiraporttien keskeiset viestit ja suosituksia kansallisen luontopolitiikan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 4/2024, <https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2024/12/suomen-luontopaneelin-julkaisuja-4-2024-kestavyysmurros-edellyttaa-johdonmukaista-ja-lapileikkaavaa-politiikkaa.pdf> (noudettu 27.12.2024).
- Laurinkari, J. (2021) Kansalaislähtöinen sosiaalipolitiikka kilpailuvaltiossa? Osuustoimintakeskus Pellervo & Ajatushautomo Kompassi, <https://pellervo.fi/kansalaislahtoinen-sosiaalipolitiikka-kilpailuvaltiossa/3-kansalaislahtoisuus-kilpailuvaltiossa/3-4-yhteisotalouden-muodot-suomessa/> (noudettu 17.5.2023).
- Lehtikoinen, A., Pakanen, V.M., Kivinen, S., Kumpula, S., Lehto, V., Rytönen, S., Vatka, E., Virkkala, R. & Orell, M. (2024). Population collapse of a common forest passerine in northern Europe as a consequence of habitat loss and decreased adult survival, *Forest Ecology and Management*, Volume 572, <https://doi.org/10.1016/j.foreco.2024.122283> (noudettu 25.11.2024).
- Lehtinen, A. A. (2018). Degrowth in city planning. *Fennia - International Journal of Geography*, 196(1), 43–57. <https://doi.org/10.11143/fennia.65443>
- Lehto, L. (2023). Vaikuttavuussijoittaminen yhteiskunnallisten yritysten rahoitusmuotona. Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus, <https://yyo.fi/wp-content/uploads/2024/03/Selvitys-vaikuttavuussijoittamisesta-YYO-4-1.pdf> (noudettu 4.5.2024).
- Leino, J., Mononen, T., Sihvonen, J. & Kivinen, S. (2024). Kuullaan, muttei kuunnella. Kyselytutkimus luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja oikeudenmukaisuudesta suomalaisilla maaseuduilla. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Social Sciences and Business Studies, 22. 2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-5352-0> (noudettu 19.12.2024).
- Lepistö, J. 2023, Kansalaistoiminta ja kokonaisturvallisuus. <https://msl.fi/kansalaistoiminta-ja-kokonaisturvallisuus-polkuja-tulevaisuuden-kansalaistoimintaan-blogisarja-osa-ii/> (noudettu 26.8.2024).

Lillberg, P., Jalonen, K., Rautiainen, A., Djakonoff, V., Kostilainen, H., Kainulainen, S., Rilla, N., Nau-
manen, M., Oksanen, J., Myllyoja, J., Klemelä, J., Ala-Kauhaluoma, M. & Salmi, E. (2023). Yhteis-
kunnan kehittäjät ja uudistajat: Yhteiskunnallisten yritysten sosiaaliset innovaatiot, [http://urn.fi/
URN:ISBN:978-952-383-232-9](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-232-9) (noudettu 19.10.2024).

Lukkari, t. (2017). Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä. Harvaan asutun maa-
seudun strategia 2017–2020, Maa- ja metsätalousministeriö, [https://www.maaseutupolitiikka.fi/
uutiset/harvaan-asuttu-maaseutu-mahdollisuuksia-taynna-harvaan-asutun-maaseudun-kehittamisstrategia-2017-2020](https://www.maaseutupolitiikka.fi/uutiset/harvaan-asuttu-maaseutu-mahdollisuuksia-taynna-harvaan-asutun-maaseudun-kehittamisstrategia-2017-2020) (noudettu 2.12.2024).

Lukkari, T. & Åström, C. (2019). Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän lop-
puraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:22, [https://julkaisut.valtioneuvosto.
fi/bitstream/handle/10024/161833/MMM_2019_22.pdf?sequence=5&isAllowed=y](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161833/MMM_2019_22.pdf?sequence=5&isAllowed=y). (noudettu
1.11.2024).

Luovat ry. (2024). Luovat alat kasvoivat vuodessa miljardin, 25.3.2024, [https://luovat.org/ajankoh-
taista/luovat-alat-kasvoivat-vuodessa-miljardi-euroa/](https://luovat.org/ajankoh-taista/luovat-alat-kasvoivat-vuodessa-miljardi-euroa/) (noudettu 6.4.2024).

Lüdeke-Freund & Froese (2021) 'Degrowth' inspires business model innovation for a sustainable
post-COVID economy, [https://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2021/01/29/degrowth-inspires-bu-
siness-model-innovation-for-a-sustainable-post-covid-economy/](https://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2021/01/29/degrowth-inspires-bu-siness-model-innovation-for-a-sustainable-post-covid-economy/) blogi 29.1.2021 (noudettu
26.8.2024).

Lähde, V. (2022). Ruokakriisi ja omavaraisuuden illuusiot, blogi 18.3.2022, [https://bios.fi/ruo-
kakriisi-ja-omavaraisuuden-illuusiot/](https://bios.fi/ruo-kakriisi-ja-omavaraisuuden-illuusiot/) (noudettu 5.3.2023).

Lähdesmäki, M., Matilainen, A., & Lehto, P. (2023). Forest owner or shareholder? Ownership feelin-
gs in a jointly-owned forest. Scandinavian Journal of Forest Research, 38(4), 254–264. [https://doi.
org/10.1080/02827581.2023.2216945](https://doi.org/10.1080/02827581.2023.2216945) (noudettu 1.10.2024).

Lähdesmäki, M., & Matilainen, A. (2013). Born to be a forest owner? An empirical study of the
aspects of psychological ownership in the context of inherited forests in Finland. Scandinavian
Journal of Forest Research, 29(2), 101–110, <https://doi.org/10.1080/02827581.2013.869348>

Maa- ja metsätalousministeriö 4/2017, Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä. Har-
vaan asutun maaseudun kehittämisstrategia 2017–2020, Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki
2017, [https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79506/04_17_HAMA_strate-
gia_FINALa.pdf?sequence=3&isAllowed=y](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79506/04_17_HAMA_strate-gia_FINALa.pdf?sequence=3&isAllowed=y) (noudettu 16.5.2023).

Maaseutuneuvosto (2023) Kokonaisturvallisuus, [https://www.maaseutupolitiikka.fi/maatoksente-
ontueksi/tietoa/elavat-maaseutu-ja-saaristoalueet-tietopaketti](https://www.maaseutupolitiikka.fi/maatoksente-ontueksi/tietoa/elavat-maaseutu-ja-saaristoalueet-tietopaketti) (noudettu 16.5.2024).

Maaseutupolitiikan TUUMA-verkoston julkaisuja (2022). ALOITE #1, Riippumattomaksi fossiilisesta
tuontienergiasta. Alueelliset uusiutuvat energialähteet nopean ja oikeudenmukaisen siirtymän
avaimina, [https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/TUUMA1_Riippumatto-
maksi_Fossiilisesta_Tuontienergiasta-FINAL-saavutettava.pdf](https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/TUUMA1_Riippumatto-maksi_Fossiilisesta_Tuontienergiasta-FINAL-saavutettava.pdf) (noudettu 18.8.2024).

Mallach, A. (2000). Rebuilding America's legacy cities, New York: Columbia University.

Manoochehri, S., Schlupe, M., Dams, Y., Mehlhart, G., Bekkevold Lingås, D., Marin, G., Nicolau,
M. & Colgan, S. (2022). An overview of Europe's repair sector. ETC CE Report 2022/6, [https://cir-
culareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/2022-12/Repair%20sector.pdf](https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/2022-12/Repair%20sector.pdf) (noudettu
9.11.2024).

March, H. (2018). The Smart City and other ICT-led techno-imaginaries: Any room for dialogue with degrowth? *Journal of Cleaner Production*, 197 (2), 1694–1703, doi:<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.09.154> (noudettu 8.8.2024).

Marjamaa, M. & Mäkelä, M. (2022). Images of the future for a circular economy: The case of Finland. *Futures* 141, 102985, <https://doi.org/10.1016/j.futures.2022.102985> (noudettu 13.9.2024).

Matilainen, A., Pohja–Mykrä, M., Lähdesmäki, M. & Kurki, S. (2017). "I feel it is mine!" – psychological ownership in relation to natural resources. *J. Environ. Psychol.* 51, 31–45. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.03.002> (noudettu 4.3.2024).

Matilainen, A., & Lähdesmäki, M. (2014). Nature-based tourism in private forests: Stakeholder management balancing the interests of entrepreneurs and forest owners? *Journal of Rural Studies*, Vol. 35, 70–79, <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.04.007> (noudettu 18.4.2024).

Matthies, A.L., Peeters, J., Hirvilammi, T., & Stamm, I. (2020). Ecosocial innovations enabling social work to promote new forms of sustainable economy. *International Journal of Social Welfare*, 29(4), 378–389. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12423> (noudettu 7.9.2024).

Mont, O. (2023). State of the Art on post-growth and the role of business in a post-growth economy (esitelmä), Workshop at the IIIIEE addressed post-growth, business and welfare, Lund University, 20.10.2023.

Muukka, H. (2022). Yritysten luotava nyt strategioita, joilla ei tähdätä jatkuvaan kasvuun, blogikirjoitus, 10.1.2022. <https://pellervo.fi/uutiset/2022/01/10/yritysten-luotava-nyt-strategioita-joilla-ei-tahdata-jatkuvaan-kasvuun/> (noudettu 22.8.2024).

Myllylä, S. (2024) Tulevaisuusvallan laajentaminen uudelle taloudelle – kolme kohtuullista kysymystä päätöksentekijöille, Ajatuspaja Alkion tutkimusraportti, <https://ajatuspajaalkio.fi/material/tulevaisuusvallan-laajentaminen-uudelle-taloudelle-kolme-kohtuullista-kysymysta-paatoksente-kijoille/> (noudettu 3.5.2024)

Myllylä, S. (2023) Kohtuutalouden vaihtoehto – Talousajattelun uusi aika nousemassa globaalien kriisien keskeltä, Ajatuspaja Alkion tutkimusraportti, <https://ajatuspajaalkio.fi/material/kohtuutalouden-vaihtoehto/> (noudettu 3.5.2024)

Myllylä, S. (2022). Energiamurros vaatii päättäjiltä nopeampia ja itsenäisempiä toimia – vaarana energiasiirtymän harha. *Maaailman Kuvalehti* 2.6.2022. <https://maailmankuvalehti.fi/2022/vain-verkossa/pitkat/energiamurros-vaatii-paattajilta-nopeampia-ja-itsenaisempia-toimia-vaarana-energiasiirtymän-harha/> (noudettu 1.10.2024).

Myllärniemi, J. (2023). Kisällikorjaamo: konsepti korjauspalvelujen elvyttämiseksi Suomessa, teoksessa Berg, A., Heiskanen, E., Matschoss, K. & Posti, M. (toim.), *Kuluttajat kiertotaloudessa*, Helsinki: Ympäristöministeriö, 68–74. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-231-0> (noudettu 12.11.2024).

Mäkelä, M. (2024). Viisi näkökulmaa metsäalan yritysten vastuullisuustyön vahvistamiseen, blogikirjoitus 29.10.2024 (noudettu 11.1.2024).

Mäki-Hakola, M. (2021). Metsänomistaja, tunnetko oikeutesi ja velvollisuutesi? <https://www.metsaan-lehti.fi/uutiset/omistus/metsanomistaja-tunnetko-oikeutesi-ja-velvollisuutesi.html> (noudettu 15.3.2024).

Mäkilä, K., Valonen, M., Sinnemäki, M. & Horne, P. (2023). Metsän verran tietoa -tietovisualisoinnit, Pellervon taloustutkimus, <https://www.ptt.fi/julkaisut/metti/> (noudettu 16.3.2024).

Nesterova, I., Maier, F., Robra, B. & Parke, S. (2023). Why degrowth should scare business, Degrowth blog 26.3.2023, <https://degrowth.info/blog/why-degrowth-should-scare-business> (noudettu 17.8.2024).

Oittinen, J., & Mäntyselä, R. (2024). Enabling Multiple Outcomes: Strategic Spatial Planning in a Shrinking City-Region. *Urban Planning*, 9, Article 7694. <https://doi.org/10.17645/up.7694> (noudettu 2.12.2024).

Oivo, T. (2022). Yhteisötaalous voi luoda kestäväää hyvinvointia niin Suomessa kuin koko Euroopassa. Valtioneuvosto, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/yhteisotalous-voi-luoda-kestavaa-hyvinvointia-niin-suomessa-kuin-koko-euroopassa> (noudettu 21.12.2023).

Otchere-Darko, W. (2023). Scaling-up degrowth: Re-imagining institutional responses to climate change. *Urban Studies*, 60(7), 1316-1325, <https://doi.org/10.1177/00420980221146861> (noudettu 6.9.2024).

Paulomäki, H., Aulake, M., Herzon, I., Jokimäki, J., Kallio, K. P., Laine, I., Nieminen, T. M., Oksanen, E., Pappila, M., Silfverberg, O., Sinkkonen, A., Sääksjärvi, I. E., & Kotiaho, J. S. (2023). Luonnon monet arvot ja niiden määrittäminen – Hallitustenvälisen luontopaneelin (IPBES) raportin mukautus Suomen kansallisiin olosuhteisiin. Suomen Luontopaneelin julkaisuja Nro 1/2023, <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/31458> (noudettu 4.4.2024).

Pelli, K. (2021). Ennakointi ja tietoperusta kehittyvät, teoksessa Hujala, T., Pelli, P., Donner-Amnell, J. & Paaskoski, K. (toim.) Katsaus metsäalan tulevaisuustöihin, Lusto julkaisuja 4, Suomen Metsä-museo Lusto, Savonlinna 2021, 6-21, <https://lusto.fi/wp-content/uploads/2022/08/lusto-katsaus-metsa-alan-tulevaisuustoihin.pdf> (noudettu 24.11.2024).

Peltonen, L., Donner-Amnell, J. & Nokelainen, S. (2024). Tuulivoiman hyväksyttävyyden nykytila ja näkymät Suomessa, Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos. Joensuu, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-4931-8> (noudettu 4.10.2024).

Pihlainen, S & Karhinen, S. (2024). Oikeudenmukainen siirtymä metsäalalla, teoksessa J. Korhonen, toim., Oikeudenmukainen siirtymä Suomessa 2025, Kalevi Sorsa -säätiö, Into Kustannus, 79-106, <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/oikeudenmukainen-siirtyma-suomessa-2025-raportti.pdf> (noudettu 10.12.2024).

Pilli-Sihvola, K., Halonen, J., Meriläinen, P., Laapas, M., Ruuhela, R., Munck af Rosenschöld, J., Hällfors, M., Knuuti, S. & Sorvali, J. (2023). Ilmastonmuutokseen liittyvät riskit ja haavoittuvuudet Suomessa. Tarkastelu kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman 2030 taustaksi Valtioneuvoston julkaisuja 2023:72, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165293/VN_2023_72.pdf?sequence=4&isAllowed=y (noudettu 14.1.2024).

Pirtonen, H. (2023) Yhdyskuntajätteen kierrätysaste romahti – Suomi ei kulje mukana muun Euroopan kehityksessä, Tilastokeskus, <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/yhdyskuntajatteen-kierratysaste-romahti-suomi-ei-kulje-mukana-muun-euroopan-kehityksessa> (noudettu 25.3.2024).

Pokka, H., Alkio, J., Sivenon, T. & Tasa, S. (2024). Kaivannaisteollisuuden sivukivien kiertotalouden koordinaatiotyöryhmän loppuraportti. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö Helsinki, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165533/TEM_2024_14.pdf?sequence=1&isAllowed=y (noudettu 14.11.2024).

Polo, A. (2024). Raakkutuho tiivistä monen huolen metsistä ja se on vain yksi syy siihen, miksi siitä nousi niin iso haloo, 21.9.2024, <https://yle.fi/a/74-20112665> (noudettu 21.9.2024).

- Pope, K. (2017). *Understanding planned obsolescence: unsustainability through production, consumption and waste generation*. Lontoo: Kogan Page Publishers.
- Post growth guide. 9 strategies of limits to growth. <https://postgrowthguide.notion.site/Open-Hub-7ff04fa753a644609e8ca98cdd594b2e> (noudeutu 3.9.2024).
- Power, A. (2018). Regional politics of an urban age: can Europe's former industrial cities create a new industrial economy to combat climate change and social unravelling? *Palgrave Communications*, 4 (97), <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0120-x> (noudeutu 16.10.2024).
- Puupponen, A. (2022). Ruokaturva, kriisit ja maatalous. *Tieteessä tapahtuu* (2). <https://www.tieteessatapahuu.fi/numerot/2-2022/ruuan-alkutuotanto> (noudeutu 3.9.2024).
- Puupponen, A., Paloviita, A. & Huttunen, S. (2024). Oikeudenmukaisuus suomalaisen ruokajärjestelmän kestävyysmurroksessa, teoksessa Korhonen, J.M. (toim.) *Oikeudenmukainen siirtymä Suomessa*, 107-132, <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/oikeudenmukainen-siirtyma-suomessa-2025-raportti.pdf> (noudeutu 3.12.2024).
- Rajamäki, T. (2022). Patagonian omistaja antaa miljardiyrityksensä pois taistellakseen ilmastokriisiä vastaan, <https://www.markkinointiuutiset.fi/artikkelit/patagonian-omistaja-antaa-miljardiyrityksensa-pois-taistellakseen-ilmastokriisia-vastaan> (noudeutu 5.11.2024).
- Ramsay, S., Boddy, J., McAuliffe, D., & Greenslade, L. (2023). Enhancing environmental wellbeing: What social workers can learn from hybrid business activities. *International Social Work*, 66(5), 1355-1368, <https://doi.org/10.1177/00208728221082000> (noudeutu 8.8.2024).
- Repo, P., Mykkänen, J. & Lammi, M. (2023). Kiertotalous kuluttajien näkökulmasta: Circular economy from the consumer perspective, teoksessa Berg, A., Heiskanen, E., Matschoss, A. & Posti, M. (toim.) *Kuluttajat kiertotaloudessa – Kohti kiertotaloutta ja korjaamista edistävää yhteiskuntaa*, ympäristöministeriön julkaisuja 2023:5, 11-16, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164630/YM_2023_5.pdf?sequence=1 (noudeutu 5.11.2024).
- Rikala, S., Wallin, A., & Sjöblom, J. (2023). Miten sosiaalista kestävyttä tehdään? Ruohonjuuritason toimijoiden sosiaaliset käytännöt entisen tehdasalueen elävöittämisessä, *Sosiologia*, 60(1), 5–21, <https://journal.fi/sosiologia/article/view/128681> (noudeutu 31.10.2024).
- Rinkinen, J., Matschoss, K. & Laakso, S. (2024). Oikeudenmukaisuus ja kansalaisten osallisuus energiamurroksessa, teoksessa Korhonen, J. M. (toim.) *Oikeudenmukainen siirtymä Suomessa*, 219-250, <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/oikeudenmukainen-siirtyma-suomessa-2025-luku-11.pdf> (noudeutu 22.12.2024).
- Rinne-Koski, K. and Lähdesmäki, M. (2024). Legitimacy of community-based social enterprises (CBSE) in service provision in rural areas, *International Journal of Public Sector Management*, Vol. 37 No. 3, 388-401, <https://doi.org/10.1108/IJPSM-04-2023-0127> (noudeutu 17.3.2024).
- Rockström, J. (2024). Planet Earth Is in Critical Condition. These are the Steps the World Must Take to Change That, *Time* 2.10.2024, <https://time.com/7027847/planet-earth-critical-condition-solutions/> (noudeutu 7.10.2024).
- Roulet, T. & Bothello, J. (2020). Why degrowth shouldn't scare businesses. *Harvard Business Review* 14.2.2020, <https://hbr.org/2020/02/why-de-growth-shouldnt-scare-businesses> (noudeutu 4.6.2024).

- Sahan, E. (2023). How Doughnut Economics Helps Businesses Adapt to a Regenerative Future, Medium, <https://medium.com/postgrowth/how-doughnut-economics-helps-businesses-adapt-to-a-regenerative-future-e1000ee4814a> (noudettu 16.10.2024).
- Salmi, E. (2023) Yhteiskunnan kehittäjät ja uudistajat. Yhteiskunnallisten yritysten sosiaaliset innovaatiot. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:40, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164957/VNTEAS_2023_40.pdf (noudettu 11.11.2024)
- Salmivuori, E. (2022). Metsäalan kehittämisen alueelliset tulokset. Alue ja Ympäristö, 51(2), 4–20, <https://doi.org/10.30663/ay.125505> (noudettu 20.10.2024).
- Savolainen, H., Niemistö, J., Heikkinen, M., Seppälä, J., ym. (2024). Suomen kansantalouden materiaali- ja energiavirrat ja niiden vaikutukset: Toteutunut kehitys ja kiertotalouden skenaariot vuodelle 2035. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-759-1> (noudettu 2.4.2024).
- Schmid, B. (2019). Repair's diverse transformative geographies: Lessons from a repair community in Stuttgart, teoksessa Graziano, V. & Trogal, K. (eds) Repair matters, ephemera: theory & politics in organization, Vol. 19(2) 229-251, MayFlyBooks, <https://ephemerajournal.org/sites/default/files/2022-01/19-2ephemera-jul19.pdf> (noudettu 2.3.2024).
- Sillak, S., Borch, K. & Sperling, K. (2021). Assessing Co-Creation in Strategic Planning for Urban Energy Transitions, Energy Research & Social Science 74 (April): 101952. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.101952> (noudettu 3.8.2024).
- Sirviö, H., Meriläinen, E., Lehtinen, A., Kellokumpu, V., & Luukkonen, J. (2023). Metsät metsinä, kiistakapulana ja talouden materiaalisena perustana. Alue ja Ympäristö, 51(2), 1–3, <https://doi.org/10.30663/ay.125505> (noudettu 20.10.2024).
- Smith, I. (2024.) Lack of direct trains in Europe is pushing people to take flights, campaigners say, 2.7.2024, <https://www.euronews.com/green/2024/07/02/lack-of-direct-trains-in-europe-is-pushing-people-to-take-flights-campaigners-say> (noudettu 6.8.2024).
- Sokolovskyi, O. (2022). Growing smaller: Rurban interventions for degrowth, Chalmers School of Architecture Department of Architecture & Civil Engineering, https://projects.arch.chalmers.se/wp-content/uploads/2022/06/sokolovskyioleg_46418_2191205_Sokolovskyi_Oleg_MT-Booklet_2022.pdf (noudettu 3.9.2024).
- Sorvali, J. (2023). Finnish farmers' climate change perceptions: towards a psychological understanding of pro-environmental behavior in agriculture. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/357196> (noudettu 2.8.2024).
- Stirling, A. (2015). Emancipating transformations: from controlling the 'transition' to culturing plural radical progress. Teoksessa Scoones, I., Leach, M. & Newell, P. (eds) The politics of green transformations, 54–67 Routledge.
- Suomen Kuntaliitto (2021). Kuntaliiton kaupunkipoliittinen toimintaohjelma 2021–2023, Helsinki, <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kaupunkipoliittinen-toimintaohjelma-2021-2023.pdf> (noudettu 17.9.2023)
- Suomenmaa, 23.11.2024. Vihreiden Hyrkkö kehuu Kaikkosen ehdotusta ultrapakamuodin kovem-
masta verottamisesta <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/vihreiden-hyrkko-kehuu-kaikkosen-ehdotusta-ultrapakamuodin-kovemmassa-verottamisesta/> (noudettu 24.11.2024).

Suomen ympäristökeskus (2024). Kiertotalous vahvistaa Suomen vihreän siirtymän mahdollisuuksia. Tiedote 12.3.2024. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70117442/kiertotalous-vahvistaa-suomen-vihrean-siirtymän-mahdollisuuksia?publisherId=69819243&lang=fi> (noudettu 4.4.2024).

Takala, T., Brockhaus, M., Hujala, T., Tanskanen, M., Lehtinen, A., Tikkanen, J. & Toppinen, A. (2022) Discursive barriers to voluntary biodiversity conservation: The case of Finnish forest owners. *Forest Policy and Economics* 136 102681. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2021.102681> (käytetty?)

Toivonen, J., Samuli Huttunen, Joel Kanerva, Esa Syväkuru (2024) Tuulivoiman suurvalta, YLE 27.12.2024, <https://yle.fi/a/74-20132528> (noudettu 27.12.2024).

Tynkkynen, V. (2022). Venäjä, energiavalta: öljykulttuuri kohtaa ilmastonmuutoksen, Helsinki: Gaudeamus.

Tyrväinen, L., Paloniemi, R., Mäkelä, M., Muotka, T., Suopajärvi, L., Leppänen, J., Piironen, T., Pynnönen, S. & Hokkanen, A. (2024). Mitä metsiltä halutaan 2035? Kansalaisten, metsänomistajien, yritysten ja metsäpolitiikan näkökulma, Metsäbiotalouden tiedepaneelin raportti 3/2024, <https://metsatiedepaneeli.fi/wp-content/uploads/2024/04/Mita-metsilta-halutaan-2035-Kansalaisten-metsanomistajien-yritysten-ja-metsapolitiikan-nakokulma.pdf> (noudettu 19.12.2024).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2024). Epävarmuus ja korot painavat pk-yritysten suhdanneodotuksia. Tiedote. <https://tem.fi/-/epavarmuus-ja-korot-painavat-pk-yritysten-suhdanneodotuksia> (noudettu 28.10.2024).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2023). Energiayhteisöt ja erilliset linjat: Energiayhteistyöryhmän loppuraportti, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164884> (noudettu 8.8.2024).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020) Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työelämä. 2020:10. Helsinki, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162094/TEM_2020_10.pdf (noudettu 19.10.2024)

Uurtimo, R. (2024). Uudelleenkäytöllä kohti sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpää yhteiskuntaa, Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus, 11.4. 2024, <https://yyo.fi/asiantuntijalta/uudelleen-kaytolla-kohti-sosiaalisesti-ja-ekologisesti-kestavampaa-yhteiskuntaa/> (noudettu 8.8.2024).

Vainio, A. & Kojo, M. (2024). Pienydinvoima oikeudenmukaisessa energiasiirtymässä, teoksessa Korhonen, J.M Oikeudenmukainen siirtymä Suomessa, 297-334, <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/oikeudenmukainen-siirtyma-suomessa-2025-luku-11.pdf> (noudettu 22.12.2024).

Valkeapää, A. (2024). Metsäluontoa ei ole pakko tuhota - sen turvaamisesta maksetaan tulevaisuudessa yhä useammin, Kauppalehti 30.9.2024, mielipidekirjoitus, <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/metsaluontoa-ei-ole-pakko-tuhota-sen-turvaamisesta-maksetaan-tulevaisuudessa-yha-useammin/7bcbe664-5c4a-4958-93f4-af610184bb9f> (noudettu 3.10.2024).

Valtioneuvosto (2024) Kiertotalouden green dealin ensimmäiset sitoutujat vähentävät luonnonvarojen käyttöä ja kiihdyttävät kiertotalousmurrosta, Ympäristöministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö, 12.9.2024, <https://valtioneuvosto.fi/-//1410903/kiertotalouden-green-dealin-ensimmaiset-sitoutujat-vahentavat-luonnonvarojen-kayttoa-ja-kiihdyttavat-kiertotalousmurrosta> (noudettu 10.10.2024).

Valtioneuvoston periaatepäätös (2021). Kiertotalouden strateginen ohjelma, 30.3.2021. Ympäristöministeriö & työ- ja elinkeinoministeriö.

Valtioneuvoston periaatepäätös (2017). Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, 2.11.2017, https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf (noudettu 5.9.2024).

Valtioneuvoston selonteko kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta vuoteen 2030 Hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:73, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-585-6> (noudettu 8.8.2024).

Vetter, A. (2018). The matrix of convivial technology – assessing technologies for degrowth, *Journal of Cleaner Production, Technology and Degrowth*, 197, 1778-1786, 10.1016/j.jclepro.2017.02.195 (noudettu 10.11.2023).

Vihinen, H. (2023). Julkisten rahavirtojen alueellisella kohdentumisella on väliä, julkaisussa Soini, K., Weckroth, M., Tuulentie, S. Niemi, J., Salmi, P. & Vihinen, H., Alueellinen oikeudenmukaisuus. Luke. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231122148223> (noudettu 11.1.2024).

Vihinen, H. (2020). Monipaikkaisuus ja keinot edistää kestävää monipaikkaisuutta, Monipaikkaisuus on mahdollisuus -seminaari, Huittinen, 25.11.2020, https://www.huittinen.fi/files/10016/monipaikkaisuus_Hilkka_Vihinen.pdf (noudettu 3.4.2024).

Vihinen, H., Korhonen, K., Myllymäki, T. & S. Sandqvist (2024). Maaseutubarometri 5.0: Mitä mieltä maaseudusta? <https://mmm.fi/documents/1410837/205379096/Maaseutubarometri+5.0+osa+1.pdf/71075034-04f5-0bc0-4a62-eb6f797292fc?t=1710319863320> (noudettu 4.12.2024).

Wageningen University & Research News (2024). Researchers aim to extract nickel using mustard plants. November 11, 2024. https://www.wur.nl/en/news-wur/show-1/researchers-aim-to-extract-nickel-using-mustard-plants.htm?utm_source=webpower&utm_medium=email&utm_content=Researchers%20aim%20to%20extract%20nickel%20using%20mustard%20plants&utm_campaign=20241124%20EN (noudettu 25.11.2024)

Weckroth, M. & Tuulentie, S. (2023). Oikeudenmukainen vihreä siirtymä vai vihreää kolonialismia? Metsien käyttö, tuulivoima ja kaivokset, julkaisussa Soini, K., Weckroth, M., Tuulentie, S. Niemi, J., Salmi, P. & Vihinen, H., Alueellinen oikeudenmukaisuus. Luke. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231122148223> (noudettu 11.1.2024)

Ympäristöministeriö (2024). Kiertotalouden green deal: pelisäännöt ja muutosalueet. <https://ym.fi/documents/1410903/42733297/Kiertotalouden+green+dealin+pelis%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t.pdf/3274dbde-a324-461d-64f7-449fff25aba2/Kiertotalouden+green+dealin+pelis%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t.pdf?t=1727783956205> (noudettu 19.8.2024).

Ympäristöministeriö (2023). Poliittikasuositus, Kiertotalousohjelmalle asetettuja tavoitteita ei saavuteta pelkällä porkkanalla, 4/23, Ympäristöministeriö: Poliittikasuositus – Kiertotalousohjelmalle asetettuja tavoitteita ei saavuteta pelkällä porkkanalla (pdf) (noudettu 5.4.2024).

Ympäristöministeriö, Kiertotalouden strateginen ohjelma, <https://ym.fi/kiertotalousohjelma> (noudettu 5.4.2024).

Yrittäjät (2024.) Pk-yritysten näkymissä käänne parempaan – ”Tilanne on kuitenkin edelleen herkkä ja hauras”. <https://www.yrittajat.fi/uutiset/pk-yritysten-nakymissa-kaanne-parempaan-tilanne-on-kuitenkin-edelleen-herkka-ja-hauras/> (noudettu 10.11.2024).

Yrttiäho, A., Kestilä, L. & Castaneda, A. (2023) Sosiaalinen kestävyys lisää yhteiskunnan kokonais- ja turvallisuutta ja kriisinkestävyttä, *Maanpuolustus* 4.12.2023, <https://www.maanpuolustus-lehti.fi/sosiaalinen-kestavyys/> (noudettu 6.5.2024).

Kirjallista materiaalia täydentäviä haastatteluita ja henkilökohtaisia tiedonantoja saatiin mm. seuraavilta asiantuntijoilta (v. 2024):

Heikki Ala-aho, metsänomistaja, metsäammattilainen, ympäristösuunnittelija

Joám Evans Pim, VTT, kehityspsykologian dosentti, Åbo Akademi, ja johtaja, Fundación Montescola, Espanja

Tuuli Hirvilammi, VTT, kestävän hyvinvoinnin tutkija, sosiaalipolitiikan yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto

Jukka Hoffren, HTT, soveltavan tilastotieteen dosentti, Helsingin yliopisto

Matias Ollila, edunvalvontajohtaja, Suomen uusiutuvat ry

Jarna Pasanen, sosiologi, kirjailija, kansalaisaktiivi

Hannele Pokka, OTT, ympäristövastuun työelämäprofessori, Helsingin yliopisto

Päivi Suur-Uski, johtava asiantuntija, asuntojen ja kiinteistöjen energiankäyttö, Motiva Oy

Marko Ulvila, sosiologi, Kohtuusliikkeen perustajajäsen ja kansalaisaktiivi

Seija Tuulentie, YTT, tutkimusprofessori, maaseutu, maankäyttö ja luonnonvarojen hallinta, Luke

Jari Visto, kestävän kehityksen kouluttaja, STEP-opintokeskus.

Haluaisitko tietää...

- keitä ovat urbaanit mainarit?
- mitä on menestyksenkäs epänormaali liiketoiminta?
- millaista on uuspelottomuus syrjäseudulla?
- miksi maaseudun pitää radikalisoitua ja kaupunkien kasvaa pienemmiksi?
- miksi tarvitsemme kohtuuden metsäsopimuksen?
- miten tulevaisuutta ennakoidaan ja tehdään?

Ja miten nämä kaikki liittyvät uuteen talousajatteluun; kohtuutalouteen ja sen kiireelliseen tarpeeseen. Muun muassa näihin kysymyksiin vastataan Ajatuspa- ja Alkion kohtuutaloutta käsittelevässä kokoomajulkaisussa. Käsillä on ensimmäinen monialainen kohtuutaloutta käsittelevä tutkimus, jossa on hahmoteltu fossiilitalouden jälkeisen uuden talouden visiota sekä osapolkua, miten sinne päästään.

Raportissa yhdistetään kohtuutalous kokonaisturvallisuuden käsitteeseen. Kohtuutalousajattelu ja -toiminta on suomalaisen yhteiskunnan kriisinkestävyyden vahvistamista.

